

Ad Beukering

Geschiedenis

van de familie

Beukering - van den Berg

Deel VII

augustus 2021 - januari 2024

Nijmegen 2015/2017/2021/2022/2023/2024

Een leven dat niet is onderzocht
is niet de moeite van het leven waard

SOCRATES

(over mysterie, over verdriet)
Heimwee naar iets dat niet bestaat

HUGO CLAUS

Zaterdag 28 augustus 2021

Dit is de dag waarop ik Georges en Mira speciaal heb uitgenodigd om over het verleden te praten. Tegelijk vieren zij de verjaardag van Heleen.

We hebben een video-camera gehuurd bij fotograaf Verweij, ik heb proefopnames gemaakt, alles staat klaar.

De bedoeling is dat Mira en Georges praten over de periode dat zij uit huis zijn gegaan en dus voor ons grotendeels uit het zicht zijn verdwenen. Ik heb een vragenlijst opgesteld. Als vertrekpunt neem ik de afstudeer-scriptie van Georges, *Pricing Correlated Defaultable Bonds* uit 1999, en die van Mira, *De emancipatie van de 'passionate reader'* uit 2015.

Het werd 4 uur film, met passages waarin de kinderen gloedvol vertellen, ontwapenend eerlijk, vaak met humor. Geen van beiden spaart zichzelf. Het beeld dat ik van hen krijg wordt scherper, ik heb respect voor hen, ik merk: zij zijn volwassen, ze zijn vader en moeder, trekken hun eigen plan, schoppen het ver, verder dan hun ouders. Ja zeker.

Met je kinderen deel je een verleden dat je met niemand anders deelt. Ze vervreemden wel van je naarmate ze ouder worden, maar het gevoel dat je vader, en moeder, bent en zij je kinderen verdwijnt niet en ook het verlangen blijft dat je een band met hen hebt, een band waaraan ik vaak getwijfeld heb ...

Op het laatst, op band 20 van de opname, komen de jeugdboeken voor Lars en Simon, ter sprake waar Heleen veel werk van heeft gemaakt de laatste tijd. Georges vertelt dat hij op de vakantie in Ommen *Alleen op de wereld* van Hector Malot had voorgelezen en dat dit het meest succesvolle boek was dat hij ooit heeft voorgelezen.

Toen Mira en Georges nog kind waren was *Alleen op de Wereld* het laatste boek geweest dat ik nog had voorgelezen. Bij *Pinocchio* stagneerde het, het verhaal en de figuur pakte niet. En het voorlezen was voorbij.

Heleen: Heb jij al *En toen kwam Sam* gelezen? Georges: Ja, maar dat was ook een beetje een struggle. Ik had de meeste boeken van Madelief (van Guus Kuijer) met hen gelezen, dat was een redelijk groot succes. Maar van *Alleen op de Wereld* konden ze niet genoeg krijgen. Ze genoten vooral van de gruwelijke scènes. Die vond ik zélf echt leuk. Er is één scène waarin iemand zó ontzettend gemeen naar kinderen is, ik ging er zelf helemaal in op, ik ging dat gemene ontzettend aandikken, ze schrokken echt als ik snerpde: "En nu ga ik jullie in de hoek zetten!" en toen moest ik het de volgende avond nog een keer voorlezen. Het was echt gemeen, er werden kinderen opgesloten, en 's ochtends de straten van Parijs opgejaagd en dan moesten ze 30 stuivers verdienen en elke stuiver die ze te weinig hadden, daar kregen ze een zweepslag voor.

“Victor, pak die zweep,” en de kinderen kermde het uit. En Lars en Simon vonden dat heerlijk. Met boeken als *Sam*, ze zijn misschien wel mooi geschreven, maar er gebeurt helemaal niks in. Die kinderen willen griezelen. Simon vroeg of er niet nog zo’n boek was als *Alleen op de wereld*. Heleen: van Astrid Lindgren *De gebroeders Leeuwenhart* en *Ronja de roversdochter*, dat zijn allebei spannende boeken. Ik: je kunt hetzelfde boek opnieuw lezen. Georges: Dat zouden ze prima vinden. Georges: bij Jade is dat ook. Heb ik een leuk verhaaltje gevonden, het enige wat ze wil is hetzelfde verhaaltje de volgende dag weer. Mira: hoeveel ik *Madelief* niet gelezen heb, ik kan nu nog hele stukken herhalen. Ik: Een kind moet een nieuw woord 5 keer horen, dan is het geïntegreerd. Georges: laatst riepen de kinderen mij, ze hadden allebei een verhaaltje geschreven, ik las ze en dacht wat goed, ik heb twee genieën als kinderen, zo goed was hun woordenschat. Toen bleek dat ze het hadden overgetypt. Ik was helemaal teleurgesteld.

De rest van de video gaat op aan het zoeken naar de geschikte dagen waarop Heleen en ik naar Amsterdam en Den Haag zullen komen. De dagorde in het gezin van Georges komt uitgebreid aan bod. Op band 21 en 22 lijkt vrijdag uit te komen als de beste dag. ‘s Middags kunnen Georges en Martijn Lars en Simon naar resp. pianoles en hockey brengen, waarna Martijn tot de avond zijn plan trekt. Heleen past op Jade. Ik haal Lars weer op, Lars kan zelf fietsen, maar Georges waarschuwt dat Lars een kuikentje is dat al pratend niet altijd oplet wanneer hij moet stoppen. Heleen zorgt voor het eten. Na het eten kinderen naar bed. Koffie, nakletsen. Met de auto terug. We delen de reiskosten.

Overblijft het probleem dat Martijn graag de gezelligheid zoekt en soms ook graag met ons praat. Hij mag niet het gevoel krijgen dat hij zich uit de voeten moet maken, omdat wij er zijn.

Er volgt nog een scène waarbij Georges uitgebreid met het haar van Mira in de weer is en de juiste coupe zoekt.

Als ik Mira zeg dat ik aan haar gezicht zie dat ze vermoeid is (ze had door de telefoon al gezegd hoeveel slaap ze tekort kwam door haar pijnlijke arm), leest Georges me de les en zegt dat ik zo sprekend Mira niet uit de put help. Mira vertelt dat een collega dat ook zei, maar heel moederlijk en warm, met als gevolg dat ze spontaan begon te huilen.

Dan wordt er naar de juiste trein gezocht en afscheid genomen.

Ik heb alles nu gezien en beluisterd wat de camera heeft vastgelegd. Nog altijd versta ik niet alles, maar veel meer dan op het moment zelf. Mijn oren zijn slecht. Gelukkig kan ik Heleen vragen wat er gezegd werd.

De opzet is geslaagd.
Met deze video-opname hebben we een historisch document.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 5 september 2021

Terwijl ik met Georges door Den Haag wandel en Martijn met Lars en Jade naar speeltuin *De Verademing*, is Heleen alleen thuis met Simon:

Simon (hardop voor zich uit, terwijl hij landerig speelt met zijn hockeybal, verontwaardigd: “En dan moeten we allemaal luisteren, en ik weet alles allang.”

De avond ervoor lag hij ‘s avonds in bed. Lars was doodmoe en lag op zijn kamertje al te slapen. Simon was goedgehumord, de spanningen van overdag waren van hem afgevallen. Hij mocht nog wat lezen en zei tegen Heleen: “doe het grote licht maar uit, ik lees wel bij het kleine lampje, die maak ik zelf wel uit.” Later kwam Heleen terug: “Nu moet je het lampje maar uit doen.” Hij:

(weer half voor zich uit, met na-spijt) We hebben verloren. De volgende keer kies ik voor de slechtste groep. Dan winnen we.”

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 9 september 2021

Vera en Dick waren op bezoek. Ik vertelde hem dat ik zo'n last van jeuk had. Hij vertelde over een collega, die zelf op internet een middel ertegen had gezocht en gevonden. Dick stuurde een link per mail:

Hoi Ad
Mogelijk is dit interessant voor je. Wordt vervolgd. Groetjes Dick

<https://www.lumc.nl/patientenzorg/praktisch/patientenfolders/jeuk-en-krabben>

Ha Dick,

Ik heb het programma gelezen en het voelt aan als een troost dat anderen over het probleem nadachten en dat je dus niet de enige bent die ermee zit.

Laat ik je vast zeggen dat ik, en dus Heleen ook, goed hebben geslapen, in tegenstelling tot vorige nachten.
Het is nu bijna kwart over elf en ik voel nog geen echte jeuk.
De komende dagen zijn er geen spannende dingen, dus ik kan veel aandacht besteden aan het niet krabben.

Zoals vaker ben ik je dankbaar, zeer, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 11 september 2021

Dag Dick,

Ik heb de folder goed gelezen, fijn dat je die stuurde.
We hadden afgesproken dat ik me zaterdag zou melden, vind je het goed dat ik het per e-mail doe?
Ik kan dan beter denken voor ik iets zeg.

Ik heb nu 3 pilletjes quetiapine ingenomen voor het slapengaan, maar tot nu toe merk ik geen verbetering. Had dit wel moeten? Hoe is dat bij Vera gegaan?

De anti-histamine heb ik sinds vandaag opgevoerd van 3 naar 4 tabletten.
Als ik dit een dag of 4, 5 doe en het helpt niet, bel ik voortijdig mijn dermatologe.
Ik probeer zo weinig mogelijk zalf te gebruiken vanwege de plakkerigheid en vooral te letten op het niet krabben.

Moet ik doorgaan met de quetiapine?

Ik denk met plezier terug aan het bezoek woensdag van jou en Vera.
Ad

Dezelfde dag:

Hoi Ad
Rustig doorgaan met de quetiapine. Ik hoop wel dat je beter slaapt en hopelijk gaat het ook een positief effect hebben op de jeuk. Bij mijn vriend was dat effect blijvend, Vera heeft de Q. Niet lang gebruikt. Houd moed mijn vriend. Zeker niet te snel stoppen!!!

Knuffels Dick

Dezelfde dag:

Okay, ga ik doen en fijn dat je zo snel reageert.
Laat van me horen, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 14 september 2021

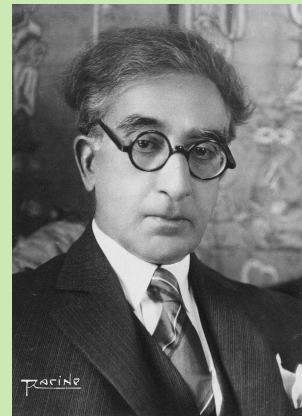
Ik zag een interview terug uit 1996 met Hella Haasse, die een gedicht voorlas van Konstantinos Kavafis. Het trof haar door de stoïcijnse houding tegenover de ouderdom en de dood. Het stak haar een hart onder de riem, zei ze.
Ik bevind me in dezelfde situatie.

Antonius¹ door zijn god verlaten

Wanneer om middernacht je plotseling
een onzichtbare stoet voorbij hoort trekken,
met stemmen en betoverende muziek,
treur dan niet nutteloos om je fortuin die van je wijkt,
je werken die mislukten, je plannen voor het leven
die allemaal illusies bleken.

Je moet, als was je lang voorbereid en moedig
vaarwel zeggen aan het Alexandrië dat jou verlaat.
Bedrieg jezelf vooral niet, zeg niet dat het een droom was,
dat je gehoor je misleidde,
laat zo'n vergeefse hoop niet toe.

Je moet, als was je lang voorbereid en moedig,
zoals jou, die zo'n stad vergund was, past,
beheerst naar het venster toegaan en luisteren,
met ontroering, niet met lafhartig klagen en jammeren,
in een laatst genieten,

¹Marcus Antonius was een van de mannen van het triumviraat, dat na de moord op Caesar het landsbestuur overnam. Hij kreeg het oostelijk deel van het Romeinse rijk en nam in Alexandrië Cleopatra tot vrouw. In 31 voor Christus werd hij bij Actium (Akarnania) verslagen door Octavianus. Toen deze een jaar later ook Alexandrië veroverde, pleegde Marcus Antonius zelfmoord.

naar de klank en de betoverende instrumenten
van de geheime stoet die voorbijtrekt
en vaarwel zeggen aan het Alexandrië dat je verliest.

De *geheime* stoet.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 15 september 2021

Sinds oktober vorig jaar heb ik last van jeuk. Het is steeds erger geworden. Patrick, mijn huisarts, zei (2 aug.) dat mijn huidcellen te weinig talg aanmaakten en schreef zalf voor.

(Talg vormt samen met zweet een zuurmantel op de huid waardoor bacteriën niet in de huid kunnen dringen. Het werkt ook waterafstotend en beschermt tegen uitdroging en vochtverlies.)

Sindsdien heb ik Cetomacrogolcrème gebruikt, met en zonder 20% vaseline, en Koelzalf voor een droge en geprikkelde huid.

Hij schreef ook Triamcinolonacetonide-zalf voor, een bijnierschors hormoon (een corticosteroïd), tegen eczeem en overgevoeligheid voor licht. Ik moest het 5 dagen op de huid smeren, dan 3 dagen niet, enz.

Omdat het mij niet hielp, ben ik naar de Mauritskliniek gegaan op de Canisiussingel, waar assistente Marlies Tol mij een anti-histamine voorschreef: Desloratadine, te beginnen met 1 tablet per dag, dan 2, dan 3 en tenslotte 4. Telkens in een periode van zo'n 5 dagen.

Op dit moment slik ik 2 dagen lang 4 tabletten.

Ze liet me ook een bloedtest doen. Uitslag: geen afwijkingen.

Vorige week kwamen Dick en Vera op bezoek. Dick vertelde over een pil die in de psychiatrie werd gebruikt bij psychoses, en die in een zeer kleine hoeveelheid - 5 mg - heilzaam had gewerkt bij Vera én bij een bevriende arts. Het zou vooral ook helpen bij het slapen, niet zozeer het inslapen, maar het doorslapen.

Ik kreeg van hem 8 pilletjes en neem vanavond de 8ste en laatste. Bij mij is de jeuk niet verminderd. Ook de slaap is niet verbeterd.

Dick stuurde ook een folder tegen het krabben. Dat was een steun. Want het krabben is een reflex en onweerstaanbaar. Het beschadigt een al schrale huid en verergert de jeuk in hoge mate. Ik heb mij dit goed ingeprent, zelfs 's nachts in de halfslaap krap ik nog nauwelijks. Dit, én proberen de klammige huid droog te houden, zijn op dit moment mijn wapens.

Want zalf smeren op je hele huid is een ellende. Dat plakkerige gevoel en steeds weer het zweet dat zich ermee mengt. Een ramp. Wekenlang liggen de kamers bezaaid met kledingstukken die moeten drogen en nog geen dag gedragen zijn.

Niet krabben. De huid droog houden. Ook 's nachts.
Komt er snel een dag dat mijn huid zich herstelt?

Gisteren liep ik hard, voor de 3de keer sinds corona. De conditie klimt op. Ik voel me gezond. Alleen die jeuk. Onder het hardlopen schrijnden mijn onderbenen hevig van het zweet op de dunne huid.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 16 september 2021

Hoi Dick, (waar je ook bent) ik heb netjes de 8 brokjes Quetiapine elke avond verorberd, maar een verbetering heb ik nog niet gemerkt.

Sinds ik nu anderhalve maand met de zalven bezig ben, voel ik wel steeds enige verlichting, maar die wordt tenietgedaan doordat de huid tegelijk schraler en dus prikkelbaarder wordt. Het gevolg is een probleem met het inslapen bovenop het probleem hoe jezelf niet te krabben.

Ik zing een droevig liedje.
Heb jij nog een opinion?
Hartelijke groet, Ad

Donderdag 23 september

“Die huid is niet dun”, zei Marlies Tol, mijn dermatologe en schreef hydroxyzini voor, één pilletje voor het slapengaan. Tot nu toe helpt niets. Alle nachten lig ik wakker tot 3, 4 uur, terwijl ik almaar draai en kronkel. Heleen is geduldig, zegt dat er een keer een eind aan komt.

De zalf gebruik ik niet meer, de dermatologe bevestigde dat je er evenveel gemak als last van hebt. De huid voelt nu zeer droog en jeukerig, ik heb de grootste moeite om niet te krabben.

In deze omstandigheden grijp ik naar Hugo Claus. Zijn laatste bundel uit 2004 heet *In geval van nood*. Tweehonderd pagina's. Ik schrijf er een context bij, zoals ik eerder deed bij *Het Verdriet van België*. Deze bundel voert mij dieper in het universum van Hugo Claus. Althans dat hoop ik echt, dat ik toch nog toegang verover tot zijn poëzie.

Het motto van de bundel luidt: *con legerexza pensosa*, licht en rijk aan gedachten. Ik moet denken aan Simon en Lars die springen op de bank of op de trampoline. Ik zet er mijn zinnen op.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 30 september 2021

Ha Dick,

Ik zit in een penibele situatie. Bij de Mauritskliniek ben ik klaar, zij kunnen de oorzaak van de jeuk niet vinden en verwijzen mij door naar het RadboudUMC. Daar wil men mij voor verder onderzoek pas zien op 25 november. Over 2 maanden!! Dat is verschrikkelijk, hoe moet ik die tijd overbruggen? Ik heb een medicijn gekregen, Hydroxizine, pilletjes van 10 mg. Het helpt wel tegen jeuk en spanning, maar neemt ze beslist niet weg. Volwassenen mogen er 10 van nemen, ouderen 5. Hiermee moet ik dus die 2 maanden door.

Ik heb zojuist mijn zorgconsulent gebeld en krijg vanavond of morgen te horen of ik elders in het land eerder geholpen kan worden. Zou ik deze situatie ook nog voorleggen aan mijn huisarts? Voor een tranquillizer?

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 2 oktober 2021

Ja Ad

Heel vervelend dat niets helpt en de oorzaak nog niet duidelijk is. Door Corona zijn de wachttijden extra lang. Hopelijk kan de zorgconsument iets betekenen, mogelijk heeft de huisarts een ingang. En die kan je zeker een sedativum voorschrijven waarvan het gebruik ook een positief effect heeft op je klachten. Sterkte!!

Groetjes

Dick

Ps. Heb je iets gehad aan mijn adviezen in mijn vorige mail??

Zondag 3 oktober 2021

Ha Dick,

Ik geloof dat ik uit het dal ben.

Mijn huisarts stelde mij voor om een kuur met Prednisolon te doen. Vijf pillen. Vijf dagen. (Naast de andere medicijnen, de hydroxyzini en desloratadine).

Het medicijn simuleert het bijnierschors-hormoon.

Na gisteren, de 2de dag, liep de jeuk terug tot het niveau waarop mijn neiging tot krabben verdween.

Ik, we hebben lang en goed geslapen. Sinds lang. Droge lakens bij het wakker worden.

Ik heb nu goede hoop. Maak de kuur af. Woensdag afspraak met huisarts.

Ik houd je op de hoogte en dank je voor je medeleven en adviezen.

Voor mij was het een totale verrassing dat mijn arts doodleuk het stokje weer overnam, zonder te wachten op de Radboud.

Wat een verschil: of je 2 maanden kunt gaan zitten wachten met medicijnen die onvoldoende werken of meteen met een kuur kunt beginnen, waarmee mogelijk de Radboud ook was gestart.

Twee maanden gewonnen. Een mens is niet dankbaar genoeg, niet blij genoeg.

Hartelijke groet, Ad

Zondag 10 oktober 2021

Vandaag bracht Heleen een dun laagje Calendula aan op mijn schrale rug.

Ik had geen zin meer gehad in al die kleffe zalven, die wel verlichten, maar ook irriteren. Toch vroeg ik haar om de olie. Toen ik terugkwam van de ochtendwandeling, had ik niet gezweet, dat was opvallend. De rug was rustig. Heleen zei dat ik, vóórdat ik naar de dermatoloog zou gaan op de Radboud, al genezen zou zijn. Zou 't?

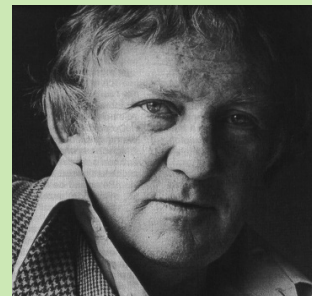
Een uur later stuit ik op een sonnet van Hugo Claus, dat ik nu als het mooiste, het beste beschouw dat hij geschreven heeft:

Jaren geleden kon ik dromen
 (o infantiele profetische ziel)
 van de dingen die zouden komen,
 fataal als de uitvinding van het wiel.

Nu is de wereld sterfelijk als ik,
 en daarmee uit.
 Alleen onzekerheid geeft mij een kick,
 ik geloof geen fluit.

Dromen jaag ik naar de zolder
 waar de domme kinderen wonen.
 Ik lieg. Er is nog één dulle kolder

en dat is zij over wie ik bericht
 in dit gelovig klinkgedicht,
 de laatste van mijn demonen. (Uit: Sonnetten, XV. 1988)

Dit gedicht ontroert mij tot tranen. Ten eerste heb ik zijn unieke stem in mijn oren, als ik het lees, hoor ik hem. En ik voel mij met hem verwant, geestverwant. Zoals hij zich geestverwant voelde met Lucretius, de atheïstische denker en schrijver, één van de grondleggers van het filosofisch materialisme en, ik citeer Johan Velter in *Hugo Claus en Lucretius (1)*: “Door de eeuwen heen is zijn werk gelezen (bewaard, overgeschreven en gedrukt) en zijn denken heeft anderen geïnspireerd om op dezelfde wijze te werken. Weg van de metafysica, weg van het goddelijke. De weg naar het geluk is het wereldse, het aardse, de zintuigen, het denken en voelen. Net zoals zo veel andere goddeloze denkers en schrijvers, was zijn stijl elegant, nooit hoogdravend maar menselijk, aandachtig, nooit afgekeerd van de mens, gedetailleerd, concreet, vitalistisch en beeldend figuratief.”

Ik sluit mij aan. Niet meer alleen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 26 oktober 2021

De dagen kruipen voorbij, de jeuk is niet te harden. Nog 9 dagen? Vannacht dacht ik: ik ga er naar toe, naar de dermatologie en zeg dat ik dit niet volhoud. Toen be kroop me de gedachte dat ik een deel aan mezelf te wijten had door te proberen zonder zalf en zonder pillen te kunnen. Dus eerst nog eens proberen met 2 tot 3 keer per dag smeren met zalf? En meer pillen? En de hartritmestoornissen dan?

Vanmorgen zag ik dat 2 klieren in de liezen gezwollen waren. Ik had al 2 bultjes in de nek. En nog een grote iets hoger in de rechterlies. Ik ben er voor 99% zeker van dat dat het gevolg is van het continu krabben als gevolg van de jeuk. Dat krabben gaat soms met veel geweld.

Maandag even tussendoor laten bevestigen door Patrick.

Mira vertelde opgetogen dat ze een droom had gehad met een niet te missen symbool: ze had als in een estafette het stokje van mij overgenomen.

Ik denk dat ze het mij vertelde om mij te troosten: je werk en moeite wordt beloond doordat het wordt overgenomen en voortgezet. Het komt dus niet tot een eind.

Ze heeft gelijk. Maar voor haar zelf is de droom het meest verblijdend, want hij vertelt haar dat ze volop in de race van het leven is en dat is de waarheid.

Twee voeten om over elkaar te wrijven

Twee handen om te krabben haren

nek, gordel, alles

Ik moet lopen, bewegen ...

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 28 oktober 2021

Hallo Ad,

Heb je mijn eerdere mail van afgelopen donderdag ontvangen. Ik gaf je daarin een paar tips mocht de jeuk niet verminderd zijn. Maar mogelijk vond je de toon van mijn mail wat al te luchtig. Dan excuus daarvoor.

Ik hoor graag even de stand van zaken voordat we morgen voor een paar dagen naar Brabant gaan.

Hartelijke groet,

dick

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 29 oktober 2021

Dag Dick,

Ik heb bij mijn weten onlangs geen bericht van je ontvangen.

Jammer, want ik had je tips graag gelezen en ook je luchtige toon graag

ondergaan, want die heeft al vaak voor plezier gezorgd.

Mijn dagen op dit moment zijn ronduit ellendig. Heftige jeuk, en pil en zalf die daar niet tegenop kunnen.

En er gebeurt niets: ik sta al weken op een wachtlijst bij de Radboud, waar ik een afspraak heb voor donderdag 4 november.

Nog 6 dagen. Hoe krijg ik ze om? Gelukkig heb ik maandag een afspraak met de huisarts. Misschien dat hij nog voor wat verlichting kan zorgen.

(Ik heb namelijk flink gezwollen klieren in de liezen en de nek. Ik ben er zeker van dat zij het gevolg zijn van al het wrijven en krabben.)

Op de Mauritskliniek konden ze geen oorzaak vinden.

Mijn diagnose is dat mijn jeuk een reactie is op de stress en ongerustheid, opgebouwd in de laatste jaren, waardoor mijn immuunsysteem verzwakt is. Ik hoop daarom op pijnstillers en antidepressiva. Zodat mijn handen en mijn huid kalmeren.

Je ben je dankbaar voor je aandacht, zeer, en wens je fijne dagen in Brabant samen met Vera.

Hartelijke groet, Ad

Dinsdag 2 november 2021

Dick, er zit een boosdoener achter mijn jeuk.

Nieuw bloedonderzoek. Morgen uitslag. Ad

Dinsdag 9 november 2021

Ik heb het koud. Ik ben bang. Bang voor het lot dat boven mijn hoofd hangt en dat in de loop van volgende week duidelijk zal worden, als ik bij de internist ben geweest die mijn opgezette klieren zal scannen en waarschijnlijk een biopsie uit zal voeren. Er is dus verdenking van kanker of een andere ontstekingsziekte.

Ik ben dus ziek, en misschien ernstig.

Mijn ziekte heeft zich aangekondigd in de vorm van jeuk.

Om de jeuk iets te onderdrukken heb ik anti-histaminepillen en tegen de stress oxasepam.

Vannacht had ik voor het eerst een vreemde jeukaanval midden in mijn slaap. Hevig krabbend werd ik wakker. Heleen pakte mijn handen. Ik weet dat ik dacht: deze heftige jeuk heeft zijn oorsprong in primitief bijgeloof, geloof hem niet.

Geloof ik dergelijke intuïties, mechanismen van de geest? Nee.

Ik klamp me vast aan Heleen. Zij zegt: het kan nog alle kanten op.

Ik zit achter mijn pc. Het loopt naar twaalfen. Heleen heeft de 2de ronde koffie gebracht. (Ik doe steeds de 1ste.) Mijn bezorgdheid geeft stress en dus jeuk, ik kan niet goed werken, loop steeds heen en weer, bang dat de pillen de jeuk niet aankunnen. Hoe houd ik mijn handen in bedwang.

Hoe breng ik mijn tijd door? Ik leg me voor het eerst in mijn leven serieus toe op de poëzie van Claus, die ik eerder niet of te weinig begreep. Ik heb een aantal bundels gelezen: Almanak (1982), De Sporen (1993) Wreed Geluk (1999), In geval van nood (2004), zijn laatste reeks.

Mijn manier is om de gedichten over te typen, vertraagd tempo van lezen dus, en in de kolom ernaast de context te schrijven, allerlei informatie die je meestal helpen bij het begrijpen. In deze dagen waarin ik ineens weet dat de resterend tijd kort kan zijn, lijkt me zijn poëzie het beste gebruik van deze tijd. Vóór mij liggen nog de bundels: Alibi (1985), De wangebeden (1978), Heer Everzwijn (1970), Van horen zeggen (1970) en Figuratief (1973).

En dan is er nog de verzamelbundel *De Oostakkerse gedichten* uit 1953, destijds een openbaring.

Claus was een schrijfbeest. En universeel. Je hoeft niet bang te zijn dat je met hem op een zijspoor raakt. Zijn domein is veel omvattend, bijna universeel, horizontaal in de ruimte, verticaal in de tijd. Hij is een geweldig erudiet. Hij beoefent elke stijl, naargelang het onderwerp. Hij staat in de modder, hij vliegt niet, komt niet los van de aarde. Betreft het hoge en het lage in zijn beschouwingen, uit afkeer tegen dwaas idealisme, tegen de metafysica.

In de wereld van de exacte wetenschap is hij niet thuis. Daarvoor moet ik zijn bij de goede gidsen Douglas Hofstadter, Richard Dawkins, en de onvolprezen Daniel Dennett.

Maar zij en Claus samen morrelen aan de fundamente van de religie, die zich heeft ingegraven in het *mysterie* dat geloofd maar niet bewezen hoeft te worden.

Hier is op rationele gronden niet tegen te vechten, maar kan wel onaannemelijk worden gemaakt door de toenemende kennis van hoe een geest is ontstaan en functioneert. En met het lichaam als substraat blijvend verbonden is.

Het is mooi weer, ik ga wandelen.

Eerst nog een anti-histaminepil.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 11 november 2021

De dag van het onderzoek op Interne Geneeskunde nadert: maandag a.s. 10.15 u.
Het klinkt als een vonnis.

Gisteren Mira bijgepraat, zij was nog in de veronderstelling dat na de gunstige uitslag van de bloedtest het gevaar geweken was. Ze kon met moeite schakelen, ze verzette zich, wilde kwaad worden, maar op wie? Opgezette klieren slinken langzaam, zei ze. Zelf had ze een perfect slaapmiddel en pijnstiller ontdekt, mocht ik ...

Op het laatst van het telefoongesprek, door Heleen overgenomen, klonk ze mat. Ze moet zich nu, net als wij, overgeven aan wat komen gaat, zo rustig mogelijk.

Arme Mira. Van binnen bang. (Als ik.) Van buiten: fel.

Uitgerekend vandaag, nu, is Heleen naar de Radboud voor een onderzoek naar betere medicijnen tegen cholesterol, die geen spiercellen afbreken. Ze heeft hoop dat ze nu voor (duurdere) medicijnen in aanmerking komt, zodat haar moeheid afneemt.

Nog vier dagen. In de bundel *Alibi* van Claus bevindt zich de reeks *Nu Noch*. Daar ga ik aan werken. Hopelijk blijft de jeuk weg.

Ik moet denken aan wat Johan Velter schreef: de elliptische geest van Claus.

Ook moet ik denken aan Marike Lukas Reineveld, die Jan Wolkers mateloos bewondert. Jan kreeg vaak kritiek te horen over de 'vieze' woorden die hij schreef. Hij antwoordde dan: "Hoe meer vieze woorden je schrijft, hoe dichterbij de werkelijkheid komt."

Ik bewonder Marike Lukas, die op haar leeftijd de waarheid hiervan begrijpt.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 16 november 2021

Dag Dick,

Ik heb gisteren een onderzoek gehad op Interne Geneeskunde en morgen gaat de KNO-arts een 'verdacht' kliertje in de nek verwijderen. Enkele dagen later hoor ik wat er verder moet gebeuren.

Het gevecht tegen de jeuk gaat onverminderd door.
Het enige wat telt: elke spanning vermijden. Anders jeukaanval.

Maar de dokter zei: "'t komt goed."

Zo, nu ben je op de hoogte. Gaat wel even anders dan we dachten, hè?
Laat je dit ook Vera lezen?

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 18 november 2021

Hoi Ad,

Fijn dat de dokter je vertelde dat het goed komt. Belangrijk om er vertrouwen in te houden. Gisteren ben je naar KNO geweest. Hebben ze daar nog iets gezegd of moet je de formele uitslag afwachten? Ik leef met je mee jongen. Echt klote wat je in deze periode te verduren krijgt. Ik hoor graag snel weer van je. Sterkte!!

Dick

Ps Vera leest mee

Heleen antwoordt dezelfde dag:

Hoi Dick (en Vera),

Prikkels brengen jeuk teweeg, hevige.
Daarom vraagt Ad of ik je wil antwoorden.

Gister bleek het consult bij de KNO arts een intake te zijn met oncoloog Dr. Honings.

Ad krijgt binnen twee of drie weken (!!) een oproep voor een poliklinische ingreep met plaatselijke verdoving. De klier die hij er waarschijnlijk uithaalt ligt goed bovenop zoals hij zei. Omdat de kliertjes kennelijk wisselen van grootte kan het zijn dat hij op de dag van de ingreep een andere klier kiest, aldus de specialist.

Daarna duurt het ongeveer een week voor de uitslag bekend is. Die uitslag horen we via de internist.

Ad kijkt natuurlijk uit naar uiteindelijk de behandeling, enerzijds om de kliertjes de baas te worden en vooral hopen op verminderde jeuk.

Hij ziet op tegen al die dagen van wachten en vechten tegen een erg onrustig lichaam.

Veel groeten,
Heleen.

Zondag 21 november 2021

Nu komen de echt zware dagen, weken ...

Het onderzoek, de diagnose en de nieuwe hoop.

Patrick zei: er is een behandeling voor.

En hij zei: het komt goed.

Vrijdag operatie, dan wordt een gezwollen klier in de nek weggehaald.

Woensdag komt er een telefoon van interne geneeskunde. Mogelijk krijg ik een afspraak voor lichttherapie. Daar heb ik mijn hoop op gesteld, want het geeft direct verlichting van de jeuk. Als dat waar is ... Drie keer in de week naar de Radboud, parallel aan de andere onderzoeken en behandelingen.

November, 21. Precies over een maand de kortste dag. Dan *solstice*.

Mijn ziekteverloop kan heel goed het seizoen volgen.

1 Januari uit het dal.

Ik leef nu volledig in quarantaine. Van de wereld afgesloten. Geen televisie, geen krant. Geen telefoontjes, geen mails. Bij het geringste nieuws breekt het zweet mij uit. Welk nieuws ook. Het lichaam zegt: weg, weg, luiken dicht.

Volledige concentratie op het lichaam. De medicijnen. Het slapen. De hele dag het gevecht tegen het zweet, het angstzweet, de stress.

Alle omstandigheden in huis zo goed mogelijk aanpassen.

Heleen is fantastisch. Beschermengel.

En mentaal? Hoe word ik de baas over mijn handen?

Hoe word ik de baas over mijn gedachten?

Tegenover de angst voel ik ook een kracht in me. Een stuwende kracht die zegt: kom op, er doorheen!!

(Ik heb me tijdens dit schrijven ongenadig gekrabt. Ik heb het er voor over, want er staat zo'n voldoening van het schrijven tegenover. Waarom?

Omdat je iets meer in fase bent met de werkelijkheid?

Omdat er een kans is dat het gelezen wordt.)

Vrijdag 26 november 2021

Lieve Leen

Wat een toestand met Ad. Echt heel vervelend voor hem (en ook voor jou) en zeker ook omdat alles zo lang moet duren terwijl hij klachten houdt. En zijn onrust maakt het natuurlijk ook niet beter maar is heel begrijpelijk. Sterkte met al het wachten en knuffels voor jullie beiden.

Dick

Zaterdag 27 november 2021

Gisteren 'ingreep'. Ik zag het kliertje liggen op de bodem van een klein plastic potje. Nu tellen alleen nog de feiten.

Vanmorgen om half tien, met levocetirizine (tegen jeuk) en toxazepam (rustgevend), ingesmeerd en ingepakt in mijn lekker warm holletje in de grote stoel, een uur zomaar in slaap gevallen.

Vóór me *Aap en kind* uit *De Wangebeden* van Claus. Ik probeer te werken. De vraag is of mijn lichaam zich in dit grijze jasje voldoende warm kan houden en vooral of ik mijn handen de baas blijf, die ik verboden heb te krabben, terwijl ik geen enkel gezag over hen heb. Een verloren strijd. Maar wat kan ik anders dan blijven proberen?

Heleen is naar Pompo. Ze hebben daar een gat in het beddenlaken hersteld.

Als ze terugkomt, zet ze een tweede bakkie koffie.

Dezelfde dag schrijft Heleen:

Dag Dick,

Dokter Honings heeft Ad niet vergeten. Binnen anderhalve week mocht hij komen.

Dat was gisteren. De ingreep en ook de dagopname in het ziekenhuis zijn soepel en hartelijk verlopen. Veel napijn heeft Ad niet van de ingreep.

De jeuk en de zweetaanvallen zijn er nog wel.

Binnen een dag of tien krijgen we een gesprek met de internist, waarin de uitslag en mogelijk verder onderzoek besproken wordt. De datum voor dit gesprek wordt nog toegestuurd.

De wachttijd proberen we te overbruggen door een aangepaste dagindeling te maken waarin de levocetirizine en oxazepam ook een rol spelen.

Veel groeten en ook liefs voor Vera en jou.

Tot de volgende ronde,
Heleen.

💐 💐 💐 💐 💐 💐

Zondag 28 november 2021

Dagen van angstig afwachten.

Mijn lichaam zweet. Ik heb het koud.

Ik lees (terwijl ik kopieer) *Het Graf van Pernath*, van Hugo Claus.

Mijn lichaam is niet op orde. Ik weet niet hoe ernstig het is.

Ik voel het gezelschap van twee mannen die ik eerder zo niet kende: Hugo, Hugues.

Over twintig minuten Buitenhof. Met Heleen

💐 💐 💐 💐 💐 💐

De nacht vóór de "operatie", of "ingreep" op **24 november** had ik een verschrikkelijke droom.

Ik bevond mij in een kale ruimte, een fabrieksruimte waarvan de vloer voor een groot deel open lag, zodat ook de kelder zichtbaar was. Ik herkende mijn oude theater, maar het was vele malen groter. Het was kil, leeg, verlaten. Er was weinig licht. Het was een holle ruimte in de hel van Dante.

(Terwijl ik dit typ - maandagmorgen - heb ik een jeukaanval en een angstaanval: het zweet gutst onder mijn oksels, in mijn rug. Met mijn knokkels wrijf ik de jeuk in mijn handen kapot, ik moet stoppen maar kan het niet.)

(Vanmorgen heeft Heleen - zij is nu naar de Natuurwinkel - de pleister in mijn nek eraf getrokken. Een snee van 4 centimeter werd zichtbaar.)

Toen hoorde ik stemmen. Langs mij heen liepen mijn oude toneelspelers, die mij verlieten. Ik herkende Fred Hendriks, totaal gedesilluseerd in mij. Als laatste zag ik Jeroen Helmer. Zijn triomferende ogen zeiden dat hij ander, beter werk gevonden had en dat hij mij niet meer nodig had.

Heleen kwam thuis. Enorme huilbui. Ze troostte.

Eind november

De zweetklieren onder mijn oksels zijn niet meer te stoppen. Hoe lang zal dit duren?
Eén week? Twee? Vier?

Zolang het zweet loopt, koel ik teveel af en heb ik het koud.

Ik krijg mijn lichaam alleen warm als ik stil in de slaapzak ga zitten. Maar dan moet ik weer oppassen dat ik niet in slaap val, waardoor het dag- en nachtritme nog verder wordt verstoord.

Het zweten verhindert mij ook naar buiten te gaan.

Zoals mijn handen steeds weer de jeukplekken opzoeken, zo zoeken mijn gedachten steeds weer het moment op waarop ik de uitslag zal horen.

Ik ben de regie grotendeels kwijt.

Gelukkig schijnt de zon.

Ik ga erin zitten.

Radeloos.

Zitten om rustig te worden. Rustig.

Dinsdag 30 november 2021

Dag Dick,

Ik merkte dat ik in gedachten met je liep te praten,
dus dacht ik, pak dan de pc er maar bij, dan hoort hij het ook.

Buiten is het koud en miezerig, ik ben blij dat ik er niet uit hoef.
Wat ben jij aan het doen? Iets nuttigs? Iets waarvan je later zegt:
het was de moeite waard? Ik ben benieuwd.

Ik sleep me nu werkelijk door de dagen heen.

Elke dag is er een.

Hoe lang nog?

Wanneer is er het diepste punt?

In deze weken van bange afwachting

- het woord 'lymfeklierkanker' gaat vallen -

word ik door twee dingen beheerst: jeuk en zweet.

Die jeuk weet je al. Er is nauwelijks iets tegen te doen,
omdat je blijft krabben en wrijven. Hoe je ook je best doet.
Levocetirizine, 4 tabletten per dag helpen. Een douche ook.
Het liefst zou je je dag in een warm bad willen doorbrengen.

Sedert een dag of tien komt daar het zweten bij.
Angstzweet bij een gestresste huid.
Dat zweten gaat in golfjes. Vanaf het opstaan: O ja,
dat is waar ook, er is iets ergs met mij aan de hand.
Nog steeds die gezwollen klieren in de liezen.
En vanaf dan is je hele lijf nat.

Dat zweet koelt af. Je voelt je rillerig en koud.
Droge kleren aantrekken helpt niet, want een minuut later zijn die ook weer
nat.
Ik sleep me dus door de dagen heen.
Ik zit te rillen op mijn stoel.
Ik wrijf mijn voorhoofd, nek, armen en flanken murw.
Nog even, tot dit briefje af is, dan ga ik stil zitten, in de grote stoel,
de slaapzak om mij heen en probeer mijn gedachten te vertragen,
de armen vast te zetten op de leuning.

Ik schrijf je zo uitgebreid, omdat jij een dokter bent, gewend aan het gejammer
van de stervelingen.
Niet omdat ik denk dat je terug zult schrijven: sta op, neem je bed op,
je had een nare droom.

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 1 december 2021

Ineens stond Patrick in de kamer. Ik had net een uur geslapen in de stoel.
Heleen had hem uitgenodigd. Hij luisterde.
We kunnen dat zweten tegengaan, zei hij. Je krijgt van mij plaspillen, die hebben als
bijeffect dat het zweten vermindert. Probeer het een dag en kijk of het werkt.
Waarschijnlijk heb je meer baat bij de oxazepam. Neem die 3 keer per dag in, plus 's
avonds voor het slapengaan.

De snee in de nek zag er goed uit.

Ik vroeg hem: je zei: alles komt goed, er zijn goede behandelingen.
 Hij antwoordde: er spookt iets in je, maar ik weet niet wat. Een agressieve
 lymfklierkanker valt niet te bestrijden. Maar er zijn mildere vormen en je bent een
 gezonde vent, die tegen een stootje kan.
 "Het komt goed" is nu voorwaardelijk geworden. Er zit een gat in mijn vangnet.

Mijn gedachten keren steeds terug naar het slechtste scenario.
 (Weer wrijf ik mijn lichaam stuk, terwijl ik dit schrijf. Mijn handen zijn mij verre de
 baas, al win ik weer wel in het feit dat ik blijf schrijven.)

Ik heb nog één mentaal middel: door het standpunt van Heleen in te nemen, het
 mijne weg te duwen. Zij is niet gefixeerd op het ergste, er is nog steeds een goede
 kans dat het meevalt, zegt zij. Je hoeft echt nog niet aan de kist te denken.
 We gaan vechten.

👉 👉 👉 👉 👉 👉

Gisteren werd er ook nog een pakket bezorgd. Daar zat een onderdeken is, die matras
 en lakens voor-verwarmt.
 Door Georges gestuurd.

Georges en Mira. Als ik aan hen denk, huil ik.

👉 👉 👉 👉 👉 👉

Donderdag 2 december 2021

Brief van Dick en mijn antwoord:

Goede vriend

Ook ik heb in gedachten de afgelopen dagen al hele gesprekken met je
 gevoerd, zeker na je laatste mail. Die heb ik wel tien keer gelezen en iedere keer
 weer raak ik er door ontroerd. Wat een klote situatie Ad , een van bange
 afwachting en daarnaast ook fysiek lijden. En dat is geen gejammer jongeman!!!
 Je zorg is natuurlijk terecht maar weet dat er nog duidelijk mogelijkheden zijn,
 ook als het woord lymfeklier kanker gaat vallen. Maar dat heb je waarschijnlijk
 zelf ook al ontdekt op internet.

As. Dinsdag woensdag en donderdag ben ik alleen thuis zonder enige afspraak.
 Mogelijk een stukje samen wandelen?

Heel fijn dat je mij zo uitgebreid schreef.

Oh was het maar een nare droom...

Ik denk veel aan je
Lieve groet
Dick

- - - -

Fijne brief, Dick.
(Huilbui en jeukaanval.)
Het fijnste wat je schrijft - behalve dan dat ik niet verwacht had dat je zo meeleefde (nieuwe huilbui) - is "dat er nog duidelijk mogelijkheden zijn, ook als het woord lymfeklierkanker gaat vallen."

Wandelen? Niets liever.
Maar eerst laat ik je weten wanneer en *wat* de uitslag is.
Ik kom nu niet meer buiten, vanwege de zweetaanvallen. Buiten kan ik me niet warm houden.
Stilzitten. Omkleden, kleren op de verwarming, in de wasmachine.

Ik ben geobsedeerd door het vonnis 'agressieve klierkanker'. Probeer te hopen dat dat vonnis niet valt, dat er weer perspectief komt, een plan dat het angstzweet afneemt en dat we weer samen naar buiten kunnen.

Je steun doet me geweldig goed.

Ad

Tegen de angst gebruik ik oxazepam. Het middel heeft als bijwerking dat het versuift. Je bent niet scherp van geest meer. Zo vraag ik aan Heleen: was Patrick er nou vanochtend, of was dat gisterochtend? Heb ik gisteren echt 3 oxazepams ingenomen, plus vannacht één om een uur of drie?
Het begin van dementie.
We beleven de nachten vaak anders. "Vreselijk, kwam geen eind aan" tot "redelijk goed."
Oxazepam voert ook zachtjes naar de hallucinatie, ben ik bang.
Een paar keer werd ik wakker, omdat ik iets zei, hardop. Heleen hoorde het ook.
Oppassen ermee, dus.

De droom die ik had was haarscherp op het moment zelf, maar nu vaag. Wat jammer. Opnieuw bevond ik mij, alleen, in een vrij grote ruimte. Ik stond voor een enorme bak met kleine ballen. Ik moest die ballen aan elkaar rijgen. Er stonden steeds dezelfde letters, of figuren, op. Een klus voor een monnik, een kluizenaar. De

formule leek helder en consequent. Maar de gigantische hoeveelheid van de ballen maakte dat het resultaat steeds anders was dan je zou verwachten. De ballen nemen een loopje met me. Ergens in het labirint was een mutatie opgetreden, de uitkomst werd onvoorspelbaar.

Het woord 'mutatie' maakte me wakker.

Vreemd dat ik me door Douglas Hofstadter toch enigszins op vertrouwd terrein voelde. Verrassingen als deze, waarvan hij er vele beschrijft, maken hem niet bang, integendeel, ze stimuleren hem tot diepe inzichten.

Ik zweet als een rund, de hele dag al, ook nu, bij dit schrijven.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Jacques Brel: Et nos amours qui ont mal aux dents

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 4 december 2021

Ochtendzweet. Koud tussen ondergoed en huid. Een uur onder de warme dekens vandaan en ik heb al weer 2 keer verwisseld van kleren.

Heleen zegt: vecht er niet zo tegen. Laat het over je heen komen.

Dat geldt voor alles, voor alle komende bange dagen.

De fout die ik jarenlang maakte met de kinderen is dat ik hen op hun fouten wilde wijzen. Terwijl zij van mij aanmoediging verwachtten, het gevoel dat ze het goed deden.

Tot wederzijdse frustratie.

Ze wilden dat ik trots op hen was.

Ben ik ook. Ik sta er achter wat ze doen.

En denken.

Mijn kinderen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Mijn zintuigen zijn scherper dan normaal. Zij staan in de hoogste alarmfase.

Terwijl ik slaap in de veilige fauteuil, schrik ik op van de geluiden in huis. Geluiden die doodnormaal zijn. Keukengeluiden. Regendruppels op de vensterbank. Als de

deur opengaat. Als een voorwerp bij de burens op de grond valt.

Dood-normaal.

☹ ☹ ☹ ☹ ☹ ☹

Golf van zweet, telkens als ik schrijf.

Toch probeer ik het.

Schrijven en lichaamsoefeningen zijn een opwaartse kracht.

Zondag 5 december

Ik heb Heleen koffie gebracht. Ze was bezig met háár lichaamsoefeningen. Ze omringt me met grote zorg. Probeert me op te beuren. Ze gelooft nog in een uitslag die meevalt.

Ik wil haar geloven.

Mijn kinderen ...

Jarenlang getwijfeld aan de band met hen.

Het gemak waarmee ze met hun moeder omgaan.

(Ik begin weer te zweten, met mijn knokkels te wrijven. Pauze. Ontspannen.)

Een paar keer ben ik met Georges op stap geweest. Concertgebouw Amsterdam.

Stedelijk museum. Even tijd voor elkaar. Even niet bang om alleen met elkaar te zijn.

Maar de dingen uit het verleden zitten diep. Kom daar maar eens bij.

(Zweet. Knokkels. Pauze.)

Eén keer zat ik - min of meer toevallig, geloof ik - met hem in een restaurant in

Kijkduin. Het liep tegen de middag. Voor de eerste keer waren onze stemmen zachter en ik voelde iets van intimiteit. We liepen terug langs het strand.

(Hevige jeuk. De voordeur slaat dicht. Heleen gaat wandelen, de tuinen inspecteren, ze neemt de natuur goed in zich op. Na 20 minuten is ze terug, ik denk dat ze dan het 2de rondje koffie gaat maken.)

Heeft Georges het ook zo beleefd? Herinnert hij het zich nog?

(Hevig krabben. Ik moet stoppen.)

Van Mira herinner ik me ook zo'n poging. Ze wist in Amsterdam een groot terras bij de Hermitage met een gezellige en persoonlijke aankleding, opgezet door jonge mensen.

Van het gesprek herinner ik me niets, geen flard. We zaten tegenover elkaar aan een tafeltje, ik voelde me opgelaten. (Zij ook, denk ik).

Het herinner me dat ik bang was om te blozen. Dat ik bang was dat zij het zag.

... 13.00 MIRA VOOR MIJN NEUS !!! Blakend van gezondheid, mooi opgemaakt, ogen ongerust op mij gericht. Ik ben sprakeloos.

(Heleen verdwijnt naar de keuken. Later merk ik dat zij de lunch klaarmaakte. Ze had het goed voorbereid, het geheim was 100% bewaard.)

Ze heeft een ochtendjas gekocht, zachte stof, licht blauw, helemaal mijn maat. Ik ben er heel blij mee, veel blijer dan anders.

We praten. Ze wendt zich helemaal naar mij toe. Ze wil weten hoe het met mij gaat. (Hoe dat dit samenvalt met wat ik juist 's morgens geschreven had!! Alsof in één klap alles weer is goed gemaakt. Daar is het, eindelijk, intimiteit.

Tijdens de lunch draaien de rollen een beetje om. Mira verkeert zelf ook in een crisis. We praten over haar verhouding met Damiaan. Ze huult even. Ze hebben vaak ruzie. (Het kind Reza maakt haar ouders daarover terechte verwijten. Mira moet zich dat aantrekken en ermee stoppen. Ze schaden het kind en leveren niets op.)

Ze zitten in een doodlopende straat. Mira wil graag een huis kopen. Damiaan wil blijven huren in de Hunzestraat. Zijn angst om zich te binden zit diep.

Mira twijfelt of ze deze situatie moet laten voortduren.

Eigenlijk wil ze het niet langer.

Gaat ze - met hulp van Georges - de sprong wagen naar een eigen plek?

Durven wat sterke vrouwen durven?

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 12 december 2021

Alleen nog het gevecht tegen de jeuk, het zweet, de hypergevoelige, brandende rug. Het gevecht dat ik niet kan winnen.

Ik kan wel mijn lichaam steeds weer ontspannen, en in het moment blijven.

Ik ben alleen in de kamer. Ik laat het aan de dag over om zelf voorbij te gaan.

Morgen is de PET-scan. In het CWZ.

Als ik mijn ogen dicht doe, zie ik vaak een soort muur. Van steen. Van stof. Van papier. Ik stel me voor dat ik in een bootje zit, diep onder water. Verder weet ik niets. Nog ben ik veilig. Ik weet niet waar het bootje me brengt.

Ik blijf kijken naar de muur, tot het beeld verdwenen is.

Het zijn kleine middelen, waaraan ik merk dat ook ik wil overleven.

Een krachtig middel waar ik moed uit put is de kleine reeks oefeningen die ik 's morgens doe voor de arm- en beenspieren. Ze geven me het gevoel dat ik mezelf

redelijk gezond mag noemen en misschien dat dit gezonde deel me naar de overkant sleept.

Maar vannacht was ik in paniek. Mijn rug brandde, ik kon niet liggen. Toen dacht ik: laat maar branden, het gaat vanzelf over. Maar het ging niet over. Ik schrok, was bang dat ik de huid van mijn rug geforceerd had en dat hij niet hersteld zou zijn voor maandag, als ik stil moeten liggen in het scan-apparaat. Ik kreeg het echt te kwaad, hoe kom ik door deze lijdensweg, voor de eerste keer twijfelde ik of ik wel door wilde.

Een krachtig teken dat ik wil overleven, is dit schrijven.

(Jeuk, zweet komt op. Stoppen.)

👉 👉 👉 👉 👉 👉

Dag Bep,

Door de voortdurende golven van jeuk en zweet gedwongen, sluit ik me op in mijn stille kamer. Kalmte doet me goed.

Heleen staat bij de deur.
Schrijf en praat met haar.

x Broer

👉 👉 👉 👉 👉 👉

Dinsdag 14 december 2021

Moet ik niet beter een *time out* nemen, een volledige rustdag met niets anders dan zitten, tegen m'n oogleden aankijken en de handen op één vaste plaats?

Gisteren was de dag van de gecombineerde scans: MRI, PET en PT.
Looproute B30, ondergronds bij het CWZ.

Ik was nuchter. Om 06.00 u had ik een liter water opgedronken.

Die nacht had ik me enorm zorgen gemaakt over het stilliggen in de scanner, niet alleen vanwege de jeuk, maar vooral door in het brandende zweet te liggen. Hoe kon ik van tevoren weten of ik niet zou zweten?

Dat was mijn obsessie, maar de verpleegster (met de fletse ogen) bleef doodkalm, ik vroeg me af of het wel tot haar doordrong wat ik zei, er was in ieder geval volgens

haar weinig aan te doen. Een paracetamol zou kunnen.

Dit gebeurde terwijl ik al heerlijk in een stoel lag, met een deken losjes over mij heen en de verpleegster het infuus aanlegde. Omdat ik geen brandende pijn in mijn rug voelde, werd ik rustiger. Twee à drie uur duurt dit, dacht ik, ik ben moe, ik heb nauwelijks geslapen, ik geef me over, doe alleen nog wat me gezegd wordt.

In zo'n scanner heb ik geen last van claustrofobie. Het apparaat is van voren en achteren open, misschien komt het daardoor. Maar ook het door een tunnel gaan, vind ik niet eng.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

De nacht van 13 op 14 december: afschuwelijk.

Verslag van Heleen. De slaappil van Patrick: een ovale, zeegroene capsule.

In de woorden van Heleen (dictafoon):

"Om 22.00 uur heb je midazolam ingenomen, een dormicum ofwel slaapmiddel, dat was nieuw, om te proberen of je kon slapen zonder last van het zweet en de jeukaanvallen, je schommelde naar bed, na een kwartier begon het al sterk te werken, je schommelde naar bed, je stootte je zelfs aan de tafel, en je kwam in bed terecht. En je viel vrijwel meteen in slaap. Nee, dat klopt niet, voordat je in slaap viel begon je flarden van herinneringen, van teksten die je gelezen had, je noemde Hugo Claus, je noemde de Azteken, je noemde maatschappij-kritische gedachten, je vond het programma van Paul Witteman dat we gezien hadden waardeloos, met z'n bekende melodieën en je vond het maar een onbenullig mannetje, een schijtlaars, en viel je in slaap, je zei ook grappige dingen, je had het over, een soort sportverslag maakte je, maar dat kon ik niet goed begrijpen, het woord 'ouwelullenwedstrijd' viel, en het was ook grappig eigenlijk en toen viel je diep in slaap. Maar die slaap vond ik niet prettig, je snurkte als een gek, je moest de hele tijd naar adem happen en dan werd het weer ietsjes rustiger, nou, het liep naar elf uur, en ik werd zo ongerust, ik dacht ik kijk of Dick nog op is, en die was nog op en die zei: 15 milligram is wel erg veel, als ik het zelf gebruik dan is het de helft, of een kwart, en dat moet je op de rand van je bed doen, want dat is een sterk, ja hij noemde het een psycho-farmaca, en hij vond dat door de war praten niet zo problematisch, dat is een beetje een bijverschijnsel kennelijk bij dat soort medicijnen. Wat hij me wel

uitlegde gelukkig was dat er per twee uur een deel van het medicijn - in die zin is het een heel goed slaapmiddel - je lichaam uitgaat, zodat als je 's morgens wakker wordt dat je geen sporen meer hebt van dat slaapmiddel.

Maar wat gebeurde er: om twaalf uur meldden de jeuk en het zweet zich. En die beukten, die wilden winnen, dat voelde je aan dat lichaam van jou, die wilden winnen, die wilden door die laag van medicamenteuze geruststelling heen om die jeuk en dat zweet uit te kunnen spreiden. En dat gebeurde ook. Maar omdat jij eigenlijk een lichaam had dat door dat slaapmiddel, ja ik weet niet of je dat als gedrogeerd kunt noemen, in ieder geval je had een versuft lichaam en daardoor waren de bewegingen van dat lichaam heel erg, je gooide je om, en ik was erg bezorgd en soms ook in paniek, ik dacht Dick bellen durf ik niet, het is midden in de nacht, het enige wat ik kan bellen is die huisartsenpost, maar dan moet je eerst zó'n verhaal ophangen, en wat komen die dan doen, krijg je misschien weer andere medicijnen om je rustig te krijgen, ik dacht ik waag het erop, rustig blijven, het komt goed straks. Ik klopte je steeds op je lichaam, dat we in contact bleven, en ik merkte ook dat je aanspreekbaar was, want toen ik vroeg: 'wil je douchen', zei je 'nee' dat was echt meteen een antwoord, je ging daarna wel verder met je eigen opsommingen van dingen die je bezig hebben gehouden in je leven, maar dat antwoord was wel glashelder, dat was 'uit de waan' zeg maar. Nou, ik denk dat we toen een beetje versuften, en toen het tien voor drie en ik dacht oh, wat hebben we lekker lang geslapen, maar dat was niet zo, dat was maar krap twee uur, en het was eigenlijk de volgende twee uur dat er van die pil iets uit dat lichaam gaat, toen zei jij: ik wil douchen. Nou dat hebben we gedaan, en toen ben je in bed gaan liggen, maar het was gewoon afschuwelijk zielig, want dat lichaam begon weer te stromen en te zweten, dus maar weer proberen: die dekens eraf, afkoelen, dat lichaam is gloeiend heet, maar dat afkoelen gaat vrij snel, en je neus begon te snotteren, ik denk godverdomme nou gaat hij niet tóch verkouden worden? Maar dat zakte dan ook weer weg. Nou, toen ben je op mijn plaats gaan liggen, die was iets droger dan de jouwe, en nou weet ik niet meer precies of we toen weer geslapen hebben, jawel toen zijn we weer in slaap gevallen tot een uur of half zes, dus dan is er weer gelukkig een deel van die rotzooi uit je lijf, en toen zei jij, ik wil nog slapen maar kunnen we het bed niet verschonen? Nou, dat hebben we gedaan, en toen begon dat lichaam in die mooie schone lakens weer te zweten als een rund en ik dacht, nou in bed had ik brieven zitten schrijven aan Dick en aan Patrick hoe erg het was en toen dacht ik: als ik weer ga schrijven krijg ik weer adviezen: halveren, kwarten, andere pillen

ik dacht: we moeten toch doormodderen tot vrijdag, tot we naar dr. Oosterveld kunnen, we modderen gewoon door, alleen met die anti-hystamine, en misschien met een oxazepam. Oxazepam, omdat je daar iets gunstiger op reageert, of als we naar bed gaan met een paracetamol, omdat dat geen enkel lichaamsdeel beschadigt en daar mag je er vier maal twee van hebben en die verzachten soms de pijn, niet de jeuk, maar mogelijk wel dat branderig gevoel. Doormodderen tot vrijdag, want dan krijgen we de uitslag en uitzicht op behandeling. Nou, vanochtend was je doodnuchter, je was het daar ook mee eens, je schrok ook niet van wat ik allemaal vertelde, want ik vroeg eerst aan jezelf wat je je herinnerde, je herinnerde je een nachtmerrie over zoutballen, maar daar heb ik niks van gehoord, en je zei ik wil weer douchen en dan knijp ik hem een beetje voor dat wondje, van die klier weghalen, maar je doet het kort, want het is nog een week en wordt dan pas weer vrijgegeven, maar ik dacht: laat dit maar voorgaan, want dit is niet te houden en toen zei jij: kunnen we niet gauw gaan eten, want ik barst van de honger. Nou, dat vond ik natuurlijk leuk, want je hebt gisteren toch een zware dag gehad, ondanks dat het zo goed ging bij dat ziekenhuis met het onderzoek met de pet-scan en de ct-scan en gisteren was de soepdag, dan eten we nooit zo heel veel, maar toen we naar bed gingen was er geen sprake van honger en vanochtend heb je echt lekker twee sneeën brood goed belegd gegeten, en nou ga ik zo boodschappen doen en dan gaan we koffie drinken. En alles gaat in de stoel vandaag, rusten in de stoel, of aan tafel even aan het stuk werken, aan je dagboek werken, of een beetje meditatief lopen door de kamer, en we modderen, ook 's nachts, we nemen ons voor om dat niet erg te vinden. Nou, amen.

Dat je dezelfde gebeurtenissen heel anders kunt ervaren, weten we. Het was een goede beslissing van Heleen tegen de ochtend om geen hulp meer te zoeken, maar kalm te blijven en de tijd te nemen. In deze hachelijke nacht is ze in haar eentje dapper geweest en heeft ze precies de goede dingen gedaan.

Ik heb in deze zelfde nacht een afgrijselijke nachtmerrie gehad.

Ik bevond me in een hoge ruimte, een podium van een theater, schaars verlicht.

Vanuit de onzichtbare nok liep in een gebogen lijn naar mij toe een lange vuilwitte band omlaag, die door mijn mond ging en achter mij weer naar buiten kwam.

Ik was niet alleen, een paar anderen ondergingen dezelfde beproeving, vaag, terzijde.

Ik ontdekte dat die band uit aan elkaar geregen blokken bestond, met zout bestreken, het waren zoutblokken en ik was bezig die lange band met blokken in te slikken. Een panische angst overviel mij, dit was niet te doen, het was een onmogelijk uit te voeren opdracht, het was een ontgroening bedacht door joodse studenten, van elke maat en

rede ontgaan.

Ik was doodsbang en razend tegelijk.

Later in de nacht had ik een visioen dat mijn razernij opjoeg, richting gaf.

Ik bevond mij in een gigantisch stenen kerkgebouw. Een groep orthodoxe joden, pijpenkrullen, hoed, lange zwarte jas droegen op een zeker 80 meter hoge stok een trofee naar binnen, de trofee was een figuurtje, van wie gezegd werd dat hij dingen had gepresteerd niet nooit meer overtroffen konden worden.

Zij plaatsten de stok in het midden van de kerk, voorgoed.

Het tafereel heeft de trekken van de magische, primitieve tijd. Op de overgang naar de religieuze. Het drong als een schok door mij heen: hoe is het toch mogelijk dat een klein groepje mensen zich als het uitverkoren volk van god beschouwt zonder vierkant uitgelachen te worden. Dat groepje is in staat zich te handhaven, terwijl het een eigen wet stelt, heeft opgeschreven in een heilig, onveranderlijk boek, het leeft in een bubbel, waaruit ze niet vandaan komen. Het groepje functioneert nog altijd als de aloude priesterkaste, die overal en bij alle volkeren de taak had om het contact met de goden te onderhouden, ze altijd maar gunstig te stemmen met offers, en ceremonieën. Wanneer is het afgelopen met die nonsens?

Een volk hoort niet te zeggen: wij zijn uitverkoren. Lulkoek. Het is de angst voor de vijand die hen zo doet spreken. Men wil bescherming van de eigen god en wat de vijand beweert is afgoderij.

Het leidt tot oorlog en hoge muren. Eigenliefde.

Tegen de machtige Romeinen zeiden ze: er is maar één god en dat is Jahweh. En de Romeinen, die vele goden van onderworpen volken een plek hadden gegeven binnen hun eigen legertje van goden, waren zeer verongelijkt. Wel, de eerste eeuwen hebben geleerd dat het klein begonnen monotheïsme het polytheïsme grandioos heeft verslagen. Er was voortaan maar één god en dat was de onze, daarbuiten was er niets. Als dit eens niet gebeurd was ...

Ik ben geen jodenhater. Job Cohen mag van mij elke bestuurlijke functie in het land bekleden. Ik ben blij voor Arnold Grunberg dat hij de P.C. Hooftprijs krijgt.

Tot slot. Tijdens die nacht hebben wij nog de lakens van het bed verschoond.

In een nieuwe droom kwam dat terug doordat ik, door het continue draaien en keren, in vier klamme lakens verstrikt was geraakt. Ik trok en rukte in hevige paniek aan het kluwen om mij te bevrijden.

Dinsdag 14 december 19.45 uur:

Terwijl de huiskamer gelucht wordt, zit ik onder een laken aan Heleen's bureau. Ze zet koffie in de keuken, we spraken af naar muziek te luisteren. Dan staat ze achter me:

"Er komen betere tijden, Beuk, let maar op."

Toen ik onder het laken vandaan kwam, zei ze: "Je bent nog steeds mooi. Je benen. Ik zie rimpels bij je billen en oksels. Maar als geheel heb je een mooie gestalte."

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 16 december 2021

CWZ: Hart-scan. Dick brengt ons. Ik laat alles over me heenkomen. Gé haalt ons op. We zijn blij dat we elkaar even zien. Ik heb het koud en wil zo gauw mogelijk naar huis. Douchen. Drogen. Lichaam bedaren. Zitten.

Het lukt me om tot ongeveer vier uur 's middags met de rug tegen de stoel te leunen. Dat is langer dan normaal. Goed teken? Ik val drie keer in slaap. Twee keer schrik ik wakker, een kies is gebroken, ik hoor het breken van het glazuur, en met mijn tong zoek ik naar het gat. Ik kan het niet vinden.

Ook zie ik de blote bovenarm van een oudere man, die met zijn rolstoel is omgevallen. De arm ligt tussen scherven.

Georges appt dat hij aan me denkt. Lief van hem. De ziekte doorbreekt opstoppingen die anders niet loskomen.

We zien allebei vreselijk op tegen de nacht, Heleen en ik.

Morgen. Tien uur.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 19 december 2021

Bep mailt:

Lieve Ad en Heleen,

Ik heb alle berichten er nog eens op nagelezen, maar ik vind nergens de aankondiging van mijn 'noveen'... Dat gaat - dus - betekenen - als je ook in wonderen gelooft zoals ik - dat zonder een begin ook zonder einde kan betekenen: eeuwig Zijn in ons 'denken' aan elkaar, in voor- en in tegenspoed...

Dit gezegd hebbende, ga ik voortaan rustig afwachten, tot...: het 'wonder' zal zijn geschied dat jij, Ad, weer kunt reageren. Want ik wil me niet aan jullie opdringen en..., zoals vanmorgen iemand in Hour of Power zei: (hij is vader van een zwaar gehandicapt zoontje): "wat kan ik anders doen dan voor hem bidden en aan mijn Hart vragen 'er iets aan te doen'?"

Ondertussen zullen we - zo nu en dan - korte "aardigheidjes" sturen, die tot bedoeling hebben jou (enigszins) tot steun te zijn, in jullie moeilijke dagen... Van Henriëtte mag ik alvast haar Kerst-/ Nieuwjaarswens doorgeven:

"SAMEN komt alles goed in 2022, en vooral: heb steun aan elkaar"...

Wij allen tezamen zorgen ondertussen voor het kader rond die 'schilderijtjes'... Kracht, moed en liefs toegewenst...,

Henriëtte en Bep

Maandag 20 december 2021

Heleen schrijft:

Het beeld:

Een intieme houding tussen schaars verlichte betraliede gevangensmuren.
Daar doet het me aan denken.

Heleen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Bep schrijft dezelfde dag:

Lieve Heleen,

Mahatma Gandhi - wordt verteld - was vrij in zijn cel van 2 x 2 m2... ook 'n
mooie associatie wellicht...

Nog bedankt voor doorzenden van De Waalboog brief. We weten daardoor
waar we aan toe zijn...

X Bep.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 21 december 2021

Bep mailt:

Lieve Heleen en Ad,

een opmerkelijk teletekst artikel dat onze aandacht vroeg, misschien ook
interessant voor jullie?

Zo niet: weg ermee, in de grote prullenbak!

Ik kan jullie situatie uiteraard niet inschatten, en kan het ook niet opmaken uit
reacties die ik op mijn pogingen tot contact krijg. Dus, geen afleidende
vriendelijk bedoelde onbeholpen steunpogingen van mij nodig, zeker niet op
dit moment: heb daar alle begrip voor, maar laat het weten, het is voor mij en
kleine moeite met mijn 'aardigheidjes' te stoppen...

Dan nemen we ooit (graag!) de draad weer op...

aardigheidje 1:

Een nummer van de Amerikaanse rapper Logic heeft mogelijk voorkomen dat honderden mensen zelfmoord pleegden, zo blijkt uit wetenschappelijk onderzoek. Onderzoekers keken naar drie periodes van 34 dagen waarop veel over het lied 1-800-273-8255 (het telefoonnummer van de Amerikaanse zelfmoordpreventielijn) werd gepraat op onder andere sociale media: toen het nummer uitkwam in 2017, tijdens de MTV Video Music Awards van 2017 en de Grammy Awards van 2018. Na deze gebeurtenissen waren er 9.915 telefoontjes meer dan gebruikelijk bij de lijn. Ongeveer 240 zelfmoorden zijn zo voorkomen, schatten de onderzoekers.

<https://www.youtube.com/hashtag/18002738255>

Knuffel van ons,

Bep.

Dezelfde dag schrijf ik:

Dag Bep,

De onderzoeken zijn afgerond, vanaf donderdag starten de behandelingen. Het waren zware maanden. Ik heb het ziekenhuis van boven tot onder gezien. Twee ingrepen.

Ondertussen die onzekerheid, ongerustheid, zweet, jeuk.

In die maanden kostte het me veel moeite om in evenwicht te blijven, elk telefoontje, elk mailtje kan je pas veroverde rust verstoren.

Ik deed dus deuren en luiken dicht, Heleen werd wachtpost.

We lieten alleen nog binnen: Mira en Georges, altijd, en verder twee vrienden, Dick van Lammeren, ook dokter, en Gé Cimmermans, mijn meest geliefde speler en vriend uit de periode van het Vrijdagtheater.

Dit blijft zo.

De chemo-kuur begint donderdag en duurt ongeveer vijf maanden.

Eventueel nog bestraling.

De vraag is of de behandeling 'pakt'.

Mijn kans schat ik op fifty-fifty.

Ik denk dat ik je in de maand mei meer kan laten weten.

x Ad

Het directe antwoord van Bep:

Lieve Ad,
bedankt voor je duidelijke antwoord!

Heel begrijpelijk allemaal, zou het waarschijnlijk precies hetzelfde doen.

Veel respect voor je besluiten en ontzag voor de zware tijd die je al achter de rug hebt en de pittige gang die je nog te gaan hebt. Ik hoop het je nooit na te hoeven doen... Fijn dat je kunt kiezen voor enkele vertrouwde personen die dicht bij je staan.

Ik weet nu in ieder geval dat ik niet nodig ben om je te steunen met mijn aardigheidjes.

Dat geeft ook mij rust...

In gedachten zullen we bij jou/ jullie zijn, zeker komende 5 maanden: tijdens kuren en bestraling en vragen dat het werkzaam is...

Dikke knuffel,
sterkte donderdag, hopelijk toch wat kerstsfeer en een gezonder volgend jaar 2022 gewenst!!

Henriëtte en Bep.

De werkelijkheid is dat Bep (ik schrijf dit eind januari) al 3 achtereenvolgende enveloppen heeft gestuurd, 2 per post, 1 direct in de brievenbus, met foto's van een overweldigend natuurbeeld: watervallen, zonnestralen door bomen. Op de achterkant schrijft hij "Sterkte!" en "Bep".

Hij kan het niet laten.

Toen Jeaantje hem (en mij) ooit voorgoed de deur wees, is hij haar ook blijven bezoeken, zeker eens per jaar, gewapend met een bos bloemen. Hij moest die afgeven aan de deur. Eenmaal liet zij hem toch maar binnen.

Hij heeft daar zo zijn theorie over, over goedheid en liefde, die uiteindelijk alles overwinnen, zoiets.

Die foto's, ik laat het passeren, al vind ik het grensoverschrijdend gedrag. Misschien komt er nog een moment dat ik hem duidelijk kan maken dat hij iemand's integriteit schendt, als hij zo doet. Onder het mom van goedheid en liefde.

Dan zal ik hem ook duidelijk maken, dat ik alleen contact met hem wil, als hij zijn zendingsdrang laat vallen en mij open en als zijn gelijke tegemoet treedt en respecteert.

Woensdag 22 december 2021

Ik ben in een draaiton terechtgekomen en er aan de verkeerde kant weer uitgesmeten.

Ik zie een groot veld waar het leven zich afspeelt. Er loopt een muurtje omheen. Ik sta achter het muurtje, mag niet meer meedoen. Ik kan nog omkijken naar wat er binnen de muur gebeurt.

Morgen komt de eerste kuur. Ik ben volledig in handen van dr. Oosterveld en de stand van de wetenschap. Morgen wordt de aanval ingezet op mijn lymfomen. Zij zitten verscholen in mijn hele lichaam. Via het infuus stromen chemische stoffen door mijn bloedbaan, maar het zijn wel hagelschoten, ze treffen alles, ook de gezonde cellen. In mijn micro-machinekamer gaat dr. Oosterveld aan de knoppen draaien, de vernietigde eiwitcellen moeten zo snel mogelijk via aanmaak in het beenmerg weer hersteld worden, vanwege het grote infectiegevaar. Het is riskant wat ze doet, Marlies Oosterveld, maar ze heeft veel kennis en ervaring opgedaan, ze is helder, precies, ze kan bovendien op veel borden tegelijk schaken. Ik geef me over. Het is een dubbeltje op zijn kant.

Ik leidt een dubbelleven, met twee standen. Wit en zwart. Ze gaan in tegengestelde richting. Als de kuur niet aanslaat en ik ga richting de dood, dan moet ik bereid zijn om afscheid te nemen. Het moet toch een keer. Maar als mijn knop op 'wit' staat, doe ik mijn oefeningen, mijn wandelingen, leef ik met Heleen en ben ik naar buiten gericht, zo opgewekt als het kan.

Heleen is ook opgewekt, zij is het van nature, zij glijdt niet weg in somberheid, zij houdt van het leven, en ik hoor daarbij, als de eerste. Aan haar dank ik het, nu zij mij zo vaak ook overdag bloot zie, dat ik zowaar op het eind van mijn leven mijn lichaam zelfs een beetje mooi kan vinden.

Zonder haar zou ik er nu slecht aan toe zijn.

Als ik het goed doe, staan de knoppen om beurten 'aan' en 'uit'. Niet half 'aan' en 'uit'. Dat is de kunst.

Het is vier uur in de middag. Heleen slaapt op de bank in haar kamer. Ook haar staat

onverwacht een zware tijd te wachten. Ik merk aan alles: zij laat mij niet in de steek, zij gaat met mij mee tot het einde.
Zij klimt met mij uit het dal.

🌻 🌻 🌻 🌻 🌻 🌻

Ik hoor dat Georges Dick van Lammeren een mooie bos bloemen heeft gestuurd als dank wat hij voor ons doet.

Ik ben verwonderd. Hij voelt zich blijkbaar verantwoordelijk, hij wil betrokken zijn, actief. Hij had mij innerlijk geparkeerd, want ik zou toch negentig worden, maar nu heeft hij die tijd niet meer, en is hij geschrokken en denkt aan de band die hij met mij heeft. Hij heeft mij veelal buiten de deur gehouden en niet echt gezocht. Gaat dit veranderen?

En bij Mira? Zij zoekt ook meer contact dan anders.
En persoonlijker.

🌻 🌻 🌻 🌻 🌻 🌻

Woensdag 29 december 2021

Patrick belde. Hoe het ging. Dat ik mij richtte op de kans die ik nog heb, zei ik. En toen rolde het mijn mond uit: en dat ik graag nog met hem wilde praten over euthanasie, in het geval de behandeling niet zou pakken en dat ik me zorgen maakte dat hij, op het moment dat ik echt niet meer verder wilde leven, aan protocollen gebonden zou zijn, waardoor mijn lijden weken gerekt ... Je hoeft daar niet bang voor te zijn, zei hij, zodra we van jou horen en begrijpen dat het menens is, hoeft het niet meer dan enkele dagen te duren. Reken daarop.

Dat doe ik. Ik vertrouw erop. Samen met de kinderen - die hier gisteren waren en zeiden dat ze achter Heleen en mij stonden hierin - en met Patrick en Heleen voel ik mij beschermd en heel bevoorrecht daarin.

Ik ging wandelen en voelde langzaam - huilbui - een rust over mij komen. Precies de rust die je zo graag hebt als het om je dood gaat. Huilbui.

Het is nog niet zover. Ik wil deze dagen leven met toekomst, daarin houd ik mij niet voor de gek, ik wil lezen, mijn geest bezighouden, letten op signalen, vooral van de kinderen natuurlijk, vanavond spreekt Janine Abbring met Yuval Noah Harari, daar verheug ik mij op.

Ik klik alle icoontjes, bestanden die ik verzamelde van de Coöperatie Laatste Wil weg.

Opgelucht. Weg met die onrust. Geen natriumazide, 2 gr. (Geen OCD-druppels).
Wat fijn. Wat geweldig.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Georges appte gisteren: "Ik vond het fijn je te zien pap! Ik kom volgende week weer naar je toe, en dan alleen. Xx"

Er is maar één man die mij zo noemt: "pap". Mijn ene zoon.
Hij komt 'alleen': hij bedoelt zonder Mira, denk ik.
Hij wil iets zeggen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 31 december 2021

Gisteren vertelde ik Mira dat het onderwerp lichaam - geest mij jaren heeft beziggehouden en dat ik ernaar verlangde om mijn gedachten daarover over te dragen aan mijn kinderen. Aan hen vooral.

Mira zei dat ik dat een paar jaar geleden al had gewild en dat ik, toen ik merkte dat het geen onderwerp was dat haar bezighield, geprikkeld raakte en verongelijkt over haar weigerachtigheid. "Je gaat het leuk vinden en spannend," zoiets heb ik gezegd. "Span je een beetje in."

Mira had al van langer her een afkeer opgebouwd van colleges van mij en het tot luisteraar gedwongen te worden door mij. Misschien ook geïndoctrineerd te worden. Ik hoorde haar en begreep hoe dom en autoritair ik twee jaar geleden te werk ging. Nu is haar standpunt mij duidelijk. Ik snap haar.
Zo kan het niet meer. Zo is het ook niet leuk voor haar.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 2 januari 2022

Elke morgen ben ik bang. Ik wil niet opstaan. Elke dag brengt me dichterbij mijn vonnis.

Elke dag verloopt nu exact hetzelfde. Het dagelijkse programma helpt ons om onze gelijkmoedigheid te bewaren.

Mijn lichaam herstelt zich. Ik voel me niet meer zo gammel. Een wondje aan mijn tong en het licht ontstoken tandvlees bij de voortanden zijn een heel eind genezen, maar het gaat zo langzaam. Te weinig witte bloedlichaampjes.

Als het lichaam zich herstelt krijg je zelfvertrouwen.

Nog geen spoor van haarverlies.

Vannacht nam ik me voor om mezelf geen taken meer te stellen. Geen dik boek, geen reeks hoorcolleges. Stukjes muziek luisteren, en rondfladderen over beeldende kunst, dat ga ik doen. Ik begin met Francis Poulenc. Van gehoord. Uit nieuwsgierigheid.

Zo weinig mogelijk vooruit denken. Al is dat onbedwingbaar. Straks wordt het februari. En maart. Hoe merk ik dat mijn lichaam het houdt. Of niet.

Zal mijn angst steeds groter worden?

Heleen beschermt en verzorgt mij aan alle kanten. Ze is heel geconcentreerd op deze maanden. Ze zal alles doen om mij uit de gevarenzone te loodsen. Ik werk goed mee, ook om haar.

Is ze nerveus? Vanmorgen merkte ik voor het eerst na weken, maanden enige kribbigheid, toen we de elektrische deken opborgen in de doos. Volgens haar frommelde ik de snoeren erin. "Vroeger rolde je de kabels zo netjes op", zei ze.

Ze zit op haar kamer. Waakzaam. Paraat.

Houd zich bezig met haar dagelijkse huiswerk: Frans, Duits, Engels, Rekenen. Of leest de weekendkrant.

Onderneemt ook geen grote dingen.

Kan het nog steeds niet geloven.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 4 januari 2022

Gisteren las Heleen de aanbeveling voor om te blijven sporten ondanks de behandelingen. Ik was verbaasd, maar het werkte op mijn fantasie. Sporten? Ik heb altijd lichaamsoefeningen gedaan, 's morgens bij het opstaan, ik maakte bijna elke dag wandelingen of fietstochten, de laatste jaren naar Kekerdomein. Ik deed dat altijd alleen, om zelf het moment te bepalen dat mij uitkwam. Een aantal jaren heb ik - eens per week - een rondje hardgelopen in de Ooij, 5.300 meter.

Hardlopen?

Sinds een paar maanden ben ik steeds gefocust geweest op het zweten, omdat dat de huid erg prikkelde en deed schrijnen. Maar nu de jeuk bedaard is, is zweten niet meer zo erg.

Feit is dat ik sinds vandaag mijn oefen-programma - met als motto: ga voor de kans die je hebt - heb opgeschroefd. Hijgen en zweten mogen nu ook. Oppassen voor overmatige inspanning en terugslag.

Ik heb tot mijn eigen grote verbazing het boek van Daniel Dennett ter hand genomen, terwijl ik me had voorgenomen om geen taak meer op me te nemen, waar ik de energie niet voor heb, waar ik tegenop zie. Ik heb dagen nagedacht hoe ik nu mijn tijd moet doorbrengen. Met muziek? Beeldende kunst? Lichte kost?

Nee. Ik kom terug bij mijn lievelingsboek, praten met Daniel, die ook Douglas Hofstadter mateloos bewondert. Ik wil nog één keer (één keer?) door de stof heen van *Van Bacterie tot Bach en terug*. Over het ontstaan en de werking van de menselijke geest. Het moeilijkste onderwerp, een lange intellectuele weg om te gaan, vaak in contra-intuïtieve richting.

Een uiterst controversieel onderwerp.

De hele godsdienstige wereld steigert, omdat ze hun onsterfelijke ziel kwijtraken. Maar in dit opzicht ben ik niet bang. De winst weegt op tegen het verlies, simpel omdat het waar is. De waarheid gaat voor.

En iets begrijpen maakt ook gelukkig.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 8 januari 2022

Dit mailde ik - met wisselende aanhef en afsluiting - aan Jeroen Helmer, Dick en Vera van Lammeren, Gé Cimmermans en Dorus Kerkhof:

Ik wil je tussentijds laten weten dat het redelijk goed gaat met mij, al had ik gisteren een domper te verwerken, toen ik na het haarwassen een flinke dot in de wasbak zag. Nee toch?
Het nare van een kaal hoofd is dat je elke dag - ook wanneer je je goed voelt - eraan wordt herinnerd dat je ziek bent, zodat het moeilijker wordt om goede moed te houden.
Ik ben nog niet kaal, maar ik durf niet aan mijn haar te komen, ga het ook voorlopig echt niet wassen, of uiterst voorzichtig.

Donderdag krijgen mijn kankercellen een tweede opdonder, maar mijn immuunsysteem ook.
Ik blijf dus - met Heleen - in strikte quarantaine, in ieder geval tot 1 mei ongeveer.
Dat is lang en ik voel al zo lang een verlangen naar het moment dat we elkaar weer echt kunnen zien.

Gé schreef het volgende als antwoord:

Dag Ad,

Ik ben blij voor je dat het nu redelijk met je gaat. Als ik het goed begrepen heb is de jeuk en het transpireren minder. Dat van de haaruitval wist je waarschijnlijk al en je had er ook een voorstelling van gemaakt. Het aan de lijve meemaken is dan toch een andere zaak. Mij lijkt het verbijsterend. Geleidelijk kaal worden geeft je ruimschoots de gelegenheid om eraan te wennen. Maar zo snel dat lijkt me, om een gewichtig woord te gebruiken, een aantasting van je identiteit.

De quarantaine tgv de verminderde immuniteit is een tegenvaller, maar daar had je misschien rekening mee gehouden, zij het dat je bij een van de laatste gesprekken ervan uitging dat het vooral de tweede en derde week na de eerste behandeling oppassen was.

Het is inderdaad jammer dat we tot begin mei moeten wachten met een volgende afspraak.

Sinds een dag of vier heb ik last van een soort of begin van hernia. Ik heb veel pijn aan uitstraling in mijn rechter heup. Ik kan nauwelijks lopen en als ik het doe vijf tot tien hele kleine stapjes en dan pauzeren. Pijnstillers werken tot dusverre niet echt. Huisarts zegt dat ik me geen zorgen hoeft te maken en dat het goed zal komen. Je kunt het beschouwen als een bescheiden, zij het niet bewust gekozen, vorm van solidariteit met het lot dat jij moet ondergaan.

Ik wens je veel sterkte.

Een hartelijke groet, ook aan Heleen,
Gé

Mijn antwoord op 10 januari:

Dag Gé,

Je schrijft van solidariteit, en ik weet dat je me wil troosten en een hart onder de riem wil steken. Dat doe je ook.

Gedeelde smart maakt minder smart. Dat werkt zo.

Ik leef tussen hoop en vrees. Ik heb dat niet in de hand. Ik probeer hoop te houden, mijn conditie weer omhoog te krijgen in de hoop op een doorstart straks. Ik voel me ook een stuk beter.

Maar de angst komt steeds terug. Hoe temper ik haar?

Verschillende stemmen van de afgelopen maanden klinken na in mijn hoofd: "het kan zus gaan en het kan zo gaan" en "je hebt zeker een kans, anders begon ik niet aan de behandeling."

Hoe moet ik leven? Hoe breng ik mijn dagen door? Precies als altijd, hoe kan

het anders?

Maar wel zonder onbenulligheden. Intensier ook, en volgens een vrij strikt patroon. Als houvast.

Op dit moment kan ik mij goed overgeven aan het lezen van mijn veruit favoriete boek: *Van Bacterie tot Bach en terug* van Daniel Dennett.

Heleen is mijn grote steun en toeverlaat. Hoewel ze het evengoed zwaar te verduren krijgt, blijft ze welgemoed, aanpakkend, zoekend naar programma's waarmee we ons bezig kunnen houden. Ze heeft het nodige opgevangen van mensen die in dezelfde situatie verkeren als ik. Ik hoor dus muziek als zij zegt: "Ik zie dat we nog wel 2 jaar vóór ons hebben."

Op slag heb ik weer Adem.

Nogmaals bedankt voor je mooie brief, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 10 januari 2022

Hallo beste man.

Dat is inderdaad wel even schrikken als je een dot haar in de wasbak ziet. Je weet dat het gaat gebeuren maar het zien is wat anders. Confronterend. Ook al doe je nog zo voorzichtig of was je je haar niet, het gaat helaas gebeuren Ad. Volgens mij ben jij geen man voor een muts/mutsje of een pet, maar ik zou er toch maar eens naar gaan kijken.

Maar je schrijft dat het redelijk goed met je gaat. Top!!! Dat klinkt heel anders dan een maand geleden. De jeuk en transpiratie was een kwelling. En is nu verdwenen?! Hoop ik maar. En je conditie gaat ook vooruit gelukkig. Je fietst naar het ziekenhuis. Mocht dat in de toekomst te zwaar voor je worden, dan breng ik je wel weer natuurlijk. Ik snap dat je heel goed uitkijkt voor infecties. Heel belangrijk om alle energie voor het proces te bewaren. Medio april de laatste chemo en 5 mei Bevrijdingsdag!! Maar voor die tijd spreken we elkaar natuurlijk wel!

Quarantaine of niet! Over een week zijn we weer thuis en hebben we contact jongen!! op afstand !!

Hartelijke groet vanuit Maspalomas Dick

Ps. Ook een knuffel voor Heleen

Woensdag 12 januari 2022

Dag Ad,

Ik vind het fijn voor je dat je in de huidige omstandigheden iets kunt ondernemen om niet overgeleverd te zijn aan de angst als die de kop opsteekt. Je noemt daarbij dat je aan je conditie werkt en dat je het boek van Dennett weer hebt opgepakt.

Bij dat laatste moet ik eraan denken dat jij me ertoe hebt aangezet, zonder dat het je opzet was of dat je drang uitoefende, om een tekst zorgvuldig en bij herhaling te lezen. Zo ben ik sinds een aantal jaren bezig met gedichten, die ik af en toe ook van buiten leer. Maar ik ervaar dan nog regelmatig dat ik bepaalde delen niet goed begrijp of bij nader inzien beter / anders ga begrijpen.

Bij boeken, fictie of non-fictie, blijkt dat ik veel meer moeite heb met herlezen van een uitgebreide tekst. Door de leesclub heb ik daarin wat 'vorderingen' gemaakt. Maar dat blijft, ondanks regelmatig leuke en nieuwe inzichten, vaak een taaie aangelegenheid. Het blijkt dat ik ook een ongeduldige aard heb. Een uitzondering ervaar ik de laatste weken, mede door de gedwongen rust in verband met mijn rugblessure, dat het boek Kreupelhout van Kinsky, misschien herinner jij je dat ik er eens eerder met je over gesproken heb, nu bij herlezing veel waardevolle inzichten oplevert naast het feit dat er veel raadsels blijven die me uitdagen.

Ik wens je veel voldoening met het oppakken van vertrouwde doelen zoals het werken aan je conditie en het lezen van een uitdagend boek. Verder veel sterkte,

Gé

Vrijdag 14 januari 2022

Dag Gé,

Eerst vertellen dat we woensdag bij mijn behandelend arts zijn geweest. Zij noemde het feit dat alle symptomen (gezwollen klieren, jeuk, zweet) verdwenen zijn, én dat ik nauwelijks last heb van bijwerkingen (behalve haaruitval) een goed teken.

Dat was opbeurend. We krijgen hoop.

Ik ben nu halverwege met Dennett. Ik heb wel zin om daarna *Kreupelhout* te lezen om er, als je wil, wat grondiger met jou over te kunnen praten.

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 16 januari 2022

Dag Ad,

De berichten over jouw ziekte en de effecten van de behandeling tot nu toe zullen je wel wat moed geven in deze zware tijd.

Jouw voorstel om boek van Kinsky, na Dennett, te lezen en daarover met mij te praten, waardeer ik. Maar ik hoop dat je jezelf niet te veel onder druk zult stellen om het (uit) te lezen. Ik reken erop dat je je grenzen bewaakt. Het is goed voorstelbaar dat het boek lezers niet aan zal spreken.

Ik wil een poging ondernemen om het boek van Dennett te lezen of in ieder geval een deel om met jou te spreken over wat jij en ik ervan begrijpen. Ik zie daar tegen op, omdat het niet voor niets is dat je boek al meermaals doorgelezen hebt. Wij zullen zien. Het heeft geen haast.

Een hartelijke groet,
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 18 Januari 2022

Dag Gé,

Ja, ik ben niet zonder hoop in deze dagen. Straks wordt het spannend, bij de scans, dan vliegt de angst wel naar de keel, denk ik.

Nu werk ik voorzichtig aan mijn conditie. Van achteren ben ik bijna kaal, van boven nog niet. Ik maak het niet slecht.

Ik kan niet ineens heel intens gaan leven omdat er nog weinig tijd is. Wel voel ik sterker dan anders welke dingen er toe doen en welke niet.

Zo vond ik voor het eerst in mijn leven zondag de voetbalwedstrijden in de eredivisie niet om aan te zien van saaiheid. Alles is voorspelbaar, al die drukte om niets, steeds weer nieuwe onbekende spelers. Ik heb het afgezet.

Voor het boek van Kinsky ben ik niet zo bang. Ik begrijp denk ik wat je bedoelt: de vrouw en de dood gaan zij aan zij.

Maar alles hangt af van of het goed geschreven is. Ik kan het boek, als het goed is, lezen zowel als een voorbereiding op de dood, maar ook op een overwinning ervan. Dat is precies mijn situatie.

Wat Dennett betreft, nou, daar begin je aan iets. Maar als je de guts hebt, mijn aanmoediging heb je.

Mensen als Dennett (en Robbert Dijkgraaf) zijn goud waard. Zij vertalen de stand van de wetenschap naar een breder publiek.

Het boek is soms tergend moeilijk, maar niet onleesbaar. De beloning is dat je gekatapulteerd wordt naar de voorhoede van onze kennis over het ontstaan van het leven, de geest, het begrip, het bewustzijn.

Ik ben het boek aan het lezen, zit op pagina 356, en het dringt steeds beter tot me door.

Uit mijn hoofd noem ik je kernpunten: de omkering van het denken die nodig is om Darwin te volgen, hetzelfde in verband met Turing, de theoretisch uitvinder van de digitale computer.

Waar Dennett sterk de nadruk op legt zijn thema's als competentie zonder begrip, verder het ontbreken van een hiërarchie in de werking van het brein. Over memen, de culturele tegenhangers van de genen. Ik vind het mateloos interessant.

Hij maakt gebruik van het denkwerk van veel anderen, verspreid over de wereld, overal wordt erover nagedacht.

Hij weerlegt ook tegenstanders. En niet de minste. Soms erkent hij dat hij zich lange tijd vergist heeft.

Hartelijke groet,
en zó zijn we ook aan de praat, of niet?

Ad

Woensdag 19 januari 2022

Dag Dick en Vera,

Ik schrijf jullie nu ik me wat beter voel, na het 2de infuus vorige week donderdag en de 5 dagen 100 mg prednison.
Die medicijnen maken dat je je dol voelt in je hoofd, en wankel in je benen.
Nu heb ik 2 weken vóór me, waarin ik weer kan aansterken met wandelen en fietsen.
Dit rondje zal zich nog 4 keer herhalen.
Mijn hoofd is voor driekwart kaal, buiten draag ik 2 mutsen.

Er zijn momenten dat de angst me naar de keel vliegt.
Angst voor de scans die gaan komen.
Ik wil er weinig over praten, alleen met Heleen en de kinderen.
Uit zelfbescherming. Om mijn evenwicht te bewaren.

Heleen is mijn grote troost. Zij spreekt me moed in.
Ze heeft vanmorgen extra het huis schoongemaakt en zegt dan langs haar neus weg: "Zo, dat is mijn bijdrage aan het herstel."
En dan denk ik: zij vindt dat we aan het herstellen zijn, we resetten voor een nieuw begin. Ik weet: daar is wensdenken bij, ze kan nog steeds niet echt geloven wat ons overkwam, en ik soms ook nog niet, al hoef ik alleen maar een glimp van mijn kale kop te zien om het goed te weten.

Ik hoop, Dick en Vera, dat dit bericht jullie tevreden stelt.
Ik stel jullie graag op de hoogte, na de hulp die ik kreeg van Dick in de gelukkig voorbijgeakelike donkere dagen.
Op deze manier, al schrijvend, kan ik er goed tegen, geen ruis er omheen.

Ik groet jullie hartelijk,
weet dat ik alleen over mezelf geschreven heb,
maar wat zou ik graag willen dat we straks weer onbezorgd bij elkaar zijn om over van alles en nog wat te praten,

Ad

Vrijdag 21 januari 2022

Gé, even melden dat ik ben begonnen met *Kreupelhout* en gekomen ben tot p. 105. Nooit eerder een 'terreinroman' gelezen. Ik volg haar observaties met grote nieuwsgierigheid.

Nu al aangemoedigd wat beter naar de natuur en de lichtval te kijken.
Morgen verder.

Had je inderdaad last van een afgeknepen zenuw? Hoe gaat het daarmee?
Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 22 januari 2022

Dick schrijft:

Dag Ad!

Daar kijken wij ook naar uit.... het moment dat we weer bij elkaar kunnen zitten en over alles en nog wat kunnen praten. Vrijuit en “van hot naar her” , maar dat geeft helemaal niets en er is ruimte en aandacht voor alle vier. Heerlijk is dat en we hebben ons gerealiseerd , dat je dat met niet zoveel mensen hebt. Dat het in evenwicht voelt, iedereen komt tot zijn/haar recht. En dat je nu voornamelijk over jezelf schrijft is natuurlijk prima. We willen ook niet anders want we zijn begrijpelijk blij met elk nieuws van jou, en zeker als het goed nieuws is.

Fijn dat je na iedere chemo twee weken hebt om weer wat aan te sterken en weet dat op termijn je haar ook weer terug komt. En in de winter met een muts op lopen valt nauwelijks op!

Je lijf krijgt op zijn donder, maar het is voor een goed doel!

We snappen heel goed dat je erg voorzichtig bent en liever voor “bevrijdingsdag” ook geen bezoek wil hebben , ook niet van ons. Jammer maar begrijpelijk.

Ik heb geen idee, hoe ikzelf met zo’n situatie om zou gaan en of en met wie ik daar eventueel over zou willen praten afgezien van Vera en de kinderen. De onzekerheid brengt je vermoedelijk snel en makkelijk uit evenwicht en dat wil

je niet, althans niet te vaak.

Fantastisch dat je Heleen naast je hebt, steun en toeverlaat. Maatje. Dat zeg je zo vaak onder normale omstandigheden , maar in een situatie als die waar jij in zit is zo'n partner van essentieel belang.

Resetten door alles uit te wissen... ik hoop dat dat eind april de realiteit is Ad en die kans is groot. En de tijd gaat snel ook al lijkt dat voor jou waarschijnlijk nu wat minder snel te gaan.

Over twee maanden begint de lente al weer !!

Fijn dat je ons zo nu en dan een bericht stuurt want weet dat we met je meeleven!

Hartelijke groet en een dikke knuffel van Vera, ook voor Heleen!

Dick

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 23 januari 2022

Gé schrijft:

Dag Ad,

Je hebt er werk van gemaakt. Van Kinsky bedoel ik. Ik ben benieuwd wat je van de rest van het boek vindt. Als je het uit hebt kunnen we het daarover hebben. Ik vind het daarbij een optie dat ik je daarover bel als je me een seintje geeft dat je het boek uit hebt. Als je in dit geval liever voor de uitwisseling via de mail wilt gaan dan ga ik daarin mee.

Met het boek van Dennett heb ik afgelopen week een begin gemaakt. Ik ben tot blz 43 gekomen. Dus nog een lange weg te gaan.

Wat betreft mijn pijn: die is nu dragelijker.

Ik ben sinds donderdag jl. met de afbouw van de pijnstillers gestart. Dat valt niet tegen. Een meevaller is waarschijnlijk dat de fysiotherapeut geconcludeerd heeft dat er geen sprake is van een hernia maar van een beklemming van een zenuw bij de spieren van mijn rechterbil. Een gunstiger prognose.

Een hartelijke groet
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 24 januari 2022

Dag Gé,

Kinsky - Dennett. Kan een verschil groter?
Ik heb het uit, *Kreupelhout*.
Ik ga er goed over nadenken.

Ze heeft me wel op de proef gesteld, hoor, het hele boek door denk je, waar wil ze heen? Ze blijft maar observeren, beschrijven van wat ze ziet. Je denkt eerst: ze verwerkt de dood van haar man M.
Maar steeds vaker denkt ze terug aan haar vader, even rusteloos op zoek naar tekens, sporen. In het laatste hoofdstuk Haven, in de San Vitale in Ravenna, komt de aanwijzing, door niemand gezien.

Ja, daarover wil ik graag hardop met je denken.
Maar we moeten daarbij aan een tafeltje zitten, de telefoon gaat me vaak te snel, in mei komt vast de gelegenheid bij Dekker, als we allebei op apegapen liggen, ik van de chemo, jij van Dennett.

Ben je erachter wat je deed dat die zenuw werd afgeklemd?

3 Februari krijg ik de 3de stoot. Daarna volgt een tussentijdse ct-scan.
Dan is er nieuws.
Dr. Oosterveld zei: ik verwacht effect.
Zulke zinnetjes: die klinken na.

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 25 januari 2022

Dag Ad,

Knap dat je het boek zo snel hebt gelezen. Ik vind het prima om in mei onze gedachten over beide boeken met elkaar uit te wisselen.

Spannende tijd ligt er voor jou. Wanneer hoor je de resultaten van de tussentijdse ct-scan? Of is dat nu nog niet bekend?

Wat de beknelde zenuw heeft veroorzaakt weet ik niet goed. Het is geleidelijk aan ontstaan, maar door mij niet goed tijdens het bewegen ingeschat waardoor het probleem vergroot werd, in plaats van minder. Op dit moment gaat het al behoorlijk met mij. Het aantal stappen breid ik per dag uit. Vandaag 3000 stappen tijdens het lopen. En fietsen. Dat gaat een stuk gemakkelijker dan lopen.

Een hartelijke groet en veel sterkte toegewenst.
Ge

Woensdag 26 januari 2022

Dag Gé,

Ik denk dat de tussentijdse scan rond 21 februari plaats vindt, vlak vóór het 4de infuus.

Ik zit nu in de 3de week na het 2de infuus en voel me een stuk beter, nu de bloedwaarden en witte bloedlichamen weer op peil komen.

Gisteren las ik het overlijden van Ellen Laan en voel me ongerust: dat kan mij ook overkomen, maar dan zegt Heleen dat zij daardoor de moed niet verliest en dat ik dat ook niet moet doen.

Ik probeer elke dag die ik heb te benutten, zo goed ik kan.

Ik denk nog na over het boek van Kinsky, dat eindigt bij het schilderij (mozaïek?) van Fra Angelico in de kerk van Ravenna, het dode lichaam en het kleine stukje hemel met de engelen. De schrijfster zegt er verder niets over, ze geeft geen duiding, ze schrijft alleen dat haar vader daar ook heeft gestaan.

Was ze al die tijd op zoek naar haar vader?

Veel meer dan naar "M"?

En wat zegt dat over haar vader?

Wat Dennett betreft, hoe ver ben je nu?

Je hebt inmiddels kennism gemaakt met de door hemzelf bedachte term "vrij zwevende grondgedachte". Een dubieuze term, waaraan hij koppig vasthoudt, ondanks veel kritiek. Ik ben erachter gekomen dat in de Engelse tekst staat:

"the free floating rationale". Het gaat om een reden die 'in de lucht hangt' en door een organisme wordt opgepikt, onbedoeld, per ongeluk. De kleine wijziging in het ontwerp van het organisme die er het gevolg van is, heeft nu een reden die het organisme zelf nooit gehad heeft.

Zo begrijp ik het. Ik vind wel dat Dennett zijn term moet veranderen, al weet ik zelf niets beters.

Er staan te veel drukfouten in de tekst. Haastwerk.

Een zeer storende staat op p. 50/51, waar een hele zin is weggefallen.

In ieder geval gaat het om de keuze: teleologie, ja of nee? Dennett is voorzichtig, maar neigt volgens mij naar een tussenpositie.

De opvatting dat er in de biosfeer niets is ontworpen tenzij door menselijke makers vindt hij te straf.

Het intentionele, het bedoelende is al eerder aanwezig, op p. 69 schrijft hij dat ook Darwin de teleologie niet heeft uitgebannen, maar genaturaliseerd. (De natuur denkt niet, maar heeft op haar manier redenen.)

Ik besef dat ik toch al met de gedachtenwisseling ben begonnen.

Dat komt ook omdat ik na beide boeken geen idee heb wat het volgende moet zijn.

Hoe ver is 3000 stappen?

Wacht: een kleine 2 km?

Weet je nog, dat rondje dat we maakten in de Ooij met de fiets?

Op jouw meter stond: 5,3 km.

Hartelijke groet, Ad

Donderdag 27 januari 2022

Dag Ad,

Het is van de ene datum naar de andere leven. Elke keer weer een punt in de tijd waar je met een mix van hoop en onzekerheid naar kijkt. Een totale tegenstelling met de tijd toen je nog niet ziek was.

Ik stel je misschien teleur, dat ik tot nu toe in Dennett niet verder gekomen ben dan 42 blz.

De reden is dat ik vorige week dinsdag per zoom een inleiding zou geven over

Kinsky bij de leesclub. Dat nam veel tijd in beslag. Ik wilde alles op papier zetten, heb nog veel geschraapt, en kwam uiteindelijk tot een voordracht van ongeveer 35 minuten. Na mijn voordracht was er nog een uitwisseling met de hele leesclub, die ruim een uur in beslag nam. In mei zal ik je over e.a. verslag doen. Dan kunnen wij het ook hebben over jouw opmerkingen bij het boek. Zij zijn voor een deel weer anders dan wat bij de leesclub naar voren kwam. (...)

Ik zal bij verdere lezing rekening houden met jouw opmerkingen bij Dennett, o.a. die over 'the free floating rationale'.

(...)

Ik hoop voor je dat je op korte termijn iets (leesbaars) vindt waar je je aandacht op kunt richten / waarop je kunt studeren.

Een hartelijke groet,
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 1 februari 2022

Dag Gé,

We krijgen het nog druk in mei ...

Ik heb inmiddels mijn draai gevonden met de roman *Trots en Vooroordeel* van Jane Austen.

Wat de kuur betreft heb ik gisteren toestemming gekregen voor het 3de infuus aanstaande donderdag. Ik begin te begrijpen dat met elk volgend infuus de kansen toenemen.

Bij voorbeeld. Ik voel een prikkeling in mijn vingertoppen. Dit is een gevolg van de chemo. Vaak gebeurt het dat die prikkelingen in handen en voeten zó toenemen, dat een motorische storing optreedt. Dan neemt de arts een onderdeel van het infuus weg, of halveert het, omdat er anders gevaar is voor neuropathie. Dat betekent rolstoel.

Zover is het niet. Wat ik nu voel is normaal. Maar je ziet langs welke klippen ik heen moet.

De ct-scan rond 18 februari moet uitwijzen of mijn klieren inderdaad

geslonken zijn.
Dit is wel de verwachting.

Ga maar lekker je eigen gang met Dennett. Als je niet verder komt is het wat mij betreft ook goed. Je kent dan in elk geval de strekking van het boek. Ik blijf ondertussen zeer benieuwd naar de bevindingen van de leesgroep en jou over Kinsky. Ik heb goede hoop dat we daar de tijd voor krijgen.

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 1 februari 2022

Dag Ad,

Fijn dat de behandeling, met de kennis van nu, lijkt aan te slaan. Na 18 februari zul je meer weten. Els zei me nog dat de goede conditie die je voor je ziekte hebt opgebouwd er misschien aan bijdraagt dat de behandeling zou kunnen aanslaan.

Met Dennett ben ik opnieuw begonnen en nu gevorderd tot bladzijde 133. Hij heeft de gave om voor mij moeilijke onderwerpen zo uit te leggen dat ik de grote lijn wel meen te snappen. Bijvoorbeeld hoe je de waarom vraag kunt opsplitsen in hoe en waarvoor. En het nut om in de evolutie onderscheid te maken tussen competenties en bewustzijn. Hij geeft verduidelijkende voorbeelden.

De vertaling 'vrij zwevende grondgedachte' is problematisch. Ik heb geen alternatief voorhanden. Misschien helpt het om elk woord of deelwoord (grond / gedachte) in relatie tot het geheel van de drie woorden) te voorzien van mogelijke betekenissen, inclusief de betekenissen die Dennett gebezigd heeft. Misschien blijkt dan dat de Engelse term (de drie woorden in samenhang) misschien nog wel in een min of meer lange Adequate zin is te vertalen, maar onmogelijk in bondige drie woorden zoals die nu gebruikt zijn. Ik ga door.

Ik ben benieuwd wat jou ertoe bracht om het boek van Austen te gaan lezen.

Een hartelijke groet,
Gé

Vrijdag 4 februari 2022

Dag Gé,

Het is de dag na het 3de infuus en ik voel me goed, ondanks de medicijnen.
 Beter van de vorige keren.
 Op dus naar de scan, de 18de, en het consult, de 23ste.

Dat je doorgaat met Dennett! En zo snel bij p. 133. Volgens mij ligt jouw IQ 10 punten hoger dan het mijne.
 Je schrijft over de waarom-vraag en het belangrijke onderscheid tussen hoe iets tot stand kwam (te onderzoeken met reverse engineering, het teruggit redeneren, maar oppassen voor "gambiet") en met welk doel het tot stand kwam (welke intentie het organisme ermee had, terwijl er heel lang in de evolutie geen sprake is van intentie).
 Hier doemt het begrip "free floating rationale" opnieuw op, de vrij vlottende (Vlaams) beweegreden, die als het ware in de lucht hangt en door het organisme wordt opgepikt, zonder enig idee ervan.
 Ik denk dat we allebei wel aanvoelen wat Dennett bedoelt, maar zijn uitdrukking schuurt enorm door het woord 'zwevend', of mijn woord 'vlottend'. Hoe kan een begrip zweven? En hoe kan een organisme zo'n begrip oppakken als het zelf de neuronen, de software, en dus het begrip er niet voor heeft?
 Ik begrijp niet waarom Dennett zo koppig vasthoudt aan zijn term, maar ik zoek en vind geen andere, geen betere.

Waarom ik Austen ging lezen? Door Dennett. Het viel me in tijdens een wandeling. Ergens kom je bij hem een kort lijstje tegen met genieën.
 Hij noemt: Bach, Einstein, Picasso, Gaudi en ... Jane Austen! Ik dacht: dat wil ik weten.
 Haar boek heb ik inmiddels uit. Het is een zedenroman. Ze doorziet karakters, onderlinge verhoudingen. Ze weeft een ragfijn plot, en haar hoofdpersonage Elisabeth Bennett heeft een zintuig waarmee ze scherp aanvoelt wat er zich buiten haar gezichtsveld afspeelt, of afspeelde.
 Zij is een Adept van de Verlichting, in tegenstelling tot Charlotte Bronte (*Jane Eyre*), die ik als student ooit las.
 Hoe bij de een het accent ligt op het intellect (te nuchter?), bij de ander op het gevoel (te sentimenteel?).
 Beiden wagen zich *never* onder de gordel.

Jane Austen een genie? Ik durf het niet te beoordelen. Haar wereld is klein.
Maar ze doorgrondt hem als geen ander. Geen ander?

En dus zit ik weer met het probleem: wat nu?
Zou het boek van Grayson Perry wat zijn: *De man moet op de schop?*

Eerst deze brief.
Hoeveel kilometer is je wandeling inmiddels?

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Op 8-2-2022 om 21:57 schreef Ge Cimmermans:

Dag Ad,

Trek van die plus 10 punten er intussen maar weer minstens 30 van dat IQ af. Ik ben compleet vastgelopen in het hoofdstuk 'wat is informatie'. Het hoofdstuk was tot de bladzijde waar ik ongeveer gekomen was in grote lijn wel inzichtelijk. Daarna las ik wel conclusies tussendoor maar de redenering erachter ontging me telkens opnieuw. Ik heb besloten om me eerst maar eens op internet wat nader te verdiepen in begrippen zoals 'informatie', 'informatietheorieën', 'informatiemodellen', 'semantische informatie', 'communicatie-modellen'. Voor een deel herken ik wel e.a. wat ik jaren geleden bestudeerd heb over bijvoorbeeld semiotiek. Het zal eerst zaak zijn om de grote lijn te vinden in al die extra info en te bepalen wat, voor de situatie nu, ruis is, om in termen van informatietheorieën te spreken. Daarna zal ik het hoofdstuk 'wat is informatie' van Dennett opnieuw oppakken. En dan beproeven of ik de tekst beter begrijp. Om vervolgens naar het volgende hoofdstuk te gaan?

Het leuke is dat er gaandeweg door het boek vragen bij me opkomen, waarbij ik benieuwd ben of Dennett daar antwoorden op heeft. Om het daarover te hebben is nu prematuur.

Mooi om jouw leeservaringen met Austen te lezen.

Over volgende boek dat je op het oog hebt, kan ik niets zeggen. Ik ken de auteur niet.

Ik maak elke dag een wandeling van 4000 tot 6000 stappen. Daarnaast fiets ik

op de meeste dagen rond de 10 km. Sinds afgelopen maandag ben ik geheel gestopt met de pijnstillers. Dat valt niet tegen.

De lente laat soms al zijn/haar gezicht zien.

Een hartelijke groet,
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 9 februari 2022:

Dag Gé,

Even dit: ik bevind me nu op de 6de dag na het 3de infuus. De slechte dagen. Mijn lichaam vol prednisonol. Draaierig word je ervan, dol. Wankel op je benen. Neiging tot neerslachtigheid: er komt toch geen kink in de kabel? Heeft mijn lichaam zich volgende week hersteld? Ik hoop het zo.

Goed. Wat is *informatie*? Letterlijk: er heeft zich iets binnenin jou, in jouw hersens gevormd. Jouw neuronen hebben zich tot memen gevormd, die corresponderen met iets uit de buitenwereld. Hetzelfde gebeurt met je iphone: de bits hebben een vorm gekregen, doordat jij op de knoppen drukte. Er is dus geen fysisch materiaal binnengekomen, ook geen energie. Dit is het raadsel.

Misschien helpt het als je even vooruit leest bij Dennett. Op p. 230 onderaan staat: "Sommige filosofen zullen ..." Lees eens de alinea die volgt. Dan zit je in ieder geval op het punt waarop je diep kunt nadenken.

Je bent niet de enige die hier een probleem heeft.

Het gaat dus om vorm, die een medium nodig heeft. Zonder medium kan het niet. En: het medium zelf is vervangbaar. De natuur maakt gebruik van neuronen, zelfstandige 'robotjes', de oorspronkelijke eukaryoten, die gingen samenwerken.

Wij maken gebruik van silicium.

Ik lees nu *The catcher in the Rye* (1951) van J.D. Salinger. Hoofdpersoon: Holden Caulfield, een volkomen losgelagen puber, voorbeeld van veel grote namen, zoals Hofstadter. Voor mij is dit boek inhaalwerk. Had ik moeten lezen - als ik er rijp voor geweest was, hetgeen ik betwijfel - toen ik zelf twintig was. Waarschijnlijk was ik er volkomen van in de war geraakt. Of toch niet?

Fijn dat je goed herstelt. Ja, de lente komt eraan.
 Ik durf me er haast niet aan over te geven.
 En toch is het onder alle omstandigheden het beste om dit wel te doen.

Hartelijke groet, Ad

🌷 🌷 🌷 🌷 🌷 🌷

Woensdag 16 februari 2022

Dag Gé, dag Els,

Daar staan ze dan, voor m'n neus, de rode tulpen, fris en monter, een 'lieve lentegroet'.

Dankjewel. Ze fleuren de kamer op.

Toen jullie kwamen zat ik net voor me uit te staren.

Ik had de cellist Nicolas Altstaedt teruggeluisterd in het programma van Podium Witteman van afgelopen zondag. Ik moest namelijk mijn ogen rust geven, omdat ik teveel gelezen heb. Ik word er dol van.

Samen met Heleen lees ik 's ochtends *The descent of men* van Greyson Perry.

De uitgever verzoon voor de vertaling de saaie titel *Mannen*. De VPRO citeerde in de gids een zin uit het boek: "De man moet op de schop."

Heerlijk! We worden als man flink onderuit gehaald, vooral omdat we eeuwig dominant willen zijn. Perry, een travestiet en rector aan de University of Arts in Londen, en beeldend kunstenaar (de combinatie!), wordt geprezen om zijn zeer scherpzinnige kijk op de wereld, en dat klopt zeker, vind ik.

Goed. Ik zat dus niets te doen, toen jullie kwamen. Een hele kunst.

Jullie hebben mij gezien met mijn blauwe chemo-mutsje op, die ik van Mira kreeg.

Het is ernst.

Ik bevind mij in de laatste dagen van de 1ste helft van de kuur. Mijn lichaam is aan het herstellen, de witte bloedlichaampjes keren terug.

Het wordt nu spannend om 2 redenen:

Wat laat de scan zien die gisteren is gemaakt, ofwel slaat de kuur echt aan en volgt het 4de infuus volgende week donderdag ongewijzigd?

Dit gebeurt als de prikkelingen in de vingers en tenen hun fungeren niet in de weg staan, dat is het criterium. Gisteren zat ik in de put, vandaag denk ik dat ik door de keuring heen kom.

Dit horen we volgende week woensdag.
De dagen kruipen voorbij.

Nog 2 maanden quarantaine ...
We gaan elkaar zeker weer zien.

Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 17 februari 2022

Dag Ad,
Zeker. Over twee maanden gaan we elkaar weer zien.

Het zal een kunst voor je zijn om een passende variatie aan te brengen in wat je elke dag doet. Lukt het je om af en toe naar buiten te gaan?

Perry. Nog niet zo lang geleden zag ik hem op WINTERGASTEN uitgezonden door VPRO. Als er iemand is die zich tijdens een uitgebreid interview volledig op zijn gemak en vrij voelde dan was hij het. Misschien wel omdat hij zich als vrouw gekleed had. Veel humor, maar gekoppeld aan ernst. Enkele jaren geleden een tentoonstelling van hem gezien in het Bonnefantenmuseum in Maastricht. Overdonderend waren met name de grote wandtapijten. Scènes van vertroebelde interacties tussen mensen in de huidige tijd in stijl van stripverhalen. In tegenstelling tot de heldendaden die op wandtapijten uit Middeleeuwen en Renaissance uitgebeeld werden. Specifieke herinneringen heb ik verder niet.

Over komende woensdag hoor ik wel.

Tot zover,
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 21 februari 2022

Vannacht om half drie is mijn moeder overleden.
Bep en Henriëtte waren erbij.

Vanmorgen om half negen liep ik aan de overkant langs het gebouw waar zij lag.

Om kwart voor een werd de kist opgehaald door "Uitvaart 24".

Ik mailde aan Bep, Henriëtte, Mark en Charlotte:

De kist werd om kwart voor een bij ons opgehaald.

Een man en een vrouw in zwarte jas met koperen knopen.

Wij zwaaiden uit het raam. Het regende hard.

De zwarte geblindeerde auto reed stapvoets de straat uit ... ging rechtsaf ... verdween uit het zicht ...

Mark en Charlotte waren erbij toen Ma in onze kist werd gelegd:

Woensdag 23 februari 2022

Dag Gé, dag Els,

Vandaag, de 23ste, hebben we mevr. dr. Oosterveld gesproken, die vertelde dat op de ct-scan te zien was dat de klieren inderdaad geslonken waren. Het vermoeden is nu een feit.

Goed nieuws dus, maar geen garantie voor het eindresultaat.

Morgen ga ik naar CWZ voor het 4de infuus.

Een bepaalde stof - de arts noemde de naam, maar die kan ik zo gauw niet onthouden -, die verantwoordelijk is voor de prikkelingen in vingers en tenen, wordt gehalveerd.

Dit gebeurt vaak, zei ze, het zenuwstelsel van oudere mensen is nu eenmaal zwakker dan dat van volwassenen, laat staan studenten (die ook statistisch meebepalen of en in welke hoeveelheid een stof mede in de cocktail zit).

Ik heb daar vrede mee, ik ga af op haar ervaring, ze zegt dat ze weinig of geen effect op de behandeling zelf verwacht.

Bovendien: de stof is er niet uit. Dit gebeurt pas, als de prikkelingen na de volgende infusen heviger zouden worden.

Blijft over dat ik nu eerst die kuur af moet maken en zorgen dat er geen kink in de kabel komt.

In quarantaine dus weer, minimaal nog twee maanden.

Er komt in elk geval straks een Pet-scan, waar heel veel van afhangt.

Ik wil er niet aan denken.

Hartelijke groet, Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 24 februari 2022 (13.11 u)

Hoi Ad en Heleen,

Het is al weer enige tijd geleden, dat we iets van jullie vernomen hebben. Wij zijn zeer benieuwd of de chemokuur van Ad naast haaruitval iets heeft opgeleverd en of jullie gespaard zijn door de omikronvariant. Wij niet. We hebben (niet verwonderlijk) alle twee het gehad en de quarantaine door gemaakt. Nu is alles weer min of meer normaal. Ook vernemen we graag of bezoek reeds mogelijk is.

Houdoe, Dorus

Mijn antwoord (16.21 u)

Dag Dorus,

Je kon het niet weten, maar je bent me een paar uur vóór.

Vanmorgen om 11.00 uur heb ik het 4de chemo-infuus gehad, ik ben dus nu dol in mijn kop, maar mijn hersens werken goed.

Ik zit nu precies op de helft van de kuur en ben weer strikt in quarantaine, omdat ik geen enkel risico op covid wil lopen bovenop de chemo-kuur. Nog 3 x 21 dagen, als het goed gaat.

Dit is niet zeker. De tussentijdse ct-scan was goed, de kuur slaat dus aan, het staat nu vast dat de klieren zijn geslonken.

Toch voel ik me neerslachtig.

Dat komt omdat de dokter, bij een goede uitslag van de tussenscan, bang dat de patiënt zich illusies gaat maken over de afloop, meteen toevoegt dat dit geen garantie is voor de toekomst.

Ze zegt ook dat kwaadaardige cellen onberekenbaar zijn.

In plaats van blij te zijn, kijk ik nu aan tegen een onzekere toekomst, ik ben bang dat het nog steeds fifty-fifty is, kantie-boord.

Alles komt nu aan op de Pet-scan, die rond de 18de april moet plaatsvinden.

Onder die spanning vier ik mijn verjaardag het liefst alleen met mijn kinderen.

Om het verhaal compleet te maken: in de cocktail van het infuus zit een stof die als bijwerking heeft dat het 't zenuwstelsel aantast. Je voelt dat aan prikkelingen in je vingers en tenen. Dan is er gevaar voor het opwekken van neuropathie. Uit voorzorg heeft de dokter die stof gehalveerd, in de verwachting dat de prikkelingen niet erger worden.

Anders gaat die stof er helemaal uit.

Ze zegt dat dit vaak voorkomt, vooral bij oudere mensen. Het effect op de kuur is klein, maar afhankelijk van het individu.

Je begrijpt: het maakt mijn zorgen niet kleiner.

Ik moet het dus doen met de goede uitslag van de scan.

Ik ga alles op alles zetten om van mijn dagen iets te maken. Tot nu toe kan ik mij goed concentreren bij het lezen, teevée kijken. We slapen goed. Omdat ik veel wandel, soms fiets, kom ik veel buiten, mijn conditie is daardoor flink verbeterd.

Daaruit put ik weer een beetje moed.

Heleen is mijn troost.

Ik voel me schuldig zo alleen over mezelf te schrijven. Ik wil echt weten hoe het jou en Mirjam is, en met Jasper en Lijske.

Misschien komt de tijd dat ik er, onbekommerd, naar kan vragen in jullie achtertuin, waaraan ik goede herinneringen heb.

Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 25 februari 2022

Dag Ad,

Het lijkt op een reis die je aan het maken bent, met de nodige obstakels. Gelukkig heb je steun. En af en toe zoals op 23 februari een oponthoud, waarbij de stand van zaken doorgenomen wordt om vervolgens weer op weg te gaan naar een volgend doel dat vastgelegd is voor over twee maanden. Intussen rommelt het in de wereld rondom. Een oorlog die zich misschien zelfs uitbreidt. Wie zal het zeggen. Intussen moet jij je afsluiten en jij je richten op eigen gesteldheid en de hobbels nemen die op je afkomen en die je maar ten dele in eigen hand hebt. Ik wens je vasthoudendheid en veerkracht toe.

Wat betreft Dennett. Ik ben over de helft. Interessant zijn uiteenzetting over memen. Het verband met het woord 'mimesis', een bekend begrip uit de dramatheorie van, ik meen, Aristoteles, was niet zomaar bij me opgekomen, terwijl dat voor de hand ligt.

Een hartelijke groet,
Gé

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 26 februari 2022

Op dinsdag 22 december 2021 schreef ik al dat Bep mij elke week een foto met een overweldigend natuurbeeld stuurt. Gisteren kwam er weer een, in een envelop met postzegel. Ik ben niet blij met deze manier van doen. In mei, na afloop van de kuur, zal ik hem proberen duidelijk te maken dat het contact tussen ons een wisselwerking moet zijn, zonder gegrabbel in elkaars ziel, zonder bedoelingen.

In de hoop geen antwoord uit te lokken schreef ik hem:

Bep, ik vind het niet fijn dat je die foto's stuurt.
Ik meld me bij je na de kuur begin mei. Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 27 februari 2022

Het antwoord kwam toch, meteen, een dag later al, vol met de beproefde goedheid van complimenten en optimisme, het masker waarachter de zendingsdrang zich verschuilt.

Mijn kortaf-heid prikkelen hem juist tot een overdaad aan woorden. Zo verzet hij zich. Hij bindt niet in, hij blijft de gevende partij. Hij is o zo volgzzaam, hij houdt de pas in, maar gaat nog even los. En weer stroomt de goedheid naar één kant. Mijn signaal ontvangt hij niet:

Ad, je bent geweldig!!

Natuurlijk stuur ik je geen foto's meer als je dat niet fijn vindt...
Mijn bedoeling was je te laten weten dat we je - gedurig - blijven gedenken met positieve zegen op afstand..

Fijn, dat je - zoo wilskrachtig - je conditie zelfs weet te verbeteren!!!
Des te positiever worden je kansen (hoop ik)...

In de overtuiging, verblijvend, hoogachtend,
iemand die streeft naar optimisme...,
kan uiteindelijk..., niet falen!!!!!!
Kus met kracht toegewenst,
tot mei...,
Bep.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dezelfde dag:

Mira komt op bezoek, over drie kwartier.

Woensdag ga ik met Heleen naar Patrick, mijn huisarts.
Ik had hem bericht over de uitslag van de tussen-scan, waardoor vast kwam te staan

"dat de klieren geslonken waren."

Toch kwam ik zeer neerslachtig uit dat gesprek.

Ik zet op een rijtje wat mevr. dr. Oosterveld zei.

- Eerder, bij de diagnose, had ze al gezegd dat mijn lymfklierkanker van het type non-Hodgkin was en "daar was veel minder literatuur over dan over de Hodgkin, die vaker voorkwam en meer financieel gesteund werd door de farmaceutische industrie;

- Nu, bij de positieve tussen-scan, voegde ze onmiddellijk toe dat dit geen garantie inhield voor de toekomst. Waarom meteen die domper? Haalde ze dat uit de scan of sprak ze in het algemeen?

- Ze liet zich ook ontvallen: "Kwaadaardige cellen zijn onberekenbaar."

- Ik zei dat ik me op dit moment goed voelde. In de buurt van deze zin zei ze: "sommige patiënten voelen zich goed en zijn ernstig ziek, anderen voelen zich beroerd en hebben niets."

- Na vragen over mijn prikkelingen in vingers en tenen besloot Oosterveld de stof die daar verantwoordelijk voor is te halveren. Bemoedigend was dat ook niet.

Ze zei dat dit voor de kanker niet nadelig hoefde te zijn, omdat de dosis statistisch mede werd bepaald door studenten, die een sterker zenuwstelsel hebben.

Een argument dat mij weinig geruststelt.

Ik hoop dat Patrick mij weer een beetje hoop teruggeeft.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 28 februari 2022

Ik hoop niet dat de angstbeelden uit mijn jeuk-periode weer terugkomen.

Vlak vóór het wakker worden vanmorgen zag ik de gestalte van een vrouw. Zij had een gebreide muts op, een dikke jas en das. Ze stond in de hal, ze was binnengelaten, de voordeur achter haar stond open. Ze keek me strak aan, blauwe ogen, bewoog niet. Dertig jaar? Veertig? Vijftig? Ik probeerde te zien of haar gezicht veranderde, verzachte, zoals bij Heleen. Maar het bleef strak, onbewogen.

Een starre kabouter, zwijgende boodschapster van de dood.

Gisteren appte Georges vanuit zijn ski-oord in Oostenrijk een voor zijn doen ongehoord lange brief. Dan is er echt iets aan de hand:

"Hoi pap, ik heb mama net deze app verstuurd. Ik stuur m ook aan jou. Ik merk dat ik echt van slag ben, angstig, door die oorlog. Net weer dat nieuws dat hij het kernwapen arsenaal in stelling brengt. Waar gaat dit eindigen? Moet ik nadenken over hoe ik de kinderen in veiligheid moet brengen voor het geval

het allemaal nog veel erger wordt? Kijk, deze man heeft volgens mij niet veel meer in huis dan agressie en intimidatie. Zo is hij groot geworden. Dat past hij nu op ons toe. Ik ken deze stijl niet zo heel goed. Ik hoop dat ze in de EU, de VS en de NATO wel weten hoe met zo iemand om te gaan. Terugduwen. En dan maar hopen dat hij inbindt.

Hier gaat de vakantie goed. Het is nu dag 2. Gisteren hebben we van alles en nog wat geoefend, ski's, liftjes, afdalinkjes. Vandaag begonnen de lessen, ook voor Martijn, ze hebben les van 10:00 tot 15:00 vrij lang. Simon moest van tevoren een paar keer huilen vd spanning, wat me ook onzeker maakte, loop ik niet te hard van stapel? Ik heb ervoor gezorgd dat ze in hetzelfde klasje terecht kwamen. Ze kregen een vrolijke juf, Esther, een Nederlandse. Toen ze om 1500 klaar waren, waren ze vol goede moed en praatjes. Ze hadden een hele leuke dag gehad, ik had een trots gevoel. Ook Martijn was lekker bezig geweest.

Ik zelf had de dag gebruikt om het gebied te leren kennen en een van mijn oude angsten onder ogen te zien: liften en hoogtevrees. Brrr. Het ging eigenlijk best goed, het is niet onveilig, maar ik heb geregeld mijn ogen maar gesloten als de diepte gaapte. Dat hielp nog het meeste. Ik vond het ook wel eenzaam, zo zonder gezelschap. Daarom heb ik besloten morgen me ook bij een leraar aan te sluiten, geeft ook afleiding bij die liften steeds. Ik merk dat door deze oorlog er ook echt meer angst in mijn lijf zit.

Ik moet deze week ook nog tussendoor aan de bak voor de laatste eindjes van Atradius. Dat vind ik niet erg.

Veel liefs uit Oostenrijk,
Georges."

Om acht uur, toen de kinderen naar boven waren, hebben we elkaar gebeld. Georges vertelde dat hij zo graag de onbekommerdheid terug wilde veroveren die hij als kind had gehad, toen hij geen enkele last had van hoogtevrees. Hij wilde niet dat het nu mislukte, hij wilde niet falen, zei hij. Ik antwoordde dat het misschien niet verstandig was om angst voor oorlog te stapelen op angst voor hoogtevrees. Ik merkte dat hij aarzelde: "ik kan morgen altijd onderweg uit de lift stappen."

Om zijn houding tegenover de oorlog in Oekraïne en Poetin te bepalen heb ik hem aangeraden om naar Buitenhof te kijken, waar o.a. Frans Timmermans te gast was geweest en Onno Eichelsheim, commandant van de Nederlandse strijdkrachten. Zij hebben gezag en zijn vastberaden in hun overtuiging dat alleen afschrikking helpt om

Poetin in toom te houden, zonder hem evenwel in het nauw te drijven. Deze oorlog kan kort duren, een paar maanden of een paar jaar, maar het wordt Poetin's Canossa, zei Timmermans. De hele wereld, op China na, keert zich tegen hem, hij brengt zichzelf in een isolement. Ook het Russische volk wil die oorlog niet. Door de westerse sancties, waardoor Russische banken niet meer kunnen handelen in euro's en dollars, keldert de roebel en giert de inflatie omhoog. Het volk gaat lijden en zonder de steun van het volk gaat het voor Poetin uiteindelijk fout.

Volgens de 3de gast Frans Sauer, die in Moskou een van de laatste kranten uitgeeft die nog enige kritiek durven uiten op Poetin, heeft de laatste zich nu 2½ jaar opgesloten in het Kremlin en is hij vervreemd geraakt van de realiteit. Zijn enige doel is nu de 'fout' van Lenin in 1917 goed te maken en Oekraïne weer in te lijven. Hij wil dat eerst de Oekraïense strijdkrachten zich overgeven en dat vervolgens het 'fascistisch' regime van Zelenski vervangen wordt door een vazal die aan Rusland gehoorzaamt. Voor Poetin is het zaak dat hij zijn doelen zo snel mogelijk bereikt. Hij heeft nu momentum. Hij zet alles op alles en dreigt nu met de inzet van 'strategische' kernwapens. Dit maakt de situatie echt gevaarlijk.

Maar de reactie liegt er niet om. Hij drijft zijn tegenstanders, de EU, de VS en de NAVO in elkaars armen. Plotseling is er een ongekende eensgezindheid, die Poetin vrijwel zeker verrast heeft. Duitsland is nu totaal 'om'. De Ostpolitik van dialoog heeft niet gewerkt en het land besloot, net als Nederland, Denemarken e.a. wapens te leveren aan Oekraïne en zijn krijgsmacht op te bouwen met 100 miljard euro en een jaarlijks budget van ruim 2% van het bbp. NAVO-eenheden worden naar de Baltische staten, Polen, Roemenië gebracht om Poetin te laten weten dat artikel 5 van het NAVO-verdrag van kracht is en dat een aanval op één een aanval op allen is. Het westen slaagt als het eensgezind blijft.

Dingen als deze heb ik met Georges besproken en hij was rustiger.

Hij is kwetsbaarder dan ik dacht. Hij heeft zich niet goed geïnformeerd en is daardoor onzekerder dan nodig is. Maar hij heeft gelijk: de situatie is gevaarlijk.

Het was een opwindende dag gisteren. Mira kwam op bezoek. Met bloemen. Zij is van plan om elke volgende keer bloemen mee te brengen.

Zij griezeld toen ik mijn muts afdeed en mijn kale hoofd liet zien. Vroeg of mijn schedel niet mooi van vorm was. Dat ook ik in het begin niet durfde kijken, omdat het mij onverbiddelijk liet zien dat ik ernstig ziek was. Dat ik er nu aan wende, er rustiger naar kon kijken.

Ik zei dat het haar overal weg was en dat ik mij een geplukte kip voelde.

Het was prettig te merken dat Mira nu in rustiger vaarwater verkeert. Haar impuls om samen met Georges een eigen huis te kopen, heeft ze laten vallen. Ze concentreert

zich nu op haar eigen studie. Door de corona heeft ze drie maanden extra gekregen. Ze kan het nu goed met haar ervaren begeleidster Adriana vinden en met Jacqueline heeft ze goede gesprekken over literatuur. Ze vertelde me over het verhaal *Het Adres* van Marga Minco, over de burens van een in de oorlog afgevoerd Joods gezin, die de inboedel van het lege huis ingepikt hadden. Dochter Marga, die de oorlog overleefde, belde aan en herkende het tafelkleed aan een brandgat.

Mira moet 3 publicaties schrijven, de eerste moet vóór augustus af. Maar het wordt voor haar geen *must* om die artikelen ook echt in een tijdschrift gepubliceerd te krijgen, als zo'n tijdschrift bij voorbeeld voor een ander thema kiest. Dit neemt weer flink wat spanning weg.

De 2de publicatie moet de resultaten bevatten van het onderzoek in de klas naar de effectiviteit van het nieuw ontworpen plan, waaraan ook andere leraren deelnemen. De kunst is om de leerlingen zoveel mogelijk aan de les te laten participeren, zonder de regie uit handen te geven. Dit is wat ik begrijp. Haar project houdt het midden tussen het autoritaire lesgeven van vroeger en het andere uiterste: het droppen van de inhoud van de les bij de leerlingen.

Mira stond te neuzen bij mijn boekenplanken. Ik wees haar de rij aan van Clauswerken (vandaag gemeten: 1.40 m primaire, 50 cm secundaire literatuur.) Ik vertelde haar dat ik al heel lang op 2 sporen had gezeten, de kunst en de wetenschap. Rond haar geboorte had ik *The golden Bough* van sir James Frazer gelezen, een complete openbaring, omdat de katholieke traditie waarin ik was opgevoed, plotseling een gigantische, wereldwijde 'primitieve' voor-geschiedenis bleek te hebben, waarin magiërs overal de natuurgoden probeerden te verzoenen of te bezweren met 'imitative' en 'contagious magic'. De absolute en unieke katholieke eredienst veranderde in een relatieve, zich uit oude tijden zich ontwikkelende. Rond 1979 kwam er een nieuwe omslag. Ik had *De Compositie van de Wereld* van Harry Mulisch gelezen, een beetje op wilskracht. Toen schreef Rudy Kousbroeck (NRC?) dat er een veel bevlogener boek was vertaald, wemelend van briljante ideeën, over min of meer hetzelfde onderwerp, van ene Douglas R. Hofstadter, getiteld *Gödel Escher Bach*. (Wiskunde - beeldende kunst - muziek.) Het was voor mij *gefundenes fressen*. Ik stortte mij erop. Knarsend, want het was razend moeilijk. Vooral voor de 'onvolledigheidsstelling' van Gödel, waardoor de *Principia mathematica* van Bertrand Russell op losse schroeven kwam te staan, miste ik heel veel voorkennis. Maar ik heb me erdoor geworsteld. Later heb ik het werk nog tweemaal gelezen, en ook ander werk, ik noem *Ik ben een vreemde lus*, dat eigenlijk '*Ik*' is een vreemde lus had moeten heten. Daarna stapte ik over op twee verklaarde atheïsten Richard Dawkins (*Het Verhaal van onze voorouders*) en Daniel Dennett (*Darwins gevaarlijke idee*) en in 2017 zijn onvolprezen *Van Bacterie tot Bach en omgekeerd* dat ik vier keer gelezen heb, over de

evolutie van de geest, begrip, bewustzijn, zelfbewustzijn, vrije wil en de toekomstige rol van de kunstmatige intelligentie.

(Zo heb ik het Mira niet verteld, dit is een uitgebreide versie. Wel dat de geest in de eerste plaats een informatie-verwerker is en dat de geest om die informatie vast te kunnen houden niet zonder het medium van de neuronen kan. Dat de geest zonder neuronen letterlijk nergens is en dat dit de godsdiensten onderuit haalt, die zich alle baseren op de oude gedachte van de scheiding van lichaam en geest.)

Heleen bracht Mira terug naar de trein. Zij voeren moeder-dochter-gesprekken: over de (vermeende) uitval van Mira's haar, waardoor ze vreest voor de inhammen die ze bij haar vader ziet. (Georges had precies dezelfde angst, maar daar is hij geloof ik overheen.)

Rond 20.00 uur schreef Georges, in antwoord op mijn vraag vanmiddag of hij nog in de lift was geweest:

Hoi pap - na een onderbroken nacht en het besluit thuis te blijven brachten we de kindjes naar hun les. Ik voelde me moe en moedeloos. Ik had zo'n zin om er een leuke week van te maken met de kinderen en nu speelde zo'n oude angst weer eens op, wat een spelbreker. Ik vond het moeilijk om het te accepteren, ik ben een volwassen man die een skilift niet meer in durft! Toen de kinderen met hun les waren begonnen ben ik toch maar heel even het lesgebouw waar de docenten zich verzamelen binnengelopen. Ik kwam een Nederlands meisje tegen en ik vertelde over mijn aanstaande les maar dat ik zo'n hoogtevrees had. De tranen biggelden over mijn wangen, ik kon het niet meer tegenhouden. Toen kwam er een oudere leraar aanlopen die het zag en vroeg wat er aan de hand was. Ik nog een keer. Hij zei ga maar met mij mee. Dat heb ik gedaan, ik werd in een groepje gezet en ik ben in elke skilift naast hem gekropen! Al met al een prima dag gehad en ik heb nu een stuk trotser gevoel, toch weer een stapje gemaakt! Ik heb een leuke les gehad, maar het niveau was wel heel laag (jaja) dus eigenlijk moet ik in een andere groep. Morgen weer een dag, ik zie wel, voor nu is het goed even zo. De jongens zijn heel enthousiast, ze hebben het heel erg naar hun zin hier. Ik ga zo slapen, ben kapot. Van Oekraïne wil ik ff niets horen, kan er niet goed tegen. Veel lfs!
PS ik stuur hetzelfde bericht aan mama.

Mijn antwoord, om 21. 06:

Geweldig. Hoe je tranen het meisje en de leraar er toe brengen je te willen helpen en hoe je angst verandert in trots. Zoiets denk je niet uit. Mooi verhaal, hoor.

Maar zelfs al was dit niet gebeurd: als ik de jongens op hun ski's zie zwieren,

stevig op de benen, stoer met die stokken onder de armen, dan zou daarmee de vakantie al geslaagd zijn.

En laat Oekraïne maar even los, deze - gevaarlijke - oorlog gaat heel veel langer duren dan een week. Als je weer thuis bent, moet je je wel goed gaan informeren. Dat neemt ook angst weg.

xxx Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 1 maart 2022

Vanmorgen las ik het bericht dat Dick van Lammeren de avond tevoren schreef:

Hallo Ad,

Dat is inderdaad goed nieuws Ad. Weliswaar geen garantie , maar draai het eens om: het bericht dat op de CT scan niet te zien was , dat de klieren geslonken waren!! Wat een ramp zou dat zijn. Dus ja , geen garantie , maar wel een super start van de behandeling, want er is weer hoop! De neuropathie klachten , vergelijkbaar met de klachten die ik heb , worden veroorzaakt door de vincristine (oncovin) en fijn dat ze dat middel gaat reduceren.

De behandeling zal daardoor echt niet sterk gereduceerd worden zoals ze al aangaf.

Maar jij hebt hopelijk wel minder (neuropathie) klachten. Ik hoor je gelukkig ook niet meer klagen over heftige jeuk en sterke transpiratieaanvallen. Ook dat geeft weer hoop!

Ik snap dat je eerst wil dat die kuur af is. Inmiddels heb je al weer de vierde (!!) cocktail in je lijf zitten. Ik herinner me nog goed , dat je naar het ziekenhuis ging voor de 1ste kuur.... Lijkt echt kort geleden . Maar goed , misschien kruipt voor jou de tijd en lijkt het voor jou al wel heel lang geleden . Maar hoe dan ook , morgen is het 1 maart!! Nog 2 maanden en het is bevrijdingsdag voor Ad!!!

We moeten er eens goed over nadenken hoe we dat memorabele moment gaan vieren jongen. Dat moet een feestje worden! Maar daar hebben we het nog wel over. Eerst maar weer verder in gedwongen isolatie en eenzaamheid. Maar gelukkig is er Heleen!!

Echt heel vervelend dat we elkaar niet kunnen spreken . Maar het einde kruipt naderbij.

Hou je haaks Ad , hou vol en hou vertrouwen!!

Lieve groet, ook van Vera natuurlijk en een knuffel voor je meisje!
Dick

Mijn antwoord:

Nou Dick, ik lees zojuist je betoog en daarin klinkt een heel andere toon dan die ik van mijn arts in de oren heb.

Ik loop nu al dagen te proberen mezelf te verzoenen met een negatieve uitslag, straks.

Ik heb in mijn bericht aan jou en Vera niet alles beschreven, omdat het pas langzaam tot me doordrong.

In het gesprek zei mijn arts terloops dat kwaadaardige cellen onberekenbaar zijn

en toen ik zei dat ik me op dit moment erg goed voelde, viel - ook weer terloops - de opmerking dat sommige patiënten zich goed kunnen voelen en toch ernstig ziek zijn, terwijl anderen zich slecht voelen en weinig mankeren. Waarom zo spreken? Ik kreeg sterk het vermoeden dat ze aan het hinten was, dat het er niet goed uitziet.

Misschien ziet ze aan de scan dat het niet genoeg opschiet.

Hoe moet ik denken?

Morgen ga ik met Heleen naar mijn huisarts. Kijken welke toon hij aanslaat. Als hij net als jij spreekt, durf ik echt weer te hopen.

Overigens vind ik je enthousiasme ontzettend lief en aanstekelijk, ik ben je dankbaar. Tegelijk wekt het tranen. Gek, hè?

Ad

11.20 u: ik zag Heleen in de keuken met de veldsla bezig. Ze zei dat ze de omelet van tevoren wilde bakken, zodat dat niet hoefde vanavond tegelijk met de zalm. Terug in de kamer probeerde ik me de kookgang voor te stellen en ging terug naar de keuken om te horen of het een beetje klopte:

"Voor de gewassen **veldsla** (2 x 75 gr.) maak ik een dressing: 2 lepels olie, 1 lepel azijn, mosterd, peper en klein beetje suiker. Voor de **omelet** van drie

eieren eerst wat olie (Mild) in de pan (op 5), kloppen, dit keer met een gesnipperd uitje erbij. (Geen melk, niet nodig, want de omelet is alleen bedoeld om de rijst wat luchtiger te maken). Kopje **rijst**, met 2 kopjes water: 25 minuten. Eerst aan de kook (stand 7), 10 minuten op 4, de rest van de tijd zacht op stand 3, zodat de rijst de tijd krijgt langzaam om te wellen, zonder te verbranden. De stukken **zalm** in olie (Mild)."

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Woensdag 2 maart 2022:

Vanmorgen zijn we naar Patrick gegaan. Ik vertelde hoe gedeprimeerd we waren na het laatste gesprek met Oosterveld. Hij bood aan om haar te bellen: "dan heb je zekerheid." We stemden in. Vrijdag a.s. om 14.30 komen we terug voor de uitslag.

Daarna las ik het mailtje van Dick:

Hoi Ad ,

Nu begrijp ik je ongerustheid beter. Prima dat je morgen gaat overleggen met je huisarts , maar ik vrees dat die nu niet veel meer kan zeggen dan wat in de brieven staat die de huisarts van de specialiste krijgt. Wat ik daarnaast zou doen is het volgende. Ik zou morgen ook bellen met de verpleegkundig specialist die je hebt toegewezen gekregen en hem/haar jouw idee voorleggen , dat dr. Oosterveld je niet de hele waarheid heeft verteld tijdens het laatste consult en dat je graag wil weten , hoe je er ECHT voorstaat. Indien ze dat niet kan/wil vertellen geef je aan , dat je DRINGEND een telefonisch consult met Oosterveld zelf wil hebben.

Laat je niet gek maken Ad!!! Je wordt heel ongelukkig van dubbele signalen!! Dat kun je er niet bij hebben !!!En bij onduidelijkheid vraag je concreet om meer duidelijkheid.

Tot gauw!

Knuffels

Dick

Om 10.00 u antwoordde ik hem:

Je raad is goed, Dick. Ik ben vanmorgen met Heleen naar mijn huisarts gegaan. Hij bood aan om dr. Oosterveld rechtstreeks te bellen om zekerheid te krijgen. Vrijdagmiddag om 14.30 u hoor ik van hem de uitslag. (Tenzij hij geen contact heeft kunnen krijgen.)

Dankjewel dat je zo meedenkt, Ad

We vullen het belastingformulier in aan de computer. Duurt niet lang. We vullen alleen het hoognodige in. We zullen 885 euro terugkrijgen. "Ik denk dat we dit formulier voor het laatst samen hebben ingevuld," zeg ik. "De volgende keer moet jij het alleen doen."

Ik kom niet meer vooruit. Ik kom letterlijk tot stilstand. Wat moet ik doen? Ik sta tegen Heleen aan. Ik huil.

(Ooit stond ik ook zo, in de huiskamer van Heleen's ouders in de Burghardt van den Bergstraat 91. Toen begroef ik ook mijn gezicht in haar haren, van verliefdheid. Haar moeder keek toe, haar vader nam de foto.

Dat was vlak voordat we de fietstocht naar Rome zouden ondernemen.))

Ik zit in de kamer, in de zon. Ik hoor de malende koffiemolen. Heleen komt binnen. Ze troost me: "Ik denk dat Oosterveld schrikt, als ze van Patrick hoort hoe down we zijn," zegt ze.

Ze zegt: "Jouw lichaam is sterk. Die wordt niet zomaar omvergeblazen."

Ze zegt: "We hebben nog een paar jaar, let maar op."

Ze zegt: "Ik zou best de helft van je willen overnemen, ieder de helft."

Ik: "En dan samen nog een paar jaar, en dan..."

Ze troost me zo goed (dat kan zij alleen), dat ik weer achter de computer zit en verder ga met de gedichten van Hugo Claus, mijn enig waardig project.

En ik kan weer aan Georges denken, die gisteren schreef:

"Hoi mam, je schrijft leuke dingen naar me. Vandaag was een goede dag. Ik heb twee privé lessen geboekt voor morgen en overmorgen. Dat gaat hopelijk leuk worden en kan ik hem vragen met die liften rekening te houden. Ik heb vandaag ook nog wat aan werk gedaan, en naar Byron Katie zitten luisteren. Ik heb zin om me verder te verdiepen in *The Work* zoals dat heet. Xx
Byron stelt vier vragen. Die beantwoord je. Vaak blijkt dat de stress veroorzaakt wordt door het stevig geloof in dingen die niet waar zijn. Als je dat los kan laten, kan ook de stress verdwijnen. X

'Katie', zoals ze door haar aanhangers genoemd wordt, is "an American speaker and author who teaches a method of self-inquiry known as "The Work of Byron Katie" or simply as "The Work". She is the founder of Byron Katie International, an organization that includes the School for the Work and Turnaround House in Ojai, California. Time magazine describes her as "a spiritual innovator for the 21st century."

Georges schrijft dit alleen aan zijn moeder, ik denk omdat hij weet dat ik met spiritualiteit niet zoveel op heb. Als hij weer op bezoek komt, zal ik met hem over Katie praten en laten merken dat ik opensta voor haar ideeën.

Ik zal ook proberen te begrijpen hoe het toch komt dat Georges zo worstelt met stress en zo kwetsbaar is. (Achtergrond: mijn ziekte en de oorlog in Oekraïne.)

De kookgang van vandaag:

Witlof, 1 pond, overlans gesneden, in een laagje water langzaam aan de kook gebracht (7), na het koken garen, in 20 minuten, naar 6, 5, 4. Afgieten, terug verwarmen, waarbij het restant aan nieuw water wordt opgenomen door broodkruimeltjes. Op het laatst Italiaanse, geraspte kaas strooien over de witlof. **Aardappelen** (440 gram), in de schil gekookt, afpellen, terug verwarmen met olie en peper. **Japanse tofu-filet**, rustig bakken zonder verdere olie.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Donderdag 3 maart 2022

Gisteravond belde Mira. Opgetogen. Ze had intens samengewerkt met haar begeleider Adriana (die ze zeer bewondert, vanwege de vele publicaties in tijdschriften die ze op haar naam heeft staan.) Ze hebben ruim 2 uur overleg gevoerd over het artikel dat Mira bezig is te ontwikkelen, met als saluut van Adriana: "Het was me een waar genoegen, Mira."

Ik heb in mijn tijd nog geen minuut overleg gevoerd met een wetenschappelijk medewerker, laat staan een hoogleraar. Mijn hele scriptie over *Vrijdag* heb ik op eigen instigatie geschreven, en kant en klaar ingeleverd. Op mijn doctoraal sputterde

hoogleraar Meeuwesse met duidelijk ongenoegen, maar overhandigde me wel mijn diploma. Gedeprimeerd verliet ik het examenlokaal. Buiten kreeg ik een bos bloemen van ... de kleine Mira.

Vanmorgen werd ik rustig. Ik bedacht dat op alles wat in mijn micro-fabriek diep in mij aan het gebeuren is ik geen invloed uit kan oefenen. Ik moet proberen het los te laten en te aanvaarden wat komt. De komende uitslagen kunnen negatief zijn, maar er is altijd nog tijd. De kwaadaardige cellen moeten altijd eerst nog terugslaan. Dat kan kort duren, of lang, of niet.

Op deze manier concentreer ik mij op de dingen om mij heen, de zonnige dag, mijn lichaam dat ik tegemoet kom met rust, beweging, goede voeding.

Ik weet zeker dat Georges het hier hartgrondig mee eens is.

Ik denk niet dat Patrick morgen met negatief nieuws komt.

Het nieuwe bezoek bij Oosterveld is op 14 maart. Ik heb 10 dagen voor me, veelal zonnig, die ik zo onbekommerd mogelijk wil doorbrengen.

Met haar.

Kookgang:

Duitse biefstuk. Pan heet op 6. Olie (Mild). Beide zijden: 3 minuten bakken.

Aardappelen (zie gisteren.) **Broccoli:** eerst even aanbakken, dan met water gaar koken. (12 minuten.) Parmesaanse kaas erover gestrooid. (Niet goed, zakte door de broccoli heen.)

Broccoli was taai. Parmesaanse kaas weglaten. Alleen koken met water.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Vrijdag 4 maart 2022

Ik ben bang. Patrick heeft Oosterveld gebeld om naar de tussen-scan te informeren. We halen de uitslag vanmiddag om half drie. Ik ben bang dat mijn hoop verder oplost.

Gisteren is de website van het Vrijdagtheater binnen InterNLnet gemigreerd. Ik kon de mail niet meer ophalen. Met de helpdesk is dit vanmorgen opgelost.

Ik heb gisteren en vanmorgen de plantenbak aan het balkon leeggehaald. Ongeveer 12 zakken, niet te zwaar gevuld met zand, heb ik omlaag gebracht en in de gft-bakken gedropt. Met mijn ongetrainde lichaam, dat beeft en wankelt. Heleen heeft geveegd en geordend. Als we zo bezig zijn, komt de herinnering aan het Vrijdagtheater boven, waar we zo vaak hebben schoongemaakt en klaargezet. Nu wordt de herinnering

meteen gedempt door verdriet: de onbekommerdheid van toen is er niet meer, het werken naar een doel. Nu is mijn gedachte steeds: ben ik hier nog, over een jaar?

Kookgang:

Courgette, ruim een pond, in schijfjes gesneden. Klaargezet een half kopje water met een kwart blokje bouillon, om de courgette in de koken. Half ons rijst en half ons linzen worden gekookt met telkens anderhalf kopje water. Courgette klaar binnen 10 minuten, toestel op 6, dan naar 5 en 4. Water afgieten. **Linzen** klaar in 20 minuten, op 7, daarna op 5 en 4. **Rijst** klaar in 20 - 25 minuten. (7, 3, 2 1). **Chinese loempia's**.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Zaterdag 5 maart 2022

Gisteren schreef Linda Willems het volgende:

Hallo Ad,

Wat een goed en ook minder hoopgevend bericht van jou kant.
Ik snap dat het een onzekere berichtgeving van jouw arts is en dat je daar ook neerslachtig van wordt.
Hopelijk blijft het de goede kant opgaan met het slinken van de kankercellen.
Wat heb je eigenlijk vroegen Sjon en ik ons af? Niet dat het de heftigheid minder maakt, maar we zijn benieuwd.

Ik zal met Marion nog eens een leuke actie voor jou en Heleen bedenken.
In zo'n quarantaine periode fleurt je dat misschien wat op.
Ik ga voor je duimen dat het de goede kant op blijft gaan.
En om met mijn dochter Zarah te spreken:
“je kunt het.”

Lieve groet en tot snel,♥
Linda

Mijn antwoord:

Dag Linda,

Fijn dat ik nu rechtstreeks met je schrijven kan en laat ik je meteen

toevertrouwen

dat mijn neerslachtigheid veel minder is na een nieuw gesprek met mijn behandelend arts.

Ik ben te somber geweest, waarschijnlijk lag dat aan mezelf.

Wat ik heb? Lymfklierkanker, van het type non-Hodgkin. Volgens mijn arts: domme pech.

Ik heb nu 4 keer aan het infuus met de chemo gelegen en de tussen-scan wees uit

dat de kuur aanslaat en dat de klieren geslonken zijn. Dat wijst in de goede richting.

Rond 18 april, na het 6de infuus, volgt de pet-scan. Dan hoor ik, hoop ik vurig, bij de groep patiënten van wie de kankercellen in remissie zijn, waarna nog slechts een aantal controles volgen.

Dat is het beste. De helft van de patiënten behoort tot die groep.

Anders volgen nieuwe behandelingen, die ervoor zorgen dat de kankercellen minstens

een tijd (1, 2 of meer jaar) in bedwang gehouden kunnen worden.

Ik zie toch wel minstens een paar jaar vóór me, die nog over zijn en daar had ik de afgelopen weken niet meer op gerekend.

Ik moet nu eerst die kuur goed afmaken. Daarvoor ben ik in quarantaine, geen enkel risico op ook nog covid.

In mei gaan bij ons de deuren weer open, heel zeker, dan gaat langzaam mijn haar weer groeien.

Gaan we dan afspreken? In levenden lijve?

Die Zarah. Zou ik haar herkennen? En Luc?

En Sjon, hoe maakt hij het?

Ik ben benieuwd.

Hartelijke groet

en nog steeds bedankt voor die onverwachte bloemen,

Ad

Kookgang:

Andijvie, 4 ons, 3 x wassen. **Aardappelen**, een pond, koken in de schil (10 minuten op stand 9, daarna 25 minuten op stand 5). Stampen met de andijvie,

opwarmen, evt. klein beetje olie. **Kipdijfilets** bakken, dichtschroeien aan beide kanten, 1 - 2 minuten. Water erbij, garen in 25 minuten. Omdat er geen bouillonpoeder is voor de jus, nu slechts een kwart bouillonblokje in het vocht dat de filets geven.

Correspondentie met Georges, vanaf 3 maart:

Hoi pap, vandaag is de leukste dag tot nu toe. Ik had prima geslapen en in de ochtend les met Arnold (een oud-commando). Arnold zei: ik ga je prikkelen vandaag en heeft me door allerlei vervelende liften getrokken, en ook al zat ik niet te genieten, de grote paniek bleef uit. Wat een feest! Daarnaast hebben we heel lekker geskied en was de sneeuw, in combinatie met de zon natuurlijk, fantastisch. Beste dag tot nu toe! Voel me zelfs enigszins ontspannen. Heb nog een extra afdaling gemaakt alleen aan het eind. Net een aantal calls voor mijn werk afgehandeld. Ik hoop dat mama en jij het goed maken. Xxx

5 Maart:

Hoi pap, kijk je wel naar je berichten?

Ik heb net naar Buitenhof gekeken. Vond het wel interessant, vooral Timmermans. Ik werd wel ongerust v.h. verhaal van die Amerikaan die in Rusland had gewoond. Er is consensus over dat dit niet goed gaat aflopen voor Poetin, zijn Oekraïne avontuur. Maar hoe hij zijn aftocht zal accepteren, met of zonder rode knop, daar is wel degelijk zorgen over. Ik krijg daar letterlijk maagpijn van! Heb ook slecht geslapen vannacht. We zitten nu in een zwembad / soort wellness. We nemen om 17:00 de trein terug naar huis.

Kun jij rustig blijven onder de situatie? Xx

16:01:

Wat me overigens wel enigszins geruststelt is dat een aanval op de NAVO met of zonder kernwapens voor Rusland ook zelfmoord betekent, en daar zit een gek zelfs niet op te wachten. Zeker niet iemand die als de dood is voor corona. Je mag ook hopen dat Poetins positie er intern door is verzwakt en dat concurrenten hun kans grijpen of overwegen.

Mijn antwoord, 16:05:

Ja. Er komt geen aftocht voor Poetin. Ik denk dat hij zijn twee doelen bereikt:

'denazificatie' en demilitarisatie. Misschien dat hij gedwongen wordt vuile middelen in te zetten om de zaak te forceren.

Wat Timmermans bedoelt gebeurt de komende jaren, doordat het Westen uit angst en verontwaardiging de banden met Rusland verbreekt en er weer een "ijzeren gordijn" ontstaat. Rusland zal toenadering zoeken tot China en zijn invloed uitbreiden in het Midden-oosten en Afrika. Maar dat zal het land niet helpen. Alles hangt af van de eenheid van het Westen. Nú is zij groot, omdat we ons bedreigd voelen. Maar blijft dit zo? Het is onze grote zwakte. Misschien krijgt Timmermans toch ongelijk en komen we uit op een nieuw evenwicht. En jij? Gewoon je werk doen. Met plezier. Je vakantie is geslaagd, je hebt terrein gewonnen in je angst voor hoogten, je kinderen zullen lang geen kwaad woord willen horen over Oostenrijk.

En een totale kernoorlog komt er niet.

Houd de oorlog wel goed in de gaten, je kunt veel leren over wat mensen elkaar aan kunnen doen. Hoe ze toch steeds weer teruggrijpen naar geweld.

(Jouw bericht komt binnen.)

Georges, 16:49:

Dank je voor je berichtje. Ik voel me wat stabiel. Ik doe ook een aantal oefeningen van de methode van Byron Katie, wat gaat over het jezelf gijzelen met angstgedachten. Ik heb die neiging, Martijn doet precies het tegenovergestelde, hij sluit zich ervoor af. Ergens vind ik de oorlog ook interessant, en misschien wel het einde van een moorddadig regime en het begin van iets anders. Maar niet zo'n grote kans overigens: de Russen hebben al eeuwen rotleiders met de Tsaren, Stalin en nu weer Poetin. Ik heb ook wel medeleven met ze, en al helemaal die arme Oekraïners. Ik lees nu liever het NRC dan nu.nl. Betere informatie en niet alleen een opsomming van ellende. Las net over 63.000 (!!!) mannen die terugkeren naar hun land om te vechten. Dat is toch ongehoord! Dat is een heel leger. Dat kwam niet angstig op me over. Ik kan er zelf overigens niet goed tegen om lijdzaam niets te doen. Ik herinner me een opstel dat ik schreef als 12-jarige, het ging over de Tweede Wereldoorlog. De meeste indruk maakte de Jodenvervolging op me, toen ze door hadden wat het lot was dat ze te wachten stond, maar toen was het te laat en zaten ze als ratten in de val, de voortekenen bewust of onbewust negerend. Ik heb me altijd voorgehouden dat ik nooit in zo'n situatie terecht wilde komen. Daar denk ik nu aan. Ik heb geen auto, geen plan, geen idee waar ik heen zou moeten. In de binnenlanden van Spanje? Nieuw Zeeland, schijnbaar het veiligste land ter wereld. Eigenlijk wil ik graag een plan, dat geeft me een gevoel van invloed, en als het voor niets is, dat zij maar zo.

We staan op het station op de trein te wachten. De jongens zijn zo onschuldig. Hebben geen weet van iets, of een klein beetje, maar het zegt ze niet veel. Ze hebben een fantastische week gehad, sprongetjes gemaakt, ze gaan als duivels de bergen af. De omstandigheden heb ik zelden zo meegemaakt: vorige week viel er een dik pak sneeuw op de pistes en deze week scheen de zon onophoudelijk. Lfs uit Zell am See.

Ik, 17:11u:

Ik had ook angstgedachten, de afgelopen week. Mijn huisarts belde de oncoloog. Ik ben nu een stuk rustiger. Ik heb nog wel een paar jaar. Misschien meer.

Die kernoorlog. Niemand kan je geruststellen. Je zult het moeten doen met je verstand: de kans is klein. Punt. Wel zoals ik eerder zei: je goed informeren. Dát i.p.v. spookgedachten. Mooi: NRC i.p.v. nieuwsjakker nu.nl !!

Georges, een uur later:

Nou, potdomme, dat is goed nieuws! Zei de huisarts of de oncoloog dat? Ik heb je berichtje in de trein voorgelezen. Simon zei: in ieder geval gelukkig dat opa Ad geen besmettelijke ziekte heeft, want dan krijgt oma Heleen het ook en dan geeft zij het ook weer door aan iemand anders. Xx

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 6 maart 2022

Vrijdag, na het bezoek aan Patrick, waren wij zó opgelucht dat ik spontaan weer naar Kekerdome durfde te fietsen.

Thuis had ik Heleen omhelst, in de oude stand, gezicht in haar haar en gezegd: "Nu ben je godverdomme nóg niet van me af!" en we grinnikten.

Gisteren echter sloeg de zorg opnieuw toe, en genadeloos. Ik had de gewaarwording dat de prikkelingen in tenen en vingers erger waren geworden, als gevolg van de chemo, die, voelbaar aan hartklop en dolheid, aan het werk was. Meteen dook het visioen op dat Oosterveld zich genooddaakt zou zien de vincristine (of oncovin), de stof die hiervoor verantwoordelijk is, helemaal weg te halen uit de cocktail, waardoor mijn kansen slinken, want de huidige samenstelling had zich volgens Patrick bewezen als de meest succesvolle.

En in plaats van even bevrijd te kunnen Ademhalen, moet ik opnieuw vechten tegen de volgende angst, die mij bevangt. Elke minuut voel ik aan mijn vingers en tenen, of

ik wil of niet. Ik voel: zeker ben ik niet, het is nog niet beslist.

Ik heb de plantenbak geschuurd. Ga hem vernissen. Straks Buitenhof. Georges en Martijn zijn nu waarschijnlijk weer thuis van vakantie na een nachtelijke treinreis.

13.00 u Georges belt:

Vanessa heeft de kinderen opgehaald van Hollands Spoor en Martijn is op stap gegaan. Er ontspint zich het beste gesprek dat ik ooit met Georges gevoerd heb. Hij heeft maagpijn van angst voor een kernoorlog, vreest een klap op de Rotterdamse haven en weet niet of hij, nu het nog tijd is, moet vluchten.

We bekijken de oorlog van alle kanten, de gevaarlijke dictator die Poetin is geworden, zijn 19de eeuws imperialisme, zijn afkeer van het Westen, de meedogenloosheid van zijn generaals in de oorlog tegen de opstandelingen in Syrië, het Oekraïense volk dat massaal vecht voor zijn land en voor ons de kastanjes uit het vuur haalt, het plan van Polen om zijn mig-straaljagers aan Oekraïne te leveren en aan de Amerikanen vraagt om de lege plaatsen aan te vullen met hun hypermoderne toestellen. Enzovoort.

Georges kalmeert. "Zijn mama en jij bang voor een kernaanval?" vraagt hij. "Nee," zeg ik. Hij is hoorbaar opgelucht en zegt dat hij blij is dat hij met mij kan praten. Dan leg ik hem uit hoe het gesprek met Patrick afgelopen vrijdag verliep en als ik zeg dat ik middels behandelingen nog reken op zo'n twee jaar te gaan, lucht ook dat hem enorm op. "Ik denk dat ik de reis naar Zuid-Afrika dan toch onderneem," zegt hij ten slotte en we hangen op.

Ik blijf de hele verdere middag in mijn fauteuil zitten en geniet na, eraan denkend dat Georges begonnen was over Byron Katie, wier methode hij mij uitlegde, waarbij ik aandachtig luisterde en van harte instemde. En dat hij eraan toevoegde dat sommige mensen en vooral Boeddhisten geloven dat hun bewustzijn na hun dood op een of andere manier behouden blijft, "in de natuur of zo." Toen zei ik dat mijn bewustzijn *op dit moment* al in zijn geest een plek had in het cluster van zijn neuronen dat symbool stond voor 'papa' of 'vader'. Dat ik in hem leefde, en hij in mij, en dat dit reëel was, geen fictie, maar aantoonbare werkelijkheid, en dat dit na mijn dood nog zo zou zijn. En dat mijn identiteit des te sterker was, naarmate hij mij beter kende en dat dit in de richting van liefde ging, waar alles om draait. En dat ik dit een veel mooiere gedachte vond, omdat eruit volgde dat wij heel sterk van elkaar afhankelijk zijn, ook in onze overleving, en dat het goede vertrouwen in elkaar daar tegenover stond, een veel liefdevollere gedachte dan de egocentrische van de eigen overleving.

Het gesprek had een kalmerende weerslag ook op mij. Ik kan de gedachte dat ik nog twee jaar heb, verdragen. Ik zal Oosterveld volgende week maandag eerlijk vertellen

hoe het staat met de prikkelingen, ook als ze erger geworden zijn.
 Ik laat haar beslissen, hoe verder.
 Ik begin ook te verlangen naar het einde van de kuur, het herstel van mijn
 zenuwgestel, de groei van mijn haar
 en het stille, onzekere afwachten wat de cellen gaan doen.

Ik geniet van de zonnige dag.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 7 maart 2022

Hoe groot de rol van context is bij taal, wordt me steeds duidelijker. Als er geen gemeenschappelijke context is, wordt taal en communicatie uiterst moeizaam. Elke zin of uitspraak wordt super-polyinterpretabel.

Heleen heeft de gewoonte om van haar gedachtestroom ineens over te gaan tot hardop praten. Dan vraag ik haar waar ze het over heeft. Mij ontbreekt dan de context. (Of de intelligentie.)

Een ander verschijnsel, dat hiermee samenhangt, is dat ik in mijn onzekerheid over mijn directe toekomst, zoek naar tekenen uit mijn omgeving, mijn *zichtbare* context. Een oud instinct komt in mij naar boven. Ik zie bij voorbeeld hoe de lente komt met de krokussen, de forsythia, de narcissen, waarmee de winter langzaam verdwijnt. Dit betrek ik op mijn ziekte, en beschouw het als een goed teken. Er zijn vele goede, maar ook slechte tekens, die je niet wil zien, en dit houdt me elke dag wel een keer bezig. Ik vang ze op, en stuur ze weg. Dit soort context is voor mij betekenisloos.

Heel lang hebben dit soort tekenen het leven van veel mensen bepaald en zijn er vele beslissingen door genomen. Toen Agamemnon naar Troje uit wilde varen om de stad te vernietigen, wachtte hij met zijn leger op een gunstige wind. Die kwam niet, dus waren de goden hem niet gunstig gezind. De priester zei hem dat hij daarvoor zijn liefste bezit moest offeren. Voor Agamemnon was dat zijn dochter Ifigeneia. Hij offerde haar op het altaar. En de wind draaide ...

Op spannende momenten, bij voorbeeld vlak voor een examen, komt dit oude instinct weer boven.

Door het ontbreken van context doen vertaalprogramma's op de computer het zo slecht. Om goed te kunnen vertalen moeten de programma's kennis hebben van de

hele ontologie, het hele manifeste beeld, van de mensheid. Meer, ze moeten de wetenschappelijke kennis hebben van de micro- en macro-kosmos. Meer, ze moeten *begrip* hebben van wat ze doen. Dus continu kunnen terugkoppelen, zoals wij mensen doen, als wij op ons best zijn.
Dit duurt nog wel een tijdje.

Bang zijn voor Kunstmatige Intelligentie? In principe niet. Waarom ons niet laten helpen? Onze fysieke voortplantingsdrift heeft zich in de loop van eonen ook laten helpen door onze geestelijke vermogens.
Het gevaar van KI zit in het misbruik en manipulatie. Daarvoor waarschuwen alle deskundigen.

Kookgang van gisteren:

Rookworst (voorgekookt en in vacuüm zakje verpakt) in water aan de kook brengen, 20 minuten in stand 1. **Hutspot**: 4 ons aardappelen in de schil koken, 25 minuten.

3 Ons wortel en 3 ons ui samen koken, 15 - 20 minuten. (Het vocht in de puree doen.)

3 **Roereieren**. Eerst loskloppen in een pannetje, daarna in de met olie voorverwarmde braadpan opbakken. Dan alles stampen: de aardappelen, de wortels en uien, de aardappelen en de roereieren. Scheutje melk toevoegen. Opdienen met mosterd en sojasaus.

Bericht van Dick, van gisteren 6 maart

Dag Ad,

Ik ben blij voor je. Het is glashelder! De scan is goed, de kuur slaat aan, de klieren zijn sterk verminderd en je jeuk- en zweetaanvallen zijn verdwenen!! Dus ook een gereede kans dat je tot de groep behoort, waarvan de kwaadaardige cellen in remissie zijn.

Kortom alle reden om een beetje optimisme toe te laten en sombermans de laan uit te sturen. Je bent fysiek sterk genoeg om die opdonder weer te boven te komen en ook de 5e en 6e kun je handelen. Mogelijk kun je ook wat afleiding zoeken.

Uit eigen ervaring kan ik je verzekeren, dat weinig of geen haar niet plezierig is, maar troost je met de gedachte, dat bij jou alle haren echt weer terugkomen en dat is bij mij niet het geval ☺.

En ja, met een aantal zonnige dagen achter elkaar – en zeker als je buiten loopt en die fluitende merels al weer hoort – krijg je lentekriebels! Fijn dat je Leen kunt helpen met een voorjaarsklusje.

Maar ondanks alle zon toch een duidelijk donkere wolk, Oekraïne..... zorgelijk en volstrekt onduidelijk wat Poetin nog verder gaat doen, nu hij in het nauw wordt gedreven. Ik hou mijn hart vast....

Lieve vriend, houd moed !!! Bevrijdingsdag komt dichterbij!

Knuffel,

Dick

Kookgang:

Linzen, ½ ons (ofwel een half kopje), koken in een ½ liter water, samen met de groente, i.c. ½ pond **bloemkool**, + soepblokje. Duur: ½ uur. Stand: 7 (tot het kookt), 5, 4.

Aardappels, 2 kleine, apart koken. Alles mixen. Doorwarmen met plakjes **rookworst**. Opdienem met snee brood (met speigeli en spek / met sardientjes).

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Dinsdag 8 maart 2022

Toen mijn haar uitviel, liet de berk in ons raam zijn gele blaadjies vallen, straks als zij weer groene blaadjies krijgt, krijg ik mijn haren terug - wit? Of toch nog blond?

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Donderdag 10 maart 2022

Ergens in de micro-fabriek van mijn lichaam is iets misgegaan. (Een stel lymfeklierzellen zijn per ongeluk in de kopieerstand geschoten.)

Met mijn bewustzijn kan ik niet afdalen in die fabriek. Ik, een mens, leef door overerving al eonen lang niet meer op het niveau van de cellen, die voortkwamen uit de eencellige eukaryoten ofwel amoeben. Ik leef in een wereld waar omgekeerd mijn cellen niet bij kunnen, maar ik bescherm mijn cellen door in de wereld om mij heen te kijken en informatie op te slaan en door samen te werken met andere mensen, van

wie ik afhankelijk ben.

Ik heb geen verweer tegen wat mijn lymfekliercellen doen. Ik hoop dat dr. Oosterveld ze met haar chemie de kop weet in te drukken.

Tachtig jaar hebben mijn cellen zich kunnen handhaven, ik hoop dat zij het nog even volhouden, want hoog boven hen bestudeer ik de bundel *Een geverfde Ruiter* van Hugo Claus en straks wil ik nog reizen met Heleen naar de kinderen en weten hoe de oorlog verloopt in Oekraïne, en hoe wij in het Westen ... en nog, en meer ...

Om beter te begrijpen,
dus te helpen overleven
zonder oorlog.

Een beetje zie ik waar we uitkomen,
maar verder weet ik het niet meer ...

- - -

Voel ik mij dan niet als de jonge Claus, die zwalkt in het veld waar de weduwen en wezen zijn, of die net als Chaucer stuurloos in een bootje zit midden op zee, altijd omgeven door twee winden die in tegengestelde richting waaien?

De jonge Claus is enkel uit op de acute liefde, al of niet gekleurd, geschilderd, verbeeld,
en ik probeer of ik hem volgen kan,
geholpen door gidsen als Geert Buelens, Paul Claes, Jeroen Velter, Jean Weisgerber, Georges Wildemeersch e.a.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 15 maart 2022

Zondag kwam Mira langs, bij de auto beneden stonden Damiaan en Reza. Gesprekje vanuit het raam. Damiaan had Mira een boek meegegeven dat hij voor mij gekocht had. Het heette *Troost als licht in donkere tijden*, geschreven door Michael Ignatieff (hoofd van de CEU, de Central European University in Wenen, maar dat las ik pas de volgende dag). Ik had meteen weerzin, ik zit niet te wachten op mensen die woorden vinden voor mijn situatie, en troost bieden die bijna nooit troost is. Ik kwam met Mira overeen dat ik het begrijpen zou als een gebaar van deelneming. Het verwonderde en raakte mij tegelijkertijd.

Maandag werd ik wakker met een golf van angst. Het was ziekenhuis-dag. (Vandaag

zei Heleen dat ze wakker werd met een onprettige vage onrust. We hebben het allebei: o ja, er hangt ons iets boven het hoofd. Eenmaal in de kleren of tijdens het ontbijt, zakt het een beetje weg.)

Het gesprek met dr. Oosterveld was deze keer opbeurend. Ze vroeg me wat er gebeurd was met mij na het vorige gesprek. Ik heb het haar precies verteld: dat ik begreep dat zij als dokter en wetenschapper de waarheid vertelde, die vaak niet leuk is om te horen, maar waardoor ze wel betrouwbaar is. Dat ik een dag later echter heel somber was geworden doordat ik een bedoeling, een hint ging vermoeden achter dingen die waren gezegd als: de scan is goed, maar dat is geen garantie voor de toekomst, kwaadaardige cellen zijn onberekenbaar, je kunt je goed voelen maar ernstig ziek zijn en omgekeerd beroerd terwijl er weinig aan de hand is. Ik was daardoor gaan denken dat de scan liet zien dat het verloop wel eens niet voorspoedig zou zijn.

Dr. Oosterveld vroeg mij, waarom ik geen hulp zocht. (Dat had ook Patrick al aan mij voorgesteld (!?!). Ik wimpelde het af. Ik heb daar absoluut geen zin in. Geen zin in gelul, dat mij afleidt. Ik breng mijn dag door met mensen, boeken, krant, teevee, die mij het leven de moeite waard maken. Die het dagelijks gepieker over mijn ziekte, mijn voortdurend laveren tussen angst en hoop, nog steeds binnen de perken houden.

Tegenover ons zat een andere dr. Oosterveld. Ze stelde vast dat mijn bloedwaarden zeer goed waren, een hoog HB-gehalte, ze hoorde dat de prikkelingen in mijn vingers en tenen niet erger waren geworden, hoorde dat mijn conditie goed was, zag dat ik er gezond uitzag, denk ik, enfin, bij het afscheid zei ze *dat alle seinen op groen stonden*. Heleen en ik kantelden naar hoop.

Ik had niet gedacht dat ik het boek over troost toch pakte en begon te lezen. Ik raakte meteen geïnteresseerd. Het beschrijft in een aantal hoofdstukken afzonderlijke historische figuren die allemaal in een uitzichtloze toestand zijn geraakt, dicht bij de dood. Ik zie staan: Montaigne, Marx, Camus, Hume. Dat wil ik lezen! Maar ik wil wel bij het begin beginnen, moet eerst door de bijbelse Psalmen, het boek Job, dan verder met Paulus, maar het perspectief van de zich ongelovig noemende schrijver, die zeer leesbaar schrijft, maakt dat ik geboeid ben.

Ik mail Mira dat ik toch aan het boek, dat Damiaan gaf, begonnen ben en dat ik het mooi vind. Ze antwoordt: "Hahaha, je wordt nog open-minded op de valreep, pap." Waarmee ze, ironisch dat wel, impliceert dat mijn blik eerder te gesloten was. En dat ik mij bevind op de valreep.

Hahaha.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 16 maart 2002

Gemeenteraadsverkiezing. Vanmorgen heeft Heleen voor mij gestemd. Ik had zelf kunnen gaan, zei ze, er waren goede maatregelen getroffen tegen besmetting.

Tijdens de ochtendwandeling is mijn hoofd aan het rekenen. Nog anderhalve maand, dan staat mijn lot vrijwel vast. Belangrijk is hoe mijn lichaam de komende drie weken doorstaat. Is dit redelijk, dan maak ik in ieder geval de kuur af.

Hoe kom ik deze periode door? Kan ik mijn gedachten enigszins onder controle houden? Ik ga dadelijk lezen over Montaigne, hoe hij zich er doorheen sloeg in een vergelijkbare situatie. Vond deze humanist ergens troost?

Met hem ben ik niet alleen, hoop ik.

Rond 12 uur schrijf ik aan Gé:

Ha dag Gé,

Ik hoor Heleen met Els praten aan de telefoon en denk dat het de hoogste tijd is dat ik iets van me laat horen.

Vandaag loopt de 4de periode af van de kuur, en ik voel me goed.

Het gezonde deel van mijn lichaam zegt dat het nog jaren verder wil.

Het gesprek maandag met oncoloog dr. Oosterveld eindigde met de zin:

"alle seinen staan op groen."

Op dit moment. Ze doelde op het feit dat de scan goed is, dat de bloedwaarden goed zijn, dat mijn conditie goed is en zich tot nu toe telkens weer herstelt.

Dit neemt niet weg dat het verdere verloop riskant blijft, en goed of slecht kan zijn.

Jammer is dat er bij het bestrijden van de kwaadaardige cellen telkens ook zo'n klap moet worden uitgedeeld aan het gezonde deel van je lichaam.

Dat kan niet al te lang doorgaan.

Morgen de 5de klap. Daarvan herstellen en op naar de 6de, zodat we in ieder geval de kuur afmaken.

Dan hebben we de meeste kans op succes.

Ik heb van mijn schoonzoon Damiaan onverwacht een voortreffelijk boek gekregen:

Troost, als licht in donkere tijden, van Michael Ignatieff.

Het beschrijft hoe een aantal historische figuren, zoals de bijbelse Job, senator Cicero, keizer Marcus Aurelius, humanist Michel de Montaigne, verlichtingsdenker David Hume (verder ben ik nog niet) in hun laatste dagen

naar troost hebben gezocht. Ik heb mijn voorkeuren, maar voel me vooral gesterkt.

Ik ben niet de enige.

En jij? Waar sta jij?
Hoe dan ook: in Mei,

Ad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 18 maart 2022

Bericht aan Dick:

Dag Dick,

Ik hoor van Heleen dat ze me vóór is geweest met een bericht aan Vera (en jou?), dus het meeste weet je al, maar mijn bericht zal verschillen in details.

Ik heb gisteren mijn 5de infuus gehad, vandaag zit ik weer onder de prednisonol.

Beetje draaierig in het hoofd, te weinig speeksel, gelukkig niet teveel prikkelingen, vooralsnog allemaal goed te doen.

De vreselijke dag des oordeels komt dichterbij, maar ik doe mijn best om me te richten op deze periode van 3 weken, cruciaal in zoverre ik hoop in de 3de week opnieuw zodanig hersteld te zijn dat ik het 6de infuus ongeschonden haal op 7 april.

Dan is in ieder geval de kuur afgemaakt en heb ik de meeste kans op een goede afloop.

Ik sta er niet slecht voor. Afgelopen maandag eindigde het consult met oncoloog dr. Oosterveld met de zin: "alle seinen staan op groen."

Daarmee doelde ze op het feit dat de scan goed is, dat de bloedwaarden goed zijn (HB noemt ze zeer goed = hemoglobine? ijzer?) dat mijn conditie goed is en zich tot nu toe telkens weer herstelt.

Dit neemt - ik weet het goed - niet weg dat het verdere verloop riskant blijft, en goed of slecht kan zijn.

Die goede conditie houdt ook in dat áls de uitslag straks negatief is, zij de mogelijkheid heeft om over te gaan op een (korte?) kuur met andere medicijnen. Ze wilde daar niet op vooruit lopen, "laten we eerst maar eens

kijken hoe het gaat met déze kuur."

Het is wel jammer dat er bij het bestrijden van de kwaadaardige cellen telkens ook zo'n klap moet worden uitgedeeld aan het gezonde deel van je lichaam. De chemo heeft volgens mij nu 2 dagen vrij spel om zowel de kwaadaardige cellen alsook de gezonde leukocyten uit te schakelen. Morgen krijg ik de injectie die het beenmerg het signaal geeft om nieuwe leukocyten aan te maken. Er wordt hoog spel gespeeld in de micro-fabriek van mijn lichaam.

Hoe mijn stemming is? De laatste dagen vóór mijn laatste infuus voelde ik mij beter dan ooit, ik kon heel gemakkelijk denken aan een goede afloop. Nu is dat iets minder.

Het lijkt wel alsof je lichaam dit dicteert.

Ik heb weer schaamteloos over mezelf verteld, vergeef mij.

Ik maak dit goed, ik maak dit goed. In mei.

Ad

"Het lijkt wel alsof je lichaam dit dicteert," schreef ik. Goed gevonden, maar of het waar is ... Ik had ook kunnen schrijven dat de reeks zonnige dagen, die we nu hebben, een rol spelen. Dat zal. Nee, ik denk eerder dat lichaam (en zon) het toelaten dat ik aan het verlangen ben, ik voel dat ik verlang om te mogen leven, ik wil nog geen afscheid nemen, ik wil nog meedoen, meedenken, aanmoedigen, en al is het maar een beetje: liefhebben.

Mijn lichaam laat het mij toe, schrijf ik.

Maar het *kan* zijn dat mijn lichaam mij bedriegt.

Of beter gezegd: dat het mij niet *alles* vertelt.

Omdat het micro-deel ervan voor mij verborgen is.

De scan laat een belangrijke glimp ervan zien.

Lezend in *Troost* van Michael Ignatieff merk ik dat menig beschreven persoon sterft in ballingschap en eenzaamheid.

Als ik zou sterven, dan in een huis dat mij als een tweede huid beschermt, met Heleen die mij verzorgt, die op mij gesteld is (meer dan dat, en ondanks ...) en tot op het laatst bij mij is.

Gisteren, op weg naar het CWZ, nog op het viaduct van de Verlengde Groenestraat, iets vóór mijn oude Lagere School, bleef ik met mijn stuur haken in de riem van Heleen's handtas. We zegen neer als een kaartenhuis maar dan langzaam. Ik hielp Heleen overeind, ze liet zich helpen. Ik dacht dat ze niets mankeerde, ze was dik

aangekleed. In het ziekenhuis werd ze behandeld door een jonge verpleegster die even gemist kon worden. Heleen had een schaafwond bij de elleboog en de knie, de laatste met wat bloed. 's Avonds bleek dat ze ook rode striemen had onder de oksel. Vandaag heb ik de wond bij haar knie verzorgd. Ze was bang dat het "niet verklevend wondcompres" toch vastzat aan de wond. Wat niet het geval bleek.

Toen ik er een uur later aan terugdacht, schoot mij een situatie te binnen, die feilloos op deze leek. Gaffelstraat 1, 1958. Bep was thuisgekomen met een paar uitgelaten pubers uit de buurt. Een meisje, Ricky heette ze geloof ik, was met haar knie in prikkeldraad gevallen, een gat zat in haar nylon en ik, alleen thuis, heb toen haar wond op mijn manier verzorgd. Voor het eerst raakten mijn vingers een meisjesknie, en het wond me op.

Ik herinner het mij scherp, tot op vandaag.

Het was een dunne knie, die van Heleen is stevig ...

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 23 maart 2022

Vandaag liep de temperatuur op tot 20 graden. Wel fijn voor mij om te wandelen en te fietsen. Maar echt onbezorgd ervan genieten gaat niet. In de krant van gisteren stond: "Op Antarctica is het 45 graden warmer dan normaal, in het Arctisch gebied 20 graden warmer." Ik vraag me af of we echt wel de tijd hebben tot 2050 om klimaatneutraal te zijn, zoals we aannemen.

Ik schreef Gé, in antwoord op de boeken die hij bezig was te lezen, vanmorgen de volgende mail:

Dag Gé,

Als wij toch eens niet lezen konden! Hoe kwamen wij onze dagen door.

En wat jij allemaal niet aankunt, wat een spanwijdte.

Je zoekt en zoekt, het lijkt of je alles met alles wilt verbinden.

Wel grappig dat Dennett nu figureert tussen al je lectuur,

ik ben benieuwd of je dit als een dissonant ervaart, of goed kunt integreren.

Maar ik prijs je doorzettingsvermogen, weinigen doen je dit na.

Troost van Ignatieff ga je vast met plezier lezen, ik doe het nu voor de tweede keer.

Elk hoofdstuk behandelt een personage dat in grote nood verkeert en troost zoekt voor het onheil dat komt.

Ik heb voor elk van hen een foto afgedrukt om beter voor ogen te hebben over wie het gaat.

Ik ben nu weer bij Abraham Lincoln, ken je dat gezicht? Die blik?

Ja, mei komt eraan. Bevrijding?

Waarschijnlijk wel van de kuur.

Daarna is er in ieder geval: tijd.

Maar ik probeer er niet op te wachten.

Ik doe of die tijd nu al is aangebroken,

ik ga aan de slag, elke dag.

Ondanks de dolheid in mijn kop.

Ik heb een grote blaar tegen mijn kleine teen.

Geen idee hoe die daar gekomen is.

Ik ben bang voor infectie, want juist nu heb ik weinig witte bloedlichaampjes.

We hebben de verpleegkundige van het CWZ opgebeld.

Of we de wond goed behandelen.

We worden teruggebeld ...

Hartelijke groet, Ad

Inmiddels heeft de verpleger teruggebeld: ik moet met de teen 10-20 minuten in warm water met Badedas-druppels. Drogen en pleister erop. Temperatuur meten: bij infectie gaat deze omhoog. In dat geval naar de huisarts.

Leuk gesprek. Gerustgesteld.

Ik werd onrustig wakker uit een droom. Daarin werd ik bedreigd door mensen die een voorkeursbehandeling kregen en mij verdrongen van mijn plek, zodat mijn behandeling werd uitgesteld. Iemand die werd voorgelaten was niemand minder dan Marjoleine de Vos, mijn geestelijke rivale, die ik enkele jaren geleden had willen attaqueren. In december had de internist Kees Kramer Heleen en mij nog gezegd, dat we niet zo netjes hadden moeten wachten, maar ons hadden moeten melden. In mijn droom gebeurde nu toch weer iets dergelijks.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 24 maart 2022

Gisteravond: Madeleine Allbright op 84-jarige leeftijd overleden. Kanker.

Ik word somber wakker. Buiten is het al licht. De plek naast mij is leeg. Ik hoor geluiden van Heleen die vloer en wc schoonmaakt. Ik voel mijn kale hoofd. Mijn vingertoppen. Mijn ontvelde rechterteen.

Ik sta op. Het is 7.15 u. Ik was hoofd en oksels onder de kraan in de keuken. Zet water op voor de thee. Spreid tafelkleed. Haal het bed af. Dek tafel. Kleed me aan. Maak bed op.

Gaandeweg verdwijnt mijn somberheid. Na het ontbijt help ik Heleen met pleisters en verband. Houd mijn voet in een Badedas-bad. We fietsen naar De Natuurwinkel, voor het eerst na lange tijd ga ik weer mee, Heleen heeft de bestelling vooruit gebeld. Rudie zwaaide twee keer vanuit de winkel, zei Heleen. Jammer, ik heb het niet gezien.

Een uur later lees ik in Michael Ignatieff. Achter glas in de zon. Dit weer is schofterig, zeg ik in mezelf. Ronduit schofterig. In Marioepol zit de hele stadsbevolking onder de grond in de gangen van de Metro, in de kou, de bedorven lucht, een beetje eten. Boven hun hoofd de totaal kapotgeschoten stad. De Russen hebben in Syrië geleerd hoe je zoiets aanpakt. Zo sparen ze hun eigen soldaten. Maar ze komen ook geen spat verder. Het wordt een uitputtingsslag. Ik hoop dat ze het volhouden. Door het stomme toeval halen ze voor ons de kastanjes uit het vuur.

Op teevee ook: een uit Wit-Rusland gevlucht jong stel. Hij voegt zich bij andere jonge Wit-Russen voor een training om in Oekraïne te vechten tegen de Russen. Het idee is om vanuit Oekraïne daarna ook Wit-Rusland van de Russen te bevrijden. Ik begrijp zijn ongeduld. Ik vind het ook dapper. Ik hoop dat hij het er levend vanaf brengt. Ik gun hem de roem van het slagveld.

Ik ben niet meer zo kapot van die Ignatieff. Zijn uitgesproken voorkeuren bevallen me minder en minder. Primo Levi en Miklós Radnóti kunnen niet stuk, hij vindt dat Radnóti door tot op het laatst de gedichten te schrijven over zijn erbarmelijke situatie zijn *plicht* vervulde. Ach kom. Sentimente! taal. En ouderwets. En Karl Marx en Michel de Condorcet hebben voor hem afgedaan. Ideeën over vooruitgang klinken ineens hol in zijn oren. In plaats dat hij het streven van deze mensen een eigen plek geeft!

Dat hij zich in het laatste hoofdstuk over Cecily Saunders een groot voorstander betoont van palliatieve zorg, is terecht, maar dat hij opnieuw geen plek inruimt, in dit geval voor euthanasie is onbegrijpelijk. Voor zijn kaliber.

Vanmiddag gefietst door de Ooij. Zonovergoten, 20 graden. Elke dag neemt de dolheid in mijn hoofd af.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 27 maart 2022

Gisteren heb ik Heleen gevraagd om een foto te nemen van mijn kale hoofd. Je kunt dat niet voorbij laten gaan, vind ik, zonder het vast te leggen.

Tot nu toe is zij de enige die mij zo ziet. Zelf zag ik het steeds in de spiegel. Het is, vooral in het begin, afschuwelijk confronterend. Je wil het niet weten, voor jezelf niet en zeker niet voor je omgeving, die je zo niet kent.

Het beeld toont onverbiddelijk: kanker.

Ik bevind me hier op de 11de dag van de 5de cyclus. Ik klim nu langzaam uit het dal. Ik ben minder dol als ik loop, maar wankel nog steeds. Zojuist ben ik teruggekomen van een fietstocht naar Kekerdom. Ik voelde meer kracht in mijn benen. Verder heb ik al dagen last van een loopneus. Ik heb te weinig speeksel, en wat ik heb heeft een licht zurige smaak, wat het eten minder lekker maakt. Al had dit veel erger gekund. Soms ben ik onverwacht hees. De prikkelingen in mijn vingertoppen nemen iets af.

De onverwachte, grote blaas op mijn kleine teen herstelt ook, maar langzaam. Ik verzorg hem in een bad van Badedas.

Het is fijn te voelen dat je lichaam zich er telkens weer bovenop werkt. Mijn lichaam ben ik zelf, maar het lijkt of het buiten mij om gebeurt. Het krijgt klap na klap te verduren, het herstel duurt telkens iets langer, en ik moet afwachten of het nog volledig is. Want wat er op dit globale niveau met mijn lichaam aan de hand is, is voor mij nog merkbaar. Maar wat er in mijn biologische micro-fabriek gebeurt, op dna-niveau, ontgaat mij ten enenmale. Daar heb ik zorgen over, want het bepaalt hoe lang ik nog te leven heb. Gelukkig kan dr. Oosterveld dieper kijken, zij probeert of ze de kankercellen in kan kapselen, of smoren.

Fifty-fifty.

Hoe zullen de komende dagen zijn? Richtpunt is eind april, nu nog een maand, als ik de uitslag krijg van de scan. Als ik dan weet of ik kort, of langer te leven heb. Ik probeer me zowel op het een als op het ander voor te bereiden, in mijn fantasie. Dat lukt maar flauwtjes. Ik pendel niet echt tussen vrolijkheid en somberheid, maar iets er tussenin. Ik ben niet echt somber, want daarvoor heb ik teveel hoop, maar ik ben ook niet echt blij, want als bij voorbeeld het Nederlands elftal het Deense met 4 - 2 verslaat, juich ik nauwelijks merkbaar, want dan herinnert iets in mij zich dat er iets ergs aan de hand is.

Hoe zal dit gaan? De spanning zal oplopen. Kan ik die verdragen, of zal mijn angst tot irritaties leiden, woede? Kan ik mijn obsessie verzachten door mijn gedachten te verleggen - zoals Georges mij steeds aanraadt - en te concentreren op de tijd die ik *in ieder geval* nog heb, kort of lang, waarin ik wil proberen te leven, zo goed ik kan?

Hoe doe ik dat?

Opschrijven. Het praten met jezelf, helpt.

Waarom?

Omdat ik me dan voel als Hippolytus, die weer op z'n paard zit.

(De stier verbergt zich in de golven.)

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 29 maart 2022

Ik werd wakker uit een zachte, vriendelijke droom: ik was neergestreken op een grasveld naast de weg. Ik was niet alleen, achter mij en na elkaar deden twee anderen hetzelfde. Een zweem van kamperen, of picknicken. Vóór mij waren kinderen aan het spelen, vóór de school. Zij waren een jaar of zes. Enkele kwamen naar mij toe, zij waren heel aardig, zij vonden mij leuk. Ik lachte naar hen, en in mijn droom merkte ik hoe *echt* mijn lach was. Hoe onbekommerd. Ik keek om. Zag dat het veld leeg was. Ik stond op. Wilde naar mijn auto die om de hoek stond. Het sleuteltje had ik niet bij me. Ik hoopte dat het in de auto lag ...

Ik ben perplex over de allegorieën die mijn onderbewuste vindt om mijn situatie uit te drukken. Het bevat het antwoord op de vraag die ik mij gisteren stelde: hoe ik mijn resterende tijd door moet brengen. Dat is het deel met de kinderen en de reden waarom ik zo rustig wakker werd, zo kalm. Het tweede deel geeft mijn klemmende onzekerheid weer: als het sleuteltje in de auto ligt, kan ik verder.

Anders niet.

Maar de stemming van het eerste deel was dominant.

Kon je zo'n stemming vasthouden!

De droom kan ook mede voortgevloeid zijn uit het openhartige telefoongesprek met Mira dat ik gisteravond voerde en dat behalve over mijn situatie ook over de schoolexamens ging, die Mira op het Vossius had afgenomen. Zij had mijn studie over *Het laatste Bed* gelezen, omdat ene Halina, een coryfee, die novelle op haar lijst had staan. Het resultaat was uitmuntend, zeker voor een achttien-jarige.

Het zelfje voor mij was dat Mira zei dat mijn studie goed leesbaar was, met ritmische en krachtige zinnen, die zeker doordrongen tot de kern.

Aan dat laatste zou ik nog willen twijfelen, maar de waardering van Mira vervulde me met trots en plezier.

Dit. En dan de droom.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 31 maart 2022

Vannacht schoot me een stukje tekst van Jacques Brel te binnen:

Dat men lacht, dat men danst, want ik hou niet van gehuil, dat men lacht, dat men danst, als ik neerlig in mijn kuil.

Naslag leert me dat dit een vertaling is van het oorspronkelijke refrein van *Le Moribond* van Jacques Brel:

Je veux qu'on rie
 Je veux qu'on danse
 Je veux qu'on s'amuse comme des fous
 Je veux qu'on rie
 Je veux qu'on danse
 Quand c'est qu'on me mettra dans le trou

Nam Antonius in het gedicht van Kavafis stoïcijns en dapper afscheid van het leven in een laatst genieten van de muzieklanken van de wegtrekkende onzichtbare stoet, de manier waarop de ik-figuur in dit lied van Brel het doet is eveneens zonder rancune, maar meer nog: met de wil dat de mensen die hij achterlaat niet om hem treuren maar de vrije loop laten aan de vreugde dat ze leven.

Dit ging door me heen deze nacht. En ik was er heel kalm onder. Ik denk dat dit komt omdat ik me herkende in de 'stervende', die zijn eigen verlangen om te leven projecteert in de nabestaanden. Ik weet dat ik gevaar loop, maar ook dat zowel mijn lichaam als mijn geest wil leven.

Meer dan eerst.

Een opwaartse kracht onderga ik ook doordat ik nog precies 7 dagen verwijderd ben van het 6de en laatste infuus. Althans er is een kans dat deze 't laatste is en dat er een eind komt aan de inspuiterij waar het lichaam veel van te lijden heeft. Ik heb het gevoel dat er een eindstreep in zicht is, en ik word geholpen door de 3de week van de

cyclus, waarin mijn lichaam zich elke keer weer voor het grootste deel lijkt te herstellen. Dit opwaartse gevoel is opgewassen tegen mijn angst. Nog. Hoe zal dat over 2 weken zijn, in het dal na het 6de infuus, als Mira en Georges hier komen?

Dat boek van Ignatieff ging over troost. Ik denk, na alles wat ik erover las, dat elke troost tijdelijk is en kan werken zolang het verstand nog op het paard zit. Daarna is er misschien nog de *geruststelling* van iemand die bij je is.

Tussendoor? De geest die steigert, en versuft ...
En het uitgeputte lichaam ...

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 3 april 2022

Aangekomen in de maand van de waarheid. Alsof ik door een poortje ben gelopen. Maart beschermde mij nog. Nu nadert het examen, het vonnis, de uitslag. Hoe verdraag ik de spanning, dag na dag?
Fifty-fifty, zei hij, Kramer.

Nog vijf dagen. Donderdag 7 april, het 6de infuus. Nog eenmaal een dreun, daarna nog eenmaal door een dal. Dolle kop, wankel op de benen, smaakverlies, loopneus, prikkeling in de tenen en vingertoppen. Impotentie. Wankelmoedigheid. Nog altijd de haaruitval, over het hele lichaam. Uit het dal rond 20 april. Herstel na 3 maanden. Wat voor herstel?

Vandaag kom ik tot stilstand. Ik vraag me af hoe ik verder moet. Ik heb het gevoel alsof ik heb opgeruimd. Ik ben klaar. De afgelopen maanden heb ik veel gelezen. Nu zijn de boeken dicht. Over 12 dagen - diep in het dal - word ik tachtig en komen Mira en Georges. Ik heb memory-sticks voor hen gekocht. Daar heb ik mijn 'geestelijk testament' op gezet. Met name de familiegeschiedenis in vijf delen. Wat ik nu schrijf, hoort daar ook bij. Het is in feite niet af. Het gaat van mijn kant nog even door.

Morgen, maandag, wordt een drukke dag. Na lange tijd ga ik 's morgens weer mee met Heleen naar de Natuurwinkel, waar ze onze boodschappen voor een week hebben klaargezet. Die laden we *buiten* in onze bagagetassen. 's Middags naar dr. Oosterveld. Ik zal haar vragen of de afname van de prikkels in vingers en tenen misschien reden is om de vincristine weer terug naar 100% te brengen. Om 18.00 uur moeten we dan naar de Biezenstraat voor een 2de boosterprik.

Gisteren lazen we in de weekendkrant van de NRC een artikel van Arnon Grunfeld over wat democratie betekent: hij spreekt van een leegte in het centrum, waar elders de autocraat zit. Het gevolg is zwakheid door verdeeldheid, traagheid, saaiheid. Dit is onverdraaglijk, maar wel de prijs voor geweldloosheid.

Grunfeld legt uit wat ik al heel vaak heb gedacht, maar gebruikt er andere woorden voor. Zoals leegte. Ik dacht meer aan spreiding van de macht. Grunberg leunt heel sterk op Claude Lefort (1924 - 2010), een Franse filosoof en politiek activist, die vindt dat democratie een programma is dat nooit af is, maar tegelijkertijd altijd bezig zichzelf te hervormen en te verbeteren.

Indruk maakt op mij het verband dat George Steiner en Claude Lefort leggen tussen resp. de Russische en de Franse revolutie en "het christendom en de heilsboodschap (de Bergrede) van Jezus. Het paradijs waar de laatsten de eersten zullen zijn komt niet na de dood, maar al aanstaande maandag. Noch Lefort noch Steiner maakte zich enige illusie waar deze paradijselijke belofte zou eindigen, namelijk in een concentratiekamp. Waar de liefde aan de macht komt, gaat het gruwelijk mis."

De drie schrijvers keren zich af tegen alles wat naar totalitarisme riekt.

De democratie heeft door haar 'leegte' steeds weer de neiging deze opnieuw op te vullen met een autocratisch systeem.

Het moeizame gemodder van de gebrekkige democratie doet mij denken aan de verhakkelde, beschadigde beelden van Hugo Claus als schilder.

De focus ligt in dit geval eerder bij het individu dan bij de samenleving.

Hij schildert - vaak een momentopname - de mens zoals hij is.

Niet zoals hij moet zijn.

Mijn lichaam herstelt zich telkens weer. Het wil leven. Nog zeker een jaar of zeven.

Mijn geest ook. Hij wil denken, meeleven. Verder leven.

In mijn micro-fabriek woelen, woeden de kwaadaardige cellen. Zij zijn 'onberekenbaar.' Niet gevangen voor één gat.

Kan dr. Oosterveld ze verminken?

Misschien met behulp van mijn erfelijk - maternaal - materiaal?

Ik mag niet klagen, met mijn tachtig jaren.

Als het mis gaat: ik heb Heleen.

Mocht ik ondraaglijk lijden: ik heb Patrick.

Non-hodgkin, zei Oosterveld, daar is veel minder literatuur over.

"Moeten we de kist al bestellen," vroeg Heleen aan Patrick. Zijn antwoord, na enige aarzeling: "Over 12 jaar ga ik met pensioen. Dat zal hij wel niet halen."

Tijdens de wandeling heb ik drie keer gehuild. Een keer dacht ik eraan om de

kinderen te vragen dat ik de cadeautjes straks niet uitpak, maar wacht tot na de uitslag.
- Doe niet zo raar.

Hoe kan ik mijn groeiende angst bedaren?
Door mijn gemoed af te stemmen op die van Heleen.
Door eraan te denken hoe ik straks mijn conditie weer op peil breng.
- Zal ik ooit nog hardlopen in de Ooij?

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 4 april 2022

De gedachte dat je op mijn leeftijd elke dag voorbereid moet zijn op de dood en dat je dat accepteert als iets dat onvermijdelijk komt, vermindert weer even de spanning en angst.
Kan ik dit vasthouden?

Tegelijk is de opwaartse kracht bezig. Vanmorgen ging ik voor het eerst sinds drie maanden weer met Heleen op de fiets naar De Natuurwinkel om de tevoren bestelde en verzamelde boodschappen op de stoep in te laden.
Dat kan dus weer.
Het was koud en winderig, maar toch voldoening gevend.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 6 april 2022

Ik ben al dagen bedrukt. Ik pieker. Ik ben bang dat het misgaat. Ik ben bang dat ik een maand lang vanaf nu in de rats zit.

Het staat nu vast: dinsdag 3 mei de scans, maandag 9 mei de uitslag.

Wat heb ik om me gerust te stellen, nu ik nog steeds denk: *fifty-fifty*?
Dodenherdenking (4 mei) - Bevrijdingsdag (5 mei).
Fifty-fifty. Wat wordt het?

Nu deze data vaststaan, heb ik het gevoel dat ik de laatste bocht van de atletiekbaan uit ben en op het laatste rechte stuk loop. In de verte zie ik het spandoek van de finish. Geen obstakel, geen voorpost meer om me op te richten, om me achter te verschuilen.
Het einde nadert ...

Waar put ik moed uit? Uit het feit dat ik morgen het 6de infuus krijg en definitief de kuur zal hebben afgemaakt? Of uit het feit dat mijn lichaam - na verwerking van de 6de klap - zich langzaam zal herstellen, dat de dolheid in mijn hoofd verdwijnt, en de prikkelingen in mijn vingers en tenen, dat mijn smaak terugkomt samen met het speeksel en ander slijmvlies en vooral: dat mijn haar weer gaat groeien?

Dit zal allemaal gebeuren, maar komt dan ook de blijheid terug?

De gangen naar het ziekenhuis zijn allemaal deprimerend. De plek die je zo graag wilde vermijden, ik zit eraan vast als aan een leiband. Ik hoor alleen maar waarschuwingen: zelfs als de uitslag positief is, dan nog, zeker in het begin, blijft de angst dat de kwaadaardige cellen alsnog toeslaan. Die kans is er nog minstens 2 jaar. En het is ook lang niet zeker dat na deze kuur ook echt de behandelingen stoppen. Het woord 'bestraling' is gevallen, en een 7de infuus kan dat ook?

Ik lees in de krant dat Louis van Gaal een agressieve vorm van prostaatkanker heeft en al 25 (!!) keer bestraald is. Hoe is het mogelijk! Hij wil graag de WK-voetbal in Qatar nog meemaken met zijn ploeg. Hij wacht niet op de dood, maar stelt zichzelf iets in het vooruitzicht, waaraan hij zich optrekt.

Hij heeft geen andere keus. Het is voor zijn bestwil. Toch bewonderenswaardig.

Ik ook. Zondag had ik het gevoel dat ik klaar was met lezen, dat ik 'de boeken toe' had gedaan. In welk leesavontuur zou ik me nog storten? Ik dacht erover om Heleen voor te stellen dat ik zou koken, elke dag. Terwijl zij toekeek.

Toen kwam maandag. De verpleegkundige zette veel druk achter haar voorstel dat ik begeleiding zou zoeken als tegenwicht tegen mijn angst en gepieker. "Ja, u bepaalt natuurlijk zelf wat u wilt doen, maar misschien moet u er toch over denken." Dit soort bewoordingen bedrukken mij, en wekken mijn woede. Ik wil geen gezeik aan mijn kop over dingen die ik zelf ook kan bedenken, geen 'afleiding', ik red mezelf. En hulp heb ik van Heleen. De allerbeste. Verder heb ik Dick en Gé. En de tv, en de krant, en mijn boeken.

Mijn boeken?

Gisteren heb ik bij Dekker van de Vegt het net verschenen boek van Tom Lanoy *De Draaischijf* gekocht. Ik ben erin begonnen en het boeit me.

Na dit schrijven zet ik nieuwe koffie, ook voor Heleen, die op haar kamer achter haar computer zit en haar dagelijkse huiswerk maakt.

Ik moet hierop rekenen: over drie weken, op 27 april, zal ik weer ongeveer hetzelfde voelen als nu, dus nog enige dolheid, enig smaakverlies en gebrek aan honger, prikkelingen, nog geen haargroei.

De kinderen komen op 23 april (i.p.v. de 15de.)

- Waar ben ik eigenlijk bang voor?
- Ik ben bang voor de aftakeling, voor het moment waarop ik weet: ik ben ongeneeslijk ziek, er is geen weg meer terug, ik voel het aan mijn lichaam: ik ben op weg naar het einde.
- Wanneer is dat?
- Dit jaar niet meer, denk ik. Misschien over 7 jaar.
- Laat dan nu onmiddellijk je angst vallen. En zeg met Tom Lanoy: "À la guerre, comme à la guerre." Ofwel: dat zien we dán.

Als ik *dit* geschreven heb, nee, überhaupt als ik *geschreven* heb, klim ik uit het dal.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 8 april 2022

Ik heb Dick en Gé een bijna gelijkluidende mail geschreven;

Dag Gé,

Ik vertel je hoe het ervoor staat. Goed?

Gisteren heb ik het 6de en hopelijk laatste infuus gehad.

Daarmee kunnen we in ieder geval zeggen dat we de kuur zonder problemen hebben afgemaakt.

Nog eenmaal, op 9 mei, worden de bloedwaarden gecontroleerd, tot nu toe waren die steeds goed, geen problemen met nieren of lever. Voldoende leukocyten.

De scans zijn op 3 mei om 10.00 u. Ik merk dat men er bovenop zit: ik moet me de dag ervoor rustig houden, geen inspanningen, en op de dag zelf nuchter zijn en 1 liter water drinken.

De uitslag volgt op woensdag 11 mei in de middag.

Afgelopen maandag hebben Heleen en ik de 2de boosterprik gehad.

Als we even wachten tot mijn leukocyten weer op peil zijn, en dat is rond 25 april, is er geen reden meer om niet af te spreken.

Wat mij toch weerhoudt is dat de uitslag er niet is en als een dreigend spook over ons gesprek ligt en alle blijheid remt. Daarom spreek ik het liefst met je af dat ik je bel, zodra ik van dr. Oosterveld heb gehoord hoe het ervoor staat.

Dat is dan ook het moment voor een hele snelle fysieke ontmoeting. Goed?

Dit wordt waarschijnlijk de spannendste maand van mijn leven.

Gisteren liep een vrouw langs mijn stoel, helemaal verguld, omdat haar uitslag goed was en ik dacht: wees blij, het is feest voor je, ik weet wat je hebt doorgemaakt.

Bij mij staat de alarmknop hoog aan, ik heb een sterke neiging tot piekeren, al weet ik nog zo goed dat dit niets helpt, in tegendeel.

Ik heb maar één verweer: elke keer dat ik denk aan 'scan' en aan 'uitslag' te zeggen tegen mijzelf: denk aan iets anders. Je vergalt enkel je dagen.

Aanpakken dus. Ik ben begonnen aan de zojuist verschenen roman De Draaischijf van Tom Lanoy. Het is een monoloog van Alex Desmedt, directeur-generaal van de Antwerpse schouwburgen, acteur en regisseur in de Bourla, in de Tweede Wereldoorlog en vlak daarna. Zijn tegenspelers zijn zijn vrouw Lea Liebermann (geïnspireerd op de bekende Joodse actrice Ida Wasserman) en zijn broer Rik, componist en begenadigd dirigent. En vet collaborant. Het is voor ons een herkenbare wereld. Soms briljant, meestal decadent. Ik ben op p. 155. Wordt vervolgd. Ik vergelijk Lanoy met Claus. Schort mijn mening op.

Wat een tijd, hè?
Ik vind het fijn om naar je te schrijven.
Ad

Het is haast onmogelijk om je op de dood voor te bereiden, als je lichaam je vertelt dat het zich herstelt en verder wil. Als om een raadselachtige reden je bakkebaarden al weer lichtjes beginnen te groeien, en dons rond je lippen voelbaar en zichtbaar zijn, als de kuur is afgerond en je morgen de laatste injectie in je buik krijgt, als de bijwerkingen zich aandienen, maar volkomen herkenbaar zijn en als je weet dat ze voorbijgaand zijn, al moet je er 2 à 3 maanden op wachten. Dat je over een maand ongeveer de onco-muts mag vervangen door een pet. Het drijft je verwachting op een goede afloop op, terwijl je weet dat de kankercellen diep in je lichaam onberekenbaar en vindingrijk zijn.

Alle medische aandacht gaat nu uit naar een zorgvuldige en juiste diagnose van de scans, dat merk ik wel en ik zal stipt alle voorschriften naleven, om de kans op fouten of onnauwkeurigheden zo klein mogelijk te maken.

H: - "Heb je goed geslapen? - A: "Ook wel wat wakker gelegen." -

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 9 april 2022

Reactie van Gé:

Dag Ad,
Ik kan me voorstellen dat je, in de situatie waarin je je nu en in de eerste weken van mei bevindt, met een afspraak voorzichtig wilt zijn. Dat zou ik ook zijn.
Het lijkt me onontkoombaar dat je een sterke neiging hebt om te piekeren. Het is heel wat om manieren te zoeken en te vinden om je daartegen te verweren.
(...)

Dennett heb ik uit. Ik heb er geen spijt van het gelezen te hebben. Integendeel. De grote lijn meen ik te begrijpen. Het boek roept ook vragen op. Over het onderwerp van de vrije wil heb ik in een ander boek, kritiek gelezen over onderzoeksmethodiek van wetenschappers met betrekking tot dit onderwerp.

De gevolgen van het inzicht dat we leven in een alsof werkelijkheid moet ik nog eens herlezen.

(...)

Een paar dagen geleden zaten Els en ik bij Dekker koffie te drinken. We dachten daarbij aan de ontmoetingen tussen jou en mij.

Ik kijk ernaar uit om elkaar weer te zien.

Een hartelijke groet,

Gé

Maandag 11 - 13 april 2022

In deze angstig spannende maand slaap ik 's nachts in, tot ik wakker word rond 3, 4 of 5 uur 's morgens en begin te malen, niet alleen over mijn ziekte en wat mij te wachten staat, maar ook over wat indruk maakte de vorige dag.

(De documentaire over de ongelooflijk dappere Volodymyr Zelenski.)

Gisteren verscheen Ilya Leonard Pfeijffer op tv in het boeken-programma *Brommer op Zee*. Hij heeft zojuist het boekenweek-geschenk geschreven: *Monterosso mon amour*. (Ik volg het gesprek nauwkeurig.) Hoofdpersoon is Carmen, een bibliothecaresse die literaire avondjes organiseert. Zoals ze zelf zegt voelt ze zich "oud want ze houdt van lezen." Ze vindt echter in de boeken geen spiegel voor zichzelf, ze zegt: "er bestaan in boeken eigenlijk geen vrouwen zoals ik." Zij ervaart het als een gebrek dat zij haar leven niet kan navertellen als een verhaal. Ooit een mensenleven geleden heeft zij aan haar vakantieliefje de belofte gedaan: "ik zal terugkomen." Vervolgens overkomt haar wat iedereen overkomt die dat soort beloftes doet: het leven is haar overkomen.

Vijftig jaar later, ook zonder de hoop te hebben die man nog terug te vinden, maar meer vanuit het idee dat het verhaal een afronding nodig heeft, gaat ze terug naar de plek waar de ontmoeting met haar Antonio plaats had gevonden. Ze ontmoet Titiana, de gastvrouw van de B&B. Ze is diep onder de indruk van het verhaal van Carmen en neemt er vervolgens geen genoegen mee dat het voor Carmen genoeg is om er te zijn. Ze wil nu een heel mooi verhaal aan Carmen geven. Ze gaat helpen om Antonio te vinden.

Wat Pfeijffer al jaren fascineert is dat wij narratieve sjablonen hebben om naar ons leven te kijken. Als wij nadenken over ons leven denken wij graag in verhaalvorm. Als er een lijn in zit, ervaren wij dat als iets zinvol. Een voorbeeld is the good old Oprah Winfrey-show, waarin ze iemand had uitgenodigd die iets vreselijks had meegemaakt,

een vrouw die dronken achter het stuur was gestapt, een ongeluk had veroorzaakt, kinderen dood, en aan het eind van het gesprek zei Oprah: het is heel moedig van je dat je dit hebt durven vertellen, en misschien heb je daarmee miljoenen mensen gewaarschuwd om niet diezelfde fout te maken. Dat was een soort katharsis. Door het narratieve model kon ze het leven van de vrouw een zin geven.

Pfeijffer besluit dat hij zou willen dat de lezer van Carmen gaat houden, het is een prachtige vrouw.

Het thema van het boek over een niet vergeten grote liefde geldt ook voor mij. Het betreft Ankie van Bergen, in 1969 mijn tegenspeelster in de *Lancelot van Denemarken*, over wie ik eerder schreef en die vannacht - niet voor het eerst - opnieuw in mijn droom verscheen. Daarin was ik met Heleen bij haar op bezoek gegaan en had mijn tassen bij haar op het buffet in de kamer gezet. Heleen bevond zich vaag achter mij. Ik zei iets tegen Ankie, een verontschuldiging over de tassen, die ik zo vrij was daar neer te zetten, waarna ik haar gezicht zag, van dichtbij, en herkende.

Dan breekt de droom af.

Ik kan niet anders dan bekennen dat mijn liefde voor haar niet dood is. Ik noemde het zelfs mijn grote liefde, omdat zij de enige vrouw in mijn leven is geweest die zo fysiek op mij heeft ingewerkt. Ik ken haar ogen, haar kin, haar gestalte, en de donkere kleur van haar haar.

Toen ik haar leerde kennen, zag ik op haar kamer in Nijmegen de foto van haar vriend Herman Coenen. Een knappe Limburgse jongen en in die tijd was dat voor mij een onoverkomelijk teken dat ze 'bezet' was. Maar terwijl ik dat wist, kroop het bloed toch waar het niet gaan kon. Alles bij elkaar herinner ik mij drie momenten die ik niet vergeet: de eerste keer was in de stad. Ik achtervolgde haar, als spel, zoals ik haar als Lanceloet achtervolgde in de boomgaard. We kwamen buiten de rest van het gezelschap en ineens schrok ik, me vaag bewust dat dit niet alleen maar spel was én van de gêne dat dit misschien zichtbaar was voor de anderen.

We keerden terug.

Een paar jaar later zat ik naast haar in haar auto, waarmee ze naar Nijmegen kwam, ik denk voor de repetities van *Pas de Deux*. Een klein kind van haar zat vastgegespt op de achterbank. Hevig opgewonden legde ik mijn hand op haar dij en zij verzette zich niet.

Toen is er een korte tijd geweest dat we iets probeerden in de richting van een ménage à trois. Ik wandelde met Ankie en droeg haar plotseling horizontaal in mijn armen. 's Nachts lagen we met z'n drieën in bed, Ankie in het midden. Ik begon aan haar te prutsen. Heleen snikte zacht. Toen Ankie dat merkte, kneep ze hard in mijn hand: stoppen.

Dit zijn de drie sterke herinneringen. Meer dan toen besef ik nu sterk dat voor Ankie Heleen dezelfde hindernis was als haar vriend Herman voor mij. Ankie en Heleen waren beide secretaresses bij hoogleraar Prick, meer: ze waren vriendinnen. Het moet

ook Ankie hebben tegengestaan om in te breken in de verhouding die Heleen met mij had. Een feit is dat zij nooit enig teken vanuit zichzelf heeft gegeven in mijn richting. Dat maakte dat ik nog minder durf had om de sprong te wagen. Ik had inmiddels twee kinderen. Maar ik was ook een duidelijke schijterd: ik durfde de confrontatie met haar niet aan. Ik liet het op zijn beloop. Verborg mijn gevoelens.

Aan de ménage à trois is later een eind gekomen, toen Ankie - die helemaal geen goede verhouding met de bazige en zelfingenomen Herman bleek te hebben en andere verhoudingen aanging, zelfs een one-night menage-à-trois in de Werkplaats van het Vrijdagtheater - me vertelde dat ze haar leven radicaal om wilde gooien, dat ze een oude, wijze vrouw had ontmoet, die een soort klooster en een sekte had, waar ze in wilde trekken, definitief, man en kinderen achterlatend. Ik begreep niets van wat ze zei. Het was mijn laatste, moeizame gesprek met haar.

Ik niet, niemand van ons, heeft haar nog ooit gezien. Als ze nog leeft, moet ze nu ongeveer 77 jaar zijn. In mijn droom was ze ... 45.

Er zijn veel meer mensen die de ervaring hebben van zo'n eerste, of vroege liefde, die geen doorgang vond, maar je wel achtervolgt of je wil of niet.

Wat doe je ertegen?

Hindert het je in je huidige liefde?

Het hindert Heleen nog altijd, als een diepe wonde. (Ze had per ongeluk op mijn scherm gekeken en de naam Ankie van Bergen zien staan.) Wij hadden nooit moeten trouwen, zei ze vanmorgen tijdens de wandeling. Ik kan nog altijd makkelijk op mezelf zijn.

Om me een minuut later een arm te geven ten teken dat ze niet verder wil zonder mij.

Ik haal er een gedicht bij van de dan 69-jarige Hugo Claus, het laatste uit de bundel *Wreed Geluk*, dat ik al vaak las om het te begrijpen:

BEHOUD

Behoud de begeerte.
Vergeet waarvoor je in de kou
wou staan en sterven
toen je dacht dat de wereld een lente
was of een tuin of een vrouw.

Verwacht dag en nacht
maar vergeet de vrees die je was.
Betaal geen rente voor je gedrag.

Morgen versnelt.
Gisteren zwelt
liefde doodt, gaat niet dood.

Behoud geen resten.
Stap over haar schreef.
Zij blijft de welriekende dreef
in jouw verwoeste gewesten.

Betaal geen rente voor je gedrag. Voor mij de kernzin.
Plaats hem naast: Wie het verleden wil lezen, hij schrijve het neer.
Ook van Claus. De twee zinnen samen: Wéét het verleden, maar ga er niet gebukt
onder, laat het schuldgevoel je niet bedrukken, want het hindert je in de tijd die je nog
vóór je hebt, waarin je nog kunt veranderen.
Stap over haar schreef.
Dat doe ik, bij Heleen, veel minder dan vroeger, maar toch.

Maar er moet meer gebeuren. Ik moet, net als de Carmen van Pfeijffer, opnieuw
onder water en als ik dan weer boven kom, ben ik dan veranderd?

Liefde doodt, gaat niet dood.
Mijn andere liefdes. Het begon onschuldig. Laura Stoffels van de Schoolstraat,
biologie-studente uit het Brabantse gehucht Stampersgat. Door haar leerde ik de
wervelende Amerikaanse musical *West-side Story* kennen, een Romeo en Juliet-
bewerking in de straten van New York. Laura had eindeloos de grammofoonplaat
afgedraaid om te tekst af te schrijven. Ze verstond niet alle woorden.
Laura had een jonger zusje, Mia, iets meer sexy dan zichzelf, iets minder zwaar van
karakter. Ze werden allebei verliefd op mij. Ik mocht kiezen tussen hen, ze zouden
niet boos zijn als ik voor de ander koos. Ik koos voor Mia. Na één
zondagmiddagbezoek van haar op de Marialaan - Pa en Sjaan afwezig - ze lag op haar
rug op de bank - had ik er genoeg van. Ik bracht haar op de fiets terug naar het
station en schreef een brief waarin ik haar pardaf meldde dat ze een product was van
haar opvoeding.
Dat is mij niet in dank afgenomen. Pas later begreep ik waarom.

En dan de ellende met Marijke Langenkamp. Duurde één en driekwart jaar. Kwam uit
een gezin van acht kinderen. Woonde in de Leeuwerikstraat, een volksbuurt. De
vader was niet thuis, die zat "in Venlo".
Ik zag haar in de kerkbank zitten, zelf stond ik in de koorgroep van Wim Reckman,
naast het altaar. Toen ik hem vertelde dat ik verliefd was op Marijke, keek hij me aan,
een paar seconden. Zei niets. Biechtgeheim. Veel later begreep ik het.

Ik kan me het gezicht van Marijke nog steeds goed voor de geest halen, de voortanden, de iets scheve onderlip. Ze lachte graag, maar iets hinderde haar. Dat merkte ik later, veel te laat. Ze hield mij aan het lijntje, maar bond zich niet. Vertelde over 'magische' ervaringen met een vriend, over een feest voor haar werk met Griekse mannen, bij wie ze na het dansen op schoot had gezeten en gewipt. Ze kwelde mij. Ik herinner mij dat ik op mijn kamer op haar naakte lichaam lag en dat ze plotseling heftig begon te huilen. Een hoogrood hoofd, zeer lelijk. Ze zei niet wat er aan de hand was, ik durfde niet vragen, van vrijen kwam niets.

Later viel het kwartje. Haar vader had haar misbruikt. Vond geen smaak of kraak meer bij zijn veel te dikke vrouw. Marijke wist dat menige katholieke, principiële jongen daar niet overheen zou stappen. En ik was er zo een.

Zo heeft ze gedacht.

De stakker.

Zeg ik nu.

Toen ik als 27-jarige Heleen leerde kennen, had ik geen sexuele ervaringen. In religieus opzicht ideaal, maar ik betreur het sterk. Verlegen in de omgang met vrouwen, onwennig, leuterend over waar het in het leven op aankwam, en over de studie, had ik geen woorden, geen voelhorens, geen charme om hen te raken, om over te steken. Ik was een beginnening, nog steeds, nochtans met het hoofd vol seks. Een onverwachte naaktfoto van een vrouw kon mij een week bespoken en opwinden. Mijn lichaam verlangde hevig naar seks, mijn geest sublimeerde en camouflerde het met cultuur.

Ik kon lichaam en geest niet bij elkaar krijgen.

Ik wist dat ik een probleem had.

Ik wist het ook niet.

Met Heleen werd alles anders. Bij haar voelde ik me op m'n gemak. Mijn onwennigheid verdween. Ik zat naast haar op de bank, getuige van de toneelrepetitie onder leiding van Wim Princen. Ik gaf haar een sigaret, zij nam hem aan. Gewoonlijk een kleine gebeurtenis, maar voor mij voelde het aan alsof ze niet alleen de sigaret accepteerde, maar mij ook. Ik was op slag verliefd.

Voor ons geen heftige 'amour fou', geen liefde op het eerste gezicht, de onmiddellijke herkenning van 'de ware', wel een vertrouwdheid, die ik waarschijnlijk des te sterker voelde na de pijn van de gefrustreerde liefde jegens Marijke.

Heleen had haar kamer bij haar ouders in de Van Welderenstraat. Omdat zij 25 jaar was, lieten haar vader en moeder haar begaan.

We waren vrij daar. Daar heb ik haar lichaam verkend, vele nachten. Om vijf uur 's morgens liep ik zo zacht ik kon de trap af, op weg naar mijn kamer in de Tooropstraat. Heleen zat op haar werk op de wc te vechten tegen de slaap.

Tijd van verliefdheid. Tederheid.

We trouwen voor de wet, fietsen naar Rome, gaan in Ressen wonen, krijgen twee kinderen, ik regisseer bij Calderon *Een Bruid in de Morgen* van Claus.

Het weekend in Otterlo heb ik beschreven. Nog altijd ben ik verbijsterd over de futiliteit van de gebeurtenis, die niet uitstijgt boven een masturbatie, en de immense gevolgen. Een totaal onverwachte slagschaduw lag over de relatie tussen Heleen en mij, die steeds opnieuw onze blijheid vergalde, jaren en jaren lang, Heleen sprak over een diepe kras in haar ziel, die niet meer wegging, en ook mijn zelfbeeld van een man van zijn woord, een serieuze man met principes, lag compleet aan diggelen. Ik had iets definitief verprutst, definitief en onherstelbaar.

We hadden beiden voor jaren een bezwaard gemoed.

En ik had de ellende niet alleen over mijn eigen hals had gehaald maar ook over die van Heleen, die er zelf niets aan kon doen.

Je mag het leven van de ander niet ruïneren.

Is dit wat Claus bedoelt met: liefde doodt?

Dat het naast de geluksgevoelens ook inkapselt, onvrij maakt, afhankelijk maakt?

Kiezen, kiezen, verliezen. (Hamlet.)

Ondergedompeld in mijn verleden completeer ik mijn liefdeslijstje met de herinnering aan Corrie Deinum, mijn jonge tegenspeelster in *Oidipous in Kolonos*, vijftien jaar later.

Ook die heb ik al beschreven. De verliefdheid duurde een paar maanden. De sportieve Corrie had een lichaam dat me fysiek overweldigde, ik had - zonder haar - de wildste seksuele fantasieën, ik noem maar wat: dat ik haar in een gymnastiekzaal aan de ringen heen en weer zag slingeren met alleen een onderhemd aan.

Mijn hormonale huishouding leerde mij in die dagen de staat van genade kennen, de extase.

Met haar zelf had ik nauwelijks woorden gesproken, alleen toneelteksten.

Ik heb op het punt gestaan om seks met haar te hebben, ik heb op het punt gestaan om naar haar over te steken. Zij brak het af.

Vier jaar heeft het geduurd vóór ik was afgekoeld.

Haar gezicht kan ik me al heel lang niet meer voor de geest halen.

In die maanden ging Heleen door een hel. Ze vocht terug als een tijgerin. Maar ik was als een kat met een muis in de bek.

Ook bij Heleen was de hormonale huishouding compleet overstag, op de foto is haar ontredde te zien.

Wat heb ik haar aangedaan.

Waarom heeft ze me niet laten vallen?

Ik had geen enkel recht van spreken gehad.

Ik had haar op de tweede plaats laten komen.

Dit is de sleutelzin.

De omslag.

Klopt het wat ik schrijf?

Ben ik betrouwbaar?

Kan mijn hart schrijven: er komt niemand meer tussen ons, nooit meer?

Maar dat is geen kunst, als je tachtig bent, welke vrouw zou dat moeten zijn, welke dient zich aan, op welke zou ik verliefd kunnen raken, ik ben toch niet meer in staat tot de heftige liefdesgevoelens van toen?

Ik kan Heleen niet meer bewijzen dat ik alleen voor haar nog ga, of wel?

Wat moet ik doen?

Terwijl ik dit schrijf, beleef ik een van de mooiste dagen met haar. Zij weet dat ik met dit schrift bezig ben. Ik heb haar al verteld wat ik wil, over de metamorfose die ik wil ondergaan en ik kan het niet geloven: ze gelooft me. Hoe is het mogelijk. Haar gedrag is veranderd, ze is open, toeschietelijk, hoopvol over onze toekomst, ze spreekt over de laatste restjes kankercellen die nu door de medicijnen worden opgeruimd, ze heeft afspraken geregeld met Dick en Vera, Yvon en Wim, we hebben samen aan de bloembak gewerkt op het balkon, stokjes gelijmd waarlangs de lathyrus en violetblauwe clematis moeten groeien, met de deuren open ...

De pretentieloze opwaartse kracht, die ze haar hele leven heeft gehad, drijft haar en ik hoor erbij.

Ik weet dit. Dat ik haar gisteren zei dat zij vóór lag op mij, zolang ik haar kende, in de manier waarop ze contact maakt met mensen. Het is rechtstreeks, empathisch, ze dringt zich niet op, ze schakelt onmiddellijk van praten naar luisteren, en ze luistert goed, ze hoort heel veel, onthoudt veel van andere mensen, hun bekommernissen, hun relaties, hun kinderen, ziet hun lichaamstaal, ziet hoe ze gekleed zijn, ze is naar buiten gericht, nieuwsgierig.

Ze geniet van de bomen.

Ze is levenslustig, maar op een ingetogen manier.

Mijn ogen gaan verder open. Ik heb er respect voor. Ik zou meer zoals zij willen zijn.

Zou zij gisteren mijn respect hebben gevoeld?

Opnieuw. Wat ik moet doen? Misschien eerst nog eens lezen wat Titiana aan Carmen vertelt, aan Carmen die volgens Pfeijffer een prachtige vrouw is.

Ik denk nu al dat ik weet waar ik naartoe moet.
Naar het moment waarop ik haar zeggen kan: ik hou van jou.

Dan geloof ik ook mezelf.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 14 april 2022

Heleen zei: "We hebben nog een staartje. Het leukste staartje."

Het weer is stralend.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 15 april 2022

We staan tegen elkaar.
We kussen.
Lang. Zoals toen.
Ze feliciteert me, zegt:
"een mooi jaar hebben we vóór ons
en 11 mei wordt een feestdag."

15 april 2022

Hoe vreemd het onderbewuste werkt in onze slaap!
Terwijl in mijn lichaam de kankercellen in gevecht zijn met de chemische stoffen, waardoor hun woekering hopelijk gesmoord tot er een pat-stelling ontstaat - moge dit de uitkomst zijn! - wurmen zich uit de krochten van mijn hersenen geen stoffen maar beelden omhoog, die mij hoewel raadselachtig meer welkom zijn, omdat ze een emotie vertalen die ook in mij aan het woekeren is.
Wat kan mijn wakkere verstand met die beelden?

Ik bevind me in het topje van de Stevenstoren, in de laatste kleine ruimte vlak onder de haan. Vier mensen wachten om me heen en kijken toe. Vóór mij bevindt zich de

verticale stang, die door het dak gaat en de draaiende haan draagt. Ik moet naar boven klimmen, naar die haan. De dakdelen om de stang zullen mij doorlaten. Ik vrees het afschuwelijke moment waarop ik boven het dak uitkom en onbeschermd verder omhoog moet. Ik vrees dat ik niet genoeg kracht meer heb ...

Kankercellen zijn onberekenbaar, zei Oosterveld.

Hoe dreigend klonk dat.

Maar ook: hoe wonderlijk is de weg van je verbeelding!

Hoe waarachtig.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 17 april 2022

Mijn dromen zijn slecht:

In het duister stond Heleen bloot naast ons bed, een zombie, niet te bewegen. De linkerkant van haar lijf leek verlamd. Toch geen tweede TIA? Ik wist me geen raad ...

Mira en Georges waren weer 8 en 10. In pyjama. Ik kreeg hen niet in bed, ze waren onhandelbaar. Op het laatst wou ik Georges een klap op z'n gat geven ...

En ik werd wakker met de gedachte: ik ben een vogel voor de kat.

Ik stond op en zag het zonlicht dat over de huizen en bomen lag. De strakblauwe lucht. Windstil. Een mooier Paasweer was niet denkbaar.

Ik verheug me op de wandeling, het lezen, Buitenhof, Podium Witteman, Brommer op Zee en als het van mezelf mag: Ajax - PSV en Parijs - Roubaix.

Heleen zei: "Je stap wordt krachtiger. Je hebt nog altijd een betere conditie dan ik." Ik bevind me op de 4de dag van de 2de week na het laatste infuus. Ik heb nu heel weinig leukocyten. Over een week ben ik uit dit dal. Dan komen Georges en Mira.

Vanmiddag hebben Heleen en ik een "Ooijtje" gefietst. Een tocht van een uur. Om haar het tempo te laten maken ging ik achter haar rijden, ik voel me daar ook wendbaarder en bovendien is er geen kans dat mijn stuur in de riem van haar tas raakt, zoals een paar weken terug. Ik ben op het eind van mijn leven eindelijk dermate onthaast en zonder doel dat ik

met plezier observeer hoe ze zich in het verkeer beweegt.
Ik moet op het volgende letten:

1. Heleen ziet overal gevaar. Waar er voor mij geen vuiltje aan de lucht is en ik ontspannen om me heen kijk, staat zij onverwacht op de rem. Daar moet ik dus zeer op bedacht zijn.
2. Bij elk kruispunt stapt ze af. Ze heeft besloten om niet tegelijk links-rechts te kijken én te fietsen. Op zo'n moment passeer ik haar, vind meestal snel een opening, maar moet dan soms minuten wachten tot ook Heleen de overkant stapvoets bereikt heeft en weer aansluit.
3. Zijn we op het teerweggetje in de Ooij, met aan weerszijden de zachte berm, dan gaat ze uit angst van de weg te raken en in de sloot te vallen midden op de weg rijden, zodat luid bellende achtervolgers moeten zien hoe ze zich door de nauwe ruimte links van haar moeten manoeuvreren.
4. Het gebeurt ook dat Heleen een kruispunt nadert, linksaf moet en vóórsorteert. Daarmee begint ze 60 meter vóór dat punt, met een niet te missen langdurig horizontaal uitgestrekte linkerarm. Al het verkeer wurmt zich dan aan haar rechterkant voorbij.

Als ze weer thuis op de bank zit en voor zich uit staart, constateren we dat ze het Ooijtje nog prima aankan. "Ik kreeg alleen even pijn in mijn gat," zei ze. "Heb ik ook," zei ik, "dan ga ik altijd even op de pedalen staan." Ze knikt naar haar hero met zijn oplossend vermogen.

5. Heleen vindt over een brug lopen en op de pedalen staan doodeng.

We hebben goede zin.

Ze wil morgen hetzelfde tochtje herhalen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 19 april 2022:

Samen met een andere leraar Nederlands van het Vossius heeft Mira Lale Gül (*Ik ga leven*, 2021) uitgenodigd voor een interview. Ze hebben zich grondig voorbereid. De aula zit vol. Het wordt een groot succes. De leerlingen stellen gretig vragen en Lale is een makkelijke prater.

Ze triomfeert.

Ik hoorde haar verslag door de telefoon.

Ik geniet.

De nu 25-jarige Lale Gül is in Nederland geboren in een streng Islamitisch Turks gezin. Ze heeft zich ontworsteld aan haar milieu en studeerde Nederlands aan de UVA. Ze leerde leven met doodsb bedreigingen en politiebescherming. Nu is ze schrijfster. Ze oogst - terecht - veel bewondering.

Toch is Mira zelf ook niet zonder verdienste. Na haar middelbare school verruilde ze haar provincie stad voor de hoofdstad, ging na vele jaren van omzwerving Nederlands studeren aan de UVA, werd lerares aan een gerenommeerd Gymnasium, waar zij nu hoofd van haar sectie is en werkt ondertussen aan een proefschrift over een moderne lesmethode, die minder autoritair is en meer ruimte geeft aan de leerling.

Wat dit laatste betreft volgt morgen voor haar meteen een tweede hoogtepunt. Dan legt ze haar nieuwe methode voor aan haar collega-vakgenoten met de bedoeling dat zij die methode in de praktijk gaan oefenen. Het resultaat moet significant beter zijn. De resultaten worden in het proefschrift verwerkt.

Spannend en bepaald niet zonder belang.

Woensdag 20 april 2022

Op de basisschool van Lars en Simon zijn nieuwe pasfoto's gemaakt.
Martijn stuurt ze op:

Simon kijkt brutaal in de camera. Hij heeft grote weerstand om zich op bevel te presenteren. Deze blik heeft hij zichzelf aangeleerd voor situaties als deze, waarin hij er niet meer onderuit kan.

Hij weet het niet, maar hij is bloedmooi. En zeer intelligent.

Lars is de gevoelige, maar ook intelligent genoeg, hoop ik, om zich niet de kaas van het brood te laten eten.

De vraag keert vaker terug: op wie lijkt deze tweeeiige tweeling?

Ik zet er foto's onder van de biologische vader en moeder, gemaakt tijdens het huwelijk van Georges en Martijn op 27 juli 2019.

Geen twijfel: Simon tendeert naar een Spee, Lars naar een Beukering.
Helaas dragen ze beiden de naam van hun moeder.

Het gaat niet lang meer duren of we zullen de beide kinderen eindelijk weer in
levenden lijve zien.
Ik verlang ernaar.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 21 april 2022

De loopbaan van Georges mag er zonder overdrijving ook zijn. Na het Stedelijk Gymnasium hier in de provincie studeerde hij Toegepaste Wiskunde in Enschede en Economie aan het Erasmus in Rotterdam, werkte bij enkele banken en kort bij het Ministerie van Financiën, vervolgens bij de ontwikkelingsbank FMO in de Hofstad. Deze bank verruilde hij voor een private onderneming van Climatefundmanagers, die duurzame projecten financiert in ontwikkelingslanden. Hier doet hij de fondswerving, een van de drie directeurs-functies onder leiding van de CEO van het bedrijf, de Zuid-Afrikaan Andrew Johnstone.

Over twee dagen komen Georges en Mira op bezoek om mijn 80-ste verjaardag te vieren, die ik een week heb uitgesteld, omdat ik dan verder hersteld van de kuur. Ze krijgen dan officieel van mij deze familiegeschiedenis als 'culturele erfenis'. Het eindigt hier, als deel V-b.

Dit deel begon vorig jaar op 28 augustus, toen ze ook op bezoek waren en toen nog niemand vermoedde, ook ikzelf niet, dat ik kanker had.

Natuurlijk ga ik nog verder met schrijven, omdat het mij troost en kracht geeft.

Als laatste voeg ik nog toe wat Nellie Markus zojuist mailde en mij zeer ontroert. Nellie is een vriendin van Heleen, die haar leven in dienst heeft gesteld van de vele weeskinderen in Mexico, waar ze heengaat, zo vaak ze kan.

Heleen heeft haar zojuist op de hoogte gebracht van mijn toestand.

Ilya Leonard Pfeijffer noemde het hoofdpersonage van zijn novelle *Monterosso* "een fantastische vrouw."

Nellie Markus is er ook zo een.

(Querida = sp. dierbaar)

Hola querida Heleen,

Wat ontzettend schrikken, het bericht over Ad zijn gezondheid. Wat een pittige tijd hebben jullie samen doorgemaakt. En ik kan me zo voorstellen dat jullie zo veel mogelijk in quarantaine zijn geweest om griep en corona buiten de deur te houden nu Ad chemokuren heeft gehad.

Ik hoop/duim dat de uitslag 11 mei goed is en dat de kanker in remissie is! Want ik gun jullie samen nog zoveel jaren!!

Ik moet er nu snel vandoor maar er komt een uitgebreide mail.

Veel liefs en sterkte,

Nellie

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 22 april 2022

Ik heb *Monterosso mon amour* uitgelezen. Ik was uiterst gespannen, omdat ik wilde weten welke metamorfose het hoofdpersonage Carmen zou doormaken.

Volgens Pfeijffer is haar verdienste dat zij zich aan haar belofte heeft gehouden, die zij deed als 16-jarige: "Ik kom terug."

Tegelijk houdt ook Pfeijffer zelf zich aan een belofte. Hij geeft het leven van Carmen - die niet dezelfde blijkt als Monique, het mooiste meisje van de klas, die het schoolzwemmen zin gaf voor hem, het bibberende jongetje aan de kant - zin *doordat het wordt verteld*.

Eerst een foto van Monterosso, een van de vijf dorpen van *Cinque Terre*, Ligurië, werelderfgoed.

Ik heb zelf nooit een dergelijke belofte gedaan. Aan niemand.
Maar ik durf wel een belofte te doen. Achteraf.
Ik had al heel lang een voornemen, vaak tegen mezelf gezegd.
Een voornemen van eerlijkheid en waarheid.

Die ik inlos, als dit, dit hele schrijven een daad is.

Verteld in deze Familiegesciedenis.

Zoals Oidipous, die ik ooit speelde en die schreeuwde: *"Ik wil weten wat de waarheid is."*
Toen hij die wist, stak hij zich de ogen uit.

Dat doe ik niet.
Ik steek mij de ogen niet uit.
Ik heb nog tijd om te leren door de schijn de werkelijkheid te zien.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

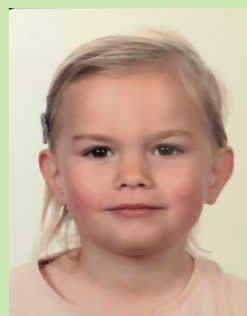
Zaterdag 23 april 2022

Vandaag is de dag van de officiële overdracht.
Georges en Mira komen vanmiddag rond 12.00 u.

Omdat ik de pasfoto's van Lars en Simon heb opgenomen, samen met foto's van hun biologische ouders, rond ik dit deel (voorlopig) af met foto's van de overige twee kleinkinderen Reza en Jade met eveneens - voor de vergelijking van de gezichten - die van hun biologische ouders.

Reza, 12 okt 2020

Jade, 22 april 2022

dec 2018

dec 2012

2013

27 juli 2019

Voor mijn verjaardag kreeg ik van Georges (Lieve papa!...) en Mira (Ik verheug me ...) een prachtige bos bloemen en dit kaartje:

🌸 🌸 🌸 🌸 🌸 🌸

Zondag 24 april 2022

Gisteren stond een Oekraïense vrouw tussen de rokende puinhopen. Ze had een zakdoek in de hand. "Als laatste sterft de hoop," zei ze.

Ik heb nog hoop.

Nog 18 dagen.

Fifty-fifty.

Georges en Mira en Heleen hebben voor mij een lang weekend geregeld in Domburg op 15, 16 en 17 juli. Met kinderen, aanhang en kleinkinderen. Ze hebben de villa aan het strand gehuurd van de ouders van Ewoud, die speciaal voor ons hun eigen week inkorten en op donderdag vertrekken. Ewoud van Haaften is een van de vrienden die Georges heeft overgehouden van het Stedelijk in Nijmegen. Zijn moeder Dieuwke van Haaften was ooit bestuurslid van ons Vrijdagtheater. Dieuwke zoekt duidelijk toenadering met Heleen, sinds ik ziek ben.

'Domburg' was het cadeau gisteren van Georges en Mira, samen met een bos prachtige bloemen en een doos chocola voor een fijnproever.

Ik voel me schuldig, omdat ik moeite heb met ontvangen. Altijd al. Nu ook. Ik

schaam me om mijn blijheid te tonen. Bovendien ben ik niet meteen blij. Het is een prachtig cadeau. Heleen heeft me verteld hoeveel werk eraan voorafging. Het idee is ook honderd procent Adequaat: Heleen en ik zijn een half jaar in extra quarantaine en verlangen om uit te breken en kinderen en vrienden weer in levenden lijve op te zoeken.

Georges laat mij de foto van de villa zien op zijn iPhone. En meteen denk ik: een vakantiehuis? Of een spookhuis? Heb ik in juli weer de ruimte, of wordt het een definitief afscheid? Het is voor mij nog geen tijd voor blijheid.

Mira had volgens Heleen geopperd om met het organiseren te wachten tot na 11 mei. Maar de anderen vonden terecht dat dat weekend er überhaupt moest komen, ongeacht de uitslag, en dat is waar.

Georges vertelde dat Martijn pas van een nachtelijke feest was thuisgekomen om zeven uur 's morgens. Het feest was om één uur begonnen. Martijn doet het vaker, vooral de laatste tijd. Hij heeft veel vrienden en hij onderhoudt zijn vriendschappen. Hij staat graag in de belangstelling en is makkelijk benaderbaar. Bovendien is hij - volgens Georges - heel knap, hij is dus nooit alleen. Georges vertelt dat hij tegen jaloezie moet vechten en hij weet ook dat hij het roer om moet gooien: Martijn heeft veel geïnvesteerd in de loop der jaren in de kinderen en het huishouden, terwijl Georges vooral met zijn werk bezig was (de traditionele mannenrol vervulde, schrijf ik). Georges voelt dat hij meer taken over moet nemen en heeft daarnaast een trip naar Istanboel georganiseerd in het weekend van 21 mei. Hij wil Martijn niet kwijt, zegt hij. Ook dat Martijn in de bekende midlifecrisis verkeert, waarin hij zich afvraagt of hij zó verder moet met zijn leven, óf er een wending aan moet geven. En dat hij hem de ruimte wil geven, dat hij niet kan geloven dat er ook seks aan te pas komt, dat Martijn zo niet in elkaar zit, en dat hij het zich ook niet meer af wil vragen.

Heleen en ik horen hem aan, we leven met hem mee, we willen niet dat hij lijdt en hebben ook het gevoel van een déjà-vu.

Georges kan zwijgzaam zijn. Maar ineens is hij weer het kind van ons, dat zijn hart op de tong draagt.

Het ontroert me, en ik wil leven, ook om er voor hem nog te zijn.

Er te zijn.

Meer hoeft niet.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 25 april 2022

Vannacht had ik een uiterst deprimerende droom. Al ben ik veel details vergeten, de hoofdlijn en de strekking staan mij helder voor ogen.

Ik loop in een bos. Heleen is bij me. De bosweg is recht en heel lang. Ik moet naar een Adres, waar iemand woont die werkt bij de NSG. Alle leraren van de scholengemeenschap zijn aanwezig, want er is een festival.

Ik ben laat. Ik dreig te laat te komen. Aan het eind van de weg kan ik het Adres niet vinden. Heleen vermaant me en is boos op me. Ik heb het boekje niet waar het nummer in staat. Mijn afwezigheid wordt opgemerkt, men ergert zich, het feest raakt ontregeld. Ik merk dat ik heel erg opzie tegen het feest, het is dat ik verplicht ben dat ik toch ga. Dan, omdat Heleen vooruitgelopen is, ben ik alleen. Alleen met mezelf, terwijl ik weet hoe negatief men over mij denkt op school. (Ik weet dat, niet omdat men dat zegt, maar ik het zie aan hun zwijgen, hun blik die wegstijgt.)

Dan word ik wakker.

Ik besef dat mijn onderbewuste mij in een meedogenloos gewetensonderzoek confronteert met het punt waar ik in mijn leven het meest van al gefaald heb: mijn angst voor mensen die ik als mijn meerdere voel.

Ik voel mij bij hen niet op mijn gemak.

Die angst, die ik van jongsaf heb opgebouwd, die mij m'n hele leven parten heeft gespeeld, mij onherstelbaar geschaad heeft in mijn persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling en mij veel geluk heeft gekost.

Dit zelf-oordeel, op dit moment, is hard, maar ik doe er niets aan af.

Het is de waarheid.

Bij Heleen voelde ik mij vanaf het eerste moment op mijn gemak. Bij het personeel van de NSG, de werklui, voelde ik mij op mijn gemak. Ze vonden mij een van de weinige aardige leraren. Naast de technisch bekwame, maar in zijn werk vastgelopen Jacques Schmidt voelde ik mij vanaf het eerste uur op mijn gemak. In de Werkplaats sloegen wij spijkers recht, geknield op de kale vloer, ik vluchtte weg van de NSG, bevond me in een klein niemandsland, was bang voor de onzekere, duistere toekomst. Ik was vrij, tegelijk vogelvrij.

Ik voelde mij op mijn gemak bij mijn moeder, die mij een jaar lang thuishield van de kleuterschool, omdat ik bang was voor de nonnen. Hoe vaak heb ik daarna op de Antoniusschool niet gespijbeld, waarbij ik samenzweerde met mijn moeder die vroeg: "wat heb je dan?" en ik zei: "hoofdpijn, of buikpijn." "Dan blijf maar thuis." Hoe vaak kwam ik in mijn puberteit, nadat mijn moeder vertrokken was, mijn bed niet uit, en dus te laat op school. Hoe eindeloos vluchtte ik niet in masturbatie? Hoe liet ik het niet afweten tijdens de ontgroening als student, toen ik diep in de nacht door de voorzitter van de commissie naar huis werd gestuurd om mij om te kleden, en ik niet meer terugkeerde, maar in mijn bed dook?

Ik kan zo doorgaan en een lijst maken van de momenten waarop ik mij op mijn gemak voelde, en de vele waarop ik mij beklemd voelde.

Ik weet wel dat ik niet de enige ben, met die beklemming, die angst.

Ik weet ook dat sommigen er zich er met succes doorheen slaan.

Ik weet ook dat ik me er soms doorheen sloeg.

Maar aan deze relativering heb ik even geen boodschap.

Want ik zie een patroon.

Angst voor het gezag.

Vluchtgedrag.

De droom laat het onbarmhartig zien, hoe ik mezelf in een isolement breng, hoe ik mezelf van anderen vervreemd.

Ik wil vervellen.

De deprimerende droom die ik zojuist beschreef zou heel goed getriggerd kunnen zijn door het tv-programma *College Tour* van Twan Huijs gisteren, over een vorige week aan het licht gekomen mistoestand binnen D66:

Ene Frans van Drimmelen, lobbyist en partijstrateeg, was sinds 2014 voorzitter van de landelijke talentencommissie van D66. O.a. Sigrid Kaag werd door hem ontdekt. In 2020 deed een vrouw, ook uit de partijtop, aangifte wegens grensoverschrijdend gedrag van Van Drimmelen. Het bestuur kreeg een rapport in handen, waarin op verzoek van de vrouw alle privé-aangelegenheden waren geschrapt. Die waren in een vertrouwelijke bijlage verzameld. Kaag baseerde zich in de openbaarheid enkel op het rapport en concludeerde dat er bij D66 niets structureel fout was.

Vorige week onthulde De Volkskrant dat er 'nieuwe informatie' was opgedoken, waaruit bleek dat er wel degelijk iets structureel fout zat bij D66. Alle media doken er bovenop. Youp van 't Hek, Arjen Lubach en Twan Huijs lieten geen spaan heel van het gedrag van partijleider Kaag, die samen met het bestuur had geprobeerd de zaak toe de dekken en Van Drimmelen uit de wind te houden.

Er werd ook bekend dat de gestalkte vrouw zich tot driemaal toe bij Kaag had gemeld om gehoord te worden, maar steeds werd verwezen naar het bestuur of naar haar Advocaten.

En dan zakt Kaag in *College Tour* helemaal door het ijs, als een video wordt vertoond, waarin zij de voor mij sowieso al irritante woorden spreekt: "De hel heeft een speciaal plekje gereserveerd voor vrouwen die andere vrouwen niet steunen."

Er gaat een hoongelach door de zaal met studenten.

Ze heeft zich onsterfelijk belachelijk gemaakt.

En dat nog wel voor haar doelgroep.

Kaag had haar kiezers 'nieuw leiderschap' beloofd, dat hield ook transparantie in en het terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en zie hoe in deze zaak - er zijn nog andere - zichzelf én het bestuur meteen in de oude reflex vervallen van toedekken en onder het tapijt schuiven.

Angst voor verlies van imago en van kiezers is weerom de drijfveer,

niet de waarheid.

D66 wilde zich als ethische partij profileren en het patent erop van de christelijke partijen doorbreken. Voorlopig kunnen ze het schudden.
Hoor ze lachen bij de Christen Unie.

De overeenkomst tussen mijn droom en het optreden van Kaag is de angst die zegeviert.

Overigens krijg ik ook van de door Van Drimmelen gestalkte vrouw geen al te hoge dunk als ik lees dat ze geldelijke compensatie eist van de partij voor het geleden leed en ook dat ze de privé-aangelegenheden uit het document weg liet halen, omdat ze niet wilde dat haar carrière schade op zou lopen. Riekt dat niet naar manipulatie, berekening?

Ik wou dat ik nog uit mijn as kon verrijzen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 26 april 2022

Hennie Vrienten is gestorven. Hij was van 1948. Frits Spits las in Nieuwsuur het begin van een van zijn songs *Het Museum van Weemoed en Gemis* voor uit het tekstboekje bij zijn album *Tussen de Regels*:

Loop met mij door alle zalen
In het museum van weemoed en gemis
Je hoeft geen toegang te betalen
Omdat hier niks van waarde is
Rechts van u hangt alle schaamte
Dan door de gang van spijt en zelfverwijt
Links liggen vergeten dromen
Dan een grote zaal verloren tijd

(Op een scherm vervolgt de band:)

Zie de onbegaande paden
En de uitgestelde daden
Vervolgens een collectie oud verdriet
Kijk naar mijn mislukte dagen
Een schuldgevoel dat door blijft knagen
Hier ligt de verspilde energie

(De rest is voor een groot deel onverstaanbaar vanwege het aanzwellend achtergrondkoor)

In mijn droom vannacht gaf ik iets aan Mira. (Trigger: de memory-stick).
 Zij weigerde het aan te nemen. Vanwege de bruine kleur. Daardoor kreeg het ding
 (een foto?) iets ouderwets.
 Wakker dacht ik bij mezelf: wees treurig, maar beklaag je niet. Ook jij nam afstand
 van je vader.
 Je dochter zoekt haar eigen identiteit.
 Deed jij ook.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 28 april 2022

Maandagavond voerde ik met Mira een tamelijk felle discussie over de door Van Drimmelen gestalkte vrouw. Mira vond het terecht dat ze schadevergoeding eiste van de partij, omdat haar carrière geschaad was en omdat ze besmet was. Hoezo geschaad, hoezo besmet, zei ik. Ik vond dat Mira het veel te vierkant voor haar opnam, terwijl we van haar niets afwisten, misschien was het wel een assertief kreng. Toen veronderstelde Mira dat ik een van die mannen was die altijd geneigd zijn om de schuld mede bij de vrouw te leggen. Ik sprak dit tegen door te zeggen dat het mij enkel om rechtvaardigheid gaat: als je niet alle feiten kent en niets van die vrouw weet, dan moet je kritisch zijn en haar niet bij voorbaat alle credits geven. Was het niet een beetje dom van haar om schadevergoeding te eisen. Ze weet toch dat er naast haar persoonlijk belang ook een partijbelang is. Toen verweet Mira mij een oordeel over die vrouw te hebben. Ik zei dat ik dat niet zo bedoelde.

Toen gingen we over op Hennie Vrienten.

(Het was begonnen met de steeds terugkerende vraag van Mira: Hoe gaat het?)

Ik was niet ontevreden over het gesprek, omdat we op tijd inbinden. We lachen ook af en toe. We knokken een robbertje, maar er zit geen rancune meer onder de woorden. Denk ik toch niet.

Ik schrik wel na afloop. Ik voelde dat ik opgewonden was, ik was tijdens het gesprek alles vergeten wat me daarna direct weer besprong: er was iets met me, iets ernstigs, ik ben ziek! Mag ik dat zó vergeten?

Ja, dat mag ik vergeten.

Sinds het laatste infuus mag ik dat vergeten.

Leven is het Adagium.

- - -

Vannacht schrok ik opnieuw. Waar ik vier maanden niet meer aan heb gedacht, aan

de jeuk, dat dacht ik te voelen aan mijn onderbeen, aan mijn dij. Ik lag doodstil. Ik hoefde niet te krabben, deed ik ook niet.

Maar een nieuwe angst is geboren.

Precies op het psychologische moment tussen het 6de en 7de infuus, dat niet komt. Ik moet het nu bij wijze van spreken zelf doen.

Men heeft ons ervoor gewaarschuwd.

- - -

Mira had ook nog verteld dat Damiaan en zij mijn *Familiegeschiedenis* beiden op de harde schijf hadden gekopieerd, heel veilig dus. Toen hadden ze alvast wat gegrasduind en het filmpje ontdekt waarin Mira voor de toelatingscommissie van de Toneelschool in Amsterdam haar motivatie uit de doeken doet: ontroerend naïef, wijsneuzig, haar onzekerheid verbergend. Reza moest erbij schateren. Ze zag haar moeder als 25?-jarige, lang vóór haar geboorte. "Heb je ook gezien, hoe mooi je daar bent? Bloedmooi, met die heldere ogen, die jeugd in je gezicht?" "Ja," zei ze.

Ze bevestigde zonder er iets aan af te doen.

Toen vertelde ik haar dat er ook nog een heel mooi filmpje op stond van een rondleiding die ik eind 1999 van het Vrijdagtheater gegeven had aan een filmploeg uit Utrecht. We speelden toen *Wachten op Godot*, in de kleedkamer zie en hoor je Jeroen Helmer, Fred Hendriks, Gé Cimmermans en Marcel van Zanten, precies de coryfeeën uit die tijd waarmee we zoveel succes hadden. Prachtig dat die beelden ervan bestaan. Ik zei wel tegen Mira dat ik me ergerde aan de overdreven vriendelijkheid waarmee ik mijn gasten begeleid. "Die heb je altijd gehad," zei Mira en ik besef dat dat waar is. En nu denk ik: waarom deed ik dat eigenlijk, waarom dat vaste patroon?

Ik weet het: ik had het mezelf onbewust aangeleerd. Ik heb mezelf heel vaak tegenover anderen kleiner gemaakt dan ik eigenlijk was. Waarom? Wat ik daarmee seinde was: maak jij je ook kleiner, dan stellen we elkaar gerust, dan hoeft jij je niet de mindere van mij en ik mij niet de mindere van jou te voelen.

De angst voor de minderwaardigheid zette mij op dat spoor.

Ik besepte dat niet.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 29 april 2022

In hoofdstuk 5 van *Bonita Avenue* beschrijft Peter Buwalda de overspelige relatie tussen Siem Sigerius, rector magnificus van University Tubantia, met een 35 jaar jongere Thaise studente. Het verhaal herinnert mij natuurlijk meteen aan mijn eigen escapade toen ik 57 was en herinner mij hoe blind ik was en bereid tot heel veel risico. Maar ook moet ik denken aan wat Georges onlangs vertelde over Martijn, die naar

een nachtelijk feest ging en 's morgens om 7 uur thuiskwam. Georges zegt dat hij zich niet kan voorstellen dat Martijn ontrouw zou zijn, maar ik acht de kans dat hij een man ontmoet op wie hij verliefd wordt niet onmogelijk, vooral als hij vaker naar feesten zoals deze gaat. Dit gun ik Georges niet, ik wil niet dat hij lijdt. Ik bedenk alvast het wapen dat hij heeft. Het moet in zo'n geval snel zijn, en efficiënt. Vroeg of laat zal hij signalen opvangen dat er iets aan de hand is. Hoe eerder hij erbij is hoe beter. Praten zal niet baten, praten stopt zoiets niet. Alleen een daad helpt. In het besef dat - net zoals de sancties tegen Rusland ook de Westerse landen zélf pijn doen - zijn daad ook hemzelf hevig straft moet hij Martijn voor het blok zetten: binnen drie dagen beëindig je de relatie of wij beëindigen onze seksuele omgang en je verlaat mijn slaapkamer.

En dan voel ik mij ongebonden. Vrij.

- - -

Ik heb al twee dagen achtereen zowel de wandeling door de kuil gemaakt als de fietstocht naar Kekerdom. Mijn conditie wordt beter en beter. Heleen heeft al een paar keer gezegd dat ik er goed uitzie. Ik vind dat zelf ook, als ik in de spiegel kijk, met die kleur op mijn wang.

Toch ben ik bang. Over twee weken wéét ik.

Zal ik dan denken: was ik nog maar onwetend, zoals veertien dagen geleden?

Het hamert in mijn hoofd: non-hodgkin, weinig onderzoek naar gedaan, kankercellen zijn onberekenbaar, geen garantie voor de toekomst, het weifelende gezicht en handen van Kramer: *het kan zus, het kan zo*. En: soms wordt er te lang door behandeld.

Ik dreig weg te zakken in het moeras van de angst.
Waar is Heleen?

Mijn alarmknop staat wijd open.

Voel ik jeuk,
steken in mijn hals, mijn lies?

Vanavond bij Nieuwsuur vertelde een hoogleraar over de ziekenhuizen die de zorg niet meer aankunnen door corona en ziekteverzuim van het personeel. Hij pleitte voor gesprekken met patiënten, waarbij voorgesteld werd om zorg achterwege te laten die nauwelijks baat brachten, en veel ongemak.

Ik wou dat ik het niet gezien had.

Ik ben bang dat ik in zo'n soort gesprek terechtkom.

Hoe houd ik mijn angst in toom?

Vanmiddag had ik nog een wapen: concentreer je op de dag waar je mee bezig bent, maak er wat van, met Heleen, lééf.

Elke dag in angst is een verspilde dag.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 30 april 2022

Slechte nacht. In mijn verbeelding diep verward in een gesprek met arts over dóórbehandelen of niet.

Ochtend. Stralende zon. Mijn lichaam zegt dat het iedere dag iets beter gaat. Terwijl Heleen gaat 'raggen' met de stofzuiger, doe ik de ochtendwandeling, alleen. Zet koffie. Lees verder in *Bonita Avenue*. Hoofdstuk 6. Ik denk dat elk boek dat ik nu lees, mij iets vertelt over mijn situatie. Hier in zoverre negatief dat Buwalda lijkt te willen doorschemeren dat niets zeker is, dat we maar sommige feiten kennen, dat we de ander niet kunnen doorgronden, dat we gedoemd zijn tot onzekerheid.

Dit bevestigt mijn toestand. Ik heb geen houvast meer. Hoewel ik bij daglicht constateer dat mijn lichaam zich heel langzaam herstelt, hoor ik de stem: "Je kunt je heel gezond voelen, en toch ernstig ziek zijn."

Inmiddels is dit de laatste dag van april. Een psychologische barrière. Nu komt mei, en d-day.

Onverbiddelijk. Vandaag zal ik voor de derde keer zowel wandelen als fietsen. Morgen een rustig rondje boodschappen in de stad, per fiets, met Heleen. Maandag volledige rustdag. Dinsdag de scans.

Claus dichtte: "alleen onzekerheid geeft mij nog een kick."
Waar heeft hij het over?

- - -

Zojuist stuurt Martijn deze foto van Simon.

Ik ben perplex. Christus Jezus, wat een lief gezicht. Nooit eerder zag ik hem zo. Geen spoor van het bekende masker, geen enkele gêne.

Ik hoor dat Georges met de jongens naar de kapper is geweest.

Is hij zo blij vanwege die nieuwe coupe?

Voelt hij zich nu een echte jongen, een die meetelt?

Kleinkind.

Blakende gezondheid.

Ik kijk.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 2 mei 2022

- 's Nachts in bed ben je veilig. Er kan je weinig overkomen.

- 's Nachts in bed bespringen je de sombere gedachten. Zij stapelen zich op. Je voelt je weerloos in het donker.

Ik heb vaak een korte Adem. Dan Adem ik vervolgens diep om een te weinig aan zuurstof aan te vullen. Lichte benauwdheid. Lichte hyperventilatie.

Ooit tekende Patrick mij een grafiek over longen die het eerder begeven, als je vroeger in je leven gerookt hebt.

Ik heb een hard stukje in mijn neus, dat niet weggaat. Een poliep? Wim Princen werd ooit geholpen aan zijn neus vanwege poliepen.

Gisteren voelde ik hoe mijn lijf trilde. Weerom paniek. Ben ik overtraint? Ik had vanaf donderdag drie achtereenvolgende dagen 's morgens een flinke wandeling gemaakt, 's middags gevolgd door een fietstocht naar Kekerdome. Hoe dom. Morgen zijn de scans. Vandaag mocht ik geen inspanning doen, dat is voorschrift. Ik heb me gisteren en vandaag daarom rücksichtslos huisarrest opgelegd, om die beving kwijt te raken. Vanmorgen voelde ik nog vermoeidheid rond mijn middenrif.

Gelukkig heb ik een fijne fauteuil met steun in de rug.

Gisteravond laat was ik lange tijd stil. Heleen klopte me op de schouders: "We gaan het redden, Beuk."

Nu zit ik achter mijn computer, Heleen is naar de Natuurwinkel en buiten schijnt, zoals zo vaak in deze dagen, de zon. Mijn somberheid is wat geluwd. Maar vannacht voelde ik me totaal verloren en vereenzelvigde me met Jacques Brel, die zijn laatste maanden doorbracht - als ik het goed heb - op zee, in een bootje.

Hij liet prachtige liedjes na. "Laat me niet alleen."

Hennie Vrienten ook ...

En ik?

Wie denken er aan ons, in deze dagen? Georges en Mira, zeker. Yvonne en Wim Kol. Dick en Vera van Lammeren. Gé Cimmermans en Els Berson. Nellie Markus. Hanneke de Regt. Martijn, Damiaan en Reza. Ton en Lex van de Natuurwinkel. Jeroen Helmer. Dorus Kerkhof en Mirjam van den Crommenacker. Marion Makkinje. Linda Willems. Jeroen de benedenbuurman. Patrick Jansen, mijn dokter.

Ik kan haast niet meer meeliften op de stemming van Heleen.

Ik wil me ertoe dwingen. Ook voor haar.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 3 mei 2022

Droom van vannacht: ik loop met een vriend over het trottoir van een winkelstraat. Ik moet een boodschap en stuur de vriend de andere kant op en wijs: zie je die Amerikaanse vlag daar aan die gevel? Daar precies tegenover is een ijscobar, koop daar alvast voor jezelf een ijsje. Vriend gaat. Ik ga andere kant op. Dan is er een hijskraan, die een hele zware zak in de lucht houdt, zoals in de Rotterdamse haven. Ik loop er onderdoor. De zak daalt tot op mijn hoofd. Ik zit vast, kan er niet meer onderuit. Ik roep om hulp.

Gisteravond dacht ik: in deze dagen kun je tonen dat je lef hebt. Toon het.

Gisteravond appte Georges vanuit Londen: "Je hebt morgen je scan toch, pap? Heel spannend. Je zal wel gespannen zijn. (...) Zet m op pap. Xx"

Vannacht dacht ik: er is geen enkele reden te vinden waarom de uitslag niet positief zou kunnen zijn.

Vannacht rond vier uur voelde ik een vermoeidheid in mijn rug, en trillen. Ik ging aan de slag om me te ontspannen. Dat lukte na enige tijd.

Wel is mijn Ademhaling kort, en hoog in de borst. Kom af en toe Adem te kort.

Woensdag 4 mei 2022

Ik heb de scans goed doorstaan, rustig, geconcentreerd, bewust. Ik vond de gedachte prettig dat Heleen ondertussen in het restaurant van het CWZ zat te praten met Hanneke, die ons met de auto had gebracht. Ik vond het heel fijn om Heleen terug te zien na de behandeling. We liepen terug naar het enorme restaurant, dat blaakte van licht door het vele glas in het dak. Overal zaten mensen in groepen aan tafels te praten en mij overviel een vakantiegevoel uit mijn jonge jaren, een vrijheid en blijheid van een onbekommerde tijd die vóór je ligt.

We liepen de hele weg terug, langzaam, ikzelf een beetje wankel en dol in het hoofd door de contrastvloestof en de radio-actieve stof in mijn lichaam.

's Avonds luisterde Mira gretig naar mijn verslag en vertelde over de MRI-scan die ze destijds had moeten ondergaan voor haar hernia. Claustrofobisch als ze is, was ze doodsbenuwd toen ze binnengleed in de tunnel.

Vandaag heb ik het tevreden gevoel iets te hebben afgerond. Maar terug is ook het besef dat ik tot een klasje behoor van gedoemden. Ze hebben ons bij de jas. Daar komen we niet meer van af. Op z'n best zijn de kwaadaardige cellen in recessie, dat kan lang goed gaan, maar er is altijd de angst dat ze terugkomen. Op z'n slechtst volgen nieuwe behandelingen. We zullen zien. Over een week.

Ik herlees zo goed ik kan *Bonita Avenue*.
Het weer is wéér zonnig.
Vanavond dodenherdenking.

Donderdag 5 mei 2022

Dit is Lars. Hij heeft zijn coupe behouden.

Vanmorgen, kwart voor zeven, in halfslaap, was het mijn vaste overtuiging dat het niveau van onderwijs flink gekelderd was, dat leerlingen de afgelopen decennia vooral geholpen waren om een diploma te halen en dat dat moest veranderen. Er moesten eisen aan hen gesteld worden, er moest heel hard gewerkt worden, want om begrip te verwerven is eerst kennis nodig en kennis verwerven betekent: hard werken.

Zo werd ik helemaal wakker. Later moest ik erkennen dat dit de mening was van Jonathan Holslag, die ik in de NRC had gelezen.

Ik moet dus schrijven dat ik het zeer met hem eens ben.

De uitslag volgende week bepaalt of ik kort, langer of lang te leven heb.

Hoe kan ik er koelbloedig naartoe leven?

De scans zijn gemaakt. Het ligt al vast.

Ikzelf kan er niets meer aan doen.

Waar ik voor op moet passen is dat ik in deze dagen van spanning niet doorsla in woede, of ergernis. De vrouw van Bert Vanheste vertelde dat haar man in zijn laatste dagen verviel in heftige tirades met vele verwensingen. Ze kende hem niet terug.

Karakterverandering.

Gisteravond ontstak ik bijna in woede, toen tijdens de dodenherdenking in de Grote Kerk de legeraalmoezenier voorging in het Onze Vader. Stel je voor: de helft van dat gezelschap is ongelovig, twijfelt of doet er weinig aan en wordt dan gepusht om mee te bidden: Onze Vader die in de hemel zijt, uw naam worde geheiligd, uw rijk kome ... Die onzin! Je gelooft het niet !!! Wat een brutaliteit. Het resultaat was dat er hier en daar wat werd gepreveld. Je hoorde vrijwel alleen die dwingende stem.

Wat een complete tegenstelling met het briljante betoog van Hans Goedkoop, die via de zelf ondernomen rechtspraak op zondagmiddag in het concentratiekamp Bergen-Belsen het amorele rovershol op de Amsterdamse Zuidas op de korrel nam, waar de bedoeling van recht en wet met voeten getreden wordt.

Later, op de Dam, gebeurde iets dergelijks. Het Wilhelmus moest worden gezongen en iemand had bedacht dat het beter was om het zesde couplet te zingen. Dus niet: "Wilhelmus van Nassouwe ben ik, van Duitsen bloed", maar: "Mijn schild ende betrouwen zijt gij, o god mijn heer, op u zo wil ik bouwen ...". Ook hier werd flauwtjes meegezongen. Maar ik ontplofte bijna toen Heleen zei dat ze op z'n minst een blaadje met de tekst hadden kunnen ronddelen, zodat iedereen mee had kunnen zingen !!! Ze stond er totaal niet bij stil wát er gezongen werd.

We legden het op tijd bij, en nu ik dit schrijf realiseer ik me dat Heleen altijd al een zwak had voor samen zingen, ze vindt dat een heerlijke belevenis. Zij vindt het bij voorbeeld ook jammer dat de spelers van het Oranje-elftal het volkslied niet kennen en hun bakkes niet opendoen. Oké, dat punt heeft ze.

Zaterdag 7 mei 2022

Nog 4 dagen en dan weet ik of ik kort of langer te leven heb.

Ondertussen lees ik in *Bonita Avenue*, hoofdstuk 8 over de felle ruzie tussen de door jaloezie dol gedraaide Aaron en zijn vriendin Joni Sigerius.

Wat moet ik anders?

Nog vier dagen lezen, wandelen, fietsen, krant lezen, televisie kijken, eten, koffie. Slapen.

We worden stiller.

Dinsdag 10 mei 2022

Vandaag heb ik een overwinning behaald. Een kleine?

Gisteren belde Mira. We spraken over boeken. Toen over de *woke*-beweging in Amerika en haar hypocriete argument: kinderen, leerlingen mogen geen onaangenaam gevoel krijgen als ze een boek lezen. Zo'n boek moest weggehaald worden uit de bibliotheek. Mira ontstak in een tirade, die duurde. Ik was het honderd procent met haar eens, en trots op haar felheid.

Ik zei dat ik overdag *Bonita Avenue* gelezen had, en het nu weggelegd had, tot later.

Mira zei dat ze dat begreep, dat ik niet verder kon lezen.

Maar vandaag heb ik wel gelezen. Twee hoofdstukken. Een 's morgens, een 's middags. Ik was geboeid.

Vanavond gaan Heleen en ik verder kijken naar de documentaire over Herta Müller.

Morgen?

Woensdag 11 mei 2022

Ik heb mezelf gedwongen te lezen. *Bonita Avenue*, hoofdstuk 14.

Het lukte. Maar nu knal ik ook uit elkaar.

Gé schreef een alleraardigste mail, gedateerd 10 mei:

Dag Ad,
In deze dagen ben ik met mijn gedachten bij jou,
Gé

Vanmorgen schreef ik hem terug;

Dag Gé,

Wat lief dat je aan me denkt
en wat fijn dat je me juist nú schrijft.

Om half vier hebben we de uitslag.
Ik ben op goed en slecht ingesteld,
hoop vurig op het goede.

De kuur heb ik goed afgemaakt,
maar is het voldoende?

Tot straks, Ad

Ook Bep schreef een mail. Ik heb hem niet gelezen.

Ik heb voor de tweede keer koffie gezet, terwijl Heleen de was ophing.
Dadelijk de boswandeling. Het is prachtig weer. *Bewegen!*
Daarna de kwark. De boterham met tomaat en gesmolten kaas.
Dan: wachten.
Tot half drie.

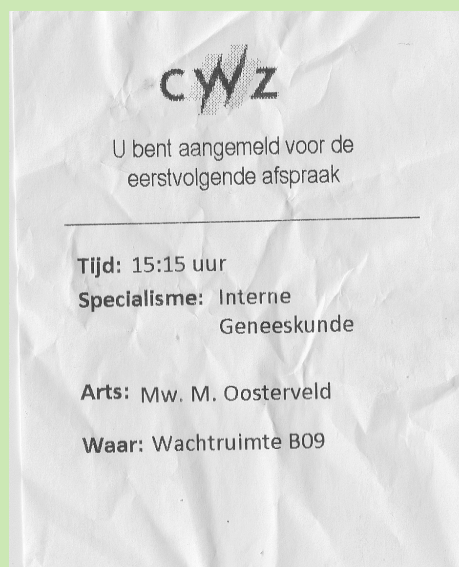
Uitslag:

**al mijn kankercellen zijn
in recessie !!**

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 12 mei 2022

Beduusd. Moe. Opgelucht. Blij.

Maandag 16 mei 2022

Begonnen met koken.

In het zelf opgelegde kader van doorgaan, maar anders dan tevoren.

Donderdag 19 mei 2022

Het gevoel van hernieuwde vrijheid dringt langzaam tot me door. De vreugde wordt vrijwel meteen getemperd door de nieuwe angst dat de kanker terugkomt.

Wat zei Oosterveld daarover: Niet zelf gaan voelen aan de klieren, laat mij dat doen.

En: de jeuk moet minstens veertien dagen aanhouden.

Ze kent de angst.

Na 5 jaar pas word je *echt* genezen verklaard. Dat is lang. Heel lang onzekerheid.

Komt de kanker terug, dan kan Oosterveld nog slechts het proces vertragen.

Hoe groot de kans is dat de kanker terugkomt, wil ik niet weten.

Ik wil die kans verkleinen door goede voeding en beweging.

Zorgen voor conditie.

De angst wil ik terugdringen door mijn gedachten naar voren te sturen. Ik zoek nieuwe doelen. Ik wil niet verder gaan waar ik zeven maanden geleden gebleven was.

Ik wil iets doen. Iets wat ik altijd heb laten liggen.

Ik heb me 2 doelen gesteld:

1. Leren koken. Ik loop stage bij Heleen.
2. Engels leren. Aan de hand van *Le Ton beau de Marot* van Douglas Hofstadter.

Met koken ben ik 16 mei begonnen. Vandaag begin ik met Hofstadter's *Le Ton beau de Marot*.

Of zal ik mij kunnen bevrijden van mijn angst door te aanvaarden dat er toch een moment komt dat mijn lichaam bezwijkt en dat ik vanaf nu bereid ben de dood binnen te laten?

Zaterdag 21 mei 2022

Hofstadter zelf bevestigt mij in de juistheid van het stellen van doelen. Meer: voor *Le ton beau de Marot* stelde hij zichzelf een deadline. Hij zou de laatste hand aan het boek

leggen op 23 november 1996, de 500ste geboortedag van Clément Marot. Dit bedacht hij ongeveer een jaar ervóór. Deadlines, schrijft hij, zijn sterke organisatoren zonder dewelke men een grote hoeveelheid tijd verliest met in het wilde weg om zich heen te slaan. (p. XVII).

Heleen vertelde mij over een schrijfster, die in dezelfde situatie verkeerde als ik. Zij verbood zichzelf meer dan 10 minuten per dag over te geven aan bange gedachten. Tien minuten: dat lukt mij niet. Nog niet. Per dag voel ik vele malen de prikkel van jeuk. Angst ligt vlak onder mijn bewustzijnsdrempel.

Ik hoop dat Patrick vrijdag tegen ons zegt dat het zo snel, na 3 mei, terugkeren van de kankercellen zeer onwaarschijnlijk is.

Zou ik mezelf voor Hofstadter's boek een jaar geven?

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 28 mei 2022

Gisteren naar Patrick geweest, met Heleen.

Wat ik hoopte gebeurde. Volgens Patrick was het theoretisch mogelijk dat de kanker onmiddellijk terugkwam, maar in de praktijk duurde dit, áls het terugkwam, in ieder geval 3 - 6 maanden. Wat een opluchting!!! Nu voelde ik me voor het eerst echt bevrijd en werd ik rustig. Voor de komende maanden kan ik alle jeuk die ik voel classificeren als ongevaarlijk en daarmee volgens Patrick de sterke banen afbreken die in de maanden van oktober, november en december vorig jaar in mijn hoofd zijn gelegd door de neurotransmitters tussen de verschillende locaties die de jeuk coderen, zoals het geheugen, de plek of plekken van het geheugen, die van de cognitie. (Dit is *mijn* uitleg, *mijn* kennis.)

Patrick bood ook aan dat ik hem om de veertien dagen zou consulteren, als ik mij onzeker voelde. Maar ik heb op dit moment het vaste idee, dat ik maanden vooruit kan, zonder spanning.

Wat is dit fijn!!

Ik durf nu uit te zien naar 2 controles bij Oosterveld met een zeer redelijke, resp. redelijke verwachting van een goede afloop op 17 augustus en rond 17 november.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 11 juni 2022

Weer werd ik wakker met een angstbeeld: een vrouw van middelbare leeftijd met hond passeerde mij in het park. Ze droeg een witwollen trui. Haar ogen brandden van

het huilen.

Ik word wakker. Op mijn rechterarm loopt een rode streep en daarboven een spier die uitstulpt, als ik mijn arm strek. Vrijdag ga ik ermee naar Patrick. Ik vermoed sterk dat de blessure het gevolg is van ófwel het sjouwen van de loodzware tassen de trap op naar boven op maandagmorgen, maar nog eerder aan het omlaag dragen van de fiets naar de kelder over de trap, met horten en stoten.

Als ik naar de natuurwinkel loop om het bestelde krentenbrood op te halen, merk ik voor de zoveelste keer hoe zwaar mijn benen zijn, hoe moeilijk ik op gang kom. Dan herinner ik mij dat Patrick zei: 3 - 6 maanden. En ineens valt mij in: dat is de tijd waarin de chemo-stoffen nawerken, die nog in mijn lichaam zitten. Na 6 maanden zijn ze geheel verdwenen, dan herstelt zich weliswaar ondertussen mijn lichaam, maar moet het 't tegelijk tegen die kankercellen verder alleen doen. O jee ... Hoe groot is mijn kans ...?

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 14 juni 2022

Ik schrijf Bep de volgende e-mail, bedoeld om hem op afstand te houden:

Beste Bep,

Ik heb je album van stilstaande en bewegende beelden over Ma, en de kring om haar heen, bekeken en moet bekennen dat ik onder de indruk ben.

Er zitten heel wat mooie foto's tussen.

Jijzelf komt eruit te voorschijn als iemand in zijn kracht: je hebt het kind in jou, dat rechtstreeks contact heeft met de dingen en de dieren om zich heen, levend gehouden en dat zou iedereen moeten doen.

Je hebt een natuurlijke en authentieke omgang met dieren en kinderen.

Tegenover Ma ben je in staat geweest om haar te troosten, niet alleen met woorden maar ook fysiek en emotioneel, door een arm om haar heen te slaan en je hebt haar tot haar eind toe trouw begeleid.

Daar heb je heel veel ritten per auto van Amersfoort naar Nijmegen en terug voor over gehad. Met overtuigde steun van Henriëtte.

In al deze opzichten overtreft je je broer, die daarvoor in bewondering zijn chemo-petje afneemt.

Ik waardeer niet alles.

De teksten die je erbij schrijft, of kopieert, ach, we kennen je nu wel, je getuigt heel graag van je geloof en wat Ma betreft kon je je uitleven in je zendingsdrang.

Je bent daarin een erfgenaam van je opa Adolphe Demuijlder, hij leed aan dezelfde kwaal.

Ik heb je daarin wat Ma betreft de laatste jaren geen strobreed in de weg gelegd.

Maar nu ik de beeldenreeks zie, die je hebt gemaakt, merk ik dat je haar hebt ingekapseld: een buitenstaander die haar niet heeft gekend denkt van doen te hebben met een vrome vrouw en dat beeld is scheef: Ma was tijdens haar leven helemaal geen vrome vrouw, integendeel, ze stond sceptisch tegenover het geloof, en zeker tegenover de kerk. Goed, ze is het geloof nooit afgefallen, ze geloofde wel dat er iets als een god moest bestaan, maar als ik haar dit hoorde zeggen kreeg ik vaak het idee dat ze in feite haar vader niet af wilde vallen, die fanatiek geloofde, ze wilde over haar vader geen kwaad woord zeggen of horen. Haar hele leven niet. Hij was haar goede, arme vader, die zoveel in zijn leven had afgezien. Maar het geloof zelf nam ze niet zo serieus. Gelukkig niet.

In dit opzicht doet je beeldenreeks haar geen recht.
Je teksten scheppen een kader waarbinnen ze niet past.
Ze zijn jouw wensdroom.

Vanwege dit vertekende beeld sta ik er niet achter, achter jouw werkstuk. Storend voor mij is dan ook de pagina waarin je haar drie kinderen dankbaarheid laat betuigen, dus ook Charlotte en mij. Ik laat het verder zitten, maar wil je er wel attent op maken, dat het sjeiker is om daarvoor eerst toestemming te vragen. Ik zou je in dat geval misschien, om niet flauw te zijn, die toestemming wel gegeven hebben, maar niet van harte. Het woord 'dankbaarheid', nee, dat komt niet bij me op. Dankbaarheid waarvoor? Voor haar mislukte huwelijk met haar eerste man, waaruit wij zijn voortgekomen? Mijn herinnering aan Ma is genuanceerd: ze was liefdevol maar ook egocentrisch. Ik heb daarover uitgebreid geschreven in mijn 'familiegeschiedenis'. Voor mij is 'dankbaarheid' niet het woord waarmee ik af zou ronden. Het doet geen recht. Te sentimenteel.

Evenals 'super-oma'.
Pep-talk.
Mij niet gezien.

Je broer, Ad

Afgelopen zondag, 12 juni, hebben we op de zolder van ons oude theater postuum afscheid genomen van Ma. Hoewel Bep (en Henriëtte) en Charlotte (en Mark) mij tot mijn verrassing hadden verteld dat ze in februari al afscheid hadden genomen, waren Bep en Henriëtte, en hun dochter Meike (met Jan, de psycholoog) toch zo sportief om naar Nijmegen te komen. We zaten in een kring, de urn in het midden. Ik las een episode voor uit mijn Familiegeschiedenis. Mira vertelde een anekdote: op haar 18de was ze heel verliefd op Thomas, een klasgenoot, maar de jongen vertrok voor een jaar naar Amerika. Ze had de avond tevoren afscheid van hem genomen, wetend dat het voorbij was met de liefde. Die

nacht mocht ze bij oma slapen, omdat terugkeer naar Weurt te onveilig was. Ze kon niet slapen. Heel vroeg kleepte ze zich aan, liep de trap af. Oma verscheen op de overloop, liep naar beneden, pakte haar gezicht in beide handen en zei: "Erg is dat, hè, als je lieve vriend wegvalt?" Ze wilde zeggen: ik weet wat het is als je alleen achterblijft, mijn man Jan van den Berg viel ook weg van mij.

Terwijl Mira dit vertelde, stroomden de tranen opnieuw over haar wangen.

Georges vertelde dat Mira en hij soms samen bij oma Lot op bezoek gingen, maar oma was niet altijd even gastvrij. Als het haar niet uitkwam kon ze heel nors zijn. Zoals gewoonlijk liet Mira haar broertje Georges het werk doen: hij moest aanbellen en door de huistelefoon luisteren hoe haar stem klonk. Was ze opgewekt, dan stormden ze naar boven, was ze nors, dan gingen ze schoorvoetend de trap op. Beducht.

We hebben de as uitgestrooid op het Valkhof.

Zo hadden we het Ma beloofd.

Daarna met z'n allen naar het terras van de Commanderie van St. Jan.

Dank zij het mooie juni-weer.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 15 juni 2022

De volgende dag al schreef Bep zijn reactie, die ik integraal, maar typografisch enigszins gefatsoeneerd weergeef:

- > Op 15-06-2022 13:18 schreef Bep Beukering <beukering@casema.nl>:
- >
- > Lieve Ad,
- > je bent en blijft mijn LIEVE broertje, of je dat nou "LEUK vindt of NIET"!
- >
- > Ik zei tweemaal dat ik vond dat we op 'die ouwe Beukering' gingen lijken, in de spiegel kijkend...
- > Dat beaamde jij met wijzend op het gezicht "ja, die had van die diepe plooiën van naast z'n neus naar opzij de mond" (of iets in dien geest)... Ik begrijp nu dat ik dat niet alleen fysiek bedoelde, maar ook mentaal, gefixeerd op een groot ego...
- >
- > Ik had dat ook, maar wil me al lange tijd richten op mijn betere Zelf... Om mijn persoonlijke ego-trekjes kan ik lachen... Misschien ook voor jou een idee?
- >
- > Jij wil graag "serieus genomen worden" en ik zou me daarvoor volgens jou "op moeten toeleggen" (weet je nog?)

> Sindsdien neem ik jou serieus!!

>

> Daarom ga ik nu in op jouw schrijven, waar ik je heel "dankbaar" voor ben, omdat je je nu tenminste geuit hebt!!!

>

> Ik ga - stap voor stap - jouw brief na...:

>

> Beste Bep,

>

> *Ik heb je album van stilstaande en bewegende beelden over Ma, en de kring om haar heen, bekeken en moet bekennen dat ik onder de indruk ben. Er zitten heel wat mooie foto's tussen. Jijzelf komt eruit te voorschijn als iemand in zijn kracht: je hebt het kind in jou, dat rechtstreeks contact heeft met de dingen en de dieren om zich heen, levend gehouden en dat zou iedereen moeten doen.*

Je hebt een natuurlijke en authentieke omgang met dieren en kinderen.

Tegenover Ma ben je in staat geweest om haar te troosten, niet alleen met woorden maar ook fysiek en emotioneel, door een arm om haar heen te slaan en je hebt haar tot haar eind toe trouw begeleid.

Daar heb je heel veel ritten per auto van Amersfoort naar Nijmegen en terug voor over gehad. Met overtuigende steun van Henriëtte.

In al deze opzichten overtreft je je broer, die daarvoor in bewondering zijn chemo-petje afneemt.

>

> Weet jij eigenlijk waarom ik altijd "Lieve" zeg? Omdat wij: een "familiale relatie" hebben en niet alleen een "vriendschappelijke relatie" en zeker niet alleen een "zakelijke relatie" hebben. Maar bovenal omdat ik een doel heb in mijn leven, namelijk: on-voorwaardelijk Liefdevol te leren Zijn. Daarom dus!!!!

> Verder kan ik zeggen dat ik jou bewonder op velerlei gebied. Op de eerste plaats vanwege je - door mij vermoede - aanpak van je kankerprobleem. Ik heb je dit gezegd en ook "dat ik het ook wel zó zou willen doen" (maar ik weet uiteraard niet goed waarover ik het heb!!!!). Een ander voorbeeld is voor mij, waarin ik je bewonder, de perfectie waarmee jij je uitdrukt in taal zowel als in voordracht (vgl. je boekje 'Brussel 1938')!!!!!!

> Zo zou ik nog kunnen doorgaan...

> Misschien is dit - wederzijds !!!!!!! (nu hou ik op met die uitroeptekens...) - uiten, een begin van elkaar, èchter dan tot nu toe, te begrijpen...

>

> *Ik waardeer niet alles.*

De teksten die je erbij schrijft, of kopieert, ach, we kennen je nu wel, je getuigt heel graag van je geloof en wat Ma betreft kon je je uitleven in je zendingsdrang. Je bent daarin een erfgenaam van je opa Adolphe Demuijlder, hij leed aan dezelfde kwaal. Ik heb je daarin wat Ma betreft de laatste jaren geen strobreed in de weg gelegd. Maar nu ik de beeldenreeks zie, die je hebt gemaakt, merk ik dat je haar hebt ingekapseld: een buitenstaander die haar niet heeft gekend denkt van doen te hebben met een vrome vrouw en dat beeld is schreef: Ma was tijdens haar leven helemaal geen vrome vrouw, integendeel, ze stond sceptisch tegenover het geloof, en zeker tegenover de kerk.

>

> De persoonlijke teksten had ik niet gekopieerd maar kwamen echt uit m'n hoofd of hart, hoor... Ik ben namelijk niet overtuigd dat je "me nu wel kent", ik ben steeds naar jouw - in mijn ogen - negatieve stukken van Hugo Claus gegaan, heb je boeken helemaal uit gelezen - hoeveel moeite het me ook kostte... Ik denk dat mensen, jij, eens moeten beseffen hoe vaak ze impliciet 'getuigen van hun geloof' in wetenschap en secularisme...

> Ik denk ook dat de vader van Ma - in zijn 'nood'- fanatiek was in zijn godsdienstbeleving en ik niet. Als je mijn geschreven boekjes zou lezen, zou je mijn relativeren en twijfelen beseffen ten aanzien van mijn geloof...

> Mijn initiatieven hieromtrent komen - volgens mij - minder uit "zendingsdrang" dan uit "dienstverlening" voort: ik wil een ander heel graag in mijn geluk laten delen...

> Ma deelde met mij haar scepticisme tegenover alle fanatieke geloofsuitingen, zoals het misbruiken van afhankelijke personen - vroeger en nu - door geloofsbeoefenaren, mensen dus, kerken dus... Ik begrijp niet hoe een buitenstaander haar kan zien als een "vrome vrouw", ik zag haar zeker nooit zo, en het enige wat ik van haar meende te begrijpen - tijdens eerlijke uitwisseling van meningen - dat ze zich schuldig voelde en daarom zich niet durfde overgeven aan 'dood' gaan... Omdat ik zelf zoveel aan bidden beleef, heb ik haar dat aangeboden als mogelijkheid, haar gezegd "dat ik dat wij geloven dat er - mogelijk - een Goede God bestaat, die ons Lief heeft - zonder voorwaarden - in tegenstelling tot de Oud Testamentische God, die strafe en vooral regeltjes naleven vroeg, van de mensen...

>

> Goed, ze is het geloof nooit afgefallen, ze geloofde wel dat er iets als een god moest bestaan, maar als ik haar dit hoorde zeggen kreeg ik vaak het idee dat ze in feite haar vader niet af wilde vallen, die fanatiek geloofde, ze wilde over haar vader geen kwaad woord zeggen of horen. Haar hele leven niet. Hij was haar goede, arme vader, die zoveel in zijn leven had afgezien. Maar het geloof zelf nam ze niet zo serieus. Gelukkig niet.

>

> Ik heb het met haar volgens mij zo goed als nooit over haar vader gehad, behalve dan dat hij streng was op jongensgebied voor z'n dochters en dat ze zich "voort liet slepen na de Kerstvakantie weer naar kostschool te moeten en dat ze migraine voelde door het gedwongen coupeuse te moeten worden"... Gelukkig nam ze het geloof in een Liefhebbende God zodanig serieus dat ze - de laatste 10 minuten voor overlijden - zich van mijn urenlange koesterende hand tegen haar wang, tenslotte losmaakte en ik in die tijd even op het gereedgemaakte bed naast het hare me kon neerleggen en zij zich - zelfstandig - durfde overgeven aan wat er zou gebeuren bij het 'dood' gaan... Hier spreekt ieder van ons beiden zijn eigen waarheid en jouw interpretatie daarvan neem ik net zo serieus als de mijne... Hoewel ik rekening houd met de mogelijkheid dat er een overstijgende Waarheid bestaat, die - naar ik aanneem - GOED van aard is en ons mensen VRIJ laat het onze te doen en ondervinden wat de gevolgen daarvan zijn. Dat neem ik zoveel mogelijk mezelf voor...

>

> In dit opzicht doet je beeldenreeks haar geen recht. Je teksten scheppen een kader waarbinnen ze niet past. Ze zijn jouw wensdroom.

Vanwege dit vertekende beeld sta ik er niet achter, achter jouw werkstuk.

> Storend voor mij is dan ook de pagina waarin je haar drie kinderen dankbaarheid laat betuigen, dus ook Charlotte en mij. Ik laat het verder zitten, maar wil je er wel attent op maken, dat het sjieker is om daarvoor eerst toestemming te vragen. Ik zou je in dat geval misschien, om niet flauw te zijn, die toestemming wel gegeven hebben, maar niet van harte. Het woord 'dankbaarheid', nee, dat komt niet bij me op. Dankbaarheid waarvoor? Voor haar mislukte huwelijk met haar eerste man, waaruit wij zijn voortgekomen? Mijn berinnering aan Ma is genuanceerd: ze was liefdevol maar ook egocentrisch. Ik heb daarover uitgebreid geschreven in mijn 'familiegeschiedenis'. Voor mij is 'dankbaarheid' niet het woord waarmee ik af zou ronden. Het doet geen recht. Te sentimenteel.

Evenals 'super-oma'.

Pep-talk.

Mij niet gezien.

Je broer, Ad

>

> Natuurlijk, Ad, heb jij ALLE RECHT op je EIGEN waarheden, gedrag en keuzes. Ik ga er zo voorzichtig mogelijk omheen. Maar er zijn grenzen. En die heb jij nu gelukkig doorbroken door je ècht te uiten. Dat ga ik voortaan ook doen... Als jij "DANKBAARHEID" 'sentimenteel' vindt, prima... Voor mij is het een kernwoord in mijn leven om uit te drukken wat ik voel voor al het goede wat ik ervaar, onder andere: omdat ik zo blij ben met het LEVEN dat zij en Pa mij hebben geschonken - ook al was dat een 'ongelukje' - en vooral zoals je zegt "Mijn herinnering aan Ma is genuanceerd: ze was liefdevol maar ook egocentrisch"; hiermee sla jij - ook voor mij - de spijker op z'n kop!! Ik wil ook jou niet kwalijk nemen wanneer je dit soort dingen, mede namens mij, ergens zou beweren...

>

> Een dikke knuffel,

> je broer Bep.

> p.s. Nu je toch weer gezond bent...: als je meer van me zou willen weten, ik heb je eerder al wat 'in de aanbieding' gedaan...

> Even opzoeken wat 'grumpy' betekent...

> (...)

> Dag 'grumpy old man' ...

Ik heb Bep's mail, toen ik hem ontving nauwelijks gelezen. Ik merkte meteen dat mijn bericht bij hem niet was aangekomen, ik had dat ook niet verwacht. Ik dacht: het is goed zo, ik antwoord niet. Ik heb hem nu op afstand, laat dit maar een tijdje duren. Maar op de mail, die een dag later kwam, had ik niet gerekend:

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 16 juni 2022

Amersfoort 16-6-2022.

Ad,

Na jouw schrijven d.d. 4-6-2022 getiteld = "Super Oma." gelezen te hebben – voelde ik mij bóós worden (zacht uitgedrukt) over – om – de Kritiek die jij had op je Broer zijn; visie – doen + laten – schrijven – teksten over jullie Moeder – mijn schoonmoeder (Jij weet totaal niet, wat wij samen hebben beleefd).

Ik word er in één regel met naam genoemd, vandaar dat ik durf-wil reageren... duidelijk wil maken hoe ik hierover denk.

En Er hierna geen discussie over wil, omdat ik al zo lang weet, merk, dat dat geen nuttige zin heeft.

Dus bij wijze van spreken en uit respect:

Even 'goede' vrienden blijven we dan maar, zoals we dat waren?!)

Nu ter zake: Het gaat mij over 3 punten waar Ma en wij mee te maken kregen,
 Over wat is houden van
 Geloven in vredig eindigen
 Dankbaar zijn.

Ik hoor bij Bep – bij Ma en ook bij jou, bij jullie familie Beukering.
 Jou heb ik in vroegere jaren leren kennen – kostbaar vind ik – maar toch is onze
 vriendschap niet echt verder gegroeid. Het zij zo.

Ma heb ik leren kennen als egocentrisch en niet zo liefdevol naar anderen (ook naar mij niet)
 – Wel dus naar jullie – (beluisterd uit gesprekjes op de gedenkdag.) maar ze ging toch wel
 weg, haar liefde volgend.

Toen, later – in haar nood – haar niets meer hebben – niets meer kunnen – werd ze zich be-
 wust dat er liefde was... van de verzorgers in Nijeveld en ook van ons... zelfs van mij... Ze was
 blij als ze ons zag – dat was aan 'veel' te merken.

Ze was inderdaad ook geen gelovige vrouw (meer). Ze voelde zich schuldig en zelfs
 afgewezen in haar van huis uit meegekregen 'beetje' geloof.

Waar wij met haar contact over konden hebben was over 'doodgaan' – Hoe doe je dat?
 Wat? – waarnaar toe? Enz. enz.

Praat met jezelf – wees eerlijk – vraag hulp – van dierbaren over 'oneindige goedheid'
 en 'houden van' (vond ze moeilijk!!), wat dat voor haar mocht inhouden.

Het heeft haar getroost – houvast, hoever ze dat toeliet, en een steunende bezigheid
 gegeven. Ze werd er vooral 'Rustig' van, door wat mijn intense wens steeds voor haar was.

Ze kon haar lijden – angst gedachten – afleiden door gebedjes, hulp vragen – te
 prevelen met haar eigen woorden en ingevingen. Zo bijzonder om dat te horen en te zien –
 zo lief.

Wij konden haar tenminste iets geven, week- maand – jaren lang.

Het was zeer zeker ook zo zinnig voor onszelf, vooral als wij later?! zelf ook – alleen –
 eenzaam van onszelf afscheid moeten nemen.

Ik hoop dat ik bepáalde hulp kan vragen en al mijn geliefden – alle vrienden – Bedánk,
 uit de grond van mijn hart, en daar hoort MA zeer zeker ook bij.

Ajetoo --- Ajuu paraplu --- Henriëtte, je schoonZus.

Het gedicht : de Pelgrim le Pelegrin. Kon ze ontroerend mooi voordragen aan ons (zelfs
 vertaald!)

en

dat gaat over: je levenspad volgen naar.....

innige vrede en (goddelijke) goedheid. Daar geloofde ze dus best wel een beetje in!!

Ze had zich er veel beter niet mee bemoeid. Mijn brief was immers niet aan haar
 gericht.

Ik laat tijd voorbij gaan. Dan nodig ik Bep uit voor een "Broederdag". In Arnhem.

Donderdag 16 juni 2022

Gisteren kreeg ik van Gé het volgende gedicht:

ik denk aan gestorven vrienden
 Kouwenaar, Gerrit, Claus, Hugo
 hou ze in leven
 denken is sterk
 daar kan geen enkele
 kracht tegen

Remco Campert

Ik stuurde hem vandaag de volgende mail:

Gé, ik kon gisteren niet op de naam komen van Mathieu Segers, hoogleraar Hedendaagse Europese Geschiedenis en Europese Integratie aan de Universiteit Maastricht. Zoek op internet. Je bent blij dat je hem kent.

Ook over "Kouwenaar, Gerrit, Claus, Hugo" wou ik nog wel zeggen dat je de passage ook anders kunt lezen dan als weergave-vorm van een index achter in een boek. Campert begint met de alom bekende achternaam, om hem daarna met de voornaam tot een intieme vriend te maken. Dat is toch geweldig, hoe je een woorden-reeks nieuw maakt door ze in een andere context te plaatsen! Ineens lees je er niet meer overheen. Zoals gisteren. Ik.

Wat een mooi gedicht! Wat fijn dat je me dat gaf. Dat "hou ze in leven" was het precies zo benoemde hoofddoel van mijn betoog afgelopen zondag, alleen betrof het mijn moeder.

Ad

Vrijdag 17 juni 2022

De "uitstulpende spier" bleek geen spier, maar een Ader ter zijn, die was aangetast door de chemo-kuur. Patrick zei dat er geen gevaar was voor trombose. Het herstelt zich met de tijd.

Ik had er weer eens naast gezeten, met theorie en al.

Donderdag 28 juli 2022

Het initiatief was enige tijd vóór mijn verjaardag door Heleen genomen: zij wilde - als verrassing voor mij - een huisje huren ergens in Frankrijk om met de kinderen en kleinkinderen een week bij elkaar te zijn. Kinderen plus hun partners natuurlijk, Damiaan en Martijn. Misschien voor het laatst, misschien niet.

Ze schakelde Georges en Mira in. Ze hebben er veel werk aan gehad. Weinig aanbod was geschikt. Het was Georges die de oplossing vond: de villa van de familie van Haaften in Domburg. Hij is al heel lang bevriend met Ewoud van Haaften, die hij kent van het stedelijk gymnasium in Nijmegen. Wouter en Dieuwke, zijn vader en moeder - op de hoogte gebracht van mijn ziekte - waren bereid hun eigen geplande week te onderbreken, zodat de villa vrij kwam van 15 tot 18 juli.

(Diewke had in het bestuur gezeten van het Vrijdagtheater.)

De villa staat bovenop een duin. Er ligt een flink stuk grond omheen, begroeid met ruig struikgewas en afgezet met prikkeldraad. Het huis is gebouwd in 1924, met veel hout, het is dus brandbaar. Het staat in beschermd gebied, als het afbrandt mag het niet meer herbouwd worden. Er zijn twee brandblussers, op elke verdieping een. Over de dakpannen is een netwerk van panlatten gemonteerd, zodat bij storm de pannen blijven liggen. Uit de verte lijkt het wel wat op een spookhuis, er is een filmploeg geweest die de buitenkant heeft gebruikt voor een film. (Voor de binnenkant werd een andere locatie gebruikt.)

Om binnen te komen heb je een code nodig, de knoppen met cijfers zitten in een kastje naast de zijdeur.

Het is werkelijk een idyllische plek. Toeristen blijven op een flinke afstand, het is er vaak doodstil. Als het in het land erg warm is, zit je daar op het terras in de koele wind, die van zee komt en zeer aangenaam is.

Het is ook aangenaam, maar niet zonder weemoed, dat je kijkt naar je twee kinderen, volwassen en volkomen zelfstandig, die je op de wereld hebt gezet, en de kleinkinderen, die zij op de wereld hebben gezet.

Eén toevallige ontmoeting minder en zij hadden nooit bestaan.

Rare gedachte. Wonderlijk.

Mira, Georges, Reza, Lars, Simon.

En de kleine Jade, kind van Martijn en Monique Wijnhuizen.

En Damiaan, en Martijn.

We waren met z'n tien.

Tijd voor gesprekken. Wandelingen met z'n tweeën. Georges liet me zijn nieuwste iPad zien. Hij had notities geschreven bij een tekst van ene Geurts, als ik het goed heb, die schrijft over oosterse filosofie. (En mindfulness?) Georges weet dat ik niet wegliep met die gedachtestroming en tijdens de hete wandeling door de duinen probeert hij een brug te slaan met mij door de sterke kant ervan te belichten, de meditatie. Ik probeer hem uit te leggen wat voor mij essentieel is: dat de geest niet bestaat zonder medium, zonder de vorm in de neuronen, die er wel is, maar nog niet scherp in beeld.

Wij vonden het gesprek allebei prettig, waarschijnlijk omdat elk van ons kon uitleggen wat hem bezielde.

Ik herinner me ook een groepsgesprek - voor mij altijd een crime vanwege mijn slechte oren - waarin Damiaan uitblonk. Het ging onder andere over de machtsverhoudingen in de gemeente Amsterdam. Waarom was hij niet zélf de politiek in gegaan? Hij is slim, blijkt behoorlijk ingevoerd in de materie, wat houdt hem steeds tegen? Zijn angst zich te binden? Toch een te laag zelfbeeld? Hij haalt achten en negens voor zijn tentamens geschiedenis, maar twijfelt tevoren stevast of hij wel een voldoende zal halen. Is dat zelfonderschatting, die niet bijleert? Aanstellerij?

Ik heb ook flink wat potjes geschaakt met Simon. Een werkelijk genot. Wat een slim ventje. Ik heb een zwak voor hem. Hij is fanatiek. Wil scoren. Wijzigt of verzint regels in zijn voordeel.

Ik laat hem niet altijd winnen. Of beter: hij overrompelt me een paar keer, met een combinatie van dame plus loper, maar hij wint niet altijd. Ik geniet om te zien hoe hij met moeite een nederlaag incasseert. Ik herken die moeite. Er zullen nog potjes volgen in de toekomst. De stand is 7 - 5. Volgens hem dan. Die fanatieke oogjes. Dat ongeduld als hij moet wachten tot ik een zet doe. Soms zegt hij me vóór welke zet ik moet doen.

Ik voelde me verantwoordelijk om een welkomstwoordje te houden om een gevoel van verbondenheid te kweken, een gemeenschappelijke stemming. Ik had het tevoren opgeschreven, zodat ik het zonder spanning kon voorlezen.

Omdat Damiaan pas zaterdag arriveerde, las ik op zaterdagavond langzaam:

Vandaag is het zaterdag 16 juli 2022, we zitten in de vakantievilla van de familie van Haften aan de kust bij Domburg. Heleen en ik zijn hier op uitnodiging van Georges en Mira. Het is het verjaardagscadeau voor hun vader, die op 15 april ernstig ziek was. De gedachte die bij hen opkwam was om een reis te maken, een plek in het buitenland, m.n. Frankrijk, te zoeken om met hun kinderen en hun partners Martijn en Damiaan bij elkaar te zijn.

Misschien voor het laatst.

Het werd uiteindelijk de villa in Domburg, en er is een gerede kans dat het niet voor het laatst is.

De gelegenheid mag dan gelukkig minder dramatisch zijn, er is in korte tijd binnen de familie veel gebeurd en dus is er reden genoeg om dit moment in de tijd te markeren. Ik noem:

1. Mijn moeder, oma Lot voor Georges en Mira, overgrootrnoeder voor Reza, Lars, Simon en Jade is in februari overleden, 103 jaar oud.
2. In april ben ik de 80 gepasseerd, Heleen wordt in augustus 78. Wij zijn nu echt begonnen aan de oude dag. De ziekte heeft mij, maar ook Heleen, sterk ervan bewust gemaakt dat er een einde komt aan ons leven en aan de band die we hadden met elkaar.
3. Daartegenover staat dat er twee banden sterker werden aangehaald:
Op 27 juli 2019 gaven Georges en Martijn elkaar het ja-woord op het Zuiderstrand in Den Haag en nog onlangs bekenden ook Mira en Damiaan dat ze op elkaar gesteld waren en legden dit vast op 21 juni in het stadhuis van Amsterdam in de vorm van een geregistreerd partnerschap.
4. Nieuwe markeringspunten komen eraan: de kans is heel groot is dat Reza volgend jaar zomer afstudeert aan het Vossius en een hogere studie begint en dat Mira niet veel later promoveert met haar studie over de verbetering van de leesvaardigheid bij middelbare scholieren.
5. En dan is er nog de zekere promotie van Jade in augustus van dit jaar naar groep 1 van de Basisschool in Den Haag. Zij gaat als een komeet haar broertjes achterna onder het toezien oog van haar drie ouders en op afstand gevolgd door haar zes opa's en oma's.

Tot zover onze familiale aangelegenheden. Ze spelen zich af in een zeer onrustige tijd, die sterk aan het veranderen is. Een periode van welvaart en vrede lijkt voorbij. Democratieën hebben het zwaar te verduren, onze westerse dominantie loopt ten einde, het is de vraag of we nu toch eindelijk in Europa voldoende gaan samenwerken om een rol van waarde te kunnen blijven spelen in de wereld.

We zullen ervoor moeten vechten.

De kosten zullen hoog zijn.

Die voor het klimaat nog hoger.

Ik had het graag langer meegemaakt.

Om aan te moedigen.

(Hier heb ik iets voor de vuist tussengevoegd over geld dat geërfd wordt. Ik waagde het erop, vóór alle erfgenamen, wist dat het een precair onderwerp was. Dacht wel dat Heleen het met me eens zou zijn. Ideaal is een meritocratie, zei ik, niet beseffend dat dit idee inmiddels omstreden is, maar oorspronkelijk verbonden met de Franse Revolutie, gericht tegen de Adel, die erft zonder verdienste.

Er is een erfenis die komt van het eigen huis dat Heleen en ik zelf hebben verdiend en er is de erfenis van Pa en Sjaan, die wij in onze schoot krijgen geworpen. Mijn voorstel was dat onze kinderen over de 1ste erfenis kunnen beschikken naar eigen goeddunken, maar de 2de zó moeten besteden dat deze vervolgens over kan gaan naar de kleinkinderen.)

Terug naar nu. Wat moet ik zeggen? Grote Woorden? Laatste Woorden?

Nee, ik vertel iets over 2 wezenlijke ideeën die me bezighouden en die ik hier en nu tot onderwerp van gesprek wil maken. Deze ideeën hebben beide de vorm van een gedicht, één in het Frans, één in het Engels. Ik haal ze uit Douglas Hofstadter's *Le Ton beau de Marot*. Het is een uitgebreide en diepzinnige studie over taal als medium om de buiten- en binnenwereld te registreren, ofwel vorm te geven. Een belangrijke vorm is het gedicht. Daarin legt de

dichter zichzelf een aantal regels op, opvallende regels betreffende rijm en metrum, maar ook subtielere regels die ik straks met jullie goedvinden wil behandelen in verband met het gedicht *Ma Mignonne* van Clement Marot. Dit gedicht is het start- en uitgangspunt waarop het hele boek van Hofstadter is gebaseerd. Hij heeft zichzelf de taak gesteld om dit gedicht te vertalen in het Engels en betreft hierin, in een tijdsspanne van 10 tot 15 jaar, een uitgebreid netwerk van uitstekende vertalers, met wie hij intens correspondeert. Hij had in dit opzicht al flinke ervaring opgedaan met de vertaling van zijn andere meesterwerk *Gödel, Escher, Bach*, dat zelfs in het Chinees is vertaald, maar b.v. op briljante wijze door Ronald Jonkers ook in het Nederlands, zodat ook ik toegang had tot dat boek, waar ik me doorheen ploeterde, maandenlang, in de vakantiedagen, op het terras van het Vrijdagtheater aan de Groesbeekseweg. Niet lang geleden hoorde ik dat de eminent natuurkundige Robert Dijkgraaf het boek in één Adem had uitgelezen, hij deed er twee etmalen over.

De ondertitel van *Le Ton beau de Marot* luidt: In Praise of the Music of Language. Daar gaat het dus allemaal om: de taal wordt muziek in het gedicht en beklijft en imponeert aldus de hersens, die zeer goed zijn toegerust op het onthouden van ritme en corresponderende klanken. Dit hoeft geen betoog. Denk aan de strijdlieden, denk aan de liedjes die je leerde op de kleuter- en basisschool en die je nu nog kent.

Maar dit is een kant van de zaak. De neuronen in de hersenen zijn gestructureerd geraakt in de loop der jaren, waardoor ze intellectueel, intuïtief en emotioneel ontvankelijk en gevoelig zijn voor b.v. liederen en gedichten.

Maar er is een andere kant. Die structuren worden gedomineerd door patronen, laten we zeggen snelwegen van het denken en de verbeelding, die telkens bij voorkeur gevolgd worden, waardoor we onszelf gaan herhalen, en vervelen.

Volgen we die patronen niet, dan vervallen we in het andere uiterste: het oeverloze dwalen van de gedachte en de willekeur in de zee van mogelijkheden.

Wat doet nu b.v. de dichter? Hij legt zich regels op. Wat zijn regels?

Dit is het trefwoord: beperkingen. In het Engels: constraints.

En deze regels, deze beperkingen blijken een grote bron van creativiteit.

Creativiteit: het vinden en zetten van nieuwe sporen in de hersens.

We gieten deze gedachte nu in de vorm van een gedicht van de hand van James Folen, zeer bewonderd door Hofstadter om zijn vertaling van *Jevgeni Onegin*, een roman in verzen geschreven door Aleksandr Poesjkin in 1833:

Every task involves constraint,
Solve the thing without complaint;
There are magic links and chains
Forged to loose our rigid brains
Structures, strictures, though they bind,
Strangely liberate the mind.

Elke taak houdt beperkingen in,
Los haar op en beklaag je niet;
Onverwachte linkers en ketens duiken op,
zij weken je rigide hersens los.
Structuren, restricties, je bent eraan gebonden,
Maar ze bevrijden vreemd genoeg je geest.

Het metrum is jambisch (— —), maar hier begint elke versregel met accent én eindigt er mee. Het rijm is gepaard.

Vergelijk mijn proza-vertaling gaat een klein beetje in de richting van het origineel.

Heleen deed oefeningen met beperkt gebruik van het lichaam.

Spelregels schaken - voetballen: het medium wordt telkens anders gebruikt.

Clément Marot (Cahors, 1496 - Turijn, 1544) was een Franse hofdichter. Hij is 41 jaar als hij

het gedicht schrijft: *De soy mesme* (1537)

Plus ne suis ce que j'ay esté,
Et ne le scaurois jamais estre ;
Mon beau printemps et mon esté
Ont fait le saut par la fenestre.
Amour, tu as esté mon maistre :
je t'ay servi sur tous les dieux.
O si je pouvois deux fois naistre,
Comme je te servirois mieult !

Ik ben niet meer wie ik ben geweest,
En zou niet weten hoe ik het nog kon zijn;
Mijn mooie lente en mijn zomertijd
Zijn uit het raam gesprongen.
Liefde, jij was mijn meester:
Jou heb ik gediend boven alle goden.
O, kon ik twee keer geboren worden,
Wat zou ik je beter dienen.

Het rijm is omarmend.

Die laatste zin "comme je te servirois mieux" slaat bij me binnen. Ik realiseer me dat religie eenzelfde boodschap heeft. Maar hoe anders is de vorm !

Tot slot heb ik *Ma mignonne* behandeld en gevraagd wie de kenmerken kon ontdekken, de beperkende regels die Clement Marot zichzelf als medium had opgelegd.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 30 juli 2022

Gisteren zijn Heleen en ik bij Patrick op consult gegaan. Ik vertelde hem dat de eerste drie maanden na de laatste scan bijna voorbij waren - de periode van de voorlopige 'gratie' - en dat ik nu langzaam in de gevarenzone kwam. Verder dat de jeuk de laatste twee weken was toegenomen, maar dat ik niet kon onderscheiden of zij goedaardig of kwaadaardig was. Dat ik geprobeerd had om uit het spoor van de angst te raken, eerst door de jeuk systematisch te negeren, daarna door te accepteren dat het ook fout af kon lopen, maar dat beide pogingen slechts korte tijd verlichting hadden geboden. Dat ik steeds terugviel in het spoor van de angst en dat ik dus erg opzag tegen de komende maanden.

Toen heeft Patrick, met steun van Heleen, mij overgehaald om te gaan praten met Roberto, cognitief gedragstherapeut. ("Rare vent, maar je moet het wel doen.") Hij legde nogmaals uit dat de cognitieve gedragstherapie gebruik maakt van de recente kennis van de werking van het brein (waar iemand als Freud nog niet over beschikte, kón beschikken, voeg ik er zelf aan toe). Een ziekte zoals ik die achter de rug heb grijpt zeer in op het brein, kweekt brede verbindingen niet alleen met het cognitieve deel van de hersenen, maar ook met het emotionele deel, met name de angst, én het geheugen. Er zijn manieren die behulpzaam zijn bij het herstellen van het normaler functioneren van de hersenen en dus het verminderen van de stress.

Nú nog worden de momenten van jeuk - die inderdaad voorbij gaan - veroorzaakt door het brein, niet door nieuwe kankercellen. Aldus Patrick, die wees op het

verschijnsel van de symptoompijn.

Ik ga 5 augustus met Roberto praten.

Wat sterk op mij inwerkt is dat Patrick mij gezond verklaarde en aanmoedigde om van de komende maanden volop te genieten.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 31 juli 2022

Als een "ikje" in de NRC geestig is, zet ik het soms op de Beuken-app van Signal.

De reacties van de kinderen op *Grasmaaier*:

Mira: Hahaha

Georges: Heul geestig inderdaad

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 1 augustus 2022

Ik voorspel dat Roberto mij vrijdag iets met de spellenprikken laat doen. De jeuk roept angst op. Benieuwd wat ik er tegenover kan stellen.

Ik ken Roberto niet. Maar effect is er al: een gevoel van bescherming.

Vannacht is John Franssen overleden.

Een maandje geleden noemde hij mij nog "lotgenoot" door de telefoon.

Er valt een leegte over me. Ik voel me moe, en lusteloos.

Indrukken van gisteren vullen mijn hoofd: Annemiek van Vleuten die de laatste bergetappe wint en daarmee de Tour de France féminin. Engeland onder de Nederlandse coach Sarina Wiegman wint het Europees Kampioenschap voetbal bij de vrouwen door Duitsland met 2 - 1 te verslaan in de verlenging. Sandra Phlippen, zomergast bij Jeanine Abbrink, hoofdeconome bij ABN-AMRO, vertelt over de

transitie en dat de omslag bij de bank niet snel genoeg gaat, maar toch valt het gesprek mij tot nu toe tegen - we hebben pas de helft gehoord - omdat ik niet het gevoel heb dat ze vrijuit spreekt. Ze zegt dat ze zich veel zorgen maakt, maar tegelijk vindt ze zorgelijke issues 'interessant' en wijst ze op studies die zijn gedaan of nog komen en op aandeelhouders, met name pensioenfondsen, die hun verantwoording moeten nemen en dat 10% van hen dat al doet, en ik wordt moe, ik denk: ik wil naar bed, ik zit vol, ik wou dat ik mijn hoofd leeg kon maken.

De sport is voorbij. John is voorbij. Teuntje bedelt voortdurend om te spelen met de bal, maar ik heb geen zin ..

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 3 augustus 2022

- Ik voel weerstand tegen het hulp zoeken.
- Ik weet het: de wijsheid heb ik niet in pacht.
- Mijn alarmknop staat hoog afgesteld. Kan het anders?
- Er komen hele fijne maanden, zei Patrick.
- Hoe?
- We gaan zien.
- Ik wil wel.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 4 augustus 2022

Rustdag.
Ik ben overtrained, voel me moe.
Heleen is vanochtend heel vroeg vertrokken voor de uitvaart van John in Emmen.
Haar stoel op het balkon is leeg.
Ik voel tranen, maar het zet niet door.

Eén uur. Ik heb kwark klaargemaakt voor twee.
Als ik Teunie uit wil laten, regent het.
Gauw haal ik de zonneschermen op.
Het is veel te droog in Europa. De rivieren staan op een heel laag peil.
Alarmfase in het land.
Structureel watertekort binnen een paar jaar.
Kan er ook nog wel bij.

Mira vertrekt over een paar dagen naar de Costa Brava.
 Ze zei dat ze vermoedt dat het voor het laatst is.
 Al haar vrienden klagen over de hitte in Zuid-Europa.
 Georges schreef dat hij er, op Rhodos, neurotisch van werd.

De regen is alweer voorbij.
 Teunie ligt aan mijn voeten onder de tafel.
 Ik ga haar uitlaten.

🐾 🐾 🐾 🐾 🐾 🐾

Zaterdag 6 augustus 2022

Gisteren was het 53 jaar geleden dat Heleen en ik trouwden voor de wet.
 Vandaag was het 53 jaar geleden dat Heleen en ik per fiets vertrokken richting Rome.

Ik kwam gisteren opgewekt uit de spreekkamer van Roberto. Ik schat hem een jaar of 55. Hij is Nicaraguaan van geboorte en gesticuleert als hij spreekt. Zijn Nederlands is doorspekt met taalgebruik uit zijn jeugd en ik kan hem niet altijd goed verstaan. Maar hij is vrolijk, waarschijnlijk van nature. Geen piekeraar. Hij vraagt meteen hoe het met me gaat. Ik zeg dat het goed gaat, voor het moment. Maar dat ik bang ben voor de angst die komen zal.

Ik denk dat het gesprek ruim een half uur heeft geduurd. De raad die hij me geeft is wonderlijk eenvoudig. Hij zegt: je angst voor wat komen gaat is een gedachte. Een gedachte, meer niet. Het is niet de werkelijkheid. Wees blij met de werkelijkheid en pieker niet. Je bent bang omdat je niet alles onder controle hebt. Laat het zitten. Wees blij met de werkelijkheid van hier en nu. Voel je goed, het bevordert je gezondheid.

Terwijl ik naar hem luister, hoor ik een andere cultuur, ik hoor een zorgeloosheid die zich niet bekommert om de toekomst, maar in het heden leeft. Ik denk dat zijn raad echt is, dat hij zelf zo leeft. Zijn raad is kinderlijk, maar ook heilzaam. Geen zorgen voor de dag van morgen maakt dat je, jong, niet aan je pensioen denkt, dat je geen geld spaart, dat je het uitgeeft, omdat je wil leven.

Als ik wegga denk ik dat zorgeloosheid en zorg beide recht van spreken hebben, maar dat de zorgeloosheid mij op dit moment het beste dient.

Hoe lang blijf ik in deze perfecte stemming?

Vandaag met Heleen naar de Gay Pride gekeken op teevee. Georges appte dat hij - met Martijn, Anouk en Ellen - op boot 66 stond. We zagen dat die boot *We are family* als leuze voerde, volgens de verslaggever bevolkt door mensen die door hun familie verstoten waren en bij elkaar een nieuwe familie hadden gevonden. Hmm.

Mira bevond zich op de Magere Brug. Ze denkt dat ze Georges, in jurk, met pruik, toch heeft herkend. Stuurde een foto met pijl. We geloven haar maar.

Bij het kijken naar die boottocht schieten vaak de tranen in je ogen. Het is feest, er wordt gewuifd, gedanst, gezongen. Wat een leed zit er onder! Wat een bevrijding om "uit de kast" te zijn. Eén keer in het jaar ben ik trots dat ik Nederlander ben. Trots dat Georges erbij is. Ervan overtuigd dat een democratie de meest geëigende staatsvorm is om verschillen in gender te kunnen verwerken. Hopelijk blijvend.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Zaterdag 13 augustus 2022

Lezend in Hofstadter's *Le Ton Beau* komt bij me op:

Dood, ik versta je
Een foutje in je dna
En hup, daar ga je

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Zondag 14 augustus 2022

Toen Heleen vanmorgen dit versje hoorde, schoot ze in de lach, dacht even na en kwam met iets van:

Maar een chemo-kuur heeft je gefopt
Je hebt je gang naar mij gestopt

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Woensdag 24 augustus 2022

Om haar verjaardag te vieren gingen Heleen en ik met Teunie-Beun naar het terras van Blixem. Capuccino en Bavarois-pudding met kokos, sinaasappel en bosvruchten. Ongelooflijk lekker.

We zitten tegenover de oude Werkplaats, die we 20 jaar eerder verlieten. Op hetzelfde terras bood Ferry Antheunis ons zijn pand aan in de 3de Walstraat. - Wat betalen jullie aan huur? - Vijfhonderd gulden. - Goed, dan wordt de huurprijs 500 gulden. - Het werd 875 gulden. "Ik ga jullie toch niet de subsidie van de gemeente betalen?" Ach ja. Het is voorbij.

We hebben fijn gepraat, Heleen en ik. Ook over haar vader. Toen hij weduwnaar was geworden, kwam hij af en toe een uurtje naar Ressen om zijn kleinkinderen te zien. Heleen heeft wroeging en vraagt zich af hoe ze maar niet op het idee kwam om hem voor het eten te vragen.

Ik vertelde haar dat ik de laatste tijd tot mijn stomme verbazing voel dat ik sympathie koester voor haar gestorven vader en moeder. Hun gezichten kan ik mij redelijk scherp voor de geest halen. Ik zie hoe ze ernaar verlangen dat Heleen goed terecht komt. Wat zouden zij het graag willen weten. Nooit zullen zij het weten. Mijn empathie is nu sterk genoeg dat ik mij voorstel dat ik hun verlangen, hun zorg overneem, dat *ik* voor Heleen zorg, zodat het haar goed gaat.

Wat de levenden doen voor de doden, die dat niet weten.

Heleen vertelde over haar vriendje Lex Biessels. Tijdens de slotavond van dansschool De Goey voelde zij zich onwel van de spanning. Ineens voelde ze de hand van Lex op haar schouder. Hij vroeg: "Gaat het goed met je?"

Hij raakte haar. Door zijn woorden. Zijn hand. Een bliksem.

Er kwam geen vervolg.

De kinderen hebben gebeld en gefeliciteerd. Mira vanuit Spanje.

De rest kan haar niet schelen.

Ze is vervuld.

Zojuist heb ik het consult met Patrick geannuleerd. Ik voel me op het moment redelijk sterk. Ik pieker niet.

Oosterveld zei: "Dan verklaar ik je voor dit moment gezond."

Patrick zei: "Je bent een gezonde kerel."

Roberto zei: "Je angst is een gedachte. De realiteit is anders."

De drie uitspraken wijzen allen in dezelfde richting. Leef bij de dag en maak er wat van.

De controle bij Oosterveld was doorslaggevend. Zij onderzocht mijn klieren en keurde mij goed. Ik ben nu gerust als ik enige pijn in mijn klieren voel. Niet meer meteen in paniek als ik jeuk voel.

Als dit zo blijft, kom ik goed door de maanden die vóór me liggen.

We gaan zien.

Vrijdag komen Mira, Damiaan en Reza Teun ophalen.

Ook moeder Yvonne zal erbij zijn.

Morgen komt Dick van Lammeren. Gisteren was hier Dorus.

Mensen om me heen.

Maandag 3 oktober 2022

Het is waar: terwijl ik dagelijks worstel met mijn angst voor de terugkeer van de kwade cellen - 3 mei 2023 stel ik als mijn bevrijdingsdag, een vol jaar na de gelukkige scan: nog 213 lange dagen! - beleef ik momenten van intens plezier dat ik leef, zoals gisteren, toen ik een flard hoorde van Wagner's Parsifal, schitterende muziek, de vrouwenstem met het orkest dat haar volgt, diepe weemoed voel ik gemengd met geluk om erbij te zijn, de grootheid van de mens, zijn verlangen, even wég van zijn kleinheid, zijn falen, zijn kortzichtigheid, zijn stupiditeit, zijn navelstaren, zijn geruzie om niets. Zijn grootheidswaan.

Ook het programma Buitenhof raakte mij stevig in de persoon van ex-generaal Mart de Kruif, die inging op Poetin's dreiging om kernbommen in te zetten in Oekraïne. Ook kan ik me de ontmoetingen van de laatste vijf maanden gemakkelijk en scherp voor de geest halen, alsof ik ze sterker dan voorheen heb beleefd.

Ik hoor de sirene van de eerste maandag van de maand. Ik ga voor de 2de keer sinds lang hardlopen in de Ooij. Er hangt wat sluierbewolking vóór de zon. Het is 16 graden. De preventieve afspraak met Patrick voor vrijdag heb ik overgeheveld naar volgende week vrijdag. Want ik voel me goed.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 5 oktober 2022

Eergisternacht werd ik wakker van een angstige droom.

Ik speelde met een jonge leeuw en kon het dier goed in bedwang houden. Ik bevond me in de kelder van de oude Werkplaats, maar de ruimtes waren groter, met gangen erbij. Er waren ook volwassenen en kinderen in de buurt.

Langzaam verloor ik mijn overwicht op het dier, de situatie werd gevaarlijk. Steeds gevaarlijker. Zo gevaarlijk dat ik moest wijken.

Mijn laatste beeld was dat ik vanuit de hoogte van de grote Werkplaats neerkeek op de vloer. Tegen de muren waren er trappen en vlonders, waarop kinderen waren gevlucht, zij drukten zich tegen de muren. De leeuw bevond zich nog in de kelder. Ik zag een groot houten luik, sterk gebogen, het liet een flink gat open ...

Ik schrok wakker. Overdacht de droom. Raakte in paniek. Durfde niet meer te gaan slapen, doodsbang dat de droom verder zou gaan.

Misschien wel elke nacht voortaan.

Ik schrijf dit in de morgen, twee nachten verder. De droom kwam niet terug. Wel verwonder ik me over de perfecte weergave in de droom van mijn angst.

Over het algemeen voel ik me redelijk goed, en rustig. Maar ik weet dat ik kwetsbaar ben. Elke dag denk ik eraan: nog zeven maanden. Minstens.
Bang voor kuilen van angst ...

Hoe vecht ik?

Ik zeg:

IK HEB DE DAG

en als het lukt ook

DE TIJD

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 10 oktober 2022

Heleen heeft al een paar jaar vlekken op haar voorhoofd en wangen. Om uit de zon te blijven houdt ze 's zomers een gekleurd parapluutje boven haar hoofd. Haar angst voor huidkanker is groter dan normaal, omdat ze vroeger een tijdlang gebruik heeft gemaakt van een zonnebank, die in het Radboud ziekenhuis beschikbaar was voor de jonge vrouwen van het secretariaat. Ze had toen last van acne. Men wist toen niet dat de ultra-violette straling van het apparaat schadelijk was.

Vorige week dinsdag zijn we naar Dermatologie gegaan van het CWZ. Daar is bij haar een biopt afgenomen voor onderzoek. Volgende week dinsdag wordt ze gebeld voor de uitslag. Volgens de dokter hoeft ze niet bezorgd te zijn voor haar gezondheid. Als er kwaadaardige cellen worden gevonden, wordt het weefsel met de vlek weggehaald en de wond via plastische chirurgie hersteld.

Zielig is het wel. Heleen is heel oplettend, zelfs stipt als het gaat om het gezond en fit houden van haar lichaam, ze verdient dat het allemaal meevalt.

Om het beeld van haar kwalen compleet te maken: ik zie hoe ze elke ochtend vier pillen slikt en 's avonds nog een. Twee + één pil tegen de cholesterol ('s ochtends voor de darmen, 's avonds (minder bijwerkingen) voor de lever), en een bloedverdunner + maagbeschermer ter voorkoming van een nieuwe TIA, die haar enkele jaren geleden overkwam. We twijfelen nog wel of het toen wel een echte TIA was, en niet een te lange zenuwafsluiting in de arm tijdens de slaap, maar weten zullen we dat niet.)

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 28 november 2022

Afgelopen woensdag ging ik voor de tweede maal op controle. We zaten tegenover verpleegkundige N. Meijer. Na een kwartier schoof dr. Oosterveld erbij.

Voor de tweede maal waren er geen negatieve signalen.

Ik vertelde over mijn angst als ik jeuk voelde. Ik vertelde over mijn cognitieve therapeut, die mij voor een korte tijd over mijn angst hielp door me aan te moedigen bij 'de werkelijkheid' te blijven, het feit dat ik op dit moment gezond ben. Toen ik bij een derde sessie zei dat jeuk ook bij mijn 'werkelijkheid' hoorde, gaf hij mij de raad om zoveel mogelijk de jeuk te negeren, omdat hij versterkt wordt door de gedachte eraan. Klopt. En ook deze raad helpt enigermate.

Enigermate. Ik geloof dat ik een slechte regisseur ben van mijn gedachten. Maar misschien is dit te leren. Enigermate. -

We hadden het met mevr. Meijer ook even over de statistieken. Ik zei dat ik er niet naar durfde te vragen uit angst dat het tegenviel. Ze keek op haar scherm en antwoordde dat ze dat respecteerde, maar ik zag dat ze onwillekeurig met haar hand kort omhoog- en omlaag ging. Weer buiten drong tot me door wat het gebaar vermoedelijk verraadde: als de ziekte terugkomt, is dat statistisch gezien vooral de komende drie maanden. Daarna wordt de kans snel kleiner.

Waarom drie maanden? Naast het gebaar kan het feit erop wijzen dat de volgende controle op 1 maart wordt gehouden door mevr. Meijer, de verpleegkundige, en niet meer door dr. Oosterveld zelf.

Als dit waar is, breken voor mij nu de gevaarlijke maanden aan. Drie onnoemelijk lange maanden. Ik moet er doorheen.

De kans dat ik erdoor kom is in feite groot. Ik schat: 1 op de 5 tot 6. (Eind december: 1 op de 7?)

De afgelopen weken heb ik voor mezelf een (derde) truc uitgeprobeerd door alvast een voorschot te nemen op een gunstige afloop. Ik doe alsof het allemaal achter de rug is en dat ik het wel merk als het niet zo is.

Ook deze mentale truc werkt even, en enigszins. De angst laat zich niet misleiden en speelt telkens weer op.

Ik moet handelen, organiseren. Naar buiten.

Heleen helpt daarbij.

Gisteren bij Georges geweest. Martijn was naar Denemarken met vriendinnen, Georges stond er alleen voor. Weekendje dus, met slapen erbij.

Ik kom er bijna altijd neerslachtig vandaan. Hoewel de kinderen aan tafel luidruchtig zijn en voor mij vrijwel onverstaanbaar, en Jade de gewoonte heeft om permanent te lallen, beleef ik Met Lars en Simon altijd leuke momenten, met voetbal op het Newtonplein, of dammen en schaken.

Maar praten met Georges is nauwelijks een succes. We zijn allebei van goede wil,

maar stuiten steeds op onderwerpen waar we anders instaan. Georges is gefascineerd door bijna-doodervaringen en voelt mijn weerstand, of ergernis. Dat frustreert hem, zodat hij snel van onderwerp verandert. Dan is hij hevig geïnteresseerd in de pillen die Heleen slikt tegen de cholesterol en de vroegere TIA. Met zijn moeder praten is voor Georges ontspannend, het leidt nooit tot conflicten. Georges weet, net als Mira, dat haar support onvoorwaardelijk is en dat is altijd zo geweest.

Grappig is dat Georges ten opzichte van de 4-jarige Jade in dezelfde positie verkeert als ik. Het kind liegt niet. Het zegt: de aller, aller, aller, aller, allerliefste is Mama.

Wat moet hij nu doen?

Zichzelf blijven. Mooi gezegd, maar wat is dat? Georges weet dat hij grenzen wil stellen aan het gedrag van zijn kind, hij is strenger dan Martijn, strenger dan Monique, de moeder. De prijs is dat hij niet zo leuk wordt gevonden. Maar hij is niet degen die in gebreke blijft. Daarom is het jammer dat hij onzeker is. Dat verdient hij niet, omdat hij als vader honderd procent verantwoordelijk is.

Gisteren zag ik de schrijver David Grossman (1954) bij het programma Buitenhof. Hij is een bekend vredesactivist, sinds jaar en dag. Woont in Jeruzalem. In zijn land zit de dialoog muurvast. Er wordt niet meer naar elkaar geluisterd. Moeilijke kwesties gaat hij aan terwijl hij zorgvuldig elk cliché, elke slogan mijdt, omdat de persoon tegenover hem zich daartegen heeft gewapend. Hij probeert zijn tegenstander van binnen uit te begrijpen. En de ruimte te geven om zich te doen begrijpen. Hij is niet bang om daarbij zijn eigen identiteit te verliezen.

Een schrijver is, zegt hij, bij dit proces in het voordeel. In zijn werk moet hij steeds van standpunt wisselen om zijn personages begrijpelijk te maken.

Hier moet ik over nadenken. Dit moet ik beoefenen. Het is steeds weer: angst overwinnen.

Ik heb Georges op Grossman attent gemaakt.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 5 december 2022

Moe. Huilerig. De mentale trucs zijn uitgewerkt. December wordt de zwaarste maand. Ik tel dag na dag na dag. Ik kan de spanning niet van me afgooien. Sterke neiging om weg te zakken in angst en elke jeuk te registreren. Ik heb de pech dat de temperatuur buiten rond het vriespunt ligt. Daardoor springt steeds de verwarming aan en ik kan niet goed tegen de droge lucht van de radiatoren. December, januari, februari. Daarna opluchting.

Terwijl ik de temperatuur in huis liever laag houd en af en toe het raam wil openzetten, heeft Heleen het juist graag lekker warm. Overdag is het niet zo'n probleem. Zij stookt op haar kamer met het elektrisch kacheltje.

Maar 's avonds, hoe moet het 's avonds?

Slijtage van het lichaam. Bij elke wandeling ben ik duizelig. Volgens Patrick komt dat door artrose in de nek. Wordt dus niet meer beter. Bij oefeningen moet ik mijn nek ontzien.

Artrose in de wortel van de grote tenen heb ik al vijftien jaar. Altijd pijn bij het lopen. Kan nog maar met moeite knielen.

Woensdag worden in het CWZ bij Heleen enkele kaadaardige huidcellen bij de slaap verwijderd door de plastisch chirurg. Dat is beslist niet leuk, maar ze hoeft niet bang te zijn dat de ziekte snel terugkomt.

We hebben een lijst opgesteld van wat we deze week gaan eten.

Woensdag andijviestamp.

Ik zal koken.

En ben trots dat ik dit kan schrijven.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 17 december 2022

Georges en zijn vriendin Anouk zijn op bezoek. Hij leerde haar kennen toen ze beiden 'op financiën' werkten. Ze zijn op doorreis naar de ouders van Anouk, die in Baarlo wonen, tussen Venlo en Roermond.

Juist de nacht ervóór had ik gedroomd: ik bevond me samen met de 5-jarige Georsje op een hoog gemonteerd ijzeren plateau, onder een gewelf. Er liep een smalle ijzeren trap van de grond naar het plateau. De trap kon verticaal om zijn as draaien. Met mijn blote voet trok ik de weggedraaide trap weer terug tegen het plateau.

Georges opende zijn vuist. Er zaten munten in: 4 zilveren guldens, een stel stuivers, dubbeltjes, kwartjes. De deugniet had ze ergens gestolen, maar ik vond het niet zo erg, eerder grappig.

Toen was de trap zover weggedraaid dat ik er niet meer bij kon. We konden niet meer omlaag. Springen zou betekenen dat we minstens onze blote voeten zouden breken. Ik riep omlaag naar een man dat er een ladder stond op nummer 7. (De ladder die we gebruikten in het Vrijdagtheater.) De man reageerde niet. Ik riep naar een andere man. De droom brak af.

Anouk interpreteerde de droom als een vader die zijn zoontje niet meer kon beschermen. Maar zo voelde het niet.

Een dag later denk ik dat de droom ging over een vader die terugverlangt naar de verloren band met zijn zoontje. Dat was het. Dat is het.

Over precies 14 dagen is december voorbij. De gevaarlijke maand.
Het lukt mij maar niet om me vast te klampen aan de redelijk goede kans dat ik gezond blijf. Steeds duikt angst op.

Ben verrukt over het interview met Bart Nooteboom in De Volkskrant van gisteren.
Hoogleraar. Tachtig jaar. Leeft niet lang meer. Is mij een stap vóór in wijsheid.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 31 december 2022

Vannacht droomde ik een belangrijke droom.
Het was oorlog. Ik lag op de grond. Om mij heen was het duister. Ik wist niet waar ik was. Ergens in een grote ruimte. Ik was totaal gedesoriënteerd. Ik keek omhoog, achter mij. Een soldaat spande zijn geweer voor het laatste, dodelijke schot.
Iets eerder had ik nog gedroomd dat ik mij in een enorm ziekenhuis bevond. Alle lampen brandden. Ook hier was ik de weg kwijt en totaal gedesoriënteerd.

Ik werd wakker en dacht na. De op moment van schrijven al vervaagde droom stond me strak voor ogen. Ik dacht aan Dante's Inferno en het helledonker. Zijn Vagevuur is al een stuk lichter. In zijn Paradiso straalt het licht.
Toen dacht ik aan de Oerknal, die ook in het duister begon met ruimte en tijd. Pas met de sterren kwam het licht. Eerder niet.
Omgekeerd: mensen met een doodservaring denken dat ze licht zien aan het eind van de tunnel. Zij interpreteren dat licht als de hemel waarnaar zij op weg zijn.
Zij vergissen zich. Het is het laatste licht, vóór het uitdooft.

Een belangrijke droom. Omdat hij de intuïtie deelt van Dante en klopt met de Oerknal. Ik ben één met een ontzaglijk geheel.

Morgen is het Nieuwjaar. Ik ga een psychologische grens over: op 3 januari is het exact 8 maanden geleden dat de scan werd gemaakt met de positieve uitslag. Uit de gegevens die ik heb stel ik dat na 8 maanden statistisch bij 1 op de 8 mensen de kanker terugkomt. Patrick noemt dit 'af en toe'.

Gelukkig nieuwjaar!

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 1 januari 2023

Gisteravond belde Georges vanuit Groningen, waar hij een huisje heeft gehuurd dicht bij de kust om de jaarwisseling te vieren met Martijn en de kinderen. Hij vroeg wat wij aan het doen waren. Ik vertelde dat we keken naar een tv-documentaire over Herta Müller, Duits schrijfster, die in Roemenië was opgegroeid en weggepest door de Securitate van Ceaușescu.

Ik vroeg Georges waarvoor hij belde. Hij wilde weten hoe het met Heleen ging, of ze nog misselijk was. Ik zei dat het allang weer goed met haar ging en gaf de telefoon aan haar door, zodat ze zelf verder kon vertellen wat hij wilde weten. Ze belden nog een kwartier.

Ik bleef achter met een onvoldaan gevoel. Georges had ons dinsdag de 27ste met een huurauto van Greenwheels helemaal van Den Haag naar Nijmegen gereden, met Heleen op de achterbank met een spuugemmer. De inzinking van Heleen maakte indruk op hem en hij was zeer bereid om te helpen.

Diezelfde ochtend had een plotselinge duizeling mij bij het opstaan regelrecht terug gekegeld het bed in. Een behoorlijk akelige ervaring is dat. Je geest is totaal uitgeschakeld. De dagen daarna kwamen de duizelingen in tussenpozen terug bij het gaan liggen en opstaan. Ook overdag.

Georges heeft dit verhaal wel gehoord, maar reageert er nauwelijks op. Toen ik zei dat het misschien de likeur van de avond ervóór was, die mij te diep had doen slapen, zei hij dat je van alcohol nooit *diep* in slaap viel. (Sic.)

(Op het verhaal van Herta Müller ging hij niet in, wat overigens zijn goed recht is.)

Eén zo'n ervaring zegt niet zo veel. Maar ik heb haar vaak. Georges heeft een natuurlijke afstemming met Heleen, hij vreest van haar geen gevaar. De voorkeur voor zijn moeder ontstond in zijn jeugd. Die is er in mindere mate nog steeds, zij gaat vrees ik niet meer weg.

Wat niet wil zeggen dat hij voor mij geen plaats inruimt. We zijn vroeger met z'n tweeën een paar keer naar het Amsterdamse concertgebouworkest geweest en daar bewaart hij goede herinneringen aan. En toen in februari de oorlog in Oekraïne uitbrak, belde hij mij een paar keer, speciaal mij, om te weten wat ik vond van de Russische atoomdreiging.

Misschien ontstaat er nog echt een vertrouwensband.

Voor Mira geldt ongeveer hetzelfde. De afstand tussen Heleen en de kinderen is kleiner, de communicatie natuurlijker.

Als ik goed in mijn vel zit, leg ik mij erbij neer.

Woensdag 25 januari 2023

Belladonna opnieuw gelezen. Hugo Claus heeft de eigenschappen van zijn personages uitvergroot.

Ergens in zijn oeuvre typeert hij een personage als "gevangen in zijn provinciale schaamte."

Die uitdrukking verplettert mij. Treft mij persoonlijk. Triggert gedachten over mijn leven.

Ik heb mij tweemaal in mijn leven geparalyseerd gevoel: in het professionele gezelschap rond Hugo Claus, die *Het Schommelpaard* regisseerde voor de Compagnie van de XXste eeuw, met o.a. Jérôme Reehuis, en in de vergaderingen van theaterdirecteuren in Nijmegen, als leider van het Vrijdagtheater.

In beide gevallen zat ik op slot, kon ik geen woord uitbrengen. Ik voelde me alleen, en tegenover het gezelschap. In beide gevallen had ik geen rol, ik functioneerde niet.

Eenmaal, tijdens het directeurenoverleg, maakte ik een opmerking over iets inhoudelijks, over een toneelstuk, en werd onmiddellijk gekapt door Bart Vaessens van De Lindenberg, die het over zakelijke aangelegenheden wilde hebben. Ik had niet het benul, of de geest om te zeggen: "Okay, heren, dan heb ik hier verder niets te zoeken", maar bleef zitten, zwijgend, beschaamd.

En omdat ik niets zei, vroeg ook niemand iets aan mij, of stak een hand uit om het ijs te breken.

Die beklemmingen waren traumatisch, en diep vernederend. Ik voelde totale onmacht.

Nu, in 2023, is die schaamte voorbij. Maar toch, in een groot gezelschap, in de VVE-vergaderingen bij voorbeeld, voel ik die beklemming altijd weer, het is een angst, voor wat? Voor de afwijzing denk ik, voor de afgang, de vernedering. Opgelopen in de jeugd, geërfd van de ouders, vooral de vader, die de schaamte had opgelopen in *zijn* jeugd, en die uit schaamte de deur niet uitkwam op latere leeftijd. Bij mij werd de schaamte en onzekerheid versterkt in de puberteit, toen de bemoedigingen van mijn moeder waren weggevallen en ik wegzakte in een verdoving en afwezigheid en even later in de beklemming aan tafel, die slijk gedekt was bij het gezin van oom Wim en tante Letty in de Mr. Franckenstraat.

Mira en Georges hebben geen last van provinciaalse schaamte, of haar overwonnen en ik ben jaloers op hen. Door die schaamte beschouw ik mijn leven als gedeeltelijk mislukt.

Heleen voelt de beklemming veel minder. De vernederingen die ze in haar jeugd onderging, omdat ze bij vriendinnetjes niet naar binnen mocht vanwege haar 'foute'

vader, heeft ze gelaten ondergaan. Maar ze hebben haar niet op slot gezet. Ze kroop niet in haar schulp. Door haar moeder beschermd en gesteund, ging ze haar gang, tamelijk onbekommerd, hoewel ze leerde dat er standsversillen waren. Ze bleef daardoor bescheiden, maar nooit ontmoedigd, ze werd nooit een Vreemde onder Vreemden ...

Heeft die periode van 1½ maand bij *Het Schommelpaard* nog iets opgeleverd? Ja. Ik heb over de schutting kunnen kijken, op eigen initiatief, genoeg om globaal te zien hoe het toegaat in de beroepswereld. Dát was mijn doel.

Hugo Claus schreef *Belladonna* 5 jaar later. Ik denk dat ik de kunstwereld in dat boek daardoor beter begrijp.

Het is overigens niet zo dat Georges en Mira niet tegen volgende barrières oplopen. Maar Mira heeft zichzelf onlangs opnieuw overtroffen (ook zij heeft Heleen en mij in het Vrijdagtheater bezig gezien) door voor een volle aula in het Vossius Arnon Grunberg te interviewen en het gesprek met de zaal te leiden. Ik heb haar gezegd: dit is een *daad*.

Georges loopt op tegen zijn baas, Andrew Johnstone. De Zuid-Afrikaan komt uit een andere cultuur, die veel hiërarchischer is. In Amerika zou Georges een Democraat zijn, Andrew een onmiskenbare Republikein. Teamwork versus autoritair Leiderschap. Humaniteit tegenover Zakelijkheid.

Gelukkig voor hem is Andrew vaak afwezig.

Andrew is de onmisbare CEO van de Climate Fund Managers vanwege zijn netwerk, waarmee hij veel problemen kan tackelen.

Het probleem bij Georges is dat hij emotioneel afhankelijk is van Andrew, die hem soms berispt, kleineert en vooral intimideert. Georges is dat niet gewend. Zijn reactie is sterker dan hemzelf: hij probeert Andrew te *pleasen*. Niet altijd, zeker niet, er waren heftige ruzies. Maar in wezen verlangt Georges naar schouderklopjes, naar complimenten van zijn baas.

(Zoals hij die ook van mij verlangde, ooit.)

Andrew weet dat hij voorzichtig moet zijn met Georges. Hij kan van zijn kant Georges ook niet missen.

Georges twijfelt of hij van baan moet veranderen. Hij is nu bijna 49. Zijn beste vriendin Anouk, en ook Sandra Phlippen, hoofd-econome van ABN AMRO, veranderen van baan, of nemen een half jaar voor zichzelf.

Gaat Georges dat ook doen?

Hij wil in ieder geval niet dat zijn werk zijn leven in beslag neemt. Daarvoor is dat werk te beperkt.

Hij praat vaak over *mindfulness*.

Hugo Claus: grootmeester van de dialoog.

Over de sprong die ik had moeten maken in mijn leven.

In mijn herinnering was dat aug./sept. 1975.

Ik had een gesprek aangevraagd met de directeur van de Utrechtse school voor Expressie in Woord en Gebaar en was aangenomen. Hoewel ik een jaar of twaalf ouder zou zijn geweest dan de andere leerlingen. Mijn voorgeschiedenis was voor hem meer dan acceptabel en in die tijd kon er veel.

Mijn zwakke punt kende hij nog niet.

Toen kwam ongeveer tegelijk het aanbod om mij aan te sluiten bij een A'damse groep, vooral bestaande uit oud-leerlingen van de genoemde Utrechtse school, 4 tot 5 mensen, die wilden oefenen naar het voorbeeld van ons aller welbekende Werktheater.

Ik koos voor deze groep en zegde de Utrechtse school af.

Toen ik overwoog naar Utrecht te gaan, en even later naar A'dam, had ik zo'n 7 jaar improvisatie (en toneel) achter de rug. Veel cursussen gevolgd, weekends in het leeglopende klooster in Huissen, weken bij het Amsterdamse Werktheater (Peter Faber, Shireen Strooker) een week in Zuid-Frankrijk bij het Roy Hart-theatre, het laatste staande bij de piano, waardoor ik sterk naar voren kwam (ik had veel in koren gezongen) vanwege het musicale element. (Ik wekte daardoor verwachtingen bij de docent, die ik dan weer niet waar kon maken bij de slotpresentatie, waar de spanning met het publiek mij terug deed vallen.)

Eén ding was altijd een constante: ik zag vreselijk op tegen de opdrachten. Ik kon me er nooit op *verbeugen*. Ook al was het resultaat vaak helemaal niet slecht.

Ik zag ertegen op, altijd, omdat - ik formuleer het nu pas - de omgeving niet veilig was voor mij.

Ik had een coach moeten hebben, toen, die me begeleidde, die me mijn angst verklaarde, en die manieren zocht om haar om te zetten in vertrouwen.

Ik had geen coach, voor de hindernissen.

Drie maanden later was ik terug in Ressen. Teleurgesteld. Ik kon mij niet handhaven in die groep, mijn improvisatietalent schoot tekort, weer raakte ik beklemd en verloor het plezier in het spel. Bovendien hadden de anderen al een band, zij kenden elkaar van de 4-jarige opleiding, ze woonden ook in Amsterdam, zagen elkaar ook tussendoor.

Ik presteerde steeds minder, voelde me steeds ongelukkiger.

In november nam ik afscheid.

Achteraf denk ik dat ik ook in Utrecht problemen zou hebben gehad vanwege de improvisatie. Je moet zelfvertrouwen hebben. En fantasie.

Ik had daarin geen voorgeschiedenis in mijn jeugd.

Het gekke was dat ik in datzelfde jaar in mijn eentje voor prof. De Leeuwe, theaterwetenschap Universiteit Utrecht, een monografie had geschreven over het toneelstuk *Thuis* van Hugo Claus, vergelijkbaar met mijn scriptie \over *Vrijdag*. Toen ik het werkstuk had ingeleverd, kreeg ik tot mijn verrassing een persoonlijk commentaar van de prof bestaande uit 4 tot 5 kladblaadjes, o.a. met de aanbeveling om onderzoek te doen naar de populariteit van de operette in Vlaanderen vóór en na WOII, en wel bij de BRT in Brussel. Ik dacht dat ik niet goed werd. Ik durfde dat niet. Contact maken met de hoge pieten van de Belgische radio en televisie. (De puber Claus durfde dat wel. Hij stuurde zijn eerste gedichtjes naar de bekende Jan Walraven, en verschillende redacties van tijdschriften. En correspondeerde.)

Hoe de bal verder rolde. Zes jaar later begon ik het Vrijdagtheater. Langzaam kwam ik in mijn kracht. De combinatie van taal/tekst en spel.

Toen werd ik regisseur. Het theater kwam tot bloei.

Alsnog een sprong wagen, werd toen onmogelijk. Het vaste bedrijf met zijn publiek was gebonden aan de stad Nijmegen.

Ik sprak voor de spelersgroep, inspireerde hen. Ik gaf lezingen op middelbare scholen, voor groepen ouders, voor studenten aan de PABO, de HAN, de Radboud. Zenuwachtig was ik wel, het was altijd een rib uit mijn lijf, maar beklemd was ik niet.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 26 januari 2023

Ik zie mezelf komend uit een tunnel die zich steeds verder verwijdt. Ik ben er nog niet, ik ben nog niet veilig, de deur kan nog steeds dichtslaan voor mijn neus.

De kans is klein.

Ik ben aan het eind van de 9de maand. Met Februari begint de 10de. Nog 7 dagen. Exact: nog 9 dagen.

Ik krijg geen tijd om op Adem te komen, om mij te verheugen dat ik leef, dat ik weer blij kan zijn met de zonneschijn als ik wandel. Ik word geplaagd door de artrose in mijn nek, die mijn loop onzeker maakt, mij dol maakt, soms een beetje, soms meer. Daar overheen kreeg ik, logerend bij Georges op 27 december een aanval van duizeligheid bij het opstaan, ik viel terug in bed, achterover, de hele wereld tolde voor mijn ogen. Een paar minuten had ik nodig om te herstellen.

Nu, een maand later, is het nog niet over. Gisteren, bij de tandarts, opstaand van de stoel, tolde ik weer even. 's Nachts draai ik me heel voorzichtig om, soms heb ik nog golfjes van duizeligheid.

Maandag 30 januari ga ik Patrick om raad vragen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 27 januari 2023

Ik schreef dat ik in mijn kracht was gekomen.

Met Heleen gebeurde iets dergelijks.

In 1992 speelden wij het absurdistische toneelstuk *Délire à Deux* van Ionesco. Willemijn van Riet en ik hadden het uit het Frans vertaald, Willemijn bedacht de lumineuze titel *Dubbele Waanzin*.

In een appartement bevonden zich een man en een vrouw. Buiten woedde de oorlog. Door de ruit sloeg een handgranaat naar binnen, tegen het eind kwam het hele plafond omlaag.

Wij hadden dit uiterst realistisch uitgevoerd, dankzij de twee fantastische decorbouwers Martin Hein en Jacques Schmidt.

Na afloop hadden we uren werk om het decor weer op te bouwen.

Ik weet niet of anderen er veel van merkten: onder de oppervlakte was er tussen Heleen en mij, de acteurs van het stuk, een verkillig opgetreden, de naslag van mijn heftige verliefdheid op één van mijn speelsters een paar jaar tevoren. Heleen was toen door een hel gegaan.

Zij moet met de gedachte hebben gespeeld om alleen verder te gaan. Wat haar toen tegenhield waren de kinderen, 16 en 18 jaar, die nog thuis woonden. Achteraf weet ik dat ik met vuur heb gespeeld. Achteraf weet ik ook dat ik diepe spijt zou hebben gehad, als Heleen echt was weggegaan. Voor wat? Mijn liefde voor Corrie Deinum was puur seksueel gericht geweest, en volkomen opgeblazen in mijn fantasie, de werkelijkheid kon onmogelijk anders dan zeer ontvuchterend zijn. Het kind was ruim 20 jaar jonger dan ik, ik kende haar niet, ik kan mij haar gezicht niet voor de geest halen.

Heleen wist dat ze mij niet vertrouwen kon. Tot een scheiding heeft ze het niet laten komen, maar ze nam zich wel voor om minder afhankelijk van mij te leven. Het leidde tot haar besluit om ná *Dubbele Waanzin* niet meer te acteren. Ze had al jaren met succes improvisatiecursussen gegeven, nu ging ze zich helemaal toeleggen op het maken van producties die tot een voorstelling leidden.

Het Vrijdagtheater kreeg duidelijk 2 poten: een afdeling toneel en een afdeling

improvisatie. Het theater bloeide. We verdienden (voor ons doen) veel geld. We gebruikten het merendeel voor de aflossing van de hypotheek.
 De kinderen gingen kort na elkaar het huis uit.
 We hadden de handen vrij om ons volledig op het werk te storten.
 We waren daarin zeer verantwoordelijk.
 Sociale contacten hadden we nauwelijks.
 De vertrouwensband tussen Heleen en mij herstelde, langzaam, het had nog jaren nodig.

Nu, op onze oude dag, kunnen we niet zonder elkaar.
 We weten dat we het leven met elkaar zullen hebben gedeeld, en ik heb lange jaren aan deze gedachte moeten wennen. Heleen en ik zijn zeer verschillend, zowel fysiek als geestelijk. En al zijn we flink aan het aftakelen, ik weet één ding zeker: onze verhouding lijdt niet aan sleet, in tegendeel, ik ben meer dan ooit op haar gericht, ik zie haar, ik zie de manier waarop ze mensen tegemoet treedt, hoe ze praat en openingen maakt bij anderen, en eerlijk: ik geniet. Vaak.

Ooit zat ik naast haar, op de bank, kijkend naar spelers die repeteerden, ik gaf haar een sigaret, zij nam aan en ik voelde me bij haar op mijn gemak.
 Ze nam niet alleen de sigaret, ze nam mij ook.
 Dat gevoel had ik lang niet gekend.
 Datzelfde gevoel heb ik nu ook.

Ik weet dat het niet zal duren.
 Ik weet: dit zal het zijn geweest.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 29 januari 2023

Ik heb me vaak afgevraagd wat er met Bep aan de hand is dat hij zo godsdienstig geworden is op latere leeftijd. Er is geen gesprek met hem, waarin hij niet minstens één keer vertelt dat hij bidt, dat hij een kaarsje opsteekt enz. Hij wekt de indruk tijdens een gesprek te wachten tot hij er over beginnen kan. In feite praat hij nergens liever over. Het is zijn onderwerp.
 Terwijl hij erover praat is zijn gezicht gegeneerd. Zijn stem ook. Soms opent hij met: "Je zult er wel anders over denken, maar ...".
 Hij verwacht tegenspraak. Ik negeer zijn woorden het liefst. De keren dat ik dat niet doe, wordt de stemming van wrevelig tot opgewonden, emotioneel, kwaad.
 Het lukt mij tot dusverre niet om hem te ruimte te gunnen om zijn zegje te doen.
 Er komen herkansingen.

Er ging mij gisteren een licht op. In een van zijn laatste mailtjes - met zijn typisch aanhoudend omslachtig en wollig taalgebruik - riep hij het beeld op van zijn vader en moeder die vanuit de hemel toekeken. Ik weet niet meer zeker of ook het woordje 'instemmend' viel, maar zij waren in ieder geval betrokken. Het opvallende is dat hij daarbij aan zijn jeugd moet terugdenken, want zijn vader en moeder waren al in zijn puberteit gescheiden en beide hertrouwd.

Ik heb al eerder beschreven dat de verhouding tussen Bep en zijn ouders vanaf zijn 9de of 10de jaar getroebleerd was geraakt. Bep was berucht tegendraads, opstandig en durfde daar ver in te gaan. Hij kreeg veel op zijn donder, verpestte vaak de stemming. Hij had geen zin meer in school, haalde veel kattenkwaad uit. Zijn moeder verweet hem meermaals dat hij geen ruggengraat had. Zijn ouders hadden duidelijk verwachtingen van hem als eerstgeborene en zagen die onbeantwoord. De frictie werd erger en erger, de ouders zagen geen redmiddel behalve repressie, zij zagen dat hun kind ontspoorde.

Pas toen Bep zijn latere vrouw ontmoette, vond hij de weg terug.

In zijn ziel was echter een wond geslagen, die van de afkeuring van zijn ouders.

Hij heeft in zijn jeugd een trauma opgelopen.

Nu zijn zijn ouders dood. Het proces van zijn 'beking' is al langer gaande.

Ik zie deze ontwikkeling voor het eerst als een verzoeningsproces. Nu zijn ouders er niet meer zijn, er geen werkelijkheid meer is die tegenspreekt, heeft het geheugen ruim baan om de goede momenten te hervinden. Diep in zijn hart heeft Bep altijd verlangd naar de goedkeuring van zijn ouders en nu staat zijn verbeelding hem toe dat hij die heeft.

Hij hervindt zijn ouders in het geloof.

Laat hem.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 1 februari 2023

Bep is jarig. Ik stuur hem de volgende e-mail:

Dag Bep,

Omdat het vandaag precies 82 jaar geleden is dat je in het tekenkamertje achter het kantoor op de Groesbeekseweg 102 tussen bloed en poep - die door Do moest worden opgeruimd, waarbij ze een vies gezicht trok, wat helemaal niet nodig was, daar de wc direct links buiten de deur

gelegen was, een afstand van nog geen 2 meter - als mijn grote broer geboren bent, wil ik je - hoewel ik toen nog niet geboren was, maar dit tafereel toch levendig vóór me zie, wat toch een wonder is, of niet? - opnieuw gelukwensen en hoop dit nog veel jaren te mogen doen.

Ik ben benieuwd hoe het met je gaat.

Ik wil je graag ontmoeten, zal je, als je het goedvindt, daarvoor uitnodigen, maar wacht nog even tot het lente is, zodat het iets zekerder is dat ik mijn gevaarlijke ziekte overleef.

Maak er een leuke dag van
en breng Henriëtte mijn hartelijke groet over,

x Ad

Zondag 5 maart 2023

Op woensdag 1 maart de 3-maandelijke controle gehad bij dr. Oosterveld. Alles was goed. Ook het bloed. Geen jeuk, geen zweet, geen gezwollen klieren. Ik zei dat drie maanden nooit langer geduurd hadden dan deze. De volgende controle is op 7 juni. Bij assistent dr. Meijer, niet bij Oosterveld. Beschouw dit als een goed teken, zei Oosterveld.

De dolheid, duizeligheid. 's Nachts sta ik op en ga ik liggen volgens de boomstam-methode: op de buik, eerst de benen op de grond, dan omhoog. De ochtendwandeling. Ik voel vermoeide spieren opkomen in hals en nek. Minder erg dan enkele weken geleden, maar toch. Licht dol als ik thuiskom. Ik lees aan tafel. Boek op lessenaar. Beweeg voorzichtig met mijn hoofd achterover, draai enigszins naar links en rechts, maak cirkeltjes. Als ik mijn hoofd in de nek laat rusten, wordt ik licht duizelig. De epley-manoeuvre, die Mira van haar huisarts kreeg als oefening, en die door mijn fysio-therapeut werd toegestaan, heb ik al 2 middagen uitgevoerd. Ik schrijf dit precies op, omdat ik vrijdag weer naar Wim Meijerink, mijn fysio, ga.

Zondagnacht. Als ik opsta om naar de wc te gaan, ga ik sinds de chemo zitten op de bril. Ik voel steeds het kloppen van mijn bloed in mijn achterhoofd en bovenop mijn schedel.

Maandagmorgen. Ik sta op. Was. Zet thee. Dek de tafel. Kleed me aan. Maak het bed op. We fietsen naar de natuurwinkel en doen boodschappen voor de hele week. Op

de markt kopen we zalm.

Ik heb in de ochtend een milde dolheid in mijn hoofd. Die sterker wordt als ik twee zware tassen de trap opdraag.

Ik zet koffie. Schrijf op wat Heleen dicteert als avondeten voor de hele week.

Lees *De Hondsdagen* uit van Hugo Claus.

Ik kook de aardappelen, doe ze in de "hooikist." Begin te lezen in *Willem en mijn Wellust* van Jeroen Olyslaegers.

De dolheid in mijn hoofd is weer mild. Als ik mijn hoofd achterover houd, voel ik het zachte knakken van mijn nekwervels. De dolheid wordt sterker. (Drukt nu een spier tegen een nekzenuw? Ik voel dit niet als ik de epley-manoeuvre uitvoer.)

Middagwandeling: die met de "kuil". Anderhalf uur. Dolheid sterk. Veel pijn aan de linkervoet, die met de artrose-knobbel. Maar voldaan, altijd, na wandeling, fietstocht of hardlopen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 21 maart 2023

Lente!!

Ik zie een houtduif, die af en aanvliegt met takjes in de bek, bezig een nest te maken in de dennenboom aan de zijkant van ons appartement.

Gisteren voor het laatst bij mijn fysio Wim Meijerink geweest. Onderwerp: mijn duizeligheid en verzwakte spieren. Ik had gezegd dat mijn oncologe geen direct verband zag tussen de chemo en mijn kwalen. Geen direct, zei Wim, maar wel indirect. Je moet het kind in je beteugelen, zei Wim. Behouden, zei ik. Beteugelen in zoverre het wil blijven bewegen zoals een kind dat kan, zei Wim.

Patrick, mijn huisarts, zei i.v.m. met mijn spieren: "doe krachttraining". "Niet doen," zei Wim, mijn fysio, "pleeg onderhoud." Maar zei ook: "verbetering van de conditie sluit ik niet uit."

Mira appte gisteren: "Hoi pap, hoe is het met de duizeligheid? - Even los van de verkiezingsuitslag" Ik, terug: "Duizeligheid minder, al moet ik wel oppassen. Vanmorgen voor het laatst bij de fysio. - Verkiezingsuitslag? BBB? Ik heb niets meer te bieden. Of toch: gelukkig wint NEC. - x Ad"

Mijn 81ste verjaardag zal ik op 22 april met Heleen, Mira en Georges vieren in *tHuis aan de Amstel*.

Woensdag 22 maart 2023

Wat doe ik met mijn laatste jaren?

Terwijl lichaam en geest onverbiddelijk achteruitgaan?

Als ik iedere avond weer op teevee naar *Nieuwsuur* kijk, word ik moe en ziek. Lees ik *De Onderwerping* van Philipp Blom - bij voorbeeld over het mycelium en het microbioom in het hoofdstuk over *Verweven Leven*, p. 321 - , dan huil ik stilletjes omdat ik nog heel veel jaren leven wil.

Ik begin te begrijpen dat de chemo-kuur aan de ene kant mijn leven gered heeft, aan de andere kant een enorme aanslag is geweest op mijn lichaam. (En geest ... ?) Mijn krullend haar is daarvan een symptoom. Mijn draaierigheid en verlies aan spierkracht zijn daarvan het directe gevolg.

Ik moet de terugval accepteren en tegelijk vertrouwen op het regeneratief vermogen van mijn lichaam.

Geduld en goed eten.

Woensdag 5 april 2023

Vandaag was de uitvaart van Laura Stoffels. Familie en vrienden kwamen bijeen in een zaaltje van Rustoord op de Houtlaan, niet ver van hier. Buiten scheen de zon, vogels floten. Het werd een prachtig afscheid, die me zeer ontroerde. Vooral door de bijdragen van haar dochters Heleen en Mieke trok het leven van Laura aan mij voorbij. Ze was diep ongelukkig met haar eerste man, heel gelukkig met haar tweede. Het lied *Der Hirt auf dem Felsen* van Franz Schubert bracht mij - alsof het gisteren was - terug in Laura's kamer aan de Schoolstraat. Ze draaide het nummer vaak op haar grammofoon. De muziek stemde weemoedig, sprak van verlangen. En eenzaamheid. Ik was het mij niet zo bewust, maar Laura was voor mij een toevlucht, ik was niet zo gelukkig als prille student. Door haar maakte ik voor het eerst kennis met het meisje, de meisjeskamer. Een inwijding. Wij waren onschuldig, toen. Romantisch, weemoedig, dromerig. En - kon het uitblijven? - korte tijd verliefd.

Laura draaide ook de Amerikaanse musical *West Side Story*. Ze had met eindeloos geduld de tekst aan de plaat onttrokken door de naald telkens enige groeven terug te

zetten. Enkele kleine voor haar onverstaanbare passages bleven over.
Wat een ongekennde levenslust sprak uit die plaat. Enkele flarden kan ik nog steeds nazingen. Er trok een nieuwe wereld aan mij voorbij. Ik was niet in staat om er aan deel te nemen. Ik had nog tijd nodig. Maar mijn verliefdheid was gauw voorbij. Aan Laura uit het Stampersgat kleefde iets saais, iets stijfs.
Ik wilde iets spannenders. Maar wat?

Twee uitspraken van dochter Heleen tijdens de ceremonie:

- Mijn moeder zag altijd beren op de weg. Ze vergat met de beren te dansen.
- Tegen het einde van haar leven hield ze steeds minder van god, steeds meer van zichzelf.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 6 april 2023

E-mailwisseling tussen Bep en mij:

Vrijdag 31 maart:

Lieve Heleen en Ad, Charlotte en Mark,
zo dadelijk om 08:30 uur moet ik in het ziekenhuis zijn voor een darmonderzoek,
vanwege wat bloedsporen in mijn ontlasting... Niet leuk, maar zie er zelfs naar uit!!!

Hopelijk gaat het jullie allen naar wens,
tot ziens,

Bep.

Dezelfde dag:

Lieve Heleen en Ad,

Helaas wees de coloscopie vanmorgen uit dat er een tumor zit in mijn endeldarm...
Wij gaan echter (gewoon) verder met een onderzoek a.s. maandag om 13:30 uur!!

Hou jullie op de hoogte...
Knuffels van ons 💕💕
Bep.

Zaterdag 1 april

Zo. Jij ook dus. Toch gerechtigheid.

Ik was van plan om je begin mei uit te nodigen voor een ontmoeting,
maar als je er zin in hebt, kan het ook eerder.
x Ad

Dezelfde dag:

Lieve Heleen en Ad,

bedankt voor jullie reactie hoor!!
Ik hou jullie op de hoogte en ik ben voor Ad heel blij dat hij eindelijk
'Rechtvaardigheid' vermoed, hoewel..., "je had het kunnen weten, Ad."; "je weet
wel..., "koning, keizer, AdMiraal, 'popla' gebruiken ze allemaal", ("vroeg of laat...",
denk ik er dan achteraan!)

Héél dikke Knuffels,
jullie...,
Bep!
p.s. die broederdag zal er heus wel weer komen, nu of later...

Woensdag 5 april:

Beste Bep,

Ik voel me bezwaard.
Ik schreef: "Toch gerechtigheid."
Bedoeld als grap.
Ik wilde de toon licht houden.
Clichés vermijden.
Had ik niet moeten schrijven.
Te grof.

x Ad

Dezelfde dag:

Lieve Heleen en Ad,

bezwaard voelen, kan ik - vanuit jouw lymfekanker, Ad - begrijpen (denk ik). Zag het
als (cynisch) grapje en kon en kan er waardering voor opbrengen. Ik hou tenslotte
van jou!! (Nooit) enig probleem dus... (weet je het vast) !

Vanmorgen een CT- en een RMI- scan gehad. Nu maar afwachten of er uitzaaiingen
en/of diepe inwortelingen van de 'bloemkool-achtige' Endeldarm-poliep ("Tumor")
zijn gevonden... Ik hoop van niet! In dit geval zou mogelijk micro-operatief ingrijpen
voldoende zijn...: 13 april de uitslag + gesprek over behandel-plan...

Wordt vervolgd...,

XX Bep.

De zin van Bep die mij stoort is "Ik hou tenslotte van jou!! (Nooit) enig probleem dus...". Het is niet zijn eerste liefdesverklaring. Het is een patroon. Meer: het is een wapen. Het is niet zo, dat er geen waarheid in zit. Zeker niet. Maar hij heeft dit al zo vaak geschreven, het is teveel bedacht. Teveel beredeneerd. Bep legt zijn liefde als een deken om mij heen, als een dekmantel, letterlijk. In feite wil hij mij tegelijk ontwapenen, mij monddood maken, en zichzelf onkwetsbaar. Wat ik ook zal zeggen, al wens ik hem in de hel - wat ik zeker niet doe, nee, zover wil ik niet gaan - hij zal altijd van mij houden, onvoorwaardelijk. Dat heeft hij zichzelf ingeprent. Veilig achter zijn deken hoeft hij niet bang meer voor mij te zijn.

Hij behandelt iedereen zo.

Wat doe ik hiertegen? Wat doe je tegen iemand die met een grote bos bloemen bij je aanbelt? Een grote mond geven, of binnenlaten? Ruzie maken is het gemakkelijkste, dat is geen kunst. Hem laten begaan en zwijgen? Hebben we te vaak gedaan, dat is een nederlaag en verandert ook niets.

Toch maar praten dan? Hem zachtjes ontmaskeren en dan hopen dat hij daar blij mee is? Ik weet: hij zal ontkennen, zoals altijd. Het is 'nooit-nie-waar', het is altijd precies omgekeerd.

Ik zal tegen hem zeggen: ik wil dat je weet hoe ik je liefdesverklaring opvat.

Ik zal tegen hem zeggen: spreek van liefde op het moment dat je hem voelt.

Op naar de volgende 'broederdag'!

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 11 april 2023

Zondag belde ik Georges, zei dat ik hem te weinig zag. Hij beaamde, stelde voor: morgen? Ik: om twaalf uur.

Gisteren, rond twaalf. Georges had de tafel gedekt, flappen gehaald bij de banketbakker. We praatten. Onder andere over de begrafenis van Laura, de ziekte van Bep.

Onverwacht werd het gesprek persoonlijk. Ik vermoed dat de aanleiding was dat ik vertelde dat vader Frits overhoop lag met zijn drie dochters en dat moeder Laura op een bepaald moment besloten had om de kant van de kinderen te kiezen. Ik zei dat de

vader zich toen helemaal geïsoleerd en eenzaam moet hebben gevoeld. Georges verwonderde zich erover dat ik zo met de vader meevoelde. Ik zei: ik voel niet zozeer medelijden, maar houd wel zijn kant van de zaak in het oog.

Toen zei Georges dat hij het gevoel had dat ik hem probeerde van iets te overtuigen en dat hij geen ruimte kreeg voor een andere mening. Ik was mij nergens van bewust, zou niet weten waar ik hem van had willen overtuigen.

Weer voelde ik zijn wantrouwen, die steeds weer opduikt, er lijkt geen einde aan te komen. Ik probeerde mij te verdedigen, zei dat ik niet was gekomen om hem ergens van te overtuigen, maar hij bleef bij zijn standpunt. Toen ik zei dat hij op hetzelfde aambeeld bleef hameren, antwoordde hij dat hij dat een vervelende opmerking vond. Een kwartier later had hij zich omgekleed om te gaan hardlopen.

Met de trein terug.
Rotgevoel.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 22 april 2023

We vieren mijn verjaardag met Georges en Mira in tHuus a/d Amstel. Vanwege mijn doofheid hebben de kinderen een kamertje gereserveerd op de 1ste verdieping.

We gebruiken de lunch.

Ik krijg kaartjes met uitnodigingen, een van Mira en een van Georges, voor ontmoetingen, gecombineerd met voorstellingen in DeLaMar en het Concertgebouw in juni en juli.

Er volgen levendige gesprekken. Mira vertelt over de perikelen rond een mannelijke sollicitant voor lessen Nederlands aan het Vossius, die aangenomen wordt door twee leraren Nederlands, waaronder Mira. Ze krijgen spijt onder meer als blijkt dat de sollicitant kop twee paarden wedt. Het loopt goed af: ze kunnen zich van de man ontdoen ten gunste van een eerder gepasseerde vrouwelijke sollicitant, die veel sympathieker is.

Het verhaal van Georges is zo mogelijk nog spannender over een woede-uitval van de 9-jarige Lars tegen zijn vader. Het gaat over een of enkele overnachtingen met vriendjes die hij niet kent. Lars is bang, maar zet zijn angst om in woede jegens zijn vader, die hem iets aan wil doen tegen zijn zin. Hij vindt dat misdadig. Hoe Georges ook aanvoert, dat Lars ten allen tijde mag bellen en dat hij hem zal komen ophalen, desnoods in de nacht, niets helpt.

Heftige ruzie. Tranen. Weglopen.

Later, gekalmeerd, komt Lars terug in de keuken en pakt zijn vader om de lendenen.

Hij wil het goedmaken.

Hij zal gaan.

Het is inderdaad al enkele keren eerder gebeurd dat hij opzag tegen een vreemde situatie. Het was steeds goed afgelopen en was hij blij geweest dat hij gegaan was.

Ik vertelde over het schitterende boek *De Onderwerping* van Philipp Blom, een studie over de verhouding van de mens door de tijden heen tegenover de natuur. Wist de jager-verzamelaar nog dat hij onderdeel was van de natuur en er zeer van afhankelijk? Na de verdrijving uit het paradijs werden Adam en Eva heerser over de natuur, die tot hun beschikking stond en die instelling veranderde sindsdien in het Westen nooit meer. Tot nu? Tot vandaag?

Eén hoofdstuk ging over "verweven leven", *Entangled Life*. Mycoloog Merlin Sheldrake onderzocht de symbiose tussen bomen en schimmels, die elkaar respectievelijk suikers en mineralen leveren. Hem interesseren niet de afzonderlijke bomen, maar hun functies ten opzichte van elkaar, net zoals de deeltjes in de kwantumfysica. Door het netwerk van schimmels, het mycelium, ook het Wood Wide Web genoemd, communiceren hele bossen met elkaar en vormen een soort strategische intelligentie. Ze helpen elkaar. Ze waarschuwen elkaar.

Alle verhalen maakten indruk. We lieten elkaar achteraf weten, vervuld te zijn. Van de lunch heb ik weinig bewust geproefd. Ik kan niet tegelijk proeven en luisteren of spreken.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Donderdag 27 april 2023

Ik ben een amateur-geleerde zonder netwerk.

🍷 🍷 🍷 🍷 🍷 🍷

Vrijdag 28 april 2023

Gisteren Koningsdag. Willem-Alexander liep een route door Rotterdam, duidelijk bezig met een charme-offensief. Hij heeft wat goed te maken, scoort niet best in de publieke opinie. Op enkele passen afstand liep burgemeester Aboutaleb ter promotie van de stad en om eventuele kritische geluiden te pareren. Maxima, Amalia en Ariane voegden zich af en toe bij hem, maar duidelijk was dat hij zelf naar voren moest komen als de sympathieke koning die met gewone mensen praat en meedoet met spelletjes en tegen de bal schopt. Maxima kreeg boks-les van een Surinaams meisje,

hetgeen Alex deed opmerken dat ze het niet te goed moest leren, omdat hij anders 's avonds thuis met de gevolgen zat.

Televisie-presentator en journalist Winfried Bajens zorgde voor zeer korte en vlotte gesprekjes met vrolijke Rotterdammers op allerlei plekken, excentrieke, maar ook sociaal zeer bindende, ongelooflijk belangrijke mensen.

Alles bij elkaar een geslaagd oranje-feestje, amusant, soms bewonderenswaardig (street-dance bij voorbeeld), maar ook gelikt.

Flink geholpen door de zon, die scheen, de hele dag.

Een zeer kleurrijke dag, multicultureel, met opvallend veel zwarte mensen.

Ook het tevoren opgenomen Konings-concert was uiterst strak geregisseerd. Enkel Rotterdammers traden op, knap! Een van de presentatoren was Loes Luca, actrice, volks van inslag, geknipt voor dit werk.

Er blijven een paar momenten over die spontaan zijn: de korte blik van Amalia naar haar moeder, die telkens haar duim opsteekt tijdens het applaus: Mam, doe niet zo stom, niet zo overdreven.

Mede door dit soort grappige dissonanten is me dit paradoxale koningsfeestje (de koning erfelijk aan het hoofd van een volk van gelijke mensen) toch liever dan het kille machtsvertoon tijdens de nationale feestdagen in Moskou en Beijing.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Maandag 1 mei 2023

... omdat mijn leven langzaam aan het doven is.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 2 mei 2023

Wat Claus zei:

betaal geen rente voor je gedrag
en: behoud de begeerte

Ik ben al dagen verdrietig. Ik tob met mijn evenwicht. Vooral 's morgens, bij de ochtendwandeling.

Vanochtend hadden we lang gevreeën, Heleen en ik, ik dacht nog: de oudjes doen het nog best. Na het ontbijt deden we mee met "Nederland in beweging". Toen ik daarna ging wandelen, was ik dol als een tol.

Ik tob ook met mijn spieren.

Volgens de oncologe was er geen verband tussen de chemo en de duizelingen.

De Fysio zei:

Er is geen directe schade, maar wel indirecte.

Tijdens de chemo zijn mijn spieren verslapt. Daarna kreeg ik wat conditie terug, in het najaar, toen ik hardliep in de Ooij. "Je bent goed bezig", zei Patrick. Dat stimuleerde mij. Na zo'n loop had ik altijd goede zin. Door de Adrenaline misschien. Ik liep ook hard om mijn angst te bevechten, in die maanden kon de ziekte terugkomen. Ik telde de dagen, de weken, de maanden. Berekende mijn kansen. In het rooster kleurde ik de dagen die voorbij waren grijs. Zo kroop de tijd voorbij.

Ondertussen kreeg ik last van dolheid bij het lopen.

Op tweede Kerstdag kreeg ik bij het opstaan een aanval van duizeligheid. Een maand lang hield ik mij muisstil. Patrick stuurde me naar de fysio en eindigde het consult met: "positief blijven". Wat bedoelde hij precies?

Na een maand waren de duizelingen verdwenen. De dolheid niet ...

Ik probeer al maanden mijn spierkracht te verbeteren, vooral door beenoefeningen, maar het lukt niet. Ik moet heel erg uitkijken dat de oefeningen niet te zwaar zijn, ik krijg direct een terugslag.

Ik heb nu veel last van een spier in de onderrug, die ik zonder te weten overbelast heb door het scheve kussen van de bank. Ik tob er zeker al twee maanden, en ik krijg het niet goed. Ik kan niet lang in één houding zitten, ben de hele dag met kussens in de weer.

Het maakt me somber. En ik ben in de war.

Want wat is de oorzaak?

Morgen is het 3 mei. Dan is het op de dag af één jaar geleden dat de scan gemaakt werd, die op 11 mei bekend werd.

Ik heb steeds met het vooruitzicht rondgelopen dat ik op 3 mei zou mogen denken dat ik de ziekte had overwonnen en ik denk dat dat redelijk is.

Ik had niet gedacht dat er meteen iets voor in de plaats zou zijn gekomen.

Ik had gedacht voorlopig weer een tijdje zorgeloos te kunnen zijn.

Wil je naar Patrick, vroeg Heleen.

Wil ik naar Patrick?

NEE.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 4 mei 2023

Maandagochtend waren Heleen en ik op de markt op het Kelfkensbos. We hadden juist de wekelijkse boodschappen gedaan in de Natuurwinkel in de Gerard Noodtstraat en zalm gekocht bij de kraam van vishandel Koelewein. Ik wachtte met twee zwaar beladen fietsen, terwijl Heleen doorliep naar de standplaats van de bloemist. Eén van de plantjes in de bloembak op het balkon was niet aangeslagen en ze zocht een geranium ervoor in de plaats. Ik zag haar speuren. Ze had haar grijze, naar paars neigende winterjas aan. In de rug zit een klein ceintuur met gesp. Soms trek ik de strook iets aan, zodat de jas niet loodrecht afloopt, maar meer de lijnen van het lichaam volgt.

Het is prettig om naar haar te kijken.

Dan schiet het door mij heen: ze is er niet meer, het plein is leeg, ik ben alleen, tussen vreemden, die mij niet interesseren. Ik huiver.

Het kan gebeuren.

Ik jaag de gedachte weg.

Een andere komt op: wat zou het zijn als haar vader en moeder hier plotseling liepen en hun dochter zagen, hun dochter zoals ze er nu uitziet. Wat zouden ze verrukt zijn, kreten slagen bij de herkenning, blij zijn.

Het zal niet gebeuren. De dood is onverbiddelijk.

Maar de gedachte heb ik vaker gehad.

Ik voel dan plaatsvervangende liefde, ik neem het over en wil dat het goed gaat met haar.

In tegenstelling tot vroeger heb ik geen moeite om sympathie te voelen voor haar vader en moeder.

Zij zijn, o.a. door mij, niet dood. Nog niet.

Ik volg Heleen nog steeds, ze heeft zich omgekeerd, ik zie haar gezicht. Ik heb het vaker gezien: het heeft iets spichtigs, er schemert iets doorheen van Janus van den Heuvel, haar opa, die ik enkel ken van foto's. Ik denk aan de foto met de rolschaatsen, hetzelfde gezicht, Lenie van een jaar of tien, onbevangen, nog lang niet bang om te vallen.

Ik zie dat ze praat met de bloemist, zijn vrouw staat erbij. Volkse mensen, dik in de zestig, ze passen bij elkaar, want ze lopen allebei opvallend mank. De bloemist praat tegen Heleen, de vrouw kijkt toe en ik zie dat haar ogen gericht blijven, belangstellend, sympathiek. Ik zie vaak dat de mensen Heleen zien staan, ze nemen haar serieus, haar gedrag, haar taal spreekt ze aan.

Ze slaat vaak een brug, door een gerichte vraag.

Ze is naar buiten gericht. Nieuwsgierig. Observeert goed.

Maar in het verkeer is ze angstvallig en daardoor soms heel bits, heel onredelijk, geschoffeerd zonder echte reden.

Op de foto is ze ongeveer 10 jaar. Nee, echt spichtig is ze niet, ik heb me vergist. Ze vertelt dat ze hier een goede periode doormaakte in haar leven.

Ze was verrukt met die rolschaatsen, had er hevig naar verlangd. Toen had ze de doos per ongeluk zien staan verstoppt onder de divan in de bestekamer. Ze schaamde zich daarvoor, heeft het niet aan haar moeder verteld.

De foto is vermoedelijk gemaakt in de Lange Hezelstraat. De Stikke (steile) Hezelstraat durfde ze niet af.

De opwinding van de snelle vaart triomfeert met glans over de angst om te vallen.

Ik dacht dat ze de spichtigheid had van haar opa Janus van den Heuvel, maar ook daarin heb ik me vergist.

Ze vertelt dat ze dik bevriend was met haar opa, en almaar op zijn schoot wou zitten, hij werd er gek van, zegt ze.

Vond ze bij hem ook iets van de echte vader, die afwezig was?

- - -

's Avonds eten we warm. Als we afgewassen hebben, maken we een ommetje voor de spijsvertering, op ons dooie gemak. We lopen gearmd. Prettig moment van de dag. Altijd dezelfde route. Die ik nu beschrijf:

De voordeur uit. We steken over, lopen tussen de flats door. Om de andere dag keil ik de afbreekbare plastic afvalzak in de gft-bak. We steken de Prof. Cornelissenstraat over, op de stoep gaan we linksaf. Dan rechts de vlindertuin in, slingerpaadje, rechts aanhouden. Vóór het gebouw naar links, dan naar rechts onder de glazen overloop door die twee flats verbindt. Rechtsaf richting vijver. Links langs de vijver en weer links. Doorlopen, verder langs de flat met de naam "Omega". Doorlopen, slingerpad. Straat oversteken, links en meteen rechts, tussen de studentenflats door. Parkeerplaats. Voetpaadje omhoog. Parkeerplaats. Dan rechts de Oude Groenewoudseweg op. Weg loopt omlaag. Tot aan het Javaplein. Oversteken. Naar rechts, paadje links langs de heg. Voorbij elektriciteitshuisje. Oversteken, links-rechts Javastraat vervolgen. Tot Archipelstraat. Rechts af. Vijver aan de rechterhand. Tot Prof. Cornelissenstraat. Oversteken en naar rechts. Links tussen de flats door. Prof. Hoogveldstraat. Thuis.
Duur: 20 minuten. (Voor ons).

Krant uit de bus pakken. Koffie zetten. Met chocola. Ik lees voor uit de krant. Commentaar. Televisie. Commentaar. Thee. Beschuit met kaas. Nieuwsuur. Rond half elf naar bed.

Af en toe belt Mira. Voor mij. (Ze belt elke vrijdagmiddag voor Heleen). Kinderen gaan altijd voor, dus gaat de televisie op 'pauze'. We praten een half uur, drie kwartier, een uur. Terwijl Mira Teun uitlaat. We praten over haar promotie. Over mijn evenwichtsorgaan, dat hapert. Gisteren vertelde ze over de Huurcommissie, die het aantal punten van haar woning had vastgesteld en een *bindend* Advies zou uitbrengen aan de eigenaar-verhuurder om de huur niet te verhogen, zoals het plan was. Tot grote opluchting van Mira. Goed werk, Mira, bravo.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 5 mei 2023

Het is Bevrijdingsdag en ik zou blij moeten zijn.
Ben ik ook, maar op wilskracht.

Buiten schijnt de zon, het is 18 graden.

Zojuist heb ik bij de slager 2 stukjes kipdijfilet gehaald en thuis meteen uit het plastic zakje (bisfenol A!) gehaald en op een schaalte in de koelkast gelegd. De witlof ligt gewassen en gesneden in de pan op de inductiekookplaat en de aardappelen garen na in de 'hooikist'. Alles klaar voor kwart voor zes straks.

Vechten tegen het verdriet.

Het verval van mijn lichaam. De ouderdom komt met gebreken. Simpel maar waar.

In volgorde van opkomst:

1. artrose in de gewrichten van de grote teen (heb ik al zo'n vijftien jaar, flink pijnlijk als je te lang blijft lopen. Ik draag semi-podologische schoenen met een stijve zool en schoenzolen die er samen voor zorgen dat ik bij het lopen mijn grote tenen zo min mogelijk buig. Mijn moeder had het ook, gedeeltelijk veroorzaakt door het dragen van puntschoenen.)
2. dolheid, vermoedelijk als gevolg van een haperend evenwichtsorgaan (duurt al een jaar, maar ik kan wel nog goed wandelingen maken van 1½ uur, fietsen (2 uur) en hardlopen (5,3 km)). Gevolg vermoeide nekspieren.
3. Lichte Ademnood, vooral bij het hardlopen. Voordat ik diep kan Ademen, moet ik een paar aanlopen nemen. Ook bij gewoon lopen. Vermoedelijke oorzaak: gespannen spieren vlak onder de ribben.
4. een significante teruggang van het gehoor sinds een maand of 4/5, waarbij ik een samenhang met de heftige aanval van duizeligheid met Kerst bij Georges niet uitsluit. Als ik mijn hoortoestellen uitdoe vóór het slapengaan, hoor ik haast niet meer wat Heleen nog zegt.
5. oorsuizen (gelukkig nog maar af en toe). Soms denk ik een toon te horen, of stemmen. Zacht, in de verte. Als ik mezelf afleid, heb ik er geen last van.
6. een gekwetste spier in de lenden, (heb ik eerder beschreven).
7. zadelpijn. Vermoedelijk. Ik kan niet lang zitten, gebruik dikke zitkussens.
8. als klap op de vuurpijl ging ik gisteren door mijn knie bij het hardlopen vlak vóór de finish. Ik weet niet óf het geneest en hoe snel. Moet ik dan toch maar de afstand inkorten? Of het hardlopen vaarwel zeggen?

Voor de rest ben ik kerngezond.

Ik zou een gat in de lucht moeten springen, nu ik vrij zeker lymfklierkanker heb overleefd, ik zou elke dag die nu vóór me ligt gretig en nieuwsgierig te lijf moeten gaan en dat probeer ik ook, het lukt ook wel. Meestal wel.

Het verval om me heen. In Den Haag, in Brussel, in de geopolitieke wereld. Ik heb Philipp Blom, *De Onderwerping* gelezen, en Timothy Garton Ash, *Europa* (eig. *Homelands, A personal History of Europe*). Geweldige boeken van kerels die ook vechten

tegen neerslachtigheid en moedeloosheid vanwege de zich opstapelende problemen en de onmacht van de macht.

Zij geven niet op. Ik ook niet. Omwille van mijn kinderen niet, om Heleen niet, om mijzelf niet. Is het liefde voor het leven? Of angst voor de dood?

Ben ik niet wijzer dan ooit?

En dan?

Vechtlust. Adrenaline. Levenslust.

Woensdag zat ik met Gé Cimmermans bij Dekker. Wij zitten daar elke maand. Voelen ons weer een beetje als studenten, jonge academici. We praten over de perikelen thuis, maar veruit de meeste tijd over de boeken die we hebben gelezen. Gedreven, verhit. Ik herinner:

Gé vertelde over David Grossman's *Komt een paard de kroeg binnen*. Ik heb onthouden dat het hoofdpersoonage een cabaretier is, die in zijn show, verborgen voor de rest van zijn publiek, wraak neemt op een in de zaal aanwezig persoon die hem kwaad heeft gedaan. Daarna moet hij naar huis, omdat een van zijn ouders is overleden, maar hij weet niet wie. Onderweg vraagt hij zich af wie hij liever gestorven ziet of in leven wil: zijn vader of zijn moeder.

Gé zit in een boekenclub. Met dit boek had hij aanvankelijk moeite. Pas na derde lezing merkte hij hoe boeiend het was.

Ik had Gé beloofd dat ik het wilde hebben over Plato en wel over zijn bekende metafoor van de grot.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 6 mei 2023

Plato zei, zei ik, dat wij mensen de godenwereld indirect kennen. We zitten bij wijze van spreken in een grot, met onze rug naar de uitgang. Op de wand vóór ons zien wij de schaduwen, die de goden werpen, terwijl zij zich buiten vóór de ingang bevinden. Zo kennen wij de goden, maar zien hen niet.

Dit is een beschrijving van de allegorie in een notendop. Ik heb op het internet gezocht en merk dat ik me gedeeltelijk heb vergist. Het zijn geen goden wier schaduw (en echo-geluid) op de wand vallen, maar die van mensen, of nog beter die van filosofen, die Plato's Staat besturen met hun kennis van de onveranderlijke en werkelijke wereld, de wereld van de ziel. De mensen in de grot zijn geketend, maar enkelen bevrijden zich en ontwikkelen zich tot filosofen die die werkelijke wereld rechtstreeks zien.

Dit noemde ik de godenwereld en dat klopt ook, maar Plato zet er de

filosofen tussen, die de Staat besturen met het - weeral - onveranderlijke begrip Rechtvaardigheid. Waarmee hij verrassend bedoelt de rechtvaardige dieldeling van de samenleving in werkvolk, beschermende soldaten en besturende filosofen. Rechtvaardig is de staat waarin iedereen functioneert en tevreden is.

Welnu, zei ik tegen Gé, die godenwereld (daar ging ik nog vanuit) bestaat dus niet. Wat nu?

Op een dag, zei ik, had ik een inval, een visioen. De grot-allegorie van Plato projecteert niet zozeer de kennis van de werkelijkheid, als wel het beeld van de menselijke geest, als beeld van Plato's eigen geest, waarvan hij ook bij wijze van spreken enkel de schaduwen ziet.

Met zijn zogenaamde innerlijke oog. De geest kan hij niet rechtstreeks zien en omdat hij en iedereen hem ook niet kon voelen of vinden is deze geest altijd als immaterieel beschouwd met als consequentie de mogelijkheid om zich buiten het lichaam te bevinden.

Volgens mij dacht Plato op het spoor te zijn van een onveranderlijke wereld van orde, terwijl hij in feite ontdekte dat hij een geest had. *Voilà. That's it.*

Ik heb Gé verteld over eenzelfde gedachte die bij mij opkwam met betrekking tot de oude tragedie van Sophokles' Oidipous. Als deze koning ontdekt dat hij op de driesprong zijn vader heeft gedood en daarna zijn moeder heeft getrouwd, steekt hij zijn ogen uit. Waarom? Omdat ze onbruikbaar waren voor hem. Omdat ze hem niet hadden gewaarschuwd en deden zien dat het zijn vader was die hem voor de voeten liep. Hij zocht voortaan alleen nog heil bij zijn innerlijk oog. Met andere woorden: bij zijn geest. Ook hij ontdekte de geest.

Ik zei tegen Gé dat de mensen altijd een problematische verhouding hebben gehad tot de geest, maar dat voor mij één ding gold: zoals we nu eindelijk leren dat wij mensen, ook met onze schitterende maar ook gebrekkige geest, natuur zijn en met de natuur verbonden zijn als één organisch geheel, waarvan we totaal afhankelijk zijn, zo is de geest met het lichaam verbonden eveneens als één organisch geheel en eveneens totaal van elkaar afhankelijk.

Ik meende bij Gé een klank van instemming te horen.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 7 mei 2023

Gisteren brak de zon door. Bij wijze van spreken. Ik weet dat er een jaar verstreek sinds de laatste scan en dat de kans op terugkeer van de ziekte nu echt klein geworden is. Maar er is een verschil tussen iets wat je weet en iets wat tot je doordringt en bezit van je neemt. Ik voel me meer en meer bevrijd van een last, een dreiging, een grote angst. Ik heradem. Ik krijg weer een beetje vertrouwen in mijn lichaam, zoals vroeger. De stress verdwijnt langzaam.

Natuurlijk ben ik mij bewust van mijn kwalen, vele malen op een dag, maar de opwaartse lijn is er ook. Er ligt tijd vóór me, dat is het blijde besef. Die tijd moet ik niet vullen met vechten tegen mijn kwalen, vechten om er vanaf te komen, ik kan beter inbinden en ze als gegeven beschouwen en er niet teveel op letten. Ik kan beter toegeven en alles op een lager pitje doen, en vooral: ook het lichaam zijn werk laten doen, in zijn eigen tempo, in zijn eigen tijd. Wie weet wat voor veerkracht het nog heeft.

🌻 🌻 🌻 🌻 🌻 🌻

Woensdag 10 mei 2023

Gisteren VVE-vergadering, op verzoek voorgezeten door Ralph Jaspers. Presentatie van een 5-stappenplan door bouwkundig ingenieur Joop Schoenmakers van Trem-advies te Wijchen. Tevoren hoopte ik op een doorbraak, en die kwam er ook. Hoe je mensen over de streep trekt, in dit geval appartements-eigenaren, beginnen ze te leren, de overheid en het bedrijfsleven. Ze hebben de financiering nu zó geregeld dat iedere eigenaar, ongeacht of hij of zij verhuurder is of bewoner, kan lenen tegen dezelfde rente: 1,8 %. Verder kwam het volle gewicht te liggen op de isolatie, niet op de zonnepanelen en warmtepompen. Daarbij wordt elk appartement afzonderlijk bekeken, niet de flat als geheel, waardoor niemand betaalt voor isolatie waar hij of zij geen profijt van heeft, zoals b.v. de vloerisolatie. Omdat er al voorwerk is gedaan, worden stap 1 en 2 samengetrokken tot 1 stap en het Advies moet klaar zijn vóór het eind van dit jaar. En weer belangrijk: de kosten (ik dacht € 6.500,-) worden betaald uit de reserve-pot van de vereniging.

Bij de stemming was iedereen vóór. De stemming na afloop was opperbest. We moeten geduld hebben, het proces duurt minstens 3 jaar, maar de technische ontwikkelingen gaan snel, het werkt in ons voordeel om niet te snel te beslissen over de warmtepomp en als we het doen om collectief te beslissen.

Dat zie ik nu gebeuren.

Meer, ik denk dat we sinds gisteren een onomkeerbare stap al hebben genomen, vanwege de gelijkgetrokken rente én omdat we er al geld in gestoken zullen hebben. Om draagvlak te behouden is bedacht om naast de 'contactcommissies' nog andere vertegenwoordigers per appartement erbij te betrekken. Ik heb me opgegeven voor onze flat, maar weet niet zeker of ik het ook echt doe vanwege mijn slechte oren.

Vannacht en vanmorgen was ik weer gedeprimeerd. Spierpijn, lamme lenden. Waarvandaan? Van het zitten op die harde stoelen gisteravond?

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 17 mei 2023

Het is toch vreemd:

Vanmiddag heb ik een afspraak met Patrick. Ik zal hem vertellen over mijn angst met betrekking tot mijn afnemende spierkracht en haperend evenwichtsorgaan.

Mijn droom vannacht vertaalde de angst aldus: ik ben ergens in België. Ik moet met de trein naar huis in Nederland. Ik heb niets bij me, geen geld, geen identiteitsbewijs. Ik heb alleen een zakdoek in mijn zak. (En vaag een kaartje, maar daar kan ik niets mee.) Ik vertel mijn situatie aan mensen om mij heen. Een jongen, in gezelschap van nog een ander, luistert ernstig en loopt vervolgens om mij te helpen naar een instantie. Dan word ik wakker.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 18 mei 2023

Patrick zei: je hebt artrose in je nekwervels en liet een tekening ervan zien. Er is niets mis met je spieren en je evenwichtsorgaan.

Angst zakt weg. Ik kan weer Ademen.

Artrose is niet leuk, het gaat niet weg, de dolheid die er het gevolg van is blijft dus ook. Maar de diepe angst, dat er iets ernstigs achter schuilgaat is verdwenen. Ik hoop dat die angst nu een tijdje wegblijft en niet weer een nieuw doel zoekt.

Aan de overkant zie ik een jonge vrouw op het balkon staan. Ze rookt en is waarschijnlijk onbezorgd over haar gezondheid.

Ik rook niet en probeer zo onbezorgd mogelijk te zijn.

Ik ga dingen doen. Welke?

Wat moet ik nu nog doen?

Ik heb *Woeste Hoogten* gelezen van Emily Brontë. Wereldliteratuur, heet het. Ik twijfel. Die Heathcliff vond zijn grote liefde bij Catherine Earnshaw, die blijft spoken in zijn geest, als zij overleden is. Het drijft hem tot waanzin, vergelijkbaar met Emily Hopkins in *Het laatste Bed* van Hugo Claus. Maar met dit verschil dat Emily gestaag tot haar waanzin wordt gedreven door een samenleving die haar niet accepteert, terwijl

Heathcliff zichzelf steeds dieper in zijn obsessie vastschroeft. De romantische liefde is een alles-of-niets emotie, waarbij de verbeelding werkelijkheid wordt en de werkelijkheid een vreemd domein. Die liefde jaagt vol van verlangen op een schim die er niet meer is en eindigt onherroepelijk met de dood.

(En laat een spoor van vernieling achter.)

Wereldliteratuur?

Of is het in wezen hybris, waarmee we van doen hebben, dezelfde hybris en hallucinatie die een werkelijke hemel postuleert?

💎 💎 💎 💎 💎 💎

Vrijdag 26 mei 2023

Op maandag 22 mei stuurt Bep het volgende e-mailbericht aan Heleen en mij, Mira, Georges, Mark en Charlotte, zoals altijd vergezeld van een kopie aan Henriëtte:

Lieve familie,

Vanmiddag, maandag 22 mei 17:45 uur, heb ik de 5de en laatste bestraling gehad. Alles is goed verlopen en ik heb de tijd besteed om voor jullie allemaal te bidden!!!!!! In de 10 weken die nu volgen ga ik aan mijn herstel werken. Dus goede spullen eten, na stil zitten weer bewegen en leuk vakantie houden. Daar verheug ik me nu al op! Dus tot ziens...

Knuffels,

Bep (+ zeven emoticons met hartjes)

Georges en Mira antwoorden een dag later:

Hoi Bep,

Ook nog een hartelijke groet uit het Haagse. Bijzonder fijn nieuws voor je dat je de laatste bestraling hebt gehad en dat je nu aan je herstel kan gaan werken. Goed eten, bewegen en vakantie lijken me een heerlijk vooruitzicht.

X, Georges

Hoi Bep,

Wat fijn om te lezen dat je herstel zo voorspoedig verloopt. In de basis hebben jullie, broers Beukering, toch een sterk en gezond gestel.

Liefs, Mira

Mijn antwoord:

Beste Bep,

Fijn, hoor, dat die bestralingen erop zitten. Hèhè.
Je schrijft het goed: hup, aan je conditie werken en afleiding zoeken.

Verder kan ik me voorstellen dat je tijdens die behandelingen de tijd hebt willen doden,
maar voor mij mag je dat bidden achterwege laten. Ik vraag je er niet om
en ik wil het ook niet opgedrongen krijgen.

Voor de rest een hartelijke groet, Ad

Waarop het antwoord van Bep, dezelfde avond:

Lieve Ad,
Bedankt voor jouw support!!!

Wat het "bidden" betreft: ik zeg er altijd bij: "als diegene ervoor open staat"..
Dus, wees gerust: Niemand zal je iets opdringen, als jij dat niet wil!

Knuffel,
Bep.

Ik reageer niet meer.
Benieuwd of hij woord houdt.

💐 💐 💐 💐 💐 💐

Zaterdag 24 juni 2023

Ik heb nog enkele jaren te gaan. Dat denk ik. Het heeft er alle schijn van. Af en toe val ik nog terug in een paniekaanval, bij regen die vocht en dus jeuk geeft of bij een vochtig laken, maar die duurt kort.

Het is al dagen mooi weer. Zomers.

Het is nu mijn broer die in de problemen zit. Gisteren, om 6.05 u 's morgens schreef hij het volgende mailbericht:

Lieve familie, burens, vrienden,
bij deze de, zoals eerder toegezegde, en - hopelijk - laatste update, van onlangs bekend geworden data voor mijn medische behandelingen..
Ik wil hiervoor graag jullie 'aandacht' vragen op de volgende - voor mij - cruciale momenten:

31 juli: een Pet CT-scan voor de long-obstructie (10:00 uur)
1 aug: een MRI- + CT-scan voor mijn buik (08:25 en 09:30)
2 aug: de uitslag van het long-onderzoek (telefoontje)
8 aug: de uitslag en gesprek m.b.t. de buik-scans (10:00)
14 aug: eventueel, de operatie van de Endeldarm (?)

Ik ga, mede op basis van vorige onderzoeken, met veel optimisme en vertrouwen op alles wat me overkomt in...

En focus me tijdens de scans weer welgemoed op vragen om heil en zegen voor ons/ jullie allen...

Met een Grote Groet en Knuffel voor ieder in mijn gedachten,
Bep.

De gebruikelijke emoticons ontbreken. Hij zit in de rats.

Maar hij blijft zich hullen in ambtelijke, formele taal. Althans tegen ons.

Wat een verschil. Toen ik ziek was, sloot ik me af. (Behalve voor Georges en Mira. En voor Gé.) Dat deed ik om innerlijk stabiel te blijven. Ik wilde niet dat iemand mij 'sterkte' toewenste, want dat deed me beseffen dat ik ernstig ziek was en stortte mij in een kuil van angst. Bep doet het omgekeerde. Hij betreft iedereen die hij kent in wat hem overkomt. Hij bedankt iedereen netjes, kort, voor het medeleven, maar overlaadt omgekeerd ondertussen iedereen met zijn gebruikelijke vrome Liefde.

Zijn roeping. Zijn tactiek. Zijn verlangen naar goedkeuring. Naar bestaan.

Tsja.

Ik heb nog niet geantwoord. Ik weet de woorden niet.

Tsja.*

Ik heb een nieuw boek. *Alkibiades* van Ilja Leonard Pfeiffer. Hij neemt me mee naar het antieke Griekenland, het land en de beschaving die ik leerde kennen op het Gymnasium, vijfenzestig jaar geleden. En ik ben ontroerd. Ik ben razend nieuwsgierig. En voel tranen.

Nostalgie. Zeer zeker. Al was ik lang niet altijd gelukkig in die vijftiger jaren, ik had wel de toekomst. Dat is nu weg. Ik voel me vaak verloren. Overbodig ook. (Niet voor Heleen. Als enige.) Pfeiffer brengt me terug in het gevoel dat ik had toen ik jong was, dat ik wilde leren, wilde begrijpen, dat ik iets wilde in de wereld waar ik deel aan had. Dat laatste is nu een illusie. Dan doe ik maar net alsof. Ik word er tenminste blij van. En ik ben voor het eerst de schrijver dankbaar voor de kolossale moeite die hij deed. Hij is mijn gids en in mijn verbeelding brengt hij me naar de markt in Athene, waar Socrates rondliep in zijn versleten kleren, waar ik ooit van hoorde en maar nauwelijks iets van begreep. Ik weet dat hij - met Perikles - de teloorgang van de Atheense democratie gaat beschrijven, als waarschuwing voor onze tijd. Nu het misschien nog niet te laat is.

Ilja Leonard Pfeiffer, Philipp Blom, Dan Dennett, Doug Hofstadter, Hugo Claus.
Vrienden voor het leven.

Zij kennen mij niet.**

* 'Tsja (...) tsja' is een citaat. Het verwijst naar een fabel (?) die Mira mij vertelde door de telefoon over de Keizerin en de Beul. Op bevel van de Keizerin sloeg de beul alle onderdanen successievelijk het hoofd af. Toen er niemand overbleef keken Keizerin en Beul elkaar aan. De een zei: "Tsja", de ander "Tsja". Einde verhaal.

Voor Mira was dit een evident geval van *foregrounding*, het in het oog springen van tekst. Ze heeft gelijk. De discussie die ik met haar voerde betrof de vraag of *foregrounding* zich beperkt tot de vorm, het syntactische deel, óf ook het semantische deel bestrijkt.

** Claus: "De pen gaat waar het hart niet kan."

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zaterdag 15 juli 2023

Er komt steeds weer een moment waarop ik mijn bezigheden - ooit: werkzaamheden - onderbreek om iets op te schrijven wat me bijbleef van de voorbije weken. Ik doel dit keer op de jaarlijkse bijeenkomst ter gelegenheid van de verjaardag van Jade bij grootouders Hettie en Gerrit Wijnhuizen in Schaarsbergen bij Arnhem. Het weerbericht voorspelde een hitte van 33 tot 35 graden. Ik liep al eerder in een kort(gemaakt)e broek en besloot deze ook hier te dragen. Eronder mijn kobaltblauwe gymshoenen. Met het oog op een voetbalpartijtje met Lars en Simon in de wei. Meteen bij aankomst begroetten Martijn en Georges mij met de uitroep dat het voor het eerst was dat zij mijn benen zagen. Ik antwoordde dat ik de schaamte voorbij was.

Daar was iets van waar. Of mijn schaamte helemaal voorbij is ben ik niet zeker, maar ik maak inderdaad stappen. Het kan mij wel degelijk minder schelen wat men van mij vindt. En Heleen moedigt me al langer aan om de korte broek te dragen. Dus ben ik enkel de vijand van mezelf als ik me geneer. Hoeveel jaren heb ik nog? Hoeveel tijd om geen tijd meer te verprutsen aan schaamte voor mezelf?

Het is tijd voor Heleen. We gaan samen in Rotterdam een ringetje voor haar kopen.

Dieptepunt van de verjaardag was het moment waarop Jade haar cadeautjes kreeg. Verhit trok ze zoals gewoonlijk het pakpapier aan flarden, keek even naar de barbiepoppen, die ze thuis al heeft en smiet de plastic dozen vóór haar op de tafel, de een na de ander. Ontevreden smoel. Moeder kwam aanlopen: "Wat zeg je nu, Jade?" Decadent tafereel. Om je kapot te schamen.

Ik heb gevoetbald in de hitte. Zo kwek als ik kon. De jongens hadden bijgeleerd, passeerden mij meermaals. We zijn goede maatjes.

Georges nam Heleen en mij mee voor een wandeling. Vertelde dat hij weer problemen had met zijn baas, die pas gescheiden en hertrouwd is, vaak afwezig en moeilijk bereikbaar. De kapitein verblijft vaak aan wal. Bemanning verliest motivatie.

In een persoonlijk gesprek met Georges bood Andrew hem onverwacht een nieuw te creëren functie aan van Adjunct-ceo. Georges perplex, maar alle energie kwam terug. De baas zag in hem de capaciteiten van een baas. Helaas. Twee dagen later kwam Andrew erop terug. Stelde Georges voor om van functie te ruilen met een van zijn collega's. Diepe teleurstelling bij Georges, die weigerde. En zich nu afvraagt wat te doen. Het gebeurde de dagen vóór hij Heleen en mij in vertrouwen nam.

Wij vonden het 'zwalkend beleid'. Beleid van een baas die het contact met zijn team kwijt is en zijn gezag verliest. Het bedrijf, waarin honderden miljoenen zijn geïnvesteerd, verkeert in een crisis. Wat moet Georges doen?

Hij is op dit moment met Martijn en de kinderen enkele weken met vakantie in Frankrijk. Ik heb aangeboden om als hij wil telefonisch te brainstormen, maar ik twijfel of hij mij een volwaardig gesprekspartner vindt.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Vrijdag 21 juli 2023

In de roman *Alkibiades* van Ilja Leonard Pfeijffer kom ik zinnen tegen om goed te onthouden. Op p. 47:

"Ik herinnerde mij wat Socrates mij ooit had gezegd: mensen hebben misschien verstand, althans dat mogen we in sommige individuele gevallen hopen, maar de massa zeker niet. De massa kent geen logica en handelt naar de bevestiging van het ogenblik. Op momenten van grote opwindning kan dat fataal uitpakken. In gevaarlijke tijden kan democratie gevaarlijk zijn.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 23 juli 2023

De eerste zomergast bij de VPRO dit seizoen is de Vlaamse kosmoloog Thomas Hertog, tegelijk hoogleraar theoretische natuurkunde te Leuven.

Hij praat met Theo Maassen, cabaretier.

Ik luister Ademloos. De hele avond. Heleen ook.

Het gaat uiteindelijk over de *condition humaine*, de toestand waarin de mens verkeert, volgens de laatste stand van de wetenschap. Ik weet dat ik niet alles zal begrijpen, net zo min als Hertog zelf, maar in de laatste fase van mijn leven wil ik deelgenoot zijn, al is het luisterend en op afstand, van het dappere groepje jonge natuurkundigen dat ver

vóórligt op het peloton en dat aangevoerd wordt door een van de gidsen, op dit moment Thomas Hertog, die zelf in de wind rijdt, op weg naar de finish, die er niet is, die zich steeds verlegt naar achteren en telkens weer verdwijnt achter de horizon. Dan, lang onopgemerkt, verschijnt een tweede doel: het op weg zijn, de gedeelde nieuwsgierigheid, het belangeloze willen weten *ongeacht de uitkomst*, zorgt voor een gevoel van verbondenheid. Eenzaamheid wordt minder. Zelfs als je elkaar niet kent. Ik zit in de volgauto, vlak achter de groep met voorsprong.

Vandaag, een dag later, luister ik - digitaal - opnieuw naar het interview en schrijf ik op wat mij fascineert.

Hij ging natuurkunde studeren, zei hij, toen hij begreep dat deze discipline aansloot bij de grote filosofische vraagstukken sinds de Oudheid.

Onze perceptie van de werkelijkheid is vaak een illusie en de natuurkunde schraapt langzaam maar zeker stukjes van die illusie weg.

Er is een mysterieuze donkere energie aan het werk die zorgt dat het heelal steeds verder uitdijt. Als het proces van de uitdijning iets sneller was geweest dan waren wij er niet geweest, dan waren er geen sterrenstelsels ontstaan. De uitdijning ging aanvankelijk zo langzaam dat de sterren konden ontstaan en het leven, maar de laatste twee, drie miljard jaar heeft deze uitdijning - de ruimte tussen de sterrenstelsels, niet de sterrenstelsels zelf, die blijven bij elkaar - de overhand gekregen.

Het universum is biofiel. Een volstrekt wonder.

Centrale vraag op dit moment: de plaats van de mens in de kosmos.

Het heelal is niet geboren met koolstof. De atomen waarvan wij gemaakt zijn, zijn gevormd in verschillende generaties van sterren. Koolstof is ontstaan door een delicate verhouding van verschillende natuurkrachten en als die verhouding maar iets anders was geweest, dan was er geen koolstof geweest en was er allicht geen leven mogelijk geweest. Wat Hertog met Hawkins uitpuzzelde was de vraag: wat heeft de oerknal met *ons* te maken? Volgens Hertog geloofde Hawkins dat wij de grote vragen over het heelal moeten begrijpen als we willen overleven. Zijn ongebreideld optimisme kwam voort uit een diep gevoeld kosmisch humanisme. Maar dit was ook bij hem een grondgevoel, een intuïtie.

Biofiel wil zeggen dat na de oerknal een heelal ontstond dat miljarden en miljarden jaren later levensvatbaar bleek.

De theoretisch natuurkundige werkt met modellen die door zijn voorgangers is ontwikkeld. Aan de randen van die modellen, dus wanneer je probeert een groter gamma aan fenomenen onder één noemer te brengen ontstaan conflicten, die ervoor kunnen zorgen dat je op een nieuwe manier naar die fenomenen gaat kijken. Beroemd is de overgang van Newton naar Einstein. Voor Newton was de zwaartekracht een aantrekking tussen twee objecten in een ruimte die er gewoon wás. Ruimte was voor hem een arena, een decor. De tijd was een universele klok, die voor iedereen gelijk is.

Hoewel voor Einstein de relativiteitstheorie in veel omstandigheden maar een kleine aanpassing is op Newton, gaat er bij hem een heel ander beeld van de werkelijkheid schuil: tijd en ruimte zijn helemaal geen decor, zij zijn verweven met elkaar, kunnen vervormen, zijn dynamisch, zijn deel van de fysica.

Hawkins maakte voor zijn boek in 1996 gebruik van een hele reeks nieuwe waarnemingen door betere telescopen: de tweede golf, de *gouden* tijd van de kosmologie in de jaren negentig was aangebroken. (De eerste in de zestiger jaren.) Het heelal zal over enkele miljarden jaren in elkaar storten.

In 1998 werd de donkere energie ontdekt, die de expansie aandrijft. Dan ook de achtergrondstraling. Dat was de speeltuin van Hawkin. Hertog en hij onderzochten de oerknal en de zwarte gaten, die ontstaan wanneer een zware ster aan het eind van haar leven komt. Als de kernfusie binnen in de ster opraakt, dan wint op het laatst de zwaartekracht en implodeert de ster. Er ontstaat een bol van materie, zó dicht dat er niets uit kan ontsnappen, ook licht niet.

Voor de eerste foto van een zwart gat, dat zich in het centrum bevond van een ander sterrenstelsel, 55 miljoen lichtjaar van ons verwijderd, werden vele verschillende radiotelescopen, van Groenland tot Antarctica, gekoppeld aan elkaar. Anders was een telescoop nodig geweest ter grootte van de aarde. Wat we zien is de toestand van dit gigantische zwarte gat kort na het uitsterven van de dinosaurussen. Dit beeld, dat in de sterren geschreven staat, voert ons terug in de tijd.

De volgende vraag is: wat gebeurt er in die zwarte gaten? Dit onderzoek is alleen mogelijk met behulp van gedachte-experimenten.

Tijdens de eerste golf van nieuwe waarnemingen, in het Cambridge van de jaren zestig, werden de pulserende sterren ontdekt, zeer snel draaiende neutronensterren. In de laatste fase is zo'n ster, net niet zwaar genoeg om een zwart gat te vormen, een gigantische atoomkern, een theelepeltje neutronenster is ongeveer zo zwaar als de aarde. Als die ook nog eens gaat draaien, gedraagt zij zich als een vuurtoren, die één keer per seconde en soms zelfs sneller om zijn as draait. Als de lichtstraal de aarde passeert, zie je dat op de radiotelescoop.

Men heeft een heel gamma van vuurtorens in kaart gebracht en gemeten wanneer de signalen de aarde bereiken en vastgesteld dat daar een klein beetje variatie in zit, terwijl die klokken uiterst precies zijn. Die variaties hebben te maken met de gravitatiegolven, die maken dat de tijden iets veranderen ten opzichte van elkaar. Op deze manier gebruik je de pulsars als een galactisch observatorium om de heel zwakke zwaartekrachtsgolven, uit de donkere kant van het heelal, waar te nemen. We hebben ook op aarde telescopen die gravitatiegolven meten met een korte golflengte. Maar daarnaast dobberen wij ook op dat vibrerende ruimteweefsel dat uit een ver verleden komt, gevolg van samensmeltende sterrenstelsels, van samensmeltende zwarte gaten en ... misschien wel van de oerknal. Dat vibrerende ruimteweefsel is de revolutionaire ontdekking van deze tijd, na Newton en Einstein. Die gravitatiegolven hebben een

verschrikkelijk lange golflengte, vanwege de miljarden jaren dat ze door het heelal hebben gedeind, ze vormen de ruis, de grote puzzel die moet leiden tot de vondst van de Heilige Graal: de oerknal. Een vuurbal waar we niet doorheen kunnen kijken en die waarschijnlijk een mysterie blijft. De beloning die rest is het zoeken ernaar, zij is het die leidt tot vriendschap, tot zielsverwantschap.

Einstein lanceerde het idee van wormgaten, tunnels, shortcuts die zouden leiden tot ruimten met meer dimensies. Daar werd vervolgens aan getwijfeld, omdat een passage onmogelijk is. Maar op dit moment is de theorie van wormgaten weer heel populair om problemen met zwarte gaten op te lossen. Niet de wormgaten waar je zelf doorheen kunt gaan, maar microscopische wormgaten.

In de zwarte gaten komen de Einstein-wereld (waarin tijd een fysisch fenomeen is) en de Quantum-wereld bij elkaar. De confrontatie tussen deze twee schept de mogelijkheid van een nieuwe dimensie. Het tijd-reizen via de gravitatiegolven. Én het einde van de tijd, juist omdat voor Einstein de ruimte-tijd onderdeel was van het fysische ruimte-weefsel. Door de implosie stopt dus de tijd. Vandaar dat het zwarte gat een paradox is in Einsteins theorie. Het kan eigenlijk niet bestaan. En toch zien we het gat op de foto.

Een zwart gat betekent het einde van de tijd. De oerknal het begin ervan. De oerknal is een zwart gat, alleen binnenstebuiten gekeerd.

Einstein wilde dit niet geloven, want geen-tijd betekende het einde van zijn formule, zijn theorie. Hij zag de bui hangen. Zijn theorie was onvolmaakt, moest verenigd worden met de quantum-theorie. De film *Interstellar* geeft toegang tot de nieuwe theorie. Onder normale omstandigheden hebben Einsteins theorie en de Quantum-theorie geen last van elkaar, maar in een zwart gat wordt de grote ster klein en ontmoeten de beide werelden elkaar. En zeker bij de oerknal. Hoe vreemd het huwelijk tussen die twee is blijkt uit het feit dat de quantum-theorie zegt dat er in het zwarte gat mogelijk geen binnenste is, en dat alle informatie aan de oppervlakte zit en dat het binnenste een soort van hologram is, dat eruit voortvloeit. Dus die quantum-theorie en die relativiteitstheorie lijken samen te komen, maar niet in evenveel dimensies. Dat is de hoofdbreker. Dit is pure contra-intuïtie en hier ontbreekt ook de taal om te duiden.

Hoogleraar in de theoretische natuurkunde, en Nobelprijswinnaar (2017) Kip Thorne (1940) consulteerde ten behoeve van de science-fiction film *Interstellar* van Christopher Nolan. Er mocht in de film niets indruisen tegen de overtuigingen van theoretisch natuurkundigen, voor de rest vrij spel met de verbeelding. Zeer aanvaardbaar voor Thomas Hertog.

Thorne werd atheïst, maar noemde de werelden van de wetenschap en religie niet fundamenteel onverenigbaar. "I happen to not believe in God."

Thomas Hertog schreef een boek *Het ontstaan van de Tijd*.

Georges Lemaître, priester en kosmoloog, is de vader van de oerknal. Hij verzet zich tegen Voltaire's gedachte van God als eerste oorzaak. God is geen horlogemaker, die zijn uurwerk opdraait. In tegenstelling tot Einstein, die de oorzaak zoekt van het begin, de oerknal, is Lemaître degeen die de gedachte oppert dat er geen oorzaak is. Oorzaak en gevolg horen bij *onze* wereld, niet bij de oerknal. De oerknal valt buiten het domein van de wetenschap. Volgens Lemaître zit de oorzaak van het probleem dat de vraag verkeerd is. Maar wat hij zelf precies in gedachten heeft is moeilijk te ontwarren. Einstein was een idealist, hij geloofde in de natuurwetten als goddelijk, als fundamenteel en blijvend, Lemaître had een andere intuïtie, maar had in de zestiger jaren niet de mogelijkheid om de kwantumtheorie samen te brengen met de gravitatie-theorie en om op het idee te komen dat zelfs de natuurwetten na de oerknal zijn geëvolueerd. Het was Hawkin die daar tijdens zijn leven achter kwam: er is geen absoluut fundament, geen betrouwbare sokkel, er is niet dé waarheid waarop het bouwwerk van het heelal wordt geschaagd.

Terwijl Lemaître kunst en wetenschap parallel en los van elkaar zag opborrelen vanuit een mysterie, blijft er voor Thomas Hertog niets over, ook niet de weg van de oude fysica met haar statische natuurwetten, wel die van de dynamische evolutie van die wetten. Een hypothese, maar een veelbelovende, vruchtbare.

Voor Einstein waren die natuurwetten nog de geest van God.

Darwin was bijzonder geïnteresseerd in de orchidee. De genen van de onderste lip van de bloem hadden de vorm, kleur en geur zó geëvolueerd dat zij leek op een vrouwtjes-bij, dat het mannetje lokte, zodat de bloem en passant werd bestoven. Een voorbeeld van co-evolutie, een verstrengeling waarvan er volgens Attenborough duizenden waren in de natuur.

Wij bevinden ons niet buiten de biofiele natuur, maar zitten er middenin, en terwijl Darwin de levensboom reconstrueerde, pogen we nu op Darwiniaanse wijze het ontstaan en de selectie van de natuurwetten te reconstrueren. Vandaar de titel van Hertog's boek *On the Origin of Time*.

Een dans wordt getoond: *The Origin of Time Human included*. Regie: Thierry de Mey. Locatie: het uitgedroogde Aralmeer, Oezbekistan. Een danseres (uit de stal van Anna Teresa De Keersmaeker) in lange rok, met naakt bovenlijf, ligt in de houding van Adam, bij zijn geboorte, geschilderd door Michelangelo in de Sixtijnse Kapel. Langzaam komt ze overeind, bewegend, levendig. Dan zoomt de camera uit, snel, een vlucht naar achteren. Een indringende zoemtoon. De danseres wordt een stipje op de horizon. De kale vlakte glijdt onder ons door, verder, verder. Plots staat de danseres op een rotspunt, een klif, we zien haar op de rug, ze staart in een vallei, begrensd door een muur van naakte aardlagen.

Volgens Thomas Hertog wil de film vertellen dat het standpunt van waaruit wij naar het heelal kijken *binnen* dat heelal is, niet erbuiten, zoals we denken.

Er is geen objectief standpunt.

We hebben de wereld van Einstein verlaten, zijn aangekomen in de quantumwereld.

Thomas Hertog: het perspectief van waaruit wij naar de natuur en het heelal keken was altijd uitgezoomd, van buitenaf, vanuit het goddelijk perspectief naar het mysterie.

Wij waren met het mysterie gedisconnecteerd. Nu kijken we, Hawkin en Hertog, van binnenuit, vanuit het perspectief van de danseres naar wat vroeger het Aralmeer was.

Dit perspectief werd mogelijk door de quantumtheorie toe te passen op de kosmos en de oerknal. Dat is de erfenis van Hawkin. Want in de quantum-wereld komt de

realiteit tot stand via waarneming. De waarnemer is deelnemer geworden, actor. De quantumwereld is een pre-wereld, zonder waarneming bestaat hij nog niet echt. Het is een wereld van mogelijkheden. Pas in de waarneming, in die verstrengeling, kristalliseert zich die wereld. De quantumtheorie brengt de *mens* terug in de formules.

Terwijl hij sinds Copernicus en Newton aan de zijlijn stond.

Door Hawkin verdwijnt ook de idee van een multiversum, om dezelfde reden.

Een fenomeen uit de quantumwereld is dat een deeltje kan ontstaan en weer vergaan. Uit het niets?

Is er intelligent leven elders in het heelal? Hertog: er is al zoveel tijd verstreken en steeds nemen we niets waar. Dit maakt het onwaarschijnlijk. Bacterieel leven is goed mogelijk. Maar waarschijnlijk is er een bottle-neck naar intelligent leven. Een andere bottle-neck kan overigens ook vóór ons liggen, die mogelijk onze ondergang wordt. Maar door het nieuwe inzicht kan er ook een nieuw verhaal ontstaan, een begrip waardoor wij een mondiale, integrale verhouding ontwikkelen met het heelal.

Robert Oppenheimer ontdekte de zwarte gaten, maar werkte ook mee aan het Manhattan-project. Dit had niet mogen gebeuren zonder reflectie op de gevaarlijke toepassing op wereldwijd niveau.

Maar fundamenteel onderzoek weet nooit waartoe het leidt. Toch is ze teveel losgezongen van de wereld waarin ze werkt. Hannah Arendt verzette zich hiertegen. Zij vond dat wetenschap en technologie rekening moest houden met de menselijkheid en met waar we naartoe willen. Ze legde de fout van de disconnectie vijf eeuwen terug bij de autoritaire blik van buitenaf bij Galileï, Copernicus, die leidt tot wereldvervreemding.

Het idee van de mens terug in de wetenschap is de erfenis van Hawkin en legt de kiem voor nieuwe hoop.

Het go-spel. Soort schaken. Als je een steen van de tegenstander hebt omcirkeld, mag je die steen pakken. Wie de meeste stenen heeft, wint. AI - het AlphaGo programma -

won het van de Chinese wereldkampioen Lee Sedol. Symbool werd "move 37" voor de onverwachte (soort van) creatieve intuïtie.

Na AlphaGo kwam AlphaVolt, waarbij de menselijke factor geheel werd uitgeschakeld. Het programma werd - op basis van de frequenties in aminozuren - toegepast op de drie-dimensionale structuur van de eiwitten, of proteïnen, dus via het spel naar de moleculaire biologie.

Stel dat AI aan de haal gaat met de natuurwetten. Gaan we die AI-fysica aanvaarden, gaan we die begrijpen? Die verstrengeling met onze wetenschap en technologie heeft gevaren: de mens kan de controle verliezen. We zitten in dezelfde situatie als Oppenheimer tachtig jaar geleden. Laten we nu de wetenschap opnieuw gewoon haar gang gaan? En zijn we weer te laat met de brede maatschappelijke reflectie?

We staan voor een omwenteling, vergelijkbaar met die van de Landbouw, en die van de Industriële Revolutie. Toch pleit Hertog voor een toepassing van AI in de fundamentele natuurkunde, om deze beter te begrijpen. We moeten ook de AI beter begrijpen om te vermijden dat we de controle verliezen.

Hannah Arendt hamerde erop dat wetenschap en technologie verweven moeten zijn met de Condition Humaine. Zij zei: "Menselijkheid wordt nooit verkregen in eenzaamheid en ook niet door je werk openbaar te maken. Alleen wie leven en persoon meeneemt in *het waagstuk van de openbaarheid*, kan het bereiken." Je laat jezelf zien in het licht van de openbaarheid, en wel als persoon. In elk handelen komt de persoon op een unieke manier tot uitdrukking, in woord en daad. Spreken is een vorm van doen, zoals in geen andere bezigheid. Dat allereerst. Het tweede waagstuk is: we beginnen aan iets, we verbinden ons met een netwerk van relaties, en we weten nooit wat de gevolgen zijn. We hebben allemaal geleerd te zeggen: Heer, vergeef hen, ze weten niet wat ze doen. Dat geldt voor elk handelen, gewoon heel concreet, omdat je het niet weten kan. Dat is ook een waagstuk. Tot slot wil ik zeggen dat zo'n waagstuk alleen mogelijk is als je vertrouwen hebt in de mensen. Dat wil zeggen, een bepaald moeilijk te definiëren fundamenteel vertrouwen in het menselijke van alle mensen. Anders kan het niet.

Hertog: ze komt tot de conclusie: we hebben niet die objectieve waarheid, die sokkel. Maar wat hebben we dan wel? Alleen een soort grondvertrouwen in de mensheid. We moeten in gesprek, in interactie met elkaar, door onze wetenschappelijke bevindingen te delen met elkaar in die publieke arena. Dat is meer dan communicatie, in het delen wordt de wetenschap een wetenschappelijke cultuur, waarbij het toekomstig menselijke potentieel vervat zit in het abstracte onderzoek.

Onverwacht komt Thomas Hertog met een citaat uit een song van Leonard Cohen. Ik heb het opgezocht en de eerste twee regels toegevoegd.

Ring the bells that still can ring

Forget your perfect offering

There is a crack in everything

Er zit een barst in elk ding

That's how the light gets in...

Dat is de manier waarop het licht naar binnen komt

Een ontdekking is een inval, zelden een logisch gevolg.

(Ik zie een eierschaal voor me, ik zie de barst van buitenaf, maar ook van binnenuit.)

Ik. Denk na.

Er is geen objectief standpunt.

Maar toch, er is dat fenomeen: verbeelding.

In je verbeelding kun je buiten jezelf treden.

Ook buiten het heelal.

In de werkelijkheid kan dat niet.

De verbeelding vindt plaats *in* je hoofd.

Hoe ver reikt verbeelding?

Is eindeloosheid betekenisloos, omdat de werkelijkheid altijd eindig is?

☺ ☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Vrijdag 25 augustus 2023

Heleen en ik liepen gisteren samen in hartje Rotterdam: Centraal Station (waar ik mijn paraplu kwijtraakte) - Weena - Hofplein - Coolsingel - Beursplein - Hoogstraat 8a.

Bij juwelier Charlotte Wooning zocht Heleen een ringetje uit en een parel. Er komt een begroting en als de parel in de ring zit, gaan we het juweel ophalen.

Op de terugweg gingen we over de Blaak en zaten we op een terras aan de Oude Haven, tegenover de Witte Toren, naast de Kubushuizen. Thaise soep, muntthee, glaasje bier.

Fijne dag samen. Doodmoe op het eind.

Maandag ga ik naar Patrick. Ik zal zeggen: ik worstel enorm met mijn conditie, doe blijkbaar veel te zware oefeningen, maar dat is niet zo erg, ik zoek het wel uit, maar als ik dan weer periodiek moet herstellen vanwege een terugslag, dan word ik somber, neerslachtig en bang. Bang voor de sluipmoordenaars: terugkeer van de lymfklierkanker, neuropathie, spierziekte.

Telkens terugkerende angst die verlamt.

De roman *Alkibiades* van Ilja Leonard Pfeijffer heb ik tweemaal gelezen met diepe bewondering.

Een aantal passages heb ik aangestreept:

III, 4 p. 153: "... en zij (Hipparete) antwoordde dat Socrates weliswaar de juiste

vragen stelde, maar dat hij helaas de neiging had om van het concrete dilemma met alle macht op te willen stijgen naar een algemeen geldende abstractie. In zijn zucht naar het hogere verbrandde hij als Ikaros zijn vleugels."

III, 4 p. 156-157: "Weet je wat vrouwen veel beter kunnen dan mannen? Juist omdat wij ons ons hele leven zorgen moeten maken over wat mannen van ons denken, zijn wij erin geoefend om ons te verplaatsen in de gedachten van een ander. Jij praat met mij. Dat is een begin. Maar je gaat teveel uit van je eigen door de goden gegeven superioriteit, die je dankbaar omarmt als een evidentie, en vroeg of laat zal dat jouw ondergang zijn, tenzij je leert om jezelf ondergeschikt te maken aan de gedachten van tegenstanders die je bij wijze van vanzelfsprekendheid als inferieur beschouwt. Wees minder Alkibiades en meer empathisch. Geen man zal ooit een groot man zijn als hij niet ook een vrouw durft te zijn."

IV, 1 p. 198: "... en dat het in duistere tijden houvast geeft zich glorie te heugen ...".

IV, 10 p. 250: "... dat glorie wordt betaald met scheve ogen."

V, 1 p. 260: "Ik heb er nooit aan getwijfeld dat twijfel het voorrecht is van een volk dat in vrijheid leeft en dat Athene dankzij de hopeloze inefficiëntie van zijn vrijheid de hoop mag koesteren een lichtend baken te zijn voor vele generaties tot in tijden waarvan wij ons geen voorstelling kunnen maken."

V, 3 p. 271: "Een brief was bij nader inzien verkeerd. De precieze woorden waarmee ik opheldering zou geven omtrent mijn zogenaamde motieven, zou ik ter plekke vinden en uitspreken, wanneer ik beter zou kunnen aanvoelen wat zij het liefste wilden horen. Tot die tijd was vrijwel elk woord een woord teveel. Ik moest mijn waardigheid behouden en hen laten raden naar mijn beweegredenen. Nieuwsgierigheid is de zwakke plek in ieders pantser. Ongrijpbaarheid is het breekijzer dat iedere poort open krijgt."

V, 7 p. 287: "Omdat democratie per definitie stoelt op het collectieve oordeel van het volk, is zij onderworpen aan de turbulentie van opvliegenderheid en oncontroleerbare emoties. Om de democratie naar behoren te laten functioneren is het derhalve essentieel om mechanismen in te bouwen die afstand scheppen, vertragen en gevoelens afkoelen. Dit vergt leiders als Themistokles en Perikles, die zich niet laten leiden door de angst voor bevliegingen van de veranderlijke volksgunst, die een visie hebben en de moed om het volk daarvan te overtuigen en die het debat durven te sturen in plaats van zich door de publieke opinie te laten regeren. Dit vergt een volk dat bereid is tot compromissen ten bate van het gemeenschappelijke belang. Maar de Atheense democratie is inmiddels, zoals iedere democratie mettertijd, een parodie op zichzelf geworden, waarin de leiders dagelijks ter verantwoording worden geroepen en waarin het beleid elke dag opnieuw ter discussie staat. De staat wordt geregeerd door de angst voor volksgerichten en de volatiliteit van de publieke opinie. De bijval en het gejoel in het theater op de Pnyx overstemmen argumenten en maken reflectie over beleid voor de lange termijn onmogelijk."

V, 8 p. 297: " 'Een goed spreker weet niet alleen hoe te spreken, maar vooral ook

wanneer." ' "

V, 9 p. 302-303: "Maar als ik jullie vraag de grootste zwakte van Athene en van onze democratie aan te wijzen, zal ieder van jullie zonder een moment van aarzeling hetzelfde verschijnsel noemen, al zal hij daar misschien een andere naam aan geven. De keerzijde van onze vrijheid is ons individualisme. We beschouwen het als ons geboorterecht om de collectieve zaak ondergeschikt te maken aan onze persoonlijke vrijheden. Democratie is weinig meer dan een strijd tussen deelbelangen.

Democratische besluitvorming is een spel waarin de deelnemers van elkaar moeten trachten te winnen ten koste van het algemene belang. Daarom spreken deze verhalen over Sparta voor ons tot de verbeelding, omdat wij intuïtief beseffen dat onze gemeenschapszin is verkruid onder het voortdurende gehamer op het aambeeld van de vrijheid.

Een andere keerzijde van onze vrijheid is dat zij ons slaaf heeft gemaakt van onze ambities. Elke vorm van vrijheid verwordt vroeg of laat tot een verplichting.

Wanneer iedereen zich vrij en autonoom kan ontwikkelen, kan worden wie hij wil en alle mogelijkheden heeft om zijn leven tot een succes te maken, is er geen excuus meer voor falen en is de nimmer aflatende inzet voor de realisatie van persoonlijke aspiraties een gebod geworden. Omdat Athene iedereen in theorie de gelegenheid biedt om rijk te worden, is iedereen in Athene bij voortduring met weinig anders bezig dan met obsessieve pogingen om zichzelf te verrijken. De dwang die wij ervaren om onze eigen positie te verbeteren ten koste van onze medeburgers, noemen wij vrijheid. Daarom zijn we gefascineerd door het Spartaanse model, omdat wij op slechte dagen gevoelig zijn voor de gedachte dat we van onze vrijheid zouden moeten worden bevrijd."

VII, 7 p. 441: "Alles in het park prangde van overlevingsdrang en levenslust.

Agressief uitbottende planten omwingerden en omstrengelden elkaar in wurgende liefkozingen. Ieder groeisel gebruikte zijn aanhankelijkheid voor de ander als list om ten koste van de ander hogerop te komen."

VII, 10 p. 454-455: Het ligt in de menselijke aard om macht niet te kunnen delen.

Iedere vorm van promotie ten koste van anderen wakkert eerbij aan in plaats van haar te stillen, zoals honger die komt met het eten. Het is de definitie van macht dat zij anderen onderdrukt, dus wie vrij wil zijn, zal macht over zijn potentiële onderdrukkers dienen te verwerven. Het wordt vaak afgunst genoemd, het principe dat mensen elkaar de macht niet gunnen, maar het is overlevingsdrang, die al sinds de gouden tijd, toen de goden nog over de aarde liepen, de drijfveer is achter de menselijke geschiedenis.

Waar het de zwakte is van de democratie dat macht door haar instituties dermate verwaterd dat het beleid eronder kan lijden, is het haar kracht dat zij aangeboren machtshonger dankzij haar instituties reguleert en limiteert. Een oligarchie die uit een democratie voortkomt, wordt daarentegen vroeg of laat verscheurd door het gebrek aan beperkingen die zij aan haar eigen ambities oplegt. In een groep gelijken, die zich boven de rest stelt, zal ieder zich boven de anderen trachten te stellen. De onderwerping van de ander ligt, zoals gezegd, in de aard van macht, dus wie zich niet wil laten knechten, zal zijn potentiële onderdrukkers dienen uit te schakelen en voor ieder geprivilegieerd lid van een oligarchie is het grootste gevaar om geknecht te

worden afkomstig van zijn kompanen. Wie de wet breekt voor het eigen gewin, krijgt geen respect voor de wet wanneer zijn doel is bereikt, en hij zal daarbij de neiging vertonen om zijn gerealiseerde doel te beschouwen als slechts het eerste van vele wenselijke resultaten. Men kan eensgezind samenzweren, maar er bestaat geen manier om harmonieus samengezworen te hebben."

VIII, 6 p. 500: "Toen ik door het volk ter dood werd veroordeeld, zal hij (Socrates) aan mijn jeugd hebben gedacht en misschien heeft hij onder een lommerrijke plataan met deze of gene gediscussieerd over de irrationaliteit van onze angsten en over de irrelevantie van de leegte die wij dood noemen."

VIII, 6 p. 501-502: "Het was moeilijk voor te stellen dat het slechts zes jaar geleden was dat Hipparete mij was ontvallen in het kraambed van mijn zoon. Hij was dus al zes. Mijn dochter Elpinike zou in de komende lente negen worden. Evenals ik hebben zij hun vader nooit gekend. Zij zouden opgroeien terwijl ze net als ik zouden worden opgestuwd door de kracht van hun hunkering naar liefde, zoals een boom het licht van de zon zoekt. Zij zouden nooit weten dat ik ooit had leren houden van mijn eigen vrouw, die hun moeder was, in zoverre ik tot liefde in staat was, en dat ik ooit, als Odysseus in de grot van de Cycloop, in een kerker diep in het Perzische grondgebied aan hen had gedacht, waarbij ik mij, ondanks het feit dat ik mij hun gezichten niet voor de geest kon halen, niet te groot voelde om het grote woord van liefde op mijn wanhopig mompelende lippen te leggen. Alles wat ik had gedaan, had ik gedaan om geliefd te worden, terwijl ik daarmee blind de liefde die bestond of had kunnen bestaan de rug toekeerde. Ik had ooit gezegd dat de ambitie van een man zich niet verdraagt met de huiselijkheid van kleine vreugden en zorgen, maar ik vroeg mij af of dat nog steeds gold wanneer die ambitie erop was gericht om bemind te worden en ik kon het bij deze gedachten niet voorkomen dat ik weinig ambitieus en nog minder productief begon te grienen als een Homerische held, dan wel als een vrouw, waarbij ik om mijn tranen glimlachte, omdat ik mij herinnerde dat Hipparete mij had geleerd dat een waarlijk groot man een man is die ook een vrouw durft te zijn."

VIII, 7 p. 514: "Niets wat zonder gevaar wordt ondernomen, is eervol, zegt de dichter Pindaros ..."

IX, 6 p. 572: " 'Ik stel mij mijn vrijheid juist voor als de metamorfose die mij eindelijk in mijzelf verandert,' zei zij."

X, 5 p. 621: "Democratie had ons vrijheid gegeven en daarmee een heilige reden waarom wij de oorlog niet mochten verliezen, maar met democratie gingen wij de oorlog niet winnen."

X, 6 p. 627: "Zo sprak ik. Tachtig van de tweehonderd veteranen die de bemanning uitmaakten van mijn schip, besloten te blijven. Van de overigen werd emotioneel afscheid genomen. Toen ik de laatste Atheense trireem waar ik voet aan boord had gezet nakeek, terwijl hij eenzaam zonder mij zonder mij wegvoer van Paktye en koers zette naar de Hellespont, de Egeïsche Zee en Athene, werd ik overvallen door een opwindend gevoel van existentiële verlatenheid, dat opwelde uit het besef van de

onomkeerbaarheid van alle dingen. Het leven, dat wij gedurende het grootste deel van onze tijd op aarde uit alle macht trachten te modelleren, te boetseren en te verbergen onder dikke stucagen van percepties, plannen en voorstellingen van het leven dat wij ons wensen, vertoont zich op sommige momenten onmiskenbaar in zijn onloochenbare, ware gedaante van een afschrikwekkend uitgestrekte leegte, woest en grenzeloos als de Thracische vlakten, waarin uitsluitend mogelijkheden bestaan en geen garanties. Dit was zo'n moment."

X, 9 p. 644-645: "Wanneer het volk misnoegd is, neemt het geen genoegen met omstandigheden als verklaring voor de tegenslag die zijn ongenoegen heeft veroorzaakt. De democratie meent voorspoed als een vanzelfsprekendheid voor zichzelf te kunnen opeisen en vertoont de reflex om malheur te wijten aan de incompetentie of liever nog de kwade wil van vertegenwoordigers van de uitvoerende macht, die het zelf vol vertrouwen met verantwoordelijkheden heeft bekleed. Ikzelf ben, zoals jullie weten, tot tweemaal toe het slachtoffer geweest van dergelijke mechanismen. Een alleenheerser kan uiteindelijk alleen zichzelf de schuld geven van tegenslag, maar in een systeem waarin de macht gespreid wordt, bestaat ampele gelegenheid om decepties aan anderen te wijten. Feiten zijn daarbij van secundair belang. De polarisatie van het democratische debat creëert zoveel verschillende waarheden, dat de waarheid aan het zicht onttrokken raakt. Zodra beide kampen elkaar eenmaal op luide toon hebben beschuldigd van malversaties, complotten en hoogverraad, voldoet zoiets banaals als slecht weer op zee niet langer als een bevredigende verklaring van de gebeurtenissen. Dan vergt de dynamiek van het democratische debat een andere waarheid dan de waarheid. (...)
Ongenoegen onder het volk is een godsgeschenk voor een populist ...".

X, 11 p. 652: "Maar tijdens ons gesprek kreeg ik geleidelijk door dat hij een van die zeldzame mensen is die mensen begrijpen, omdat hij hun beweegredenen niet te snel veroordeelt. Hij is een politicus met een opmerkelijk analytisch vermogen, die macht doorgrondt en menselijke zwakte heeft leren accepteren als een constante in het ondermaanse bestaan. (...)

Ik was onder de indruk van zijn precisie, zowel in feiten als in woordkeus, en van de poëtische grandeur van zijn proza. Het ging volgens hem om de nauwkeurigheid. De gebeurtenissen en mechanismen die zijn onderwerp vormden, waren een les voor de mensheid en hoe beter hij erin zou slagen om zijn onderwerp voor zichzelf te laten spreken, hoe groter de kans was dat zijn geschrift een verworvenheid voor de eeuwigheid zou kunnen zijn.

'Zolang de menselijke natuur is zoals zij is,' zei hij, 'zal wat ik beschrijf, of iets soortgelijks, zich herhalen.' "

X, 11 p. 654-657: (De oude, in Thracische ballingschap levende, Griekse geschiedschrijver Thoukydides is aan het woord. ab) "Het experiment van de Atheense democratie, dat het verdient om met hand en tand verdedigd te worden, houdt in dat wij menen dat wij het ons kunnen permitteren om iedere burger van onze stad het recht te gunnen zijn leven in te richten zoals hem goeddunkt, omdat wij geloof hechten aan de grenzen die de wet stelt aan allen.

"Toch moet ik mij steeds meer inspannen om te voorkomen dat de conclusie zich aan mij opdringt dat democratie weinig meer is dan een collectieve afspraak om

dwaasheid te accepteren,' zei ik. (...)

'Het is verleidelijk voor mannen met een achtergrond als de onze om bij twijfel over de koers van de staat onze toevlucht te zoeken tot mijmeringen over het alleenrecht op zeggenschap voor mensen zoals wij,' zei hij. 'Het is gemakkelijk om het volk te verwijten dat het verkeerd stemt, wanneer zijn stemmingen niet leiden tot de resultaten die wij wensen, en het op grond daarvan zijn stemrecht te willen ontnemen ten gunste van de elite waartoe wij menen te behoren op grond van onze afkomst, opleiding en vermeende intelligentie, alsmede op grond van de statuur van onze voorouders. Maar wanneer de democratie in crisis verkeert, is de oplossing in geen geval gelegen in snobisme of nostalgie.'

Hij keek mij streng aan. 'Voordat wij besluiten om de democratie te genezen door euthanasie op haar te plegen,' vervolgde hij, 'dienen wij te beseffen dat alternatieven voor de democratie dezelfde kwalen in acute mate vertonen. Athene heeft zes jaar geleden kunnen ondervinden dat een aristocratisch bestuur, dat in naam een regering is van de beste en meest gekwalificeerde burgers, in een mum van tijd ontaardt in onderlinge rivaliteit, fractievorming en wetteloosheid. Jij hebt in hoogsteigen persoon mogen ervaren hoe het leven wordt geleefd onder de monarchistische constituties van Sparta en Perzië. Bovendien heb jij de wetteloze willekeur van humeurige autocraten aan den lijve mogen ondervinden. Het mag verleidelijk zijn Sparta te prijzen vanwege de martiale efficiëntie van zijn van hogerhand afgedwongen collectivisme en Perzië te bewonderen om haar macht en rijkdom, maar je zult mij niet tegenspreken wanneer ik zeg dat het veronderstelde succes van beide modellen gebaseerd is op onderdrukking. Sparta is een militaristische dictatuur en Perzië een rijk van slaven die zwoegen in dienst van een bovenmenselijke gebieder.'

Ik knikte. Thoukydides nam een honingkoek, die hij in zijn wijn doopte en peinzend begon te nuttigen.

'Ik verontschuldig mij,' zei hij. 'Zoetigheid helpt mij bij het nadenken. De leidende gedachte achter een democratisch bestel is niet zozeer de waan dat meerderheidsbesluiten van de ongeïnstrueerde massa een garantie vormen voor het best denkbare beleid, als wel het beginsel dat gelijkheid een waarborg vormt tegen onderdrukking en het besef dat wetten nodig zijn om concentratie van de macht te verhinderen. Het idee om zeggenschap neer te leggen bij het volk is een kunstgreep, die uitsluitend tot doel heeft geen enkel individu met exclusieve zeggenschap te bekleden.'

'Dat is een bekende gedachtegang,' zei ik. 'Maar we kunnen moeilijk ontkennen dat de democratie nauwelijks nog functioneert, zelfs niet als waarborg tegen wetteloosheid. De recente gebeurtenissen bieden daarvan een schokkend bewijs.'

'Om te beginnen is het van belang vast te stellen dat een slecht functionerende democratie nog altijd minder desastreuze gevolgen voor de burgers heeft dan een slecht functionerende oligarchie of monarchie,' zei Thoukydides. 'Dat is geen banaliteit. De onbetrouwbaarheid van een verworpen democratie brengt mildere ellende voort dan een wreed schrikbewind waarin de macht dermate geconcentreerd is dat zij uiterst effectief kan worden ingezet tegen de eigen bevolking. Vervolgens is het van belang om de juiste diagnose te stellen. Dat het volk van Athene na de Slag bij de Arginousai in de emotie van het moment en opgezweept door populistische demagogie heeft misbruikt voor een afrekening, is uiterst jammerlijk, maar geen tekortkoming van de democratie, die immers is ontworpen met inbegrip van wettelijke en institutionele waarborgen en garanties die moeten voorkomen dat

emoties van het moment doorslaggevend kunnen zijn. De veroordeling van de generaals van de Arginousai was wederrechtelijk, want de volksvergadering was daartoe niet bevoegd, en het door de wet gewaarborgde recht op een eerlijk proces is niet gerespecteerd. Men kan niet beweren dat de democratie heeft gefaald op grond van een besluit dat is genomen krachtens een overtreding van de spelregels van de democratie. Het is geen fout van het systeem, maar een veronachtzaming van het systeem. Wat de terechtstelling van de generaals van de Arginousai aantoon, is hoe gevaarlijk het is om de instituties te minachten en om deze op grond van een al dan niet bewust verkeerd begrepen idee van democratie ondergeschikt te maken aan de volkswil. Wat die zwarte dag heeft aangetoond, is het belang van instituties en procedures en vooral het belang van een onafhankelijke rechtspraak.'

'Maar de populistten hebben hun politieke programma gebaseerd op minachting voor de instituties,' zei ik. 'Is het dan geen symptoom voor het falen van de democratie dat het systeem toelaat dat zij invloed verwerven?'

'Iedere speler in een democratie legt zich erop toe om het spel eigenlijke of oneigenlijke middelen te winnen en macht te verwerven ten koste van de anderen,' zei hij. 'Maar dat is onder oligarchische en autocratische staatsvormen niet minder het geval. De democratie is haar naam waardig zolang haar instituties sterker zijn dan de machtshonger van een enkeling.' "

'Vechten we niet voor iets dat allang teloor is gegaan?' vroeg ik.

'Misschien,' zei Thoudydides. 'Maar waar moeten we anders voor vechten?'

X, 12 p. 660: " 'Ik begrijp het, Adeimantos,' zei ik. Je woorden geven een nauwkeurige schets van de tekortkomingen van de Atheense democratie, in zoverre dat de onbetrouwbaarheid van het wetgevende orgaan angst en risicomijdend gedrag veroorzaakt en vooral in zoverre dat allen, en vooral zij die zijn bekleed met verantwoordelijkheid voor het behoud van de staat, eerder aan hun eigen positie en reputatie denken dan aan het staatsbelang. Mogen de goden Athene bijstaan."

XI, 5 p. 684: " 'Falend streven is geen voorbeeld voor de mensheid,' zei ik.

'Ik ben zo vrij om het daarmee oneens te zijn,' zei zij.

XI, 5 p. 685: "De reden waarom ik mijn momenten van zwakte met jullie deel is (...) dat ik (...) zou wensen dat jullie, op het moment waarop ik aan het hoofd van een Perzische overmacht zal optrekken tegen de Spartaanse bezetter, doordrongen zijn van het feit dat jullie daarmee een unieke en laatste kans op behoud zal worden gegund, dat jullie erop voorbereid moeten zijn om die mogelijkheid met beide handen aan te grijpen en dat zich, als jullie dat moment verkwanselen door onenigheid, opspelende deelbelangen, rivaliteit, machtsspelletjes en andere verworvenheden van de democratie, geen nieuwe kans zal voordoen."

XI, 9 p. 700-701: "Mijn met de dag intensere medeleven met de benauwde situatie in Athene, die met de dag benauwder wordt, valt samen met de warmste zomer die ik ooit heb meegemaakt. In de vlakte van Metropolis (stad midden in het huidige Turkije, ab) zijn wij in ons dorp uitgeleverd aan het Ademloos staren van de meedogenloze blik van de zon, die ons geen moment uit het oog verliest. Wij Grieken zien de zon als een schalkse verspieder, maar ik begin te begrijpen waarom de Perzen deze koperen gong vereren als hun machtige oppergod, aan wie niets of

niemand weerstand kan bieden en voor wie eenieder trillend moet buigen.

XI, 10 p. 708: "Mijn verwijfdheid zal Athene redden. Geen man zal ooit een groot man zijn als hij niet ook een vrouw durft te zijn."

(Laatste geschreven woorden van Alkibiades. Hij wordt vermoord. Zijn vrouw Timandra schrijft het laatste hoofdstuk XII, ab)

XII, 1 p. 713: "En ik heb mij nog nooit zo vrij gevoeld als in Thracië, waar ik naast hem galoppeerde over besneeuwde vlakten en waar ik zijn roversvrouw was, zijn getatoeëerde koningin en zijn Penthesileia met bloed aan mijn handen. Ik genoot van de oorlog waarin ik beul was in plaats van buit. Ik heb mannen gedood met de pijlen van mijn boog en die momenten behoren tot mijn dierbaarste herinneringen."

(...)

Een man die zo sterk is dat hij niet hoeft te bewijzen dat hij een man is, kan het zichzelf toestaan om een vrouw als zijn gelijke te beschouwen. Omdat de liefde niets meer van mij verlangde dan dat ik werd wie ik ben, hoefde ik naar geen grotere liefde meer te verlangen. Als liefde de zon is die de wereld koestert en de wind die alles doet Ademen, dan heb ik liefgehad. Ik heb Alkibiades liefgehad.

Dus wil ik wraak. Ik wil als een roofdier mijn klauwen zetten in de laffe kladden van de moordenaars en ik wil mij vooral met mythologisch geweld wreken op hun opdrachtgever of opdrachtgevers, wie dat ook mogen zijn, die Alkibiades van zijn leven, Athene van zijn laatste hoop en mij van mijn grootste en enige liefde hebben beroofd en ik zweer dat de geruststelling die zij menen te mogen vinden in de omstandigheid dat ik een vrouw ben, ongerechtvaardigd zal blijken."

XII, 4 p. 720: "Ons kleine leven maakte hem teder. Soms leek het alsof ik een vrouw in mijn armen had. De grootste generaal van Athene, die in heel Hellas werd bewonderd en gevreesd, kon verrassend meisjesachtig zijn en het mooiste daaraan was dat het terecht geen ogenblik bij hem opkwam dat hij zich daarvoor zou kunnen schamen."

XII, 4 p. 721: "Ook ik zal niet rusten voordat ik de volledige waarheid ken."

XII, 4 p. 722: "Hij leent de Adem van zijn lezers om te spreken."

XII, 12 p. 751: "Toen de mensen zagen dat hun politieke leiders zich, nadat de oorlog door hun incompetentie verloren was, zelfs op het moment dat de dood grijnzend van deur tot deur ging, nog altijd meer zorgen maakten over hun machtspositie dan over het overleven van hun volk, verloren zij definitief hun geloof in het politieke systeem."

XII, 14 p. 762: "Na Alkibiades was Sokrates de enige man die ik ooit heb ontmoet die in staat was om met een vrouw te praten."

XII, 16 p. 768: "'Veel is verschrikkelijk,' zei Kallias, 'maar niets is verschrikkelijker dan de mens.' Ik zag dat hij er trots op was dat hij zo'n diepzinnig citaat paraat had, dat ook nog eens gepast was, maar toen hij zag dat het mij geenszins troostte, legde

hij zijn arm om mijn schouder en zei hij verder maar niets meer."

XII, 17 p. 771-772: "Hiermee is mijn verslag voltooid. Nu mijn taak is volbracht, zal ik moeten proberen een begin te maken met de rest van mijn leven. Ik dank de goden voor Laïs, die mij een reden geeft om het meedogenloze voortschrijden van de tijd te accepteren en mij niet als een boekrol op te rollen in mijn eigen verleden. Ik dank alle Griekse en Siciliaanse goden die ik ken dat ik voor de rest van mijn leven dodelijk bezorgd mag zijn om het kwetsbare meisje dat de vrucht is van onze liefde en dat ik met de taak om haar als een leeuw te beschermen opnieuw zin kan geven aan mijn leven."

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

zondag 3 september 2023

Vandaag is het exact 16 maanden na de laatste scan!

Sindsdien verdoofde voetzolen als gevolg van de chemo, toegenomen artrose die sinds eind vorig jaar voor draaierigheid zorgde bij het lopen, vandaag lamme lspieren in de lendenen, waarvoor ik naar de fysio ga.

Voor de derde keer lees ik *De Onderwerping* van Philipp Blom.

Op p. 23 schrijft hij over de "waan van de onderwerping van de natuur" die zich sinds de vijftiende eeuw versneld van het westerse denken heeft meester gemaakt.

Hij noemt het "de waan". Een waanidee. Het idee dat je met de natuur kon doen wat je wou. Want jij was de meester.

Al die tijd ervoor was het beeld van de natuur animistisch geweest, beziel. Dan komen de goden, die zich kenbaar maken via de natuur en voor wie je moet offeren als je iets gedaan wil krijgen en die wraak nemen als je dat nalaat.

De vijftiende eeuw markeert het begin van de moderne wetenschap en het begin van serieuze twijfel aan god. De schroom om de aarde te exploiteren werd minder en minder. De aarde sloeg niet terug. We werden brutaler en brutaler.

Tot nu. We hebben de natuur ontwricht.

We moeten bliksemsnel terug.

We reageren veel te traag.

Er wachten ons rampen.

Arme jeugd. Vele jongeren zijn neerslachtig.

Ons kleinkind Reza (18) maakt haar eerste reis alleen, met backpack en welgemoed. Ze verblijft de eerste dagen in een hostel (*Hostelle, for only girls*) in Londen.

Maandag 5 september 2023

Een aanvulling op Thomas Hertog van zondag 23 juli jl.:

Ik put nu uit mijn herinnering. Was het Vincent Icke, die het uitlegde?

Het heelal dijt versneld uit. Ooit zal die versnelling sneller zijn dan het licht. Dan verdwijnen de sterrenstelsels voorgoed uit ons zicht.
Ons melkwegstelsel blijft alleen achter.

App-berichtjes van gisteren tussen Reza en mij:

Dag Reza,

Ik heb al je foto's tot nu gezien. Volgens mij ben je heel rustig Londen aan het verkennen telkens vanuit je standplaats. Ik zie ook twee meisjes op verschillende foto's. Is dat gezelschap dat je hebt getroffen? Opa Ad

Jaaaaaaa het is heel leuk. Die meisjes heb ik inderdaad in het hostel ontmoet en we doen nu veel dingen samen!

Xxxx reza

Vanmorgen heb ik met de fiets het landgoed van Chalet Brakkenstein verkend. Nooit eerder gedaan, hoewel ik al tachtig jaar in Nijmegen woon. Het bestaat uit een grote villa, daarachter een enorme Theetuin en een Botanische tuin, de tuinen gescheiden door een lange laan met beuken.

Kijken of ik Heleen meekrijg.

Woensdag 27 september 2023

Steeds vaker denk ik eraan hoezeer voor ons leven de eerste jaren bepalend zijn.

Heleen heeft nu ook haar *Familiegeschiedenis* geschreven.

Het ligt op dit moment bij *The Print*.

Het heeft haar moeite gekost. Af en toe hilde ze. Ze schrijft graag over haar moeder, haar oma en opa, tante Stef. Maar er zijn ook pijnlijke momenten. Als ze aan haar vader denkt. Ik denk dat ze ook verdriet heeft als ze eraan denkt dat ze in haar jeugd bij sommige Adressen werd afgewezen om een reden die ze niet begreep. Er was iets aan de hand, waardoor sommige mensen haar en haar moeder met de nek aankeken.

Het gaf haar het gevoel dat ze minder waren dan de rest.

Haar moeder troostte haar wel, maar de indruk bleef.

Een feit is dat ze nooit veel geldingsdrang heeft gehad, nooit behoefte had om zich op de voorgrond te dringen. Ze vond zichzelf niet te belangrijk. Etaleerde zich nooit op een foto. Kleetde zich nooit te opvallend. Droeg nooit te opvallende sieraden. Maar een echt minderwaardigheidsgevoel had ze niet. Daar was ze te stoer voor. Net als haar moeder. Te koppig.

Het heeft lang geduurd voor ik het in de gaten had.
Nu pas eigenlijk.

Ze is veranderd. Maar niet helemaal.

Ze haalde haar boekjes op, haar *Familiegeschiedenis*, bij *The Print*.

Ze is er best trots op, heeft in haar hoofd wie er een exemplaar krijgt. Dat zijn er niet veel: Mira en Georges, Reza, Anne-Marie, haar nicht Anne Robinson.

Toen ze de boekjes ophaalde, prijs 80 euro, bleken ze veel te klein afgedrukt.

Vervelend klein. Niet prettig om te lezen. Ze twijfelt. Ze is niet blij, maar denkt erover om het toch maar zo te laten.

Ik gaf haar een klein duwtje in de andere richting. Toen drukten we een pagina af met de eigen printer, om te laten zien hoe we het wilden hebben, en brachten het pakket terug naar de winkel. We verwachten nu telefoon, om het nieuwe pakket op te halen. Vermoedelijk zonder verdere kosten. Maar dat kan ons niet zoveel schelen.

Ze is veranderd. Maar niet helemaal.

Dat probeer ik te beschrijven.

Over een paar weken gaan we opnieuw naar Rotterdam.

Voor het ringetje. Met parel. Half verzonken.

Ze is bescheiden.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 10 oktober 2023

Er gebeurt veel in de wereld. Zaterdag was er de totaal onverwachte uitbraak van de Palestijnen uit hun openlucht-gevangenis de Gaza. Ze bliezen een enorm gat in de door de Israëliërs opgerichte betonnen muur rond hun woongebied en stormden al schietend in jeeps en andere voertuigen Israël binnen. Grote hoeveelheden raketten werden afgevuurd. Hoe kwamen ze daaraan?

Belangrijk doelwit was een festivalterrein in de buurt. Ze gingen als beesten te keer, doodden alles wat ze tegenkwamen, kleine kinderen, ouden van dagen, alles en iedereen. Al schietend bleven ze schreeuwen: Allahu Akbar, Allahu Akbar. Ze hebben

zo'n 900 slachtoffers gemaakt en namen zo'n 130 mensen krijgsgevangen.

We zagen verschrikkelijke beelden. Dit was nog nooit gebeurd.

Israëlische regering geschokt, woede om het volkomen falen van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, Netanyahu verklaart Hamas de oorlog en belooft de terroristen van de aardbodem te vegen. Het Israëlische leger heeft de Gaza-strook omsingeld met enorme aantallen tanks, de stad wordt al vanuit de lucht gebombardeerd.

Gaat er nu toch een gronddoorlog komen? Iedereen vreest de enorme aantallen doden aan beide zijden.

De reacties in het Westen waren voorspelbaar, voor Heleen en mij beschamend.

Ursula von der Leyen, Mark Rutte, Joe Biden, allemaal spraken ze hun bekende afschuw uit en natuurlijk had Israël het grootste recht om zich te verdedigen. Het werd immers aangevallen. Geen woord over de Palestijnen, geen spoor van begrip, geen gedachte aan het feit dat het volk tot het uiterste getergd is door het schofterige optreden van leger en kolonisten op de Westoever en de wurggreep in de Gaza. (Waar 80% van de jongeren geen werk heeft!)

Breek me de bek niet open. Ik haat de Joden en moet me op wilskracht inprenten dat er ook bij hen een deel is dat humaan, beschaafd en weldenkend is. Ze hebben wekenlang met vlaggen geprotesteerd tegen hun extreem-rechtse regering, die de rechterlijke macht in wil dammen.

Ik weet ook dat er hier heel wat mensen zijn die denken: net goed, nu krijgen jullie ook eens een koekje van eigen deeg. Zak d'r maar in!

Iets anders. Historicus Hans Goedkoop heeft voor *Andere Tijden* een acht-delige documentaire gemaakt over de zgn. politionele acties in Nederlands-Indië tussen 1946 en 1948. Gisteren was deel 6.

Legercommandant was Rein van Langen, de opa van Hans Goedkoop. Dit zorgt ervoor dat de emotionele betrokkenheid van Goedkoop veel sterker is dan normaal. Zijn opa had niet het karakter dat je verwacht: hij was schuchter, had geen kapsones, ging met zijn mannen zoveel mogelijk om als zijn gelijken. Het waren de onderscheidingsteken die als een masker hem tot commandant maakten.

De term 'politionele acties' was een eufemisme, het was gewoon oorlog. Waarom werd die oorlog gevoerd, door een land dat juist 5 jaar lang onder het juk van een oorlog geleefd had? De reden was dat Indonesië honderden jaren de geldautomaat van Nederland was geweest. Dit was onderbroken geweest door de Japanse bezetting. Nu wilde men het terug. Een waanzinnig plan, want Indonesië had zich onder Soekarno allang uitgeroepen tot een onafhankelijke republiek en de VN onder aanvoering van Amerika begreep niets van het optreden van het kleine Nederland en dreigde met sancties. Het Nederlandse leger, dat vanuit Semarang was opgerukt tot Salatiga met de bedoeling om in het zuiden Yogyakarta in te nemen waar Soekarno zat, moest stoppen en onderhandelen. Maar ondertussen werd er toch doorgevochten. En nu werd de strijd pas echt grimmig. De Indonesische vrijheidstrijders voerden

een guerilla, waar de Nederlandse patrouilles geen grip op hadden. De Nederlanders vochten overdag en trokken zich 's nachts terug in hun versterkte kamp, de Indonesiërs vochten 's nachts, legden mijnen en bommen over de weg van Semarang naar Salatiga. Een kat en muisspel, waarbij het front vrijwel niet verschoof. Uit frustratie werden hele dorpen in brand gestoken, werden mensen geëxecuteerd nadat ze eerst zelf de kuilen gegraven hadden. Dit waren oorlogsmisdaden, die ontkent werden. Jarenlang. Tot vandaag. Maar de klemmende vraag voor Hans Goedkoop was of zijn grootvader van die misdaden *wist*. Gedocumenteerd was er natuurlijk niets, of het moest zijn dat de vijand "op de vlucht was gedood." Maar Indonesische ooggetuigen spreken andere taal.

Wist Rein van Langen hiervan? Het moet hem ter ore zijn gekomen, dat kan haast niet anders. Maar toch, als niemand hem misschien inlichtte, dan is toch de vraag: *wilde* hij het niet weten? Hans Goedkoop zit met dezelfde vraag als ik destijds met mijn vader: is hij schuldig?

Deel 7 zal heel veel gruwel bevatten. Er komt een wanhoopsaanval, tegen beter weten in. Als alles voorbij is, zal - ik voorspel het - 'zinloosheid' het laatste begrip zijn. In je hoofd blijven achter de beelden van die al hurkende mensen vlak vóór hun executie, die rookwolken boven de kampongs ten teken van het levend verbranden van mensen, de getuigenissen van veteranen over de Indonesiërs die zij persoonlijk hebben doodgeschoten.

Het gebeurde toen, het gebeurt nu.

Gisteravond. We hadden wat nagepraat. We gingen naar bed. Zeiden niet veel. Om toch wat te zeggen zei ik voor de grap tegen Heleen, die er al in lag: "dit zou best wel eens de vijftigduizendste keer kunnen zijn dat ik naast je ga liggen. (Even snel rekenen: $53 \times 365 - 21 - 14$ onderbrekingen? = 19.310 keer. Twintigduizend was meer in de richting geweest.) Op een gegeven moment wordt dit toch saai, of niet?" "Nee," zei ze. "Het wordt steeds leuker."

Ik was verrast. Ze meende het.

Ik streelde haar rug. Sinds een jaar of zo doe ik dat. Ze verwacht het, ligt alvast op haar zij. Vindt het heerlijk. We zijn allebei naakt. Dat zijn we al sinds eind jaren zestig. Sinds ons begin. Geen pyjama's, geen gehannes vóór het vrijen.

Vannacht draaide zij zich om. We lagen met de buiken tegen elkaar. Opnieuw streelde ik haar rug. Geen seksuele opwindning.

Zondagochtend nog gevreeën. Te kort geleden.

Het lichaam regeert.

Onze lichamen bepalen.

Wij deinen mee. Niet steeds synchroon. Vaak wel. Vaker wel. Vroeger niet.

Woensdag 8 november 2023

Vandaag grieprik gehaald. Hoop nu voorlopig geen dokter meer te zien. Voor Heleen geldt dit ook.

Gisteren Teun teruggebracht naar Amsterdam. Verteld dat de hond veel aandacht had gehad, veel had bewogen, goed en regelmatig gegeten, gezond en levendig was. Damiaan, Reza en Mira vertelden van hun trip van een week naar New York. De reis was een beloning voor Reza's afstuderen van het Vossius. Uit hun verslag kon ik opmaken dat ze heel actief zijn geweest en eruit gehaald hebben wat erin zat.

Hier wil ik nog verslag doen van de laatste briefwisseling met Bep.

6 oktober 2023, 7.50 u

Lieve Charlotte, Heleen, Henriëtte, Mark en Ad,

omdat ik voldoende hersteld ben (mits ik 'in de buurt blijf van een wc') nodig ik jullie - bij deze - in Amersfoort uit, voor:
een "Zus-/ Broeder-/ Schoonzussen- en Zwager-dag"..
Dit, op zaterdag 28 oktober, van zeg: 11:00 uur tot 15:00 uur...

We verwachten jullie in dat geval, rond 11 uur bij ons thuis voor 'n kopje koffie, waarna een genoeglijke wandeling volgt in park Randenbroek...
En, sluiten deze vervolgens af - omstreeks 13:00 uur - met een (beetje uitgebreide) lunch bij ons thuis"...

Ik stel me voor dat - indien alles volgens dit idee verloopt en om wat in het karakter van het oorspronkelijke "broederdag-plan" te blijven - nu eens niet 'de mannen', maar dat Zus en beide Broers tijdens de wandeling ('n tijdje) samen oplopen...???!
Ik hoor het - een en ander - wel aan jullie reactie...

Knufffffel van ons ...:
naar ieder... van jullie,
Bep.
P.S. (Charlotte) Hondje kan mee...

6 oktober 2023, 10.37 u

Hoi Bep,

Ik vind je voorstel goedbedoeld en hartelijk, maar niet realistisch.

Mark en Charlotte hebben, althans Heleen en mij, genoeg aangegeven met rust gelaten te willen worden.

Waarom dat niet respecteren?

Zelf houd ik liever vast aan een simpele broederdag. Vanwege mijn oren.

Maar ook omdat je dan veel rustiger van gedachten kunt wisselen.

Zaterdag 28 oktober komt mij niet goed uit.

Wij hebben de hond van Damiaan en Mira te logeren van 25 oktober tot 7 november en zijn dan aan huis gebonden.

Daarna heb ik bijna helemaal de handen vrij.

Hartelijke groet, Ad

8 oktober 2023, 10.37 u

Lieve Ad,

Geen probleem hoor: dan houden wij toch gewoon samen 'n broederdag!

Kun jij zaterdag, 14 of 21 oktober al? (verder: zelfde tijd, zelfde 'golflengte'...)

Dan wacht ik je bij ons thuis op, omstreeks 11:00 uur, voor 'n wandeling door park Randenbroek. (verder zien we wel...)

Knufff,

Bep.

8 oktober 2023, 14.20 u

Hoi Bep,

Zaterdag 21 oktober kom ik om half elf aan op station Amersfoort en ga verder lopend, of met de ov-fiets, via de Ringweg naar de Radboudstraat.

En dan gaan we d'r iets van maken, yes? Ad

22 oktober 2023, 17.41 u

Bep stuurt een berichtje via Whatsapp, vergezeld van een video-clip:

Video van WhatsApp op 2023-11-08 om 17.43.50_8b29f081.mp4

Ik vond het een fijne broederdag!!! Hierbij een 'muziekje' dat wij toegestuurd kregen en me deed herinneren aan dat Ad ons Karl Orff's Carmina Burana - ooit - leerde kennen: dierbaar!!! Bep♥

24 oktober 2023

Beste Bep,

Zojuist heb ik je video-clip beluisterd.

Ik vond het ook een goede broederdag en Henriëtte en jij hebben mij zeer gastvrij ontvangen.

Hoe het verder moet, weet ik niet.

Ik ben geen familieman.

Het is aardig van je dat je mij herinnert aan mijn studententijd, waarin ik kennis maakte met de Carmina Burana van Carl Orff.

Hoe ik eraan kwam weet ik niet meer. Er was een langspeelplaat en op de hoes waren Latijnse teksten afgedrukt.

Je kon dus verstaan en meezingen.

Verder wist ik er niet zoveel van. De liederen stamden uit de Middeleeuwen en waren door Orff in de 30-er jaren van de vorige eeuw opnieuw op muziek gezet. Ze gingen over de natuur en de aardse liefde en voor ons studenten was het aantrekkelijke dat ze niet religieus waren. Het was profane, heidense muziek. Die dus al in de Middeleeuwen (!) bestond.

Het waren tenslotte de 60-er jaren. Net als de 20-er en begin 30-er jaren te omschrijven als vitalistisch. Levenslustig.

Voor mij was de muziek de verblijdende kant in een verder niet heel gelukkige tijd.

De versie die je me doorstuurt verblijdt me niet. Wie zijn de makers?

We zien hier een versie met Elyseïsche Velden, dat paradijs dat wij verzinnen en dat niet bestaat, die plek voor nostalgie, voor dat onzinnig verlangen terug naar de natuur. De heiligen die er vertoeven, zijn hier de massaal gelijkgeschakelde pubers, bezig in een collectief ritueel om - wat mij lijkt - een altaar heen, waar vandaan aan het slot witte vogels opvliegen - vredesduiven? de blanke zieltjes van die kinderen? - een lekker laagje spiritualiteit.

Maar "O Fortuna" was een onheilslied! Het ging over het Lot, dat net als de maan een wisselende gestalte aannam, maar toen, net als vandaag, op rood stond, op alarm! Het lied vreest een onafwendbaar naderend onheil!

Wij studenten hebben nooit aan zoiets zaligs als de Elyseïsche Velden gedacht. Daar was inhoudelijk ook geen aanleiding toe.

Bovendien vonden wij dat een nepwereld. Volkomen los van de werkelijkheid. Dus betekenisloos.

De werkelijkheid? Heb je afgelopen zondag ook naar College Tour gekeken? Naar

Buitenhof?

Daar is de werkelijkheid. Ja, de zo vaak deprimerende.

Maar die houdt me bezig.

Laten we - ik schrijf dit niet voor het eerst - eenvoudig communiceren, rechtstreeks zeggen wat we te zeggen hebben, in simpele taal en ons niet verschuilen achter hints, symbolen, lieve woordjes en emoticons.

Hartelijke groet, Ad

25 oktober 2023

Lieve Ad,

De in het wit-geklede pubers vond ik leuk om te zien en dat ze Orff zongen deed me aan de langspeelplaat denken... ik kreeg het opgestuurd van de bewoonster van het kameradres op de Stadsring, waar ik en ook Henriëtte zo gastvrij zijn opgenomen, indertijd...

Zoals je zo langzamerhand wel weet heb ik een heel andere - verblijdende - Werkelijkheid dan jij, hoewel ik wèl (toevallig) Buitenhof met Henriëtte keek, vanwaar ik mijn opmerking "de twee-statenoplossing" vandaan haalde en waarbij ik niet zo gauw op de naam Frans Timmermans kon komen...

Verder hebben wij veel plezier van (bijna) alle College Tour- uitzendingen die we gezien hebben...

Hartelijke groeten, ook aan Heleen,

van ons beiden,

tot 'n volgende keer...,

Bep.

27 oktober 2023

Beste Bep,

Ik begrijp wat je schrijft: jij was je van geen kwaad bewust.

Ons probleem is dat wij een andere werkelijkheid voor de werkelijke houden.

Anders gezegd: ik houd religie voor het werk van de verbeelding, voor jou is het een tweede werkelijkheid.

Daar zitten we mooi mee.

Allebei overtuigd van het eigen gelijk, allebei met geen ander issue liever bezig dan dit.

Hoe kom je hier uit? Hoe coëxisteer je vreedzaam?

Trek het breder. Israël - Palestina. Kan niet aktueller. Afschuwelijk wat ze elkaar aandoen.

We kiezen in de werkelijkheid steeds weer de weg van het geweld.
Er was een moment dat ze boven zichzelf uitstegen. In 1993 sloten Rabin en Arafat na bemiddeling van Clinton in Washington de akkoorden van Oslo.
Er was een moment, kort, dat ze elkaar letterlijk en figuurlijk ruimte gunden.
Iets voor ons?

Er zijn mensen die één staat voorstellen, met gelijke onderdanen, Joods en Arabier.
Lijkt me te hoog gegrepen. Na alles.
Anderen denken aan 2 staten naast elkaar. Als dat eens kon. Het zou een wonder zijn.

Wat deden we een enkele keer met onze kinderen, als ze ruzie hadden en niet konden bedaren?
We stuurden ze elk naar hun eigen kamer. Om af te koelen.
Iets voor ons?

Iemand de ruimte gunnen. In zijn waarde laten.
Voorlopig met rust laten.
Op jouw brievenbus las ik, dacht ik: geen reclame.
Op de mijne staat: geen reclame, ook geen religieuze.
Ik heb genoeg gezegd en geschreven.
Ja, ik stel voor elkaar voorlopig met rust te laten.

Hartelijke groet, Ad

28 oktober 2023

Lieve Ad,

Wat heb je ons probleem treffend en duidelijk uitgelegd, ik waardeer je moeite zéér,
dus: bedankt daarvoor!!!

Hoe komen we hieruit? Ik denk - voorlopig - de "twee Staten-oplossing" ..., zo vreedzaam mogelijk, desnoods "na even afkoelen", zoals je zegt!

Want..., ondertussen zijn we wel broers!!

En ik hou van je..., al lerende: zònder voorwaarden (als het me lukt...)!!!!!!

En daar gaat het om.

Goed voorstel: "elkaar met rust laten" (als me dat óók zou lukken, ik wil je tenslotte graag wat gelukkiger maken...), morgen gaan we trouwens wèl weer een week of wat naar D-land...

Knuffeltje van ons,
Bep.

p.s. ik zag trouwens een intrigerende NRC-journalist Wouter van Noort, in De Verwondering, van zondag 22 oktober..., voor als je je 'verveeld' (grapje!).

Ik reageer niet meer.

💩 💩 💩 💩 💩 💩

Woensdag 15 november 2023

Vanmorgen stuurde Georges via de app volkomen onverwacht deze foto van Heleen.

Hij is prachtig.
Ontroert me.

Weet niet wie hem maakte.
Weet niet waar.

Die karakteristieke houding, de bescheidenheid, de belangstelling.
Het mooie gezicht.

De blauwe rok kocht ze bij Paradox, volgens mij, de speciaalzaak. De blouse past perfect.

Haar reactie op de app: "Wat een verrassing die foto Georges. Ik had hem niet in mijn herinnering. Het was nog onbezorgd in de zon zitten toen ..."

Onbezorgd in de zon.

In de zon draagt ze nu permanent een slappe hoed met een brede rand of een kleurige paraplu.

De foto heb ik aan de muur gehangen.

Hij maakt me blij. Maar ook tranen. Waarom gaat alles voorbij?
Ook wat mooi was ...

Nog mooi is.

Zondag 20 november 2023

Gisteren zat ik met Georges 's middags in het Haagse restaurant Dudoc, vlakbij het Binnenhof. We hebben zeker twee uur met elkaar gepraat. Ik voelde dat ik rode konen had. Het is toch spannend, je spreekt af, maar weet niet zeker of je elkaar vindt. In het verleden ging het lange tijd niet goed. Te veel wantrouwen.

Georges had de *Familieportretten* van Heleen gelezen. Hij vond ze heel mooi. Hij zei nadrukkelijk dat hij geïnteresseerd was in mijn *Familiegeschiedenis*, die hij graag gedrukt wil lezen, liever niet van het scherm. Hij heeft gelijk. Maar dat afdrukken is wel een heel karwei. Bovendien werk ik er nog steeds aan.

Natuurlijk hadden we het ook over Lars en Simon. Zij kunnen elkaar flink dwarszitten. Lars schat zichzelf veel lager in dan nodig is, en Simon schept juist op over zichzelf. Tijdens het laatste bezoek aan de Marconistraat zaten we aan tafel. Lars vertelde wat er op school gebeurd was. Simon zat niet stil, hij liep al voetballend om de tafel heen. Terwijl Lars vertelde kwam Simon er steeds tussen met zijn hoge stemmetje. Zijn insteek was voortdurend negatief. Toen Georges het beu was, stuurde hij Simon op de gang. Lars vertelde dat hij op school had voorgelezen, maar niet zeker wist of hij het goed had gedaan. Ik vroeg hem of hij het fragment hier nog een keer wilde doen, misschien had ik een aanwijzing. Ik was immers vroeger regisseur. Na een aarzelend begin las Lars voortreffelijk, er kwam ritme in zijn stem, zijn articulatie was heel goed. Prima. Eén ding deed hij minder: aan het eind van de zin liet hij steeds zijn stem zakken, zodat je de laatste woorden niet goed verstond. Ik onderbrak hem om dat te zeggen. Maar Lars begreep niet wat ik zei en wilde bovendien eerst zijn verhaal aflezen. Dat had ik weer niet door.

Het was allemaal niet zo erg, maar een beetje onbevredigend.

Toen Simon weer terug was in de kamer, vroeg ik hem of *hij* ook iets wilde voorlezen, maar hij reageerde kort met 'nee' en liep weg.

Ook bij hem ving ik bot.

Met Georges kon ik erover mijmeren. Die kinderen hebben patronen in hun omgang. De negatieve insteek van Simon is waarschijnlijk het gevolg van de complimenten die Lars vaak krijgt om hem aan te moedigen. Maar als je Simon dezelfde aandacht en complimenten wil geven is hij vertrokken. Dat is al heel lang zo. Je moet Simon niets vragen. Je moet wachten tot hij zelf komt. Of hem erin luizen. Zijdelings.

Georges zei dat ze op school een psychologe hebben. Die heeft al met Lars gepraat. Misschien krijgt hij door haar meer zelfvertrouwen. Hij vindt het fijn bij haar.

In de trein naar huis las ik uit de bundel *De Sporen* van Hugo Claus. Deze opent met een motto, een citaat uit het gedicht *The Spleen* van Anne Finch, Countess of Winchilsea (1661 - 1720). Het luidt als volgt:

Nor will in fading silks compose
Faintly th'inimitable rose,
Fill up an ill-drawn bird, or paint on glass
The sovereign's blurred and undistinguished face,
The threatening angel, and the speaking ass.

Thuis zocht ik het op. Het is een lang gedicht. Ik citeer ook de vier regels die aan dit citaat voorafgaan:

Whilst in the Muses Paths I stray,
Whilst in their Groves, and by their secret Springs
My Hand delights to trace unusual Things,
And deviates from the known, and common way;
Nor will in fading ... enz.

Mijn (poging tot) vertaling;

Terwijl ik langs de paden van de Muzen dwaal,
Terwijl in hun heilige wouden en bij hun heimelijke bronnen
Mijn hand zich verheugt op het spoor te komen van ongewone dingen
En afwijkt van het bekende en de normale weg
En niet in verbleekte zijde een roos haar vorm wil geven
Die niet na te bootsen is,
Een slecht getekende vogel in wil vullen of schilderen op glas
Het vaag en onherkenbaar gezicht van onze souverain,
De dreigende engel en de sprekende ezel.

Het blijkt te gaan om een gravin die - door wisseling van de 'sovereign': William of Orange had in 1688 de plaats ingenomen van King James II - op een zijspoor is gezet en gedwongen haar leven en vrije tijd door te brengen met borduurwerk, tapijtwerk en schilderen. Niet met poëzie.

Ze leed aan steeds terugkerende golven van depressie, ook bekend als 'spleen', 'melancholy', of de 'vapours'. De beschrijving die ze ervan geeft in dit gedicht dwong bewondering af bij de toenmalige artsen vanwege de klinische nauwkeurigheid. Ik geef daarom de regels waarmee het gedicht begint:

What art thou, SPLEEN, which ev'ry thing dost ape? (naäapt, imiteert)
 Thou Proteus to abus'd Mankind, (de zeegod Proteus had duizend gedaanten)
 Who never yet thy real Cause cou'd find,
 Or fix thee to remain in one continued Shape.
 Still varying thy perplexing Form,
 Now a Dead Sea thou'lt represent,
 A Calm of stupid Discontent,
 Then, dashing on the Rocks wilt rage into a Storm.
 Trembling sometimes thou dost appear,
 Dissolv'd into a Panick Fear;
 On Sleep intruding dost thy Shadows spread,
 Thy gloomy Terrours round the silent Bed,
 And croud with boading Dreams the Melancholy Head: (of 'boarding'?)
 Or, when the Midnight Hour is told,
 And drooping Lids thou still dost waking hold, (slap hangende oogleden?)
 Thy fond Delusions cheat the Eyes,
 Before them antick Spectres dance,
 Unusual Fires their pointed Heads Advance,
 And airy Phantoms rise.

Over de slotregel uit Claus' citaat:

"The threatening angel, and the speaking ass". Het was in die tijd een vertrouwd beeld uit het Oude testament. De profeet Balaam wordt berispt door de ezel die hij berijdt en wil het dier doodslaan, maar de engel weerhoudt hem.

De ezel weigert, omdat Balaam op weg is voor een ontmoeting met de vijand van Israël.

Het gedicht *The Spleen* van Anne Finch Winchilsea was tijdens haar leven bekend en van vele kanten toegejuicht. En in de vergetelheid geraakt.

Mijn vraag is nu: waarom dit motto bij Claus' bundel *De Sporen*?

Natuurlijk haalt hij in de eerste plaats een dichteres naar voren, die ten onrechte werd vergeten. Er is meer. Er is ook herkenning. Niet zozeer de wanen waaraan zij leed, hoewel ze ook bij Claus een keer beschreven zijn, maar vooral vermoed ik de situatie

als dichter, het isolement waarin de dichter verkeert met slechts een handvol lezers. Voelde Claus zich ook in de marge, voelde hij ook de nutteloosheid van het bestaan, de machteloosheid, de ondraaglijke lichtheid?

Al werd hij nooit een nihilist, of cynicus. Net zo min als Anne Finch.

Ik zal weer een poging moeten doen om zijn gedichten te lezen, en nu een heel serieuze. Ik beloof het mezelf bij deze.

Maar eerst moet ik nog aan die andere belofte voldoen: de vertaling terugvertalen van *The Catcher in the Rye* (bijna klaar), *The great Gatsby* en *Wuthering Heights*.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 21 november 2023

Ik heb vaak het gevoel dat ik niet schrijf wat ik zou willen schrijven. Ik draai er omheen. Het lukt me niet, onder andere omdat ik rondbanjer in een te vast patroon van beschikbare woorden.

Gisteren las ik in de krant dat iemand schrijft naar aanleiding van iemand die is overleden: en de wereld *emmerde* door.

Schrijven is vinden.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Dinsdag 28 november 2023

Zou nou nog nooit iemand op het idee zijn gekomen dat Plato's idee van de Grot in feite de ontdekking is dat de mens een geest heeft? Dat hij op de wanden van de grot de bewegende schaduwen ziet van de geestelijke wereld in zijn rug is klinkklare onzin.

Ik weet het niet. Misschien zijn er allang anderen op het idee gekomen, misschien is het allang opgeschreven, maar altijd genegeerd.

De bewegende schaduwen op de wanden zijn namelijk een prachtige verbeelding van wat er zich in onze hersenen afspeelt als wij ons iets verbeelden. Schaduwen. Vage gestalten. Maar soms: haarscherp. Soms angstaanjagend.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 29 november 2023

Soms ben ik verrukt. Ik maak mijn dagelijkse wandeling door het bos. Ik ben voorbij

het dal, die ik 'de kuil' noem. En loop weer op de teerweg. Verderop komt een groepje kinderen aan. Zij zijn verkleed. Niet zomaar, maar goed verkleed. Als stripfiguren? Eén heeft een stokpaard. Als ze dichterbij komen, hoor ik hun opgewonden stemmen en zie dat het allemaal meisjes zijn. Ik schat: zeven, acht jaar. Op het moment dat ik voorbij loop, roept het meisje met de stokpaard: "Meneer, wilt u mijn paard kussen?" Ik heb vier stappen nodig vóór ik hoor wat ze zegt. Ik schiet in de lach, draai me om en zeg iets van: "Nee, doe dat zelf maar." Het leuke is dat op hetzelfde moment dat ik in de lach schiet, het stel ook giechelt. Van de spanning. En kwetterend doorloopt. Ik denk. Die schalkse stem. Ondeugend. Uitdagend. Licht erotisch. Hoe bewust? Een beetje. Tussen bewust en onbewust. Maar de kinderen weten: er is iets met de buik. Iets tussen jongens en meisjes, tussen vaders en moeders. Onschuld. Nieuwsgierigheid. Provoceren: "Meneer, wilt u mijn paard kussen?" En ze zijn onder elkaar. Van thuis weg. Op pad.

Donderdag 30 november 2023

Op mijn ochtendwandeling kom ik op de Sterreschansweg af en toe notaris Jaap tegen in gezelschap van zijn jachthond. Jaap heeft ongeveer mijn leeftijd. Ik riep: "Jaap, waar moet het naartoe met dit land?" Hij had zin om te praten. Hij is politiek geïnteresseerd. Sinds de populistische partij van Geert Wilders na de verkiezingen van vorige week woensdag met 37 zetels veruit de grootste partij van het land is geworden en het hele land in rep en roer is, is Jaap pessimistisch. Overal in Europa is het rechtse populisme sterk in opkomst, in Hongarije, Polen, Slovenië hebben ze al de macht. Veel mensen denken niet verder dan hun neus lang is. Eigenbelang heerst, solidariteit is verdwenen. Ik ben het roerend met hem eens. Ik denk dat Jaap PvdA stemt. De rijke mensen betalen ongeveer 15% belasting op hun vermogen, zegt hij, vlak na de oorlog was dat zo'n 75% en dat was toen heel gewoon. Diezelfde rijke mensen, zeg VVD'ers, schreeuwen moord en brand als er voorstellen worden gedaan om de vermogensbelasting te verhogen. Het belangrijkste is, zegt hij, dat we - in tegenstelling tot wat Wilders wil - ons blijven houden aan de internationale afspraken én dat we Oekraïne blijven steunen. Ik zeg: "Wilders en Omtzigt, dat zijn onverenigbare karakters en leiders van onverenigbare partijen." "We krijgen een minderheidskabinet," zegt hij.

Ik hoop dat hij gelijk krijgt.

Ik loop door. Ben ik ook zo pessimistisch? Ik ben bang dat het populisme gebruik maakt van de democratie om aan de macht te komen en vervolgens de democratie om zeep helpt. En ik zie niet wat eraan te doen is. Als veel mensen niet geleerd hebben dat de waarheid niet eenvoudig is, wat verwacht je dan? Onderwijs, zegt mijn partij D66. Maar de kwaliteit van het onderwijs daalt al decennia.

Was het vroeger anders? Nee. Of ja: vroeger hield de kerk de domme mensen bij elkaar. Nu is haar invloed sterk afgenomen, terwijl het internet en de sociale media het

leven zeer bepalen. De samenleving versplintert. Het geloof vliegt alle kanten uit. De Tweede Kamer vertegenwoordigt meer dan twintig partijen. Kiezers stemmen strategisch en shoppen van partij naar partij. Veel mensen voelen zich ontheemd en schuilen bij elkaar, verlangen terug naar kleine wereld van vroeger, die ze kennen. Wat doe je tegen populisme. Het populisme dat de democratie erodeert? Niets. Je ziet het gebeuren en je kijkt ernaar. Zegt ook Jaap.

Twee dingen waarvoor ik me schaam:

1. Ik droomde vannacht dat een zeer vriendelijke man me aanspoorde om toch vooral deel te nemen aan het groepsgesprek dat zou komen.

Ik wilde wel, maar wist dat ik het niet goed zou durven.

Het wordt ook steeds moeilijker, omdat ik besef dat mijn bestaan er niet meer zo toe doet. Ik leef "in de blessure-tijd". Bwè, wat een cliché!

2. Notaris Jaap was me de baas. Hij zei dingen die ertoe deden. Terwijl ik flodderde met mijn gedachten. Ik ben gehaast als ik met mensen spreek. Bang voor de stilte die valt. De woorden komen vóór me uit. Ik luister niet goed genoeg.

Als ik zit, tegenover Gé bij voorbeeld, gaat het beter. Dan laat ik stiltes vallen en gedachten opkomen, die ik verwerp of verwoordt. Ik luister goed.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Zondag 17 december 2023

Georges, gisteren:

Hoi Pap - ben je alweer aan het opknappen? Ik ben nog steeds een beetje aan het kwakken maar de weg omhoog is weer gevonden. Heb vandaag en gisteren weer gesport. Xx

Ik:

Goed zo, jong. Je lichaam bevat oeroude genen, erfenis van je verre voorouders, die in andere omstandigheden leefden. We moeten ernaar luisteren. - Aan Domburg heb ik naast een fijne herinnering ook een verrekke nekspier overgehouden als gevolg van de torsie bij het van binnenuit sluiten van de luiken. De griepbacillen heb ik overleefd. Maar mijn huid is te gevoelig, trekt telkens de aandacht en dat is funest. Dan ontstaat weer die bekende spiraal: jeuk - angst- meer jeuk - meer angst enz. Vrijdag 29 december heb ik weer de driemaandelijke controle. Dan komt objectief vast te staan of mijn lichaam nog in orde is. Ik denk het wel. xx

Vorige week waren we met de hele familie opnieuw "in Domburg": Heleen en ik, Mira, Damiaan en Reza, Georges, Martijn, Lars, Simon en Jade. En de hond Teun. Twee grootouders, vier ouders, vier kinderen. De grootouders komen op voor de huur en de vaste lasten, de ouders verzorgen het eten. De grootouders kwamen met de trein uit Nijmegen, de ouders met kinderen met de auto uit Amsterdam en Den Haag. Een hele onderneming. Zou ze slagen? Het weer zat mee: overdag rond de 10 graden.

Het begin is opgewonden en chaotisch. Iedereen zoekt zijn plek, in de slaapkamers, in de woonkamer, in de keuken. Vooral aan tafel is het druk. Iedereen praat door elkaar. Ik versta niks, helemaal niks. Ik ben compleet knock out. Als het te lang duurt, langer dan een uur, begin ik me ongelukkig te voelen. Dan wil ik weg.

Dit veranderde zaterdagavond. De kinderen waren naar bed, het houtvuur brandt, iedereen zit min of meer in een kring en er wordt verteld. Veelal over het verleden. Heftige indrukken die je je herinnert als de dag van gisteren. Damiaan die vertelde dat hij op straat oefende met zijn badminton-racket en een steen. Hij sloeg de steen over het huis waar hij woonde. Plotseling sloeg hij de steen per ongeluk door het raam. Zijn vader die verscheen in de deuropening, keek zijn zoontje strak en met grote ogen aan, zijn arm werd een richtingwijzer: "naar binnen". Een standbeeld. Damiaan sloop erlangs. Ik besepte de kracht van het stollende beeld en zei dat dat een gezocht middel in ons theater was geweest om spanning op te roepen.

We vertelden over het werken in de fabriek, hoe we als puber geld verdienden, of dubbel geld als het in de nacht was. Ik vertelde over de Billiton-fabriek in Huissen en de vuurdoop daar. Damiaan maakte het nog bonter: hij moest in een klein lokaaltje van het slachthuis de passerende koeien registreren, een luizenbaantje. Tot iedereen ineens verdwenen was en er een stier binnenwandelde, nee binnenstropelde, het dier kon zich nauwelijks overeind houden, gleed telkens uit over de stront. Maar Damiaan maakte dat hij wegkwam.

Enzovoort, enzovoort.

We gingen slapen. Werden meerdere keren gewekt door het heftige hoesten van de kleintjes. Vooral Jade had het te pakken, ze had zich te druk gemaakt en zou de hele zondag met hoge koorts in bed blijven. Het gebeurde vaker, zei Georges. Ook Simon en Lars blaften de hele tijd. Vandaar dat Georges in de app het woord "kwakkelen" gebruikt. Het sloeg een beetje op ons over.

De zondag was echt een succes. Er daalt rust in de tent. Er wordt geschaakt, gepraat in groepjes van twee of drie, gewandeld. Had ik de dag ervoor nog met een onrustige Georges een half mislukte wandeling door Domburg gemaakt in de regen, een nieuwe wandeling maakte alles meer dan goed. Misschien kwam het doordat ik eerder terloops had opgemerkt dat ik voelde dat hij mij zwaar op de hand vond, en mijn pessimisme vreesde. Dat maakt hem bang voor de confrontatie. Dit speelt al vele jaren. Het is een patroon dat steeds terugkeert. Het is een veronderstelling - niet

helemaal zonder grond - die zichzelf waar maakt, die zichzelf steeds terugzoekt tot het er weer is. Iets dergelijks had ik terloops gezegd. Georges had niet geantwoord. Maar de volgende dag was hij veel opener. Voor mij: weekend geslaagd.

Toch herinner ik me ook graag de wandeling die ik met Mira en Reza maakte. Mira had zaterdag een presentatie met ons geoefend die ze de komende donderdag moest houden in het kader van haar proefschrift. Plaats van handeling is de grote zaal in het prestigieuze filmmuseum *Eye* ten overstaan van een honderdtal geïnteresseerden, waaronder haar gewaardeerde Leidse hoogleraar Yra van Dijk. Terwijl ze bezig is, verandert ze van identiteit. Voor ons staat een wetenschapper, innerlijk onzeker, maar zich zeker voordoend, snel pratend terwijl ze haar sheets afwerkt. Te snel, wij kunnen het eigenlijk niet bijhouden, veel gaat ons boven de pet, maar wij laten niets merken. Het duurt ongeveer twintig minuten. De toegestane tijd. Na afloop vragen. De kritiek is niet inhoudelijk, maar betreft de voordracht. Het komt erop neer dat iedereen vindt dat het kalmer moet, tempo omlaag. Mira is teleurgesteld. Voelt zich gepakt op een tekortkoming, terwijl waardering voor de prestatie en het vele werk uitblijft. Zoals altijd voelt Heleen dat weer het beste aan.

Als ik de volgende dag met Mira en Reza buiten wandel, komen we er even op terug. Ik filosofer dat al het werk, en straks het vele werk van vijf jaar lang pas af is op het moment van communicatie, wanneer haar gedachten zijn neergedaald in de hoofden van degenen tot wie zij zich via het geschreven of gesproken woord heeft gericht. Communiceren wil zeggen dat je je gedachten de vorm geeft die je toehoorder of lezer kan verwerken. Dat geldt voor het hele leven. Communiceren brengt je in de buurt van wat je ook liefde mag noemen. Niet de fysieke, de mentale. Ik hoorde een verwonderde reactie van Reza. Mira bleef stil. Ik weet het niet. Was ik de prekende dominee, of communiceerde ik zelf echt? Wat ik wel weet is de reactie van Yra van Dijk op de presentatie van Mira: zij was "rustig en bevlogen" geweest. Rustig.

Zaterdagmiddag werd het ook nog Sinterklaas. De kleinkinderen kregen boeken. Elk jaar zorgt Heleen hiervoor. Ze houdt bij wat er verschijnt aan kinderboeken en kiest de beste uit. Het was voor de tweede keer Yuval Noah Harari. Hij beschrijft voor kinderen begrijpelijk zijn toekomst-ideeën in *Hoe wij het machtigste dier op aarde werden* (2022). Ook Reza kreeg een exemplaar. Ik lees in de inleiding dat Harari in de landbouwrevolutie van zo'n 10.000 jaar geleden een negatieve wending ziet in de ontwikkeling van de mensheid. Ik ben verwonderd. Is dat echt waar? Waar doelt hij op? Begon toen de ongelijkheid? Het zou kunnen. Maar dan denk ik toch meer aan een plotselinge schaalvergroting als gevolg van het sedentarisme en stedenbouw tijdens het neolithicum dan aan een

verkeerde afslag. Of bedoelt hij dat zich toen de patriarchale samenleving ontwikkelde? Dat zou goed kunnen. Maar wat weten wij echt van de lange periode daarvóór? Ik ben razend benieuwd.

Vertelde Mira en Reza dat ik Harari wel wil geloven, maar niet voetstoots.

Mira is er op dit moment niet zo mee bezig. Logisch.

Maar dit zal komen.

Op het moment dat ik dit schrijf komt Heleen binnen. Ze laat een appje zien van Bep:

(hier Bep) Lieve Heleen en Ad, bij deze van ons,
voor Jullie als Kerst- en Nieuwjaarswens:
"Vrede op de wereld in àlle Harten..."

Ik denk: onnozelaar. Je hebt definitief gekozen om achter te blijven. Je hoort bij het groeiende volksdeel dat zijn geluk zoekt in het veilig geachte verleden. Je komt nog op de koffie.

Ik denk ook: ik heb nu toch in alle toonaarden duidelijk gemaakt dat we elkaar beter met rust kunnen laten?

Ik denk: hij heeft een plaat voor de kop.

Maar wat *doe* ik?

Ik denk: Bep maakt gebruik van de whatsapp van Henriëtte. Ik vraag Heleen om zijn appjes niet meer aan mij door te geven. Zelf heeft ze er minder last van.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Woensdag 20 december 2023

Er gebeurde in Domburg nog iets waarvan het bijzondere nu tot mij doordringt.

Op de bovengenoemde zaterdag in de kring had ik verteld over Teunke Hauer, die

lessen *Elementair Toneel* gaf aan amateurs in het Dakhues in Huissen. Het moet ergens rond 1970 zijn geweest. Ik herinnerde me dat ik voóór de kring moest verschijnen met als opdracht het uitspreken van de zin: "Wat is het hier still!"

Ik heb dit eerder beschreven.

Toen we uit Domburg vertrokken voor de terugreis naar Nijmegen, vertelde Heleen dat zij datzelfde weekend ook een opdracht gekregen had, ze weet niet meer welk.

Wel ving ze een opmerking op van Teunke aan Wim Princen: "Die heeft het."

Niemand minder dan Teunke zei dat. En Wim knikte.

Drie woorden.

Ze zouden mijn leven op zijn kop hebben gezet. Nee? Zij betekenden een brevet van vermogen, een toelating tot de toneelschool. Wie weet wat meer.

Waarom zei Heleen dat niet in de kring in Domburg? Te opschepperig.

Waarom deed ze er niets mee, toen, in Huissen? Ik denk omdat ze nooit de serieuze ambitie heeft gehad om beroepsacteur te worden. Dacht eerder aan journalistiek.

We woonden toen in Ressen. Dacht ze aan kinderen?

Ik meen dat ze het ooit één keer eerder tegen me heeft gezegd. Waarom deed ik er niets mee? Ik moet jaloezie gevoeld hebben, dat kan niet anders, want ik voel het nu nóg.

Was het waar, wat Teunke zei? Ja, het was waar. Haar talent was en is haar aanwezigheid. Haar nieuwsgierigheid. En haar vermogen en het plezier zich in te leven in de rol. Vaak heeft ze me gezegd, wat ze nog eens graag wilde doen: een stuk maken in plat Nimweegs. Samen met Rebecca Kramer, of Jacqueline Duijnste, of Karin Pittie. Het plezier voor speler en publiek zit 'm in de platte volkstaal: je kunt er ongestraft uitflappen wat normaal taboe is. En ineens denk ik eraan dat tante Stef dat talent ook had.

Het zat al in de familie.

De schijnwerpers heeft Heleen nooit gezocht.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 21 december 2023

Ze houdt ook niet van poeha.

Door haar nieuwsgierigheid en goede blik kan ze met iedereen omgaan.

Maar om vooraanstaand te zijn, vooral letterlijk, staan twee dingen in de weg. Het 'gewone' milieu waaruit ze voortgekomen is en waar de gedachte heerst dat wie geboren is voor een dubbeltje nooit een kwartje wordt en misschien nog meer dat ze op school fysiek nooit mee kon komen, dat ze tijdens de gymnastiekles altijd achteraan hobbelde en altijd als laatste gekozen werd wanneer de leerlingen zelf een groep mochten samenstellen. Dat hakt er diep in. Haar lichaam is heel geschikt om te bewegen, niet om te presteren. Eén keer heeft ze een sportlerares gehad die haar

begreep, die haar een simpele opdracht gaf en zei: je krijgt een zeven als je dit doet: een sprongetje, een zweefmoment of iets dergelijks. Eén lerares die oog had voor de achterblijvers, die in stilte ongelukkig waren.

Hierbij hielp het bepaald niet dat er bij haar thuis geen vader was, niemand die haar aanmoedigde en met haar barrières nam. Integendeel, er heerste angstvalligheid, vooral van de kant van haar oma, angst voor de boze wereld, waarin Lenie zich niet te ver mocht wagen. (Ze mocht wel schoenen wegbrengen die haar opa gerepareerd had, maar ze moest wegblijven bij de smalle straatjes aan de Waalkade.)

(Er waren huizen van vriendinnetjes waar ze, toen ze klein was, nooit naar binnen mocht. Ze voelde dat ze buitengesloten werd, maar begreep niet waarom.)

Ze houdt niet van poeha.

Ook niet van extremen, ten goede noch ten kwade. De muziek van Wagner bij voorbeeld is haar te pompeus. Te hoogdravend. Terecht. Maar soms is hij magistraal, van een ongekend diepe ontroering: *Siegfrieds Tod*, *Tristan und Isolde*.

Heleen voelt zich op haar gemak bij de jazz van Ella Fitzgerald, bij de liedjes van *Doe Maar*, Boudewijn de Groot, bij het improvisatietoneel van Pina Bausch, of dat van het Human-programma *De Vloer op*. Terecht.

De laatste tijd verandert er iets. We zijn met elkaar in rustiger vaarwater. We kijken elke week naar *Podium klassiek*, het vroegere *Podium Witteman*. Heleen luistert aandachtig, zegt niet veel. Zelf kan ze niet zingen. Omdat ze 'vals' zong, mocht ze soms in de klas niet meezingen. Toch zingt ze af en toe. Dan heeft ze goede zin. Vaak bij de avondwandeling. Zeer vals. Maar ik luister ernaar, met plezier. Zing mee.

Mannelijk lid. Mannelijk geslachtsorgaan. Penis. Piemel. Ik vind het verschrikkelijke woorden. Een goed woord weet ik niet.

Wat ik wel weet is dat Heleen mij accepteert, ook daar. Letterlijk.

Nu de libido is getemperd, vinden te weinig en te veel elkaar halverwege.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Donderdag 28 december 2023

Sommige foto's laten zien wat eerder verborgen was.

Doodmoe van de kerstdagen kruipt Reza in de hondenmand in de huiskamer.

Niet in haar eigen bed boven.

Ze wil niet alleen zijn. Ze wil gezelligheid.

Reza.

Over enkele dagen wordt ze negentien.

Enkele maanden geleden maakte ze een reis door Engeland en was ze een paar dagen

helemaal alleen, in de buurt van het kille Manchester.

Reza. Ze schommelt heftig tussen het verlangen om op eigen benen te staan en de terugval tot de bescherming en gezelligheid van het ouderlijk huis.

Ik ben ontroerd.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

woensdag 3 januari 2024

Naar een psychiater gaan.

Het kan lang duren eer je je eigen neigingen, je patronen kent.

Een ander ziet ze eerder, een geoefend ander.

Het kan zijn dat een psycholoog of een psychiater je helpt bij je inzicht in jezelf en gelukkiger maakt.

Deze eenvoudige constatering volgt op een herinnering, die vaker bij me opkomt. Ik heb haar denk ik al beschreven. Het moet rond 1983 zijn geweest. Ik werk nog op de NSG. Ik heb een tussenuur. Ik ga niet naar de leraarskamer. Ik rijd in mijn blauwe auto, doelloos. Bij de begraafplaats Rustoord zet ik de auto aan de kant. Ik blijf achter het stuur zitten. Ik voel me klote. Net als de auto komt mijn leven tot stilstand.

Toen dacht ik er niet aan. Nu denk ik: hier had een psycholoog mij kunnen helpen. Misschien.

Uiteindelijk heb ik mezelf geholpen.

= = =

Over een uurtje komt Georges.

Hij heeft Jade bij zich.
Heleen heeft speelgoed klaargezet, broodjes gekocht bij de Knollentuin.
Zoals altijd een uitgebreide lunch klaargemaakt.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼